

รายงานการวิจัย
การจัดการเรียนรู้ของแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต :
ห้องสมุดประชาชน

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา
กระทรวงศึกษาธิการ

001.37
ส 691 ร

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา

รายงานการวิจัย การจัดการเรียนรู้ของแหล่งการเรียนรู้
ตลอดชีวิต : ห้องสมุดประชาชน กรุงเทพฯ , 2548

293 หน้า

ISBN : 974-559-770-8

1. แหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต-วิจัย
2. ห้องสมุดประชาชน-วิจัย
3. ชื่อเรื่อง

รายงานการวิจัย การจัดการเรียนรู้ของแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต :
ห้องสมุดประชาชน

โดย รองศาสตราจารย์ ดร.อาชญญา รัตนอุบล และคณะ

สิ่งพิมพ์ สกศ.

อันดับที่ 60/2548

ISBN

974-559-770-8

พิมพ์ครั้งที่ 1

กรกฎาคม 2548

จำนวนพิมพ์

1,000 เล่ม

ผู้จัดพิมพ์เผยแพร่

สำนักมาตรฐานการศึกษาและพัฒนาการเรียนรู้

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา

กระทรวงศึกษาธิการ

90/20 ถนนสุขุโขทัย เขตดุสิต กรุงเทพฯ 10300

โทรศัพท์ : 0-2668-7123 ต่อ 2517, 2521

โทรสาร : 0-2243-1129

Web Site : <http://www.onec.go.th>

สำนักพิมพ์

ห้างหุ้นส่วนจำกัด วี.ที.ซี. คอมมิวนิเคชั่น

32/99 ซอยรามอินทรา 65 ถนนรามอินทรา

แขวงท่าแร้ง เขตบางเขน

กรุงเทพฯ 10220

โทรศัพท์ : 0-2509-4499

โทรสาร : 0-2509-4546

คำนำ

แหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต จัดเป็นแหล่งหรือที่รวมสาระ ความรู้ อาจเป็นสถานที่ ศูนย์ข้อมูลข่าวสาร สาระความรู้ และบุคคลที่เอื้อให้เกิด การเรียนรู้ตลอดชีวิต แหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต มีอยู่ทุกที่ ทุกเวลา มีคุณค่า น่าสนใจ และกระจายอยู่รอบตัว ทุกส่วนของสังคมสามารถเป็น ได้ทั้งผู้ให้ความรู้และผู้รับความรู้ ซึ่งหากมีส่วนร่วมสนับสนุนซึ่งกันและกัน ก็สามารถส่งผลให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ได้ สำนักงานเลขาธิการสภา การศึกษาในฐานะเป็นหน่วยงานหลักกำหนดนโยบายการศึกษา ได้จัด ให้มีการวิจัยศึกษา การจัดการเรียนรู้ของแหล่งการเรียนรู้ประเภทต่าง ๆ ในมาตรา 25 รวม 7 ประเภท ได้แก่ หอสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ สวนสัตว์ สวนสาธารณะ สวนพฤกษศาสตร์ และอุทยาน วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี โดยมีวัตถุประสงค์นำองค์ความรู้ มาสังเคราะห์จัดทำเป็นนโยบายส่งเสริมแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตต่อไป

เอกสารฉบับนี้เป็น รายงานการศึกษาวิจัยการจัดการเรียนรู้ของ แหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต : หอสมุดประชาชน โดย รองศาสตราจารย์ ดร.อาชัญญา รัตนอุบล และคณะ สำนักงานฯ หวังเป็นอย่างยิ่งว่า องค์ความรู้ในการจัดการเรียนรู้ของแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตนี้ จะก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ในทุกเวลา ทุกสถานที่ และส่งเสริมสนับสนุน ให้สังคมไทยเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ ต่อไป

(นายออรุณ จันทวานิช)

เลขาธิการสภาการศึกษา

การจัดการเรียนรู้ของแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต : ห้องสมุดประชาชน

บทสรุปผู้บริหาร

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์หลัก 3 ประการ คือ เพื่อศึกษาสภาพ การจัดการเรียนรู้ของแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต ประเภท ห้องสมุด ประชาชน เพื่อวิเคราะห์นโยบายและแผนส่งเสริมการเรียนรู้ของห้องสมุด ประชาชน ทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษา ตามอัธยาศัย และเพื่อศึกษามาตรฐานการจัดการเรียนรู้ของ ห้องสมุดประชาชน

เนื้อหาของการวิจัย ครอบคลุม นโยบายและแผนของหน่วยงาน วัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษา วิธีการในการจัดการศึกษา บุคลากร สาระและกิจกรรมการเรียนการสอน การประเมินผลการเรียนรู้ การสนับสนุนทรัพยากรเพื่อการเรียนรู้ สภาพปัญหา อุปสรรคและขอ เสนอแนะ

กรณีศึกษา ได้แก่ ห้องสมุดประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร จำนวน 4 แห่ง และห้องสมุดประชาชนในเขตจังหวัดหลักของแต่ละ ภูมิภาค จำนวน 5 แห่ง วิธีดำเนินการวิจัย ใช้วิธีการวิจัยเชิงพรรณนา (Descriptive Research) โดยมีขั้นตอนการวิจัย 3 ระยะ คือ สำรวจ และศึกษาการจัดการเรียนรู้ของห้องสมุดประชาชน วิเคราะห์และ สังเคราะห์การจัดการเรียนรู้ของแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต ประเภท ห้องสมุดประชาชน และนำเสนอผลการจัดการเรียนรู้ของห้องสมุด ประชาชน พร้อมขอเสนอแนะ

เครื่องมือในการวิจัย คือ แบบสำรวจการดำเนินงานของห้องสมุดประชาชน และแบบสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่และผู้บริหารของห้องสมุดประชาชนเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ของห้องสมุดประชาชนทั้ง 9 แห่ง

ผลการวิจัย พบว่า ห้องสมุดประชาชนในปัจจุบัน จัดขึ้นเพื่อเป็นศูนย์ข้อมูลข่าวสาร ศูนย์การเรียนรู้และจัดกิจกรรม เป็นเครือข่ายของชุมชน ให้การศึกษาแก่ประชาชน ส่งเสริมการอ่าน ส่งเสริมและเผยแพร่วัฒนธรรม มีการใช้ระบบที่เน้นผู้รับบริการเป็นสำคัญ จัดบรรยากาศเอื้อต่อการอ่านหนังสือ และมีการกำหนดให้ห้องสมุดประชาชนเป็นแหล่งการเรียนรู้ที่ชัดเจน การดำเนินการของห้องสมุดประชาชนพบปัญหา คือ ปัญหาด้านการจัดการเรียนรู้ ปัญหาด้านบุคลากร และปัญหาด้านสภาพแวดล้อมทั่วไป

ข้อเสนอแนะในการพัฒนาห้องสมุดประชาชนเป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต ควรจะพัฒนาดังนี้ คือ ด้านนโยบายหลักในการจัดห้องสมุดประชาชน กำหนดวัตถุประสงค์และพันธกิจให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ในชุมชน รวมทั้งให้ความสำคัญกับความรู้ในท้องถิ่นและให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาห้องสมุดโดยการร่วมกันจัดกิจกรรมต่างๆ ด้านการจัดกิจกรรม ควรกำหนดให้ห้องสมุดประชาชนเป็นศูนย์กลางการจัดกิจกรรมและให้มีบทบาทเป็นแหล่งการเรียนรู้ในชุมชน ส่วนมาตรฐานการเรียนรู้ของห้องสมุดประชาชน พบว่า ต้องจัดให้เป็นศูนย์ข้อมูลข่าวสาร ศูนย์ส่งเสริมการเรียนรู้ ศูนย์การจัดกิจกรรม เครือข่ายการเรียนรู้ ให้การศึกษา เผยแพร่วัฒนธรรม ส่งเสริมการเรียนรู้ทางสารสนเทศ จัดให้เป็นห้องสมุดเสมือนจริง รวมทั้งพัฒนาบุคลากรอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดแหล่งการเรียนรู้ในชุมชน รวมทั้งสร้างความเข้าใจกับชุมชนให้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิต

สารบัญ

หน้า

คำนำ

บทสรุปผู้บริหาร

สารบัญ

บทที่ 1	บทนำ	1
	ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
	วัตถุประสงค์ของการวิจัย	4
	ขอบเขตของการวิจัย	4
	คำนิยามของการวิจัย	6
	ประโยชน์ที่ได้จากการวิจัย	9
บทที่ 2	งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	11
	1. การศึกษาตลอดชีวิต	11
	1.1 ความหมายของการศึกษาตลอดชีวิต	11
	1.2 ความสำคัญของการศึกษาตลอดชีวิต	13
	1.3 หลักการของการศึกษาตลอดชีวิต	14
	1.4 แนวปฏิบัติของการศึกษาตลอดชีวิต	16
	2. พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545	18
	2.1 การจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนตาม พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ	18
	2.2 การศึกษาตามอัธยาศัยกับพระราชบัญญัติ การศึกษาแห่งชาติ	20

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
3. การศึกษานอกระบบโรงเรียน	26
3.1 ความหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียน	26
3.2 แนวทางในการจัดการศึกษานอกระบบ ให้สามารถส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต	27
4. การศึกษาตามอัธยาศัย	40
4.1 ความหมายของการศึกษาตามอัธยาศัย	40
4.2 องค์กรและสถาบันที่จัดการศึกษาตามอัธยาศัย	41
4.3 กิจกรรมการศึกษาตามอัธยาศัย	43
4.4 เนื้อหาในการจัดการศึกษาตามอัธยาศัย	48
4.5 หลักการจัดการศึกษาตามอัธยาศัย	50
4.6 แนวปฏิบัติในการศึกษาตามอัธยาศัย	51
4.7 กรณีตัวอย่างกิจกรรมการศึกษาตามอัธยาศัย	55
4.8 ความสำคัญของการศึกษาตามอัธยาศัย ในการปฏิรูปการศึกษา	58
5. แหล่งการเรียนรู้ในชุมชน	63
5.1 ความหมายของแหล่งการเรียนรู้ในชุมชน	63
5.2 ความสำคัญของแหล่งการเรียนรู้ในชุมชน ต่อการศึกษาอกระบบ	64
5.3 ประเภทของแหล่งการเรียนรู้ในชุมชน	70
5.4 การกำหนดนโยบายจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้	73
5.5 ปัญหาในการสร้างหรือพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ ในชุมชน	74

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
6. หองสมุดประชาชน	81
6.1 ความหมายของหองสมุดประชาชน	81
6.2 วัตถุประสงค์ของการจัดหองสมุดประชาชน	82
6.3 บทบาทและความสำคัญของหองสมุดประชาชน	86
6.4 รูปแบบและประเภทของการจัดหองสมุดประชาชน	89
6.5 หน่วยงานที่รับผิดชอบในการจัดการหองสมุดประชาชน	92
6.6 นโยบายการจัดหองสมุดประชาชนให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง	98
6.7 กฎและระเบียบในการจัดการหองสมุดประชาชน	99
6.8 หองสมุดประชาชนกับการศึกษาตามอัธยาศัย	104
6.9 หองสมุดประชาชนกับบทบาทการเป็นแหล่งการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงการศึกษา	106
6.10 หองสมุดประชาชนจังหวัดกับบทบาทของการเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้และค้นคว้าทางเศรษฐกิจ	110
6.11 ลักษณะพื้นฐานของหองสมุดประชาชน	115
7. หองสมุดประชาชนแนวใหม่และหองสมุดในอนาคต	120
7.1 หองสมุดประชาชนแนวใหม่	120
7.2 หองสมุดในอนาคต	124
8. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	132
8.1 งานวิจัยของประเทศไทย	132
8.2 งานวิจัยของต่างประเทศ	136
9. กรอบการวิจัย	137

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
กรณีศึกษาที่ 8 ห้องสมุดประชาชนเฉลิมพระเกียรติ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี จังหวัดขอนแก่น	217
กรณีศึกษาที่ 9 ห้องสมุดประชาชนจังหวัดสงขลา	232
บทที่ 5 สรุป อภิปรายและข้อเสนอแนะ	245
สรุปการวิเคราะห์กรณีศึกษา	246
อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	270
ข้อเสนอแนะ	275
บรรณานุกรม	287
คณะผู้จัดทำ	293

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การศึกษาไทยในปัจจุบันควรเน้นการมีและใช้แหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่หลากหลาย การให้ความสำคัญกับแหล่งการเรียนรู้เพียงแหล่งเดียว คือ โรงเรียน อย่างเช่นปัจจุบันนั้น อาจไม่สามารถพัฒนาบุคคลให้สอดคล้องกับวิถีชีวิต อาชีพ วัฒนธรรม สภาพแวดล้อม และทรัพยากรของชุมชน อาจทำให้เยาวชนคนรุ่นใหม่ขาดความสามารถทักษะการดำรงชีวิตและพัฒนาตนเองตามวิถีของชุมชน เนื่องจากไม่มีแหล่งการเรียนรู้อื่นเข้ามาเสริม

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มาตรา 4 ให้ความหมายของการศึกษาไว้ว่า “เป็นกระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคม โดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึก การอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรม การสร้างสรรค์จรรโลง ความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้ขึ้นเกิดจากการจัดสภาพแวดล้อม สังคม การเรียนรู้ และปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต” และมาตรา 8 ได้กล่าวไว้ว่า การจัดการศึกษาให้ยึดหลัก คือ เป็นการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชนและให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

เมื่อพิจารณานิยามของการศึกษา และปรัชญาของการศึกษาตลอดชีวิต พบว่า การศึกษาตลอดชีวิตนั้นมีความเชื่อว่าการศึกษามีความจำเป็นสำหรับชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย การศึกษาเป็นสิ่งที่คู่กับชีวิต ฉะนั้น บุคคลจึงควรได้รับการศึกษาอย่างเป็นทางการอย่าง ต่อเนื่องตลอดชีวิต เอ็ดเวิร์ดและอชเชอร์ (Edward and Usher) ระบุว่า การศึกษาซึ่งเป็นการเรียนรู้ตลอดชีวิตนั้นเป็นเงื่อนไขทางการศึกษาของภาวะหลังความทันสมัย (Post Modernity) ที่ส่งเสริมให้บุคคลเข้าสู่ความเชี่ยวชาญเฉพาะ (Mastery) อย่างไม่มีที่สิ้นสุด การเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นแนวทางกระตุ้นให้บุคคลไปสู่วิถีทางที่มองว่าการเรียนรู้เป็นสิ่งที่ไม่ปราศจากขอบเขต ดังนั้นการที่บุคคลจะได้รับการศึกษา เขาอาจได้รับการศึกษาในหลายลักษณะ หลายวิธีการ อาจอยู่ในรูปแบบ การศึกษาในระบบโรงเรียน การศึกษานอกระบบโรงเรียน หรือการศึกษาตามอัธยาศัย ทั้งนี้เพราะบุคคลสามารถแสวงหาความรู้ในรูปแบบต่าง ๆ ได้ เช่น การเข้ารับการศึกษา การเข้าร่วมกิจกรรม การได้รับความรู้จากสื่อประเภทต่างๆ รวมถึงการได้รับความรู้จากสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ เป็นต้น

การปฏิรูปการศึกษา เพื่อให้เป็นการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชน ตามปรัชญาการศึกษาตลอดชีวิตดังกล่าวนี้ ย่อมต้องมีปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลสามารถที่จะเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ปัจจัยเกื้อหนุนที่มีส่วนสำคัญต่อการศึกษาทั้งโดยทางตรงและทางอ้อมคือ แหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต ทั้งนี้เพราะแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นศูนย์รวมหรือศูนย์กลางของความรู้ในรูปแบบต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชน เป็นเสมือนห้องปฏิบัติการของการเรียนรู้ มีประโยชน์ทั้งในแง่การกระจายโอกาสทางการศึกษา การให้การศึกษาคือต่อเนื่องตลอดชีวิตจึงมีประโยชน์

ต่อกระบวนการเรียนการสอน ทำให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ตรง ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า แหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นสิ่งที่ส่งผลต่อการสร้างกระบวนการพัฒนาการเรียนรู้ที่ยั่งยืน ควบคู่ไปกับการจัดการพัฒนาการศึกษาเพื่อการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน

ทั้งนี้ กระบวนการพัฒนาการเรียนรู้ที่ยั่งยืน พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ถือได้ว่าเป็นเครื่องมือที่สำคัญยิ่ง โดยเฉพาะในเรื่องของแหล่งการเรียนรู้และการจัดการแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต มาตรา 25 ได้ระบุไว้ว่า รัฐต้องส่งเสริมการดำเนินงานและจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบ ได้แก่ ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ สวนสัตว์ สวนสาธารณะ สวนพฤกษศาสตร์ อุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และศูนย์การกีฬา และนันทนาการ แหล่งข้อมูลและแหล่งเรียนรู้อื่น อย่างพอเพียงและมีประสิทธิภาพ

จุดมุ่งหมายสำคัญตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ คือ การปฏิรูปการเรียนรู้เพื่อพัฒนาศักยภาพของคนไทยให้ก้าวสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ ให้ผู้เรียนทุกคนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ในทุกเวลา และทุกสถานที่ ซึ่งแหล่งการเรียนรู้สามารถเกื้อกูลสิ่งเหล่านี้ได้

ดังนั้น สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา โดยสำนักมาตรฐานการศึกษาและพัฒนาการเรียนรู้ และคณะวิจัยได้ทำการวิจัย เรื่อง การจัดการเรียนรู้ของแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต : ห้องสมุดประชาชน เพื่อนำสารงานวิจัยมาเป็นข้อมูลขยายผลการดำเนินการ ตามมาตรา 25 แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ โดยเฉพาะในส่วนของห้องสมุดประชาชนให้มีการจัดการเพื่อเป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่มีคุณภาพต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาการจัดการเรียนรู้ของแหล่งการเรียนรู้ด้านห้องสมุดประชาชน
2. เพื่อวิเคราะห์นโยบายและแผนส่งเสริมการเรียนรู้ของห้องสมุดประชาชน ที่มีต่อการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย
3. เพื่อศึกษามาตรฐานการจัดการเรียนรู้ของห้องสมุดประชาชน

ขอบเขตของการวิจัย

1. ประเด็นในการวิจัยครั้งนี้ ครอบคลุมประเด็น ต่อไปนี้
  - 1.1 ห้องสมุดประชาชนกับการจัดการศึกษา ตามระบบการศึกษา ได้แก่ (1) การศึกษาในระบบ (2) การศึกษานอกระบบ และ (3) การศึกษาตามอัธยาศัย โดยในแต่ละระบบการศึกษา มีสาระที่เกี่ยวข้องในเรื่องต่อไปนี้
    - 1) นโยบายและแผน
    - 2) กฎหมายที่เกี่ยวข้อง
    - 3) หน่วยงานที่รับผิดชอบ
    - 4) มาตรฐานการเรียนรู้
    - 5) การประเมินผลการเรียนรู้
    - 6) การสนับสนุนทรัพยากรเพื่อการเรียนรู้
    - 7) หลักสูตรและวิธีการเรียนรู้ในแต่ละระบบการศึกษา และตัวอย่างการจัดการเรียนรู้ของห้องสมุดประชาชน

8) ลักษณะของกลุ่มผู้เรียน

9) ลักษณะของกลุ่มผู้สอน

1.2 ข้อเสนอแนะนโยบายและแผนส่งเสริมการเรียนรู้ทางห้องสมุดประชาชน ในการจัดการศึกษาทั้งในระบบ นอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ในประเทศไทยที่เหมาะสมกับปัจจุบัน

1.3 เกณฑ์มาตรฐานการจัดการเรียนรู้ของห้องสมุดประชาชน

2. การวิจัยนี้ เป็นการศึกษาเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ของห้องสมุดประชาชน ในเขตกรุงเทพมหานคร ภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคตะวันออก ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ โดยในเขตกรุงเทพมหานครได้ศึกษาห้องสมุดประชาชน ในสังกัดกรุงเทพมหานคร ในเขตภูมิภาคได้ศึกษาห้องสมุดประชาชนในสังกัดสำนักบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียน

3. ห้องสมุดประชาชนที่เป็นกรณีตัวอย่างประกอบด้วย ในเขตกรุงเทพมหานคร ได้แก่ ห้องสมุดประชาชนกรุงเทพมหานคร สวนลุมพินี ห้องสมุดประชาชนกรุงเทพมหานคร เขตบางกอกใหญ่ ห้องสมุดประชาชนเคลื่อนที่ คันที่ 3 บ้านหนังสือสวนสวย เขตสาทร ในภาคกลาง ได้แก่ หอสมุดรัชมังคลาภิเษก วังไกลกังวล อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ในภาคเหนือ ได้แก่ ห้องสมุดประชาชนจังหวัดเชียงใหม่ ในภาคตะวันออก ได้แก่ ห้องสมุดประชาชนจังหวัดระยอง ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้แก่ ห้องสมุดประชาชนเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี จังหวัดขอนแก่น และในภาคใต้ ได้แก่ ห้องสมุดประชาชนจังหวัดสงขลา

คำนิยามของการวิจัย

ห้องสมุดประชาชน หมายถึง ห้องสมุดประชาชนที่ให้บริการประชาชน ที่ตั้งอยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร ภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคใต้ ดำเนินการโดยหน่วยงานของรัฐ

แหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต หมายถึง แหล่งหรือที่รวมสาระความรู้ซึ่งอาจเป็นสถานที่ ศูนย์รวมข้อมูล ข่าวสาร หรือบุคคลที่เอื้อให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต

การจัดการเรียนรู้ หมายถึง การดำเนินงานของกระบวนการจัดการเรียนรู้ เชื่อมโยงกับการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับประชาชน ที่จัดโดยห้องสมุดประชาชน ประกอบด้วย นโยบายและแผน กฎหมายที่เกี่ยวข้อง หน่วยงานที่รับผิดชอบ มาตรฐานการเรียนรู้ การประเมินผลการเรียนรู้ การสนับสนุนทรัพยากรเพื่อการเรียนรู้ หลักสูตรและวิธีการจัดการเรียนรู้ในแต่ละระบบการศึกษา ลักษณะของกลุ่มผู้เรียนและลักษณะของกลุ่มผู้สอน

นโยบายและแผน หมายถึง นโยบายและแผนห้องสมุดประชาชนที่ส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ ทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

กฎหมายที่เกี่ยวข้อง หมายถึง กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับห้องสมุดประชาชน ที่ส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ ทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย

หน่วยงานที่รับผิดชอบ หมายถึง หน่วยงานของรัฐที่ดำเนินการจัดห้องสมุดประชาชนที่ส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ ทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย

มาตรฐานการเรียนรู้ หมายถึง ข้อกำหนดมาตรฐานของ การเรียนรู้ทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษา ตามอัธยาศัย ที่ดำเนินการจัดโดยห้องสมุดประชาชน ซึ่งประกอบด้วย

1. เป้าหมายและวัตถุประสงค์ในการจัดแหล่งการเรียนรู้ ในห้องสมุดประชาชน
2. การบริหารการจัดการ
3. กลุ่มเป้าหมายของการจัดแหล่งการเรียนรู้ในห้องสมุด ประชาชน
4. ระดับการศึกษา
5. เนื้อหาหลักสูตร
6. ประเภทของกิจกรรม
7. วิธีการจัดการเรียนการสอนหรือกระบวนการถ่ายทอด ความรู้
8. การใช้สื่อและเทคโนโลยี
9. การวัดผลประเมินผล
10. หน่วยงานผู้จัดกิจกรรม
11. การประสานงาน
12. การมีส่วนร่วมของชุมชน
13. หลักการจัดกิจกรรม
14. การสร้างแรงจูงใจแก่ประชาชนกลุ่มเป้าหมาย

การประเมินผลการเรียนรู้ หมายถึง วิธีการประเมินผล การเรียนรู้ของผู้เรียนทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและ การศึกษาตามอัธยาศัย ที่ดำเนินการจัดโดยห้องสมุดประชาชน

การสนับสนุนทรัพยากรเพื่อการเรียนรู้ หมายถึง การสนับสนุนทรัพยากรต่าง ๆ ให้กับห้องสมุดประชาชน เช่น บุคคลากรงบประมาณ อุปกรณ์ สถานที่ และอื่น ๆ เพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ ทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย

หลักสูตรและวิธีการจัดการเรียนรู้ หมายถึง เนื้อหาการจัดกิจกรรม สื่อและอุปกรณ์ของห้องสมุดประชาชนที่ส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ ทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย

กลุ่มผู้เรียน หมายถึง ผู้ใช้บริการห้องสมุดประชาชน เพื่อส่งเสริมการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย

กลุ่มผู้สอน หมายถึง ผู้จัดกิจกรรมของห้องสมุดประชาชน เพื่อส่งเสริมการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย

ข้อเสนอนโยบายและแผน หมายถึง ข้อเสนอของผู้ดำเนินการห้องสมุดประชาชน ในการจัดการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ของห้องสมุดประชาชน

เกณฑ์มาตรฐานการจัดการเรียนรู้ หมายถึง ข้อเสนอและผู้ดำเนินการห้องสมุดประชาชน ในการกำหนดเกณฑ์มาตรฐานการจัดการเรียนรู้ของห้องสมุดประชาชน ทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย

ประโยชน์ที่ได้จากการวิจัย

1. ได้เอกสารรายงานวิจัยเรื่อง การจัดการเรียนรู้ของแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต : ห้องสมุดประชาชน ซึ่งเป็นการรวบรวมข้อมูลความรู้ด้านการจัดการเรียนรู้ของแหล่งการเรียนรู้ด้านห้องสมุดประชาชน อันนำไปสู่การขยายผลการศึกษาที่เกี่ยวข้องต่อไป

2. ได้ข้อเสนอเกณฑ์มาตรฐานการจัดการเรียนรู้ของแหล่งการเรียนรู้ด้านห้องสมุดประชาชนที่เหมาะสมกับปัจจุบัน

3. ผลจากการศึกษาดังกล่าว สามารถนำไปสู่การจัดทำข้อเสนอ นโยบายและแผนการส่งเสริมสนับสนุนการจัดการเรียนรู้ของแหล่งการเรียนรู้ด้านห้องสมุดประชาชน และเผยแพร่เป็นแนวทางการจัดการเรียนรู้ของแหล่งการเรียนรู้ของห้องสมุดประชาชน ให้แก่หน่วยงาน และสถานศึกษาที่เกี่ยวข้อง

บทที่ 2

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

คณะวิจัยได้ศึกษาวรรณคดีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อความเข้าใจและเป็นพื้นฐานในการวิจัยเรื่อง การจัดการการเรียนรู้ของแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต : ห้องสมุดประชาชน ตามลำดับหัวข้อดังต่อไปนี้

1. การศึกษาตลอดชีวิต
2. พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545
3. การศึกษานอกระบบโรงเรียน
4. การศึกษาตามอัธยาศัย
5. แหล่งการเรียนรู้ในชุมชน
6. ห้องสมุดประชาชน
7. ห้องสมุดประชาชนแนวใหม่และห้องสมุดในอนาคต
8. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. การศึกษาตลอดชีวิต

1.1 ความหมายของการศึกษาตลอดชีวิต

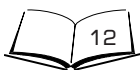
คำจำกัดความของการศึกษาตลอดชีวิตได้มีผู้ให้ไว้หลายคนด้วยกัน ดังนี้คือ

สุมาลี สังข์ศรี กล่าวว่า การศึกษาตลอดชีวิต หมายถึง ภาพรวมของการศึกษาทุกประเภทที่เกิดขึ้นตลอดชีวิตของมนุษย์ ตั้งแต่เกิดจนตาย เป็นการศึกษาเพื่อมุ่งพัฒนาบุคคลให้ปรับตัวเข้ากับ ความเปลี่ยนแปลงในทุกช่วงชีวิตของบุคคลและพัฒนาต่อเนื่อง ไปให้เต็มศักยภาพของแต่ละบุคคล การศึกษาตลอดชีวิตครอบคลุม การศึกษาทุกรูปแบบ ทุกวัย ทั้งการศึกษาในระบบโรงเรียน การศึกษา นอกระบบโรงเรียน และการศึกษาแบบไม่เป็นทางการจากทุกแหล่ง ความรู้ในชุมชนและสังคม และเกิดขึ้นได้ทุกที่ โดยไม่จำกัดเวลาและ สถานที่ การศึกษาตลอดชีวิตเป็นการศึกษาที่สัมพันธ์กับชีวิตและ ผสมผสานกลมกลืนกับการดำเนินชีวิตของบุคคล

สุนทร สุนันท์ชัย กล่าวว่า การศึกษาตลอดชีวิตเป็นการศึกษา ทั้งหมดของชีวิตมนุษย์ จากเกิดจนตาย มุ่งพัฒนามนุษย์ให้ปรับตัว เข้ากับความเปลี่ยนแปลงในโลกปัจจุบันและพัฒนาต่อเนื่อง ไปให้ เต็มศักยภาพของบุคคลแต่ละคน เป็นการศึกษาที่เกิดจากแรงจูงใจ ที่จะเรียนรู้ด้วยตนเองจากแหล่งการเรียนรู้ทั้งในระบบ นอกระบบและ ไม่เป็นทางการ

ปฐม นิคมานนท์ กล่าวว่า การศึกษามีได้หมายถึงเฉพาะ กิจกรรมที่เกิดขึ้นในโรงเรียนหรือสถาบันการศึกษาเท่านั้น หากแต่ เกิดขึ้นได้ทุกหนทุกแห่งและตลอดเวลา มีความเกี่ยวพันและต่อเนื่อง กันตลอดชีวิต

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไข เพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มาตรา 4 ให้ความหมายของการศึกษา ตลอดชีวิต ว่า เป็นการศึกษาที่เกิดขึ้นจากการผสมผสานระหว่าง การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย

เพื่อให้สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

จากที่มีผู้กล่าวถึงความหมายของการศึกษาตลอดชีวิตไว้หลายความหมาย สามารถสรุปได้ว่า การศึกษาตลอดชีวิตเป็นกระบวนการที่มีผลต่อการเรียนรู้ โดยการศึกษาระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย เกิดขึ้นกับบุคคลตั้งแต่เกิดจนตาย เพื่อให้บุคคลได้พัฒนาตนให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาต่อไปให้เต็มศักยภาพ โดยบุคคลนั้นจะต้องมีแรงจูงใจที่จะศึกษาหาความรู้ด้วยตนเอง

1.2 ความสำคัญของการศึกษาตลอดชีวิต

สุมาลี สังข์ศรี สรุปความสำคัญของการศึกษาตลอดชีวิต ดังนี้

1. การศึกษาตลอดชีวิตช่วยให้บุคคลมีโอกาสนเรียนรู้ทุกช่วงชีวิต
2. การศึกษาตลอดชีวิตช่วยให้บุคคลได้รับโอกาสทางการศึกษาอย่างเสมอภาคอย่างเท่าเทียมกัน
3. การศึกษาตลอดชีวิตช่วยให้บุคคลได้รับการศึกษาในรูปแบบที่เหมาะสมกลมกลืนกับสภาพการดำเนินชีวิตจริง เพราะการศึกษาดูตลอดชีวิตเป็นการบูรณาการศึกษากับชีวิต
4. การศึกษาดูตลอดชีวิตช่วยให้บุคคลได้รับการศึกษาที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับชีวิตจริงได้
5. การศึกษาดูตลอดชีวิตช่วยให้บุคคลได้รับการศึกษาที่สอดคล้องกับการงาน ช่วยให้บุคคลสามารถเลือกอาชีพและพัฒนาอาชีพได้อย่างเหมาะสมกับสภาพการณ์ที่เปลี่ยนไป
6. การศึกษาดูตลอดชีวิตช่วยให้บุคคลมีความรู้ ทักษะที่จะแสวงหาความรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

7. การศึกษาตลอดชีวิตช่วยให้บุคคลมีอิสระในการเรียนรู้สามารถเลือกเรียนในสิ่งที่ตรงกับระดับความสามารถของตนเอง
8. การศึกษาตลอดชีวิตช่วยให้บุคคลสามารถพัฒนาตนเองได้เต็มศักยภาพ
9. การศึกษาตลอดชีวิตช่วยให้บุคคลสามารถพึ่งพาตนเองได้และนำตนเองได้ในการเรียนรู้
10. การศึกษาตลอดชีวิตช่วยให้บุคคลได้พัฒนาตนเองตลอดทุกช่วงชีวิตและพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองได้อย่างเหมาะสม
11. การศึกษาตลอดชีวิตเป็นการศึกษาที่ช่วยให้ผู้ด้อยโอกาสในสังคมได้มีโอกาสในการศึกษาในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเอง
12. การศึกษาตลอดชีวิตช่วยให้บุคคลและองค์กรในสังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา
13. การศึกษาตลอดชีวิตช่วยสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้

1.3 หลักการของการศึกษาตลอดชีวิต

สุนทร สุนันท์ชัย และ สุมาลี สังข์ศรี กล่าวถึง หลักการของการศึกษาตลอดชีวิต ดังนี้

1. การศึกษาไม่ได้สิ้นสุดลงเมื่อบุคคลจบการศึกษาจากสถาบันการศึกษา หากแต่การศึกษาเป็นกระบวนการตลอดชีวิตของบุคคลที่สามารถวางแผนเรียนรู้จากสิ่งแวดล้อมและแหล่งวิชาที่มีอยู่ในสังคมได้
2. การศึกษาตลอดชีวิตประกอบด้วยการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาที่ไม่เป็นทางการหรือตามอัธยาศัย
3. บ้านมีบทบาทสำคัญอันดับแรกในการให้การศึกษาดูแลชีวิตเปรียบเสมือนโรงเรียนแห่งแรก มีหน้าที่อบรมและให้การศึกษาเบื้องต้น

แก่เด็ก และเป็นกรวางรากฐานที่ดีให้แก่เด็กในการศึกษาตลอดชีวิต

4. ชุมชนเป็นแหล่งการศึกษาลำดับต่อมา เด็กจะได้เรียนรู้สิ่งต่างๆ จากแหล่งการเรียนรู้หลากหลายประเภทในชุมชนของตน เช่น โรงเรียน สถานประกอบการ โรงพยาบาล วัด เป็นต้น

5. การศึกษาตลอดชีวิตจะต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่องและผสมผสานกันทั้งในแนวตั้งและแนวนอน แนวตั้ง หมายถึง ช่วงชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย บุคคลควรได้รับการศึกษาในทุกวัย ในทุกช่วงชีวิต และแนวนอน หมายถึง บุคคลควรได้รับการพัฒนาทุกด้านในช่วงชีวิตหนึ่ง ดังนั้น บุคคลควรได้รับการพัฒนาทุกประเภทและต้องมีความสัมพันธ์กับชีวิตประจำวันของตน

6. รัฐควรจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้กับประชาชนทุกคน และทุกกลุ่มเป้าหมายอย่างเท่าเทียมกัน โดยเฉพาะผู้ด้อยโอกาสในสังคม

7. การศึกษาตลอดชีวิตมีลักษณะยืดหยุ่นและหลากหลายในด้านเนื้อหา สื่อการเรียนรู้ วิธีการเรียนรู้ ระยะเวลาที่ใช้ในการเรียน และกฎระเบียบต่างๆ เป็นต้น

8. เป้าหมายสูงสุดของการศึกษาตลอดชีวิต คือ การพัฒนาคุณภาพชีวิต

9. สิ่งที่สำคัญสำหรับการศึกษาตลอดชีวิต คือ โอกาส แรงจูงใจ และความสามารถที่จะศึกษา โดยจะต้องสร้างความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้องแก่กลุ่มเป้าหมาย ให้เห็นถึงความจำเป็นของการศึกษาที่มีต่อชีวิต

10. การศึกษาตลอดชีวิตเป็นภาพรวมของการศึกษาทั้งหมด ครอบคลุมการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ทุกระดับ

11. บุคคลทุกเพศ ทุกวัย มีความสามารถที่จะเรียนรู้ได้ตลอดชีวิต ต้องจัดการศึกษาให้เหมาะสมกับสภาพของบุคคลในขณะนั้น

12. ให้การเรียนรู้เรื่องของสภาพจริงและปัญหาที่จะต้องไปเผชิญเพื่อที่จะสามารถพัฒนาคุณภาพชีวิต สามารถพึ่งพาตนเอง และแก้ไขปัญหาด้วยตนเองได้

13. การศึกษามีความจำเป็นสำหรับมนุษย์ทุกช่วงชีวิต ตั้งแต่เกิดจนตาย เพื่อจะช่วยให้บุคคลสามารถดำเนินชีวิตและปรับตัวให้เข้ากับสิ่งที่เปลี่ยนแปลงต่างๆ ในช่วงวัยได้อย่างเหมาะสม

14. การจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้สำเร็จและมีประสิทธิภาพนั้น จะต้องอาศัยความร่วมมือของทุกฝ่ายทั้งรัฐบาล เอกชน สถาบันการศึกษา องค์กรท้องถิ่นและประชาชน

1.4 แนวปฏิบัติของการศึกษาตลอดชีวิต

สุมาลี สังข์ศรี กล่าวว่า การจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้มีประสิทธิภาพควรมีแนวปฏิบัติในประเด็นหลักดังต่อไปนี้

1. กำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษาให้ชัดเจน

2. ศึกษาวิเคราะห์และกำหนดกลุ่มเป้าหมายให้ชัดเจน

3. จัดการศึกษาทุกประเภทให้ได้ทั้งปริมาณและคุณภาพ

4. จัดแหล่งการเรียนรู้ให้มีความหลากหลาย เปิดกว้าง และประชาสัมพันธ์

5. ผู้จัดการศึกษาตลอดชีวิตควรประสานความร่วมมือระหว่างกัน

6. เนื้อหาหลักสูตรจะต้องเกี่ยวข้องกับชีวิตจริงและสอดคล้องกับความต้องการของประชาชน

7. วิธีการให้การศึกษาคหาความรู้ ควรมีความหลากหลายให้ผู้เรียนเลือกได้ตามความต้องการและความสะดวก

8. ใช้สื่อและเทคโนโลยีช่วยในการจัดการศึกษาให้ครอบคลุมต่อเนื่องตลอดชีวิต

9. พัฒนาครูให้รับบทบาทและมีทักษะในการจัดการศึกษาตลอดชีวิต

10. การวัดและประเมินผลควรใช้วิธีการที่เหมาะสมกับสภาพความเป็นจริง

11. สร้างแรงจูงในการเรียนรู้ให้กับกลุ่มเป้าหมายให้เป็นผู้ใฝ่รู้

12. สร้างนิสัยการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้กับประชาชน

13. ส่งเสริมให้ชุมชนเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้

นอกจากนั้น *ประชิด เขยกีวงศ์* กล่าวถึง การดำเนินงานการศึกษาตามแนวคิดของการศึกษาตลอดชีวิต โดยบุคลากรทางการศึกษาสามารถอาศัยแนวทางจากหลักการสำคัญของการศึกษาตลอดชีวิตในการจัดการศึกษาได้อย่างกว้าง 5 ประการ คือ

1. ต้องมุ่งพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคมโดยรวม

2. ควรระดมทรัพยากรท้องถิ่น รวมทั้งสื่อมวลชนมาใช้ประโยชน์ทางการศึกษาในรูปแบบต่างๆ ให้ได้มากที่สุด

3. ส่งเสริมให้บุคคลแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และพัฒนาตนเองอยู่ตลอดเวลา

4. ขยายขอบเขตของการศึกษาเพื่อให้บริการแก่มวลชนได้ทั่วถึงอย่างแท้จริง ทำให้เกิดความเสมอภาคในโอกาสทางการศึกษาตามหลักการประชาธิปไตย

5. ประสมประสานกิจกรรมการศึกษาทุกรูปแบบเข้ากับการดำเนินชีวิตให้สอดคล้องกัน เพื่อช่วยให้บุคคลและสังคมได้พัฒนาอย่างเต็มที่

2. พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545

2.1 การจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ

ประเทศไทยได้เริ่มใช้แผนการศึกษาแห่งชาติมาตั้งแต่ พ.ศ. 2441 มาจนถึงปัจจุบันนี้ นับได้ถึงจำนวน 14 แผนด้วยกัน และปัจจุบันได้มีพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติฉบับ พ.ศ. 2542 ซึ่งได้ถูกกำหนดขึ้นจากบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2540 นับว่าเป็นกฎหมายทางการศึกษาที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนมากที่สุดเท่าที่เคยปรากฏมาก่อน โดยพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ มีเจตนารมณ์และสาระที่ถือเป็นมิติใหม่ในวงการการศึกษาไทยหลายอย่าง ประการสำคัญคือ การเปิดทางสำหรับรูปแบบการศึกษาใหม่ ตั้งแต่โรงเรียนในบ้าน ศูนย์การเรียนรู้ในวัด ในโรงเรียนในสถานประกอบการ ซึ่งเป็นบทบัญญัติของกฎหมายที่สอดคล้องกับแนวคิดความเท่าเทียมทั่วถึง และการมีส่วนร่วมของทุกคนในสังคม รวมทั้งมีสาระที่สำคัญคือ การพัฒนาให้เกิดความหลากหลายของการจัดการศึกษาเพื่อตอบสนองให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางการศึกษาดลอดชีวิต

ผลกระทบของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ซึ่งมีต่อบทบาทการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนในอนาคตในด้านต่างๆ

ดังนี้คือ

1. สามารถเป็นเครื่องมือในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชน
2. สังคมจะได้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของตนเอง
3. ต้องการพัฒนาสาระและกระบวนการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง
4. มีลักษณะการกระจายอำนาจการจัดการศึกษาลงไปในระดับท้องถิ่น
5. มีระบบมาตรฐานและการประกันคุณภาพการศึกษาในทุกระดับประเภท
6. มีการระดมทรัพยากรจากแหล่งต่างๆมาใช้ในการจัดการศึกษา
7. เน้นการมีส่วนร่วมของบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กร ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสังคมต่างๆ
8. มีการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับผู้ที่ยังมีโอกาสทางสังคม
9. มีระบบการเทียบโอนระหว่างการศึกษาในระบบโรงเรียนและตามอัธยาศัย
10. จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานให้แก่ผู้ที่พลาด ขาด ด้อยโอกาสทางการศึกษา
11. จัดการศึกษาต่อเนื่อง และส่งเสริมการจัดการศึกษาของเครือข่าย
12. ส่งเสริมให้ชุมชนเข้มแข็งและมีศักยภาพในการจัดการศึกษา
13. สนับสนุนและส่งเสริมให้เกิดแหล่งวิทยาการในชุมชนอย่างแพร่หลาย

14. มีส่วนสำคัญในการช่วยรักษาวัฒนธรรมอันเป็นรากฐานของสังคมไทย โดยช่วยเสริมสร้างความสมดุลระหว่างภาคเศรษฐกิจที่ทันสมัยกับคุณค่าแบบไทย

นอกจากนั้น พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ มาตรา 15 ได้บัญญัติถึงการศึกษานอกระบบโรงเรียนว่า เป็นการศึกษาที่มีความยืดหยุ่นในการกำหนดจุดมุ่งหมาย รูปแบบ วิธีการจัดการศึกษา ระยะเวลาในการศึกษา การวัดและการประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญของการสำเร็จการศึกษา โดยเนื้อหาและหลักสูตรจะต้องมีความสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของผู้เรียน เป็นการศึกษาที่ให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ด้วยตนเองตามความสนใจ ศักยภาพ ความพร้อม และโอกาส โดยศึกษาจากบุคคล ประสบการณ์ สังคม สภาพแวดล้อม สื่อหรือแหล่งความรู้อื่นๆ

2.2 การศึกษาตามอัธยาศัยกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ได้กำหนดแนวทางในการจัดการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยไว้บางมาตรา ดังนี้คือ

หมวด 1 บททั่วไป ความมุ่งหมายและหลักการ

มาตรา 6 การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

มาตรา 7 ในกระบวนการเรียนรู้ต้องมุ่งปลูกฝังจิตสำนึก ที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รู้จักรักษาและส่งเสริมสิทธิ หน้าที่ เสรีภาพ ความเคารพกฎหมาย ความเสมอภาค และศักดิ์ศรีความเป็น มนุษย์ มีความภาคภูมิใจในความเป็นไทย รู้จักรักษาผลประโยชน์ส่วนรวม และของประเทศชาติ การกีฬา ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย และความรู้อันเป็นสากล ตลอดจนอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม มีความสามารถในการประกอบอาชีพ รู้จักพึ่งตนเอง มีความริเริ่มสร้างสรรค์ ใฝ่รู้ และเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง

มาตรา 8 การจัดการศึกษาให้ยึดหลักดังนี้

- (1) เป็นการศึกษาดลอดชีวิตสำหรับประชาชน
- (2) ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา
- (3) การพัฒนาสาระและกระบวนการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่าง ต่อเนื่อง

มาตรา 9 การจัดระบบ โครงสร้าง และกระบวนการจัดการศึกษา ให้ยึดหลักดังนี้

- (1) มีเอกภาพด้านนโยบาย และมีความหลากหลายใน การปฏิบัติ
- (2) มีการกระจายอำนาจไปสู่เขตพื้นที่การศึกษา สถานศึกษา และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
- (3) มีการกำหนดมาตรฐานการศึกษา และจัดระบบประกัน คุณภาพการศึกษาทุกระดับและประเภทการศึกษา
- (4) มีหลักการส่งเสริมมาตรฐานวิชาชีพครู คุณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา และการพัฒนาครูคณาจารย์และบุคลากร ทางการศึกษาอย่างต่อเนื่อง

(5) ระดมทรัพยากรจากแหล่งต่างๆ มาใช้ในการจัดการศึกษา

(6) การมีส่วนร่วมของบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น

หมวด 3 ระบบการศึกษา

มาตรา 15 การจัดการศึกษามีสามรูปแบบ คือ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย

(1) การศึกษาในระบบ เป็นการศึกษาที่กำหนดจุดมุ่งหมาย วิธีการศึกษา หลักสูตร ระยะเวลาของการศึกษา และการวัดและประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขของการสำเร็จการศึกษาที่แน่นอน

(2) การศึกษานอกระบบ เป็นการศึกษาที่มีความยืดหยุ่น ในการกำหนดจุดมุ่งหมาย รูปแบบ วิธีการจัดการศึกษา ระยะเวลาของการศึกษา และการวัดและประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญของการสำเร็จการศึกษา โดยเนื้อหาและหลักสูตรจะต้องมีความเหมาะสม สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของบุคคลแต่ละกลุ่ม

(3) การศึกษาตามอัธยาศัย เป็นการศึกษาที่ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเอง ตามความสนใจ ศักยภาพ ความพร้อม และโอกาส โดยศึกษาจากบุคคล ประสบการณ์ สังคม สภาพแวดล้อม สื่อหรือแหล่งความรู้อื่นๆ

มาตรา 18 การจัดการศึกษาปฐมวัยและการศึกษาขั้นพื้นฐานให้จัดในสถานศึกษา ดังต่อไปนี้

(1) สถานพัฒนาเด็กปฐมวัย ได้แก่ ศูนย์เด็กเล็ก ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ศูนย์พัฒนาเด็กก่อนเกณฑ์ของสถาบันศาสนา ศูนย์บริการ

ช่วยเหลือระยะแรกเริ่มของเด็กพิการและเด็กซึ่งมีความต้องการพิเศษ หรือสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยที่เรียกชื่ออย่างอื่น

(2) โรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนของรัฐ โรงเรียนเอกชน และ โรงเรียนที่สังกัดสถาบันพุทธศาสนาหรือศาสนาอื่น

(3) ศูนย์การเรียน ได้แก่ สถานที่เรียนที่หน่วยงานจัดการ ศึกษาออกโรงเรียน บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ โรงพยาบาล สถาบันทางการแพทย์ สถานสงเคราะห์ และสถาบันสังคมอื่นเป็นผู้จัด

มาตรา 19 การจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาให้จัดใน มหาวิทยาลัย สถาบัน วิทยาลัย หรือหน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่น ทั้งนี้ให้เป็นไปตามกฎหมายเกี่ยวกับสถานศึกษาระดับอุดมศึกษา กฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งสถานศึกษานั้นๆ และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

มาตรา 20 การจัดการอาชีวศึกษา การฝึกอบรมวิชาชีพ ให้จัดในสถานศึกษาของรัฐ สถานศึกษาของเอกชน สถานประกอบการ หรือโดยความร่วมมือระหว่างสถานศึกษากับสถานประกอบการ โดยทั้งนี้ให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยการอาชีวศึกษาและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

มาตรา 21 กระทรวง ทบวง กรม รัฐวิสาหกิจ และ หน่วยงานอื่นของรัฐ อาจจัดการศึกษาเฉพาะทางตามความต้อง และความชำนาญของหน่วยงานนั้นได้ โดยคำนึงถึงนโยบายและ มาตรฐานการศึกษาของชาติ ทั้งนี้ ตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไข ที่กำหนดในกฎกระทรวง

หมวด 4 แนวการจัดการศึกษา

มาตรา 22 การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ

มาตรา 23 การจัดการศึกษา ทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ต้องเน้นความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้ และบูรณาการตามความเหมาะสมของแต่ละระดับการศึกษาในเรื่องต่อไปนี้

(1) ความรู้เรื่องเกี่ยวกับตนเอง และความสัมพันธ์ของตนเองกับสังคม ได้แก่ ครอบครัว ชุมชน ชาติ และสังคมโลก รวมถึงความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความเป็นมาของสังคมไทย และระบบการเมืองการปกครองในระบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

(2) ความรู้และทักษะด้านวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี รวมทั้งความรู้ความเข้าใจและประสบการณ์เรื่องการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลยั่งยืน

(3) ความรู้เกี่ยวกับศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม การกีฬา ภูมิปัญญาไทย และการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญา

(4) ความรู้และทักษะด้านคณิตศาสตร์ และด้านภาษาเน้นการใช้ภาษาไทยอย่างถูกต้อง

(5) ความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข

มาตรา 24 การจัดกระบวนการเรียนรู้ให้สถานศึกษา และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการดังต่อไปนี้

(1) จัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล

(2) ฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา

(3) จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น เกิดความรักในการอ่านและเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง

(4) จัดการเรียนการสอนโดยผสมผสานสาระความรู้ด้านต่าง ๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงามและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา

(5) ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการเรียน และอำนวยความสะดวกเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีความรอบรู้รวมทั้งสามารถใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ ทั้งนี้ ผู้สอนและผู้เรียนอาจเรียนรู้ไปพร้อมกันจากสื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการประเภทต่าง ๆ

(6) จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ทุกเวลาทุกสถานที่ มีการประสานความร่วมมือกับบิดามารดา ผู้ปกครอง และบุคคลในชุมชนทุกฝ่าย เพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ

มาตรา 25 รัฐต้องส่งเสริมการดำเนินงานและการจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบ ได้แก่ ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ สวนสัตว์ สวนสาธารณะ สวนพฤกษศาสตร์ อุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ศูนย์การกีฬาและนันทนาการ แหล่งข้อมูลและแหล่งการเรียนรู้อื่นอย่างพอเพียงและมีประสิทธิภาพ

3. การศึกษานอกระบบโรงเรียน

3.1 ความหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียน

ความหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียน มีให้ไว้โดยนักการศึกษาหลายท่าน ดังนี้คือ

คุมส์ ได้ให้ความหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียนว่า หมายถึง กิจกรรมการศึกษาที่จัดขึ้นนอกระบบ โรงเรียนภาคปกติ ไม่ว่ากิจกรรมนั้นจะจัดเป็นเอกเทศหรือจะเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมใหญ่อื่นๆ เพื่อให้บริการกลุ่มเป้าหมายที่กำหนดขึ้น

สุนทร สุนันท์ชัย ได้ให้ความหมายว่า การศึกษานอกระบบโรงเรียน หมายถึง กิจกรรมทางการศึกษาที่จัดขึ้นนอกระบบโรงเรียน ไม่ว่าจะดำเนินการโดยเอกเทศหรือเป็นส่วนประกอบสำคัญของกิจกรรมอื่น โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะให้บริการแก่กลุ่มผู้เรียนทุกเพศ ทุกวัย

สุมาลี สังข์ศรี ได้อธิบายว่า เป็นการจัดกิจกรรมการศึกษา นอกระบบโรงเรียนปกติ เพื่อให้บริการแก่กลุ่มเป้าหมายที่เป็นประชากรนอกโรงเรียน ได้แก่ ประชากรก่อนวัยเรียน ประชากรในวัยเรียน แต่พลาดโอกาสเข้าศึกษาในระดับต่างๆ ตลอดจนประชากรที่พ้นวัยเรียนไปแล้วจนถึงผู้สูงอายุ การจัดกิจกรรมการศึกษามีวัตถุประสงค์ชัดเจน โดยมีกระบวนการเรียนการสอนที่ยืดหยุ่นและสอดคล้องกับสภาพความต้องการของกลุ่มเป้าหมายที่หลากหลาย มีความยืดหยุ่นในเรื่องหลักสูตร เวลาเรียน สถานที่เรียน วิธีเรียน ในด้านผู้เรียน ไม่มีข้อจำกัดเรื่องอายุ อาชีพ และพื้นฐานการศึกษา เน้นการเรียนเรื่องที่เป็นสภาพปัจจุบัน เพื่อแก้ปัญหาในชีวิตประจำวัน หน่วยงานที่จัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนมีทั้งหน่วยงานภาครัฐและเอกชน

นอกจากนั้น ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ หมวด 3 ระบบการศึกษา มาตรา 15 ได้อธิบายความหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียนว่า เป็นการศึกษาที่มีความยืดหยุ่นในการกำหนด จุดมุ่งหมาย รูปแบบ วิธีการจัดการศึกษา ระยะเวลาของการศึกษา การวัดและการประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญของการสำเร็จการศึกษา โดยเนื้อหาและหลักสูตรจะต้องมีความเหมาะสมและสอดคล้องกับ สภาพปัญหาและความต้องการของบุคคลแต่ละกลุ่ม

จากความหมายดังกล่าว จึงสรุปความหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียนว่า หมายถึง มวลประสบการณ์และกิจกรรม การศึกษาที่จัดบริการแก่ประชาชนที่อยู่นอกระบบโรงเรียนทั้งหมด โดยมีจุดมุ่งหมายให้ผู้เรียนได้รับความรู้ด้านต่างๆ ทั้งความรู้ทั่วไป ความรู้ด้านการประกอบอาชีพ ตลอดจนความรู้ด้านข่าวสารข้อมูล ที่เป็นประโยชน์ โดยมีเนื้อหาและหลักสูตรที่เหมาะสมและสอดคล้อง กับสภาพปัญหา ความต้องการของบุคคล เพื่อให้ผู้เรียนจะได้นำความรู้ ไปใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิต

3.2 แนวทางในการจัดการศึกษานอกระบบให้ส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต

แนวทางการจัดการศึกษานอกระบบให้สามารถส่งเสริม การศึกษาตลอดชีวิตจะต้องครอบคลุมในด้านต่างๆ ดังต่อไปนี้

1) เป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษานอกระบบ

เพื่อให้สอดคล้องกับเป้าหมายของการศึกษาตลอดชีวิต วัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษานอกระบบ จะต้องมุ่งจัดการศึกษา ให้กลุ่มเป้าหมายมีความรู้ และทักษะพื้นฐานเพียงพอในการดำเนินชีวิต ในการประกอบอาชีพ และการปรับตัวเข้ากับสภาพสังคม สิ่งแวดล้อม ที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอได้อย่างเหมาะสมในทุกช่วงชีวิต

2) การบริหารจัดการ

หลักการของการศึกษาตลอดชีวิต เน้นความเสมอภาคและความเท่าเทียมกันของโอกาสทางการศึกษา นอกจากนั้นในแนวปฏิบัติของการศึกษาตลอดชีวิต ระบุว่า ควรจัดการศึกษาทุกประเภทให้ได้ทั้งปริมาณและคุณภาพ ในด้านปริมาณ ต้องจัดให้ครอบคลุมทั่วถึงทุกกลุ่มเป้าหมาย โดยเฉพาะกลุ่มผู้ด้อยโอกาส กลุ่มผู้ที่อยู่ห่างไกล ในด้านคุณภาพ ต้องให้กลุ่มเป้าหมายสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ได้ และสามารถแสวงหาความรู้ได้อย่างต่อเนื่อง เป็นต้น

จากหลักการและแนวปฏิบัติดังกล่าว ได้ให้แนวทางแก่การศึกษานอกระบบว่า การศึกษานอกระบบจะต้องจัดกิจกรรมให้ครอบคลุมทั่วถึงทุกกลุ่มเป้าหมายทุกกลุ่มเช่นเดียวกัน และจัดให้มีคุณภาพด้วย กลุ่มเป้าหมายของการศึกษานอกระบบ คือ ประชากรทุกกลุ่มโดยเฉพาะผู้ที่อยู่นอกระบบโรงเรียน ซึ่งส่วนหนึ่งเป็นผู้ที่อยู่ในชนบทห่างไกล ซึ่งการศึกษานอกระบบ ต้องจัดให้บริการอย่างทั่วถึง

นอกจากนี้ หลักการของการศึกษาตลอดชีวิตยังเน้นความร่วมมือและการประสานงานกัน ระหว่างหน่วยงานผู้จัดการศึกษา เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนให้หน่วยงานต่างๆ องค์กรท้องถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่น ประชาชนทุกฝ่าย ทุกกลุ่มในชุมชนมีส่วนร่วม
ในการจัดการศึกษาตลอดชีวิต

แนวทางการบริหารจัดการของการศึกษานอกระบบ ควรจะมี
ลักษณะดังนี้

1. เป็นการบริหารที่มีการกระจายอำนาจจากส่วนกลางหรือ
ระดับประเทศไปสู่ท้องถิ่น
2. มีองค์กรรับผิดชอบการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยตรง
ในแต่ละระดับ
3. มีการประสานงานระหว่างหน่วยงานที่รับผิดชอบการศึกษา
นอกระบบโดยตรงกับหน่วยงานอื่นๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการ
ศึกษานอกระบบ
4. มีการสร้างเครือข่ายหน่วยงานที่ให้บริการการศึกษานอก
ระบบโรงเรียน
5. ชุมชนเข้ามาเป็นกรรมการวางแผนและบริหารจัดการศึกษา
นอกระบบโรงเรียนในท้องถิ่น
6. ส่งเสริมให้มีการจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้มากมายในชุมชน

**3) กลุ่มเป้าหมายของการศึกษานอกระบบ เพื่อให้เรียนรู้
อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต**

กลุ่มเป้าหมายของการศึกษานอกระบบครอบคลุมบุคคล
ทุกช่วงอายุ ตั้งแต่เกิดจนตาย นั่นคือ ถ้าแบ่งตามช่วงอายุกลุ่ม
เป้าหมายของการศึกษานอกระบบ จะประกอบด้วย เด็กก่อนวัยเรียน
ผู้ที่อยู่ในวัยเรียน โดยเฉพาะผู้ที่พลาดโอกาสเข้ารับการศึกษาน
ในระบบโรงเรียน ผู้ที่พ้นวัยเรียนแล้ว หรืออยู่ในวัยทำงาน และบุคคล

ในวัยสูงอายุ หรือแบ่งประเภทกลุ่มเป้าหมายโดยใช้เกณฑ์อื่นๆ ที่นอกเหนือจากเกณฑ์อายุ เช่น กลุ่มเกษตรกร กลุ่มสตรีแม่บ้าน กลุ่มแรงงานการศึกษาต่ำ กลุ่มเยาวชน กลุ่มผู้ด้อยโอกาส เป็นต้น ฉะนั้น การศึกษานอกระบบก็เป็นการศึกษาสำหรับประชาชน ทุกเพศ ทุกวัย ทุกสาขาอาชีพ เช่นเดียวกัน

การให้บริการต้องให้บริการแก่กลุ่มเป้าหมายทุกกลุ่มอายุ นอกจากนั้น มีการจัดลำดับความสำคัญ ความจำเป็นของกลุ่มเป้าหมาย ว่ากลุ่มใดต้องให้บริการเร่งด่วนก่อนหลังในกรณีที่ต้องการให้ทัน เหตุการณ์

4) ระดับการศึกษา

หลักการของการศึกษาตลอดชีวิต แนวทางสำหรับการศึกษานอกระบบก็คือ การจัดการศึกษานอกระบบควรจะแบ่งเป็น 2 ลักษณะใหญ่ คือ การศึกษานอกระบบที่ไม่มีการจัดระดับการศึกษา กลุ่มเป้าหมายต้องการศึกษาเพื่อนำความรู้มาใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน ใช้ในการปรับปรุงอาชีพที่ดำเนินการอยู่ อีกลักษณะหนึ่งคือ การศึกษาที่กำหนดระดับการศึกษาเพื่อให้กลุ่มเป้าหมายสามารถเทียบระดับความรู้ได้ สามารถนำเอาประกาศนียบัตรหรือวุฒิบัตรไปสมัครเข้าทำงานหรือศึกษาต่อในชั้นสูงต่อไป

5) เนื้อหาหลักสูตร

หลักของการศึกษาตลอดชีวิตต้องให้ประชาชนกลุ่มเป้าหมาย ศึกษาเรียนรู้ เรื่องของชีวิต เรื่องที่สัมพันธ์กับการดำเนินชีวิต สภาพปัญหาที่บุคคลต้องเผชิญในชีวิตจริงเพื่อที่จะสามารถพัฒนา

คุณภาพชีวิตและพึ่งพาตนเองได้ หลักการดังกล่าวสามารถนำมาเป็นแนวทางในเรื่องของหลักสูตรของการศึกษานอกระบบได้เช่นกัน เนื้อหาที่จะจัดให้ผู้เรียน ควรเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับชีวิต ไม่ควรแยกออกจากชีวิตและสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการดำเนินชีวิตได้

ในแนวปฏิบัติของการศึกษาตลอดชีวิตยังมีรายละเอียดเพิ่มเติมในส่วนของเนื้อหาหลักสูตรที่ควรจัดให้ผู้เรียนเรียน ประกอบด้วยเนื้อหาในกลุ่มต่อไปนี้

- 1) เนื้อหาที่เป็นพื้นฐานจำเป็นในการดำเนินชีวิต ได้แก่ การอ่าน การเขียน การคิดคำนวณเบื้องต้น ความรู้เกี่ยวกับตนเองและสิ่งแวดล้อม
- 2) ความรู้และทักษะเกี่ยวกับอาชีพต่างๆ เพื่อให้มีความรู้และทักษะที่เป็นพื้นฐานในการประกอบอาชีพ การปรับปรุงอาชีพและเพิ่มรายได้
- 3) ความรู้ข่าวสารทั่วไปเพื่อพัฒนาตนเอง
- 4) เนื้อหาเกี่ยวกับสภาพปัญหาที่พบในการดำเนินชีวิต สังคม สิ่งแวดล้อม เพื่อให้ผู้เรียนได้แก้ปัญหาที่ต้องเผชิญในการดำรงชีวิต
- 5) ความรู้และทักษะที่จะเป็นเครื่องมือในการแสวงหาความรู้ เช่น ความรู้ ทักษะด้านภาษา คอมพิวเตอร์

กลุ่มความรู้ดังกล่าวข้างต้นนี้ การจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบสามารถพิจารณาเป็นแนวในการจัดเนื้อหาหลักสูตรสำหรับจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบได้ โดยพิจารณาจัดให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายแต่ละกลุ่ม แต่ละช่วงอายุ

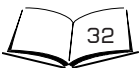
6) ประเภทของกิจกรรม

หลักการของการศึกษาตลอดชีวิตที่ควรให้ประชาชนได้เรียนรู้ นั้นต้องเกี่ยวข้องกับชีวิต ปัญหาที่บุคคลต้องเผชิญในชีวิตให้สามารถ พัฒนาคุณภาพชีวิต พึ่งพาตนเองได้ เพื่อให้ประชาชนดำเนินชีวิต อย่างเหมาะสม มีอาชีพที่เหมาะสมและปรับตัวเข้ากับสภาพสังคม สิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปได้ทุกสถานการณ์ เมื่อวิเคราะห์หลักการ ดังกล่าวและเนื้อหาที่ควรจัดให้ผู้เรียนเรียนรู้ อาจสรุปแนวทางเกี่ยวกับ กิจกรรมของการศึกษานอกระบบเป็น 3 ประเภทใหญ่ คือ

1) กิจกรรมการให้ความรู้พื้นฐาน ได้แก่ การให้ความรู้และ ทักษะในการอ่าน เขียน การติดต่อสื่อสารและการฝึกทักษะใน การแสวงหาความรู้ กิจกรรมประเภทนี้อาจเทียบเท่ากับการศึกษา พื้นฐานในระบบโรงเรียน

2) กิจกรรมการให้ความรู้และทักษะและฝึกทักษะอาชีพ มีทั้งการฝึกอาชีพระยะสั้น ระยะยาว ทั้งประเภทที่มีประกาศนียบัตร (เทียบเท่าระดับต่างๆ) เช่น ประกาศนียบัตรวิชาชีพ ประกาศนียบัตร วิชาชีพชั้นสูง ปริญญาบัตร และไม่มีปริญญาบัตร

3) กิจกรรมการให้ความรู้ทั่วไป ครอบคลุมความรู้ทุกด้าน ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตของประชาชน ไม่ว่าจะเป็นด้านสุขภาพ กฎหมาย การทำงานกับผู้อื่น อาหาร สภาพแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ การเมือง ศาสนา วัฒนธรรม ฯลฯ

7) วิธีจัดการเรียนการสอนหรือกระบวนการถ่ายทอดความรู้

หลักการของการศึกษาตลอดชีวิตเน้นการให้เครื่องมือในการแสวงหาความรู้ ฝึกทักษะในการแสวงหาความรู้แก่กลุ่มเป้าหมาย ให้เรียนรู้วิธีเรียน ปลูกฝังนิสัยใฝ่รู้ ใฝ่เรียน การศึกษาตลอดชีวิตควรมีความยืดหยุ่นหลากหลาย และควรมีความเป็นประชาธิปไตยให้อิสระแก่ผู้เรียน

นอกจากนั้น แนวปฏิบัติของการศึกษาตลอดชีวิตในเรื่องวิธีการให้ความรู้นี้ยังให้รายละเอียดที่ช่วยส่งเสริมหลักการดังกล่าว นั่นคือ

- ควรใช้วิธีการหลากหลาย ทั้งการเรียนจากผู้เชี่ยวชาญ การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การฝึกปฏิบัติ การเรียนจากสื่อประเภทต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง สื่อที่เลือกใช้ต้องคำนึงถึงความพร้อมของผู้เรียน และของท้องถิ่น

- ยืดหยุ่นทั้งในด้านวิธีเรียน เวลาเรียน สถานที่เรียน

- ผู้เรียนมีอิสระที่จะเลือกเรียนในสิ่งที่ตนสนใจ เลือกวิธีเรียนของตนเองได้ตามความถนัด ความพร้อม

- เน้นการเรียนรู้มากกว่าการสอนหรือการบอกความรู้

- ควรให้กลุ่มเป้าหมายรู้สึกว่าการศึกษาค้นหาความรู้มิได้เป็นสิ่งที่ยุ่งยาก

- สถานศึกษา แหล่งความรู้ควรเปิดกว้างแก่กลุ่มเป้าหมายทุกกลุ่ม

- ให้การเรียนรู้ผสมกลมกลืนกับการดำเนินชีวิต

- กระบวนการจัดการเรียนการสอนเน้นการฝึกผู้เรียนให้มีทักษะในการเรียน การแสวงหาความรู้ วิธีเรียน ให้สามารถนำตนเองในการเรียนรู้ได้

หลักการและแนวปฏิบัติดังกล่าว สามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การถ่ายทอดความรู้ของการศึกษานอกระบบได้ทั้งหมด เพราะการศึกษานอกระบบมีความยืดหยุ่นและมีธรรมชาติที่จะจัดกิจกรรมตามวิธีการดังกล่าวได้อยู่แล้ว กลุ่มเป้าหมายของการศึกษานอกระบบส่วนใหญ่เป็นผู้ที่ทำงานแล้ว เป็นผู้ที่อยู่ห่างไกลจากการศึกษา จึงจำเป็นต้องใช้วิธีการที่ยืดหยุ่นหลากหลาย

8) การใช้สื่อและเทคโนโลยี

การจัดการศึกษานอกระบบให้ส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตได้นั้น จะต้องจัดให้ครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมาย ทุกกลุ่มอายุ และต้องจัดให้เกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง วิธีการหนึ่งที่จะช่วยให้บรรลุเป้าหมายดังกล่าวนี้ได้ก็คือ การใช้สื่อและเทคโนโลยีต่างๆ กลุ่มเป้าหมายของการศึกษานอกระบบส่วนใหญ่ เป็นผู้ประกอบอาชีพการงาน มีภารกิจมากมายทั้งด้านอาชีพ ครอบครัว และสังคม

ดังนั้น การถ่ายทอดความรู้ในการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโดยการใช้สื่อประเภทต่างๆ ควรมีความหลากหลายให้กลุ่มเป้าหมายได้เลือกเรียนรู้ สื่อสามารถเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายจำนวนมาก และช่วยให้การเรียนรู้เกิดได้อย่างต่อเนื่อง ถึงแม้หน่วยงานผู้จัดไม่พร้อมที่จะเคลื่อนไปยังกลุ่มเป้าหมายได้ก็สามารถส่งผ่านความรู้ไปทางสื่อ

9) การวัดผลประเมินผล

หลักการของการศึกษาตลอดชีวิตเน้นการเรียนรู้เพื่อการเรียนรู้ เพื่อให้พัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองได้ พึ่งพาตนเองได้ ไม่ได้เน้น

การเรียนรู้เพื่อท่องจำเนื้อหาหรือการเรียนรู้เพื่อสอบ ดังนั้น การวัดประเมินผลควรเป็นการประเมินผลตามสภาพจริง เป็นการประเมินความก้าวหน้าของผู้เรียนมากกว่าจะประเมินความสามารถในการจดจำเนื้อหา ไม่มีการแข่งขัน กลุ่มเป้าหมายสามารถประเมินตนเองหรือมีส่วนร่วมในการประเมินความก้าวหน้าในการเรียนรู้หรือในการนำความรู้ไปใช้ เป็นการประเมินเพื่อพัฒนา เพื่อรู้ว่าตนเองยังขาดความรู้ในเรื่องใด ต้องเพิ่มเติมในเรื่องใด

หลักการและแนวปฏิบัติดังกล่าว สามารถนำมาประยุกต์ได้กับการศึกษานอกระบบเป็นอย่างดี กลุ่มเป้าหมายของการศึกษานอกระบบส่วนใหญ่เป็นผู้ที่ไม่ได้เกี่ยวข้องกับการศึกษาเล่าเรียนมาก่อน การเรียนรู้จึงเป็นความต้องการจะนำความรู้ไปใช้มากกว่า การวัดผลควรเป็นการประเมินเพื่อรู้ความก้าวหน้าของตนเท่านั้น

10) หน่วยงานผู้จัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบ

หลักการของการศึกษาตลอดชีวิตจะพบว่า ผู้มีส่วนในการศึกษาส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตนั้นมีหลากหลาย เริ่มตั้งแต่บ้านคือบุคคลในครอบครัว ถัดมาเป็นชุมชนที่ประชาชนอาศัยอยู่ ภายในชุมชนมีหน่วยงาน องค์กรที่จะเป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตมากมาย มิได้จำกัดอยู่เพียงเฉพาะสถาบันการศึกษาเท่านั้น แหล่งการเรียนรู้ในชุมชน ได้แก่ ห้องสมุด พิพิธภัณฑ์ สวนสาธารณะ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศาสนสถาน ศูนย์กีฬาันทนาการ สื่อประเภทต่างๆ ฯลฯ

จากหลักการการศึกษาตลอดชีวิตและแนวปฏิบัติของการศึกษาตลอดชีวิต พบว่า ผู้จัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบมีทั้งสถาบันการศึกษา ซึ่งส่วนใหญ่จะจัดการศึกษาประเภทการศึกษา

ในระบบ หน่วยงานและองค์กรต่างๆ ซึ่งจะให้การศึกษาในรูปแบบของการศึกษานอกระบบ หน่วยงานและแหล่งการเรียนรู้ประเภทต่างๆ ในชุมชน ซึ่งส่วนใหญ่จะให้ความรู้ในลักษณะการศึกษาตามอัธยาศัย

เมื่อนำหลักการและแนวปฏิบัติของการศึกษาตลอดชีวิตมาเป็นแนวทางในการจัดการศึกษานอกระบบ จะพบว่า การศึกษานอกระบบเป็นกิจกรรมการศึกษาที่จัดบริการแก่กลุ่มเป้าหมายที่อยู่นอกระบบทั้งหมด กลุ่มเป้าหมายแตกต่างกันย่อมมีความต้องการที่หลากหลาย ฉะนั้น หน่วยงานผู้จัดการศึกษานอกระบบจึงมีอย่างกว้างขวาง หลากหลายครอบคลุมทั้งสถาบันการศึกษาที่เปิดบริการแก่กลุ่มเป้าหมายในระบบ ในเวลาเย็นหรือค่ำ หรือวันหยุดสุดสัปดาห์ หน่วยงานที่ให้ความรู้ ด้านวิชาชีพต่างๆ หน่วยงานที่ให้ความรู้ทั่วไปที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิต สถาบันหน่วยงาน องค์กรเหล่านี้จะมีทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรท้องถิ่น และสถานประกอบการ

ด้านการพัฒนาบุคลากรของหน่วยงานต่างๆ ที่มีส่วนช่วยในการจัดการศึกษานอกระบบ ควรได้รับการพัฒนาให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการของการศึกษานอกระบบและแนวทางในการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบที่มีประสิทธิภาพที่จะช่วยให้เกิดการศึกษาต่อเนื่องตลอดชีวิต

11) การประสานงาน

หลักการของการศึกษาตลอดชีวิตเน้นการกระจายอำนาจ การมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย การกระจายการบริหารการศึกษาให้ครอบคลุมทั่วถึงและมีความเสมอภาค ย่อมแสดงให้เห็นว่าการประสานงานมี

ความจำเป็นอย่างยิ่ง การศึกษานอกระบบก็เช่นเดียวกัน การศึกษานอกระบบไม่อาจจัดให้ครอบคลุมกลุ่มเป้าหมายได้ โดยหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งเพียงหน่วยงานเดียว ต้องอาศัยหน่วยงานและองค์กรทุกฝ่าย ต้องมีการประสานงานกันเป็นอย่างดีจึงจะทำให้ทุกหน่วยงานและองค์กรมุ่งทำงานไปสู่เป้าหมายเดียวกัน ไม่ทำงานซ้ำซ้อนกัน ซึ่งทำให้สูญเสียทรัพยากรโดยเปล่าประโยชน์ หากแต่ร่วมใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างคุ้มค่าเพื่อให้เกิดกิจกรรม การศึกษานอกระบบที่หลากหลายที่สามารถครอบคลุมกลุ่มเป้าหมายได้อย่างทั่วถึง

12) การมีส่วนร่วมของชุมชน

การศึกษาจะเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตได้ ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมกันของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นภาครัฐ เอกชน และท้องถิ่น หรือชุมชน โดยเฉพาะชุมชนจะมีส่วนร่วมที่สำคัญมาก เพราะเป็นแหล่งของกลุ่มเป้าหมายและมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับชีวิตของบุคคล

การจัดการศึกษานอกระบบเพื่อส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต จำเป็นอย่างยิ่งต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของชุมชน คนในชุมชนมีส่วนร่วมตั้งแต่การวางแผน การสนับสนุนทรัพยากร การช่วยดำเนินการจัดกิจกรรม และการประเมินผลกิจกรรม

นอกจากนั้น ควรมีการจัดและพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ประเภทต่าง ๆ ในชุมชน ได้แก่ ห้องสมุด ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน สวนสาธารณะ ศูนย์กีฬา ฯลฯ แหล่งการเรียนรู้จะเป็นแหล่งให้ข้อมูลข่าวสาร โดยสื่อต่าง ๆ และเป็นแหล่งจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบ

ในกรณีที่แต่ละชุมชนให้ความร่วมมือในลักษณะต่างๆ เช่น ช่วยจัดกิจกรรมการศึกษาในระบบในรูปแบบของแหล่งการเรียนรู้ต่างๆ หรือช่วยส่งเสริมให้เกิดกิจกรรมในชุมชน จะทำให้การศึกษานอกระบบสามารถบริการกลุ่มเป้าหมายได้อย่างทั่วถึงทุกชุมชน เพราะชุมชนช่วยรับผิดชอบเอง รวมทั้งทำให้เกิดการศึกษานอกระบบอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นเป้าหมายหลักของการศึกษาตลอดชีวิต

ผู้ที่มีส่วนช่วยกิจกรรมการศึกษานอกระบบในชุมชนมีบุคคลหลายกลุ่มที่จะส่งเสริมการศึกษานอกระบบได้ ได้แก่ กรรมการชุมชน เจ้าหน้าที่ขององค์กรท้องถิ่น สถานประกอบการ ภูมิปัญญาชาวบ้าน ผู้นำศาสนา ผู้ที่ประชาชนเคารพนับถือ และพ่อแม่ผู้ปกครอง กลุ่มบุคคลเหล่านี้จำเป็นต้องได้รับความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทในการมีส่วนช่วยจัดการศึกษานอกระบบ พร้อมทั้งได้รับการเสนอแนะแนวทางในการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบ

13) หลักการจัดกิจกรรม

การศึกษาตลอดชีวิตมีหลักการจัดกิจกรรมที่ควรยึดเป็นแนวทางไม่ว่าจะจัดกิจกรรมใดๆ ก็ตาม ดังต่อไปนี้

- 1) หลักความเสมอภาค ความเท่าเทียมกันของโอกาสในการรับการศึกษาของทุกคน
- 2) การจัดการศึกษาให้ครอบคลุมทั่วถึงทุกกลุ่มเป้าหมาย โดยเฉพาะกลุ่มผู้ด้อยโอกาส
- 3) ความยืดหยุ่นหลากหลาย ยืดหยุ่นในเรื่องกฎเกณฑ์และระเบียบต่างๆ และเข้าถึงได้ง่าย ความหลากหลายในเนื้อหา กิจกรรม การเรียนรู้ หลากหลายในวิธีเรียน

4) ความเป็นประชาธิปไตย การให้สิทธิ ให้อิสระแก่ผู้เรียน
ในการเลือกสิ่งเรียนรู้อันต้องการ

5) ความต่อเนื่อง การจัดการศึกษาต้องจัดอย่างต่อเนื่อง
ไม่จัดเพียงเพื่อบุคคลในช่วงอายุใด อายุหนึ่งเท่านั้น

ในด้านความเสมอภาค ความเท่าเทียมกันของโอกาส
ธรรมชาติของการศึกษานอกระบบเป็นการศึกษาที่จัดขึ้นเพื่อบริการ
ประชาชนที่อยู่นอกระบบโรงเรียนโดยปราศจากข้อจำกัดในเรื่องอายุ
พื้นฐานการศึกษา อาชีพหรืออื่นๆ ฉะนั้น ทุกคนมีความเสมอภาคกัน

ในด้านความครอบคลุมทั่วถึง การศึกษานอกระบบพยายาม
กระจายบริการด้วยวิธีการต่างๆ เช่น การจัดให้มีเครือข่ายหน่วยจัด
กิจกรรมในชุมชน การจัดให้มีอาสาสมัครการศึกษานอกโรงเรียนในชุมชน
การจัดหน่วยบริการเคลื่อนที่ไปยังท้องถิ่นต่างๆ เป็นต้น

14) การสร้างแรงจูงใจแก่ประชาชนกลุ่มเป้าหมาย

การสร้างความตระหนักให้ประชาชนเห็นความจำเป็นของ
การศึกษา การจัดการศึกษานอกระบบควรยึดหลักการนี้ เพื่อให้
การศึกษานอกระบบช่วยส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต หน่วยงาน
ผู้จัดการศึกษานอกระบบและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรเร่งสร้าง
ความรู้ความเข้าใจให้แก่ประชาชน ให้รู้ว่าการศึกษานอกระบบคืออะไร
กิจกรรมการศึกษานอกระบบเป็นอย่างไร มีความเกี่ยวข้องกับชีวิต
อย่างไร จะให้บริการอย่างไร จะร่วมกิจกรรมได้เมื่อใด อย่างไร
ต้องพยายามให้ประชาชนเกิดความรู้สึกว่าต้องศึกษาหาความรู้อยู่เสมอ
ถ้าหน่วยงานผู้จัดกิจกรรมอย่างมากมาย แต่ผู้รับบริการหรือประชาชน
ไม่สนใจก็จะไม่เกิดประโยชน์ ฉะนั้น การสร้างแรงจูงใจให้ประชาชน

เห็นความสำคัญจะเป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้การศึกษานอกระบบ
เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้อย่างทั่วถึง และจะทำให้เกิดการศึกษาระียนรู้
อย่างต่อเนื่องตามเป้าหมายของการศึกษาตลอดชีวิต

4. การศึกษาตามอัธยาศัย

4.1 ความหมายของการศึกษาตามอัธยาศัย

การศึกษาตามอัธยาศัย มีผู้ให้ความหมายไว้ ดังนี้คือ

การศึกษาตามอัธยาศัย หมายถึง กระบวนการศึกษาที่ทุกคน
ได้รับ และสะสมความรู้ ทักษะ เจตคติ และการรู้แจ้งจากชีวิตประจำวัน
และการสัมผัสกับสิ่งแวดล้อมทั้งที่บ้าน ที่ทำงาน หรือจากการเดินทาง
การอ่านหนังสือ การฟังวิทยุหรือดูภาพยนตร์ ตามปกติแล้วการศึกษา
ตามอัธยาศัยไม่มีการจัด ไม่มีระบบ แต่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการเรียนรู้อ
ตลอดชีวิตของแต่ละคนเป็นอย่างมาก

สุนทร สุนันท์ชัย ได้ให้ความหมายว่า การศึกษาตามอัธยาศัย
หมายถึง การได้รับความรู้ ทักษะ เจตคติ จากประสบการณ์ในชีวิต
ประจำวัน ในครอบครัว ในชุมชน จากการทำงาน จากสภาพแวดล้อม
ของบุคคล การเล่น ห้องสมุด สื่อมวลชนและอื่นๆ

ปฐม นิคมานนท์ ให้ความหมายไว้ว่า การศึกษาตามอัธยาศัย
เป็นกระบวนการตลอดชีวิต ซึ่งบุคคลได้สร้างเจตคติ ค่านิยม ทักษะ
และความรู้ต่างๆ ในสภาพแวดล้อม เช่น การเรียนรู้จากครอบครัว
เพื่อนบ้าน จากการทำงาน การเล่น จากตลาด ร้านค้า ห้องสมุด
ตลอดจนการเรียนรู้จากสื่อมวลชนต่างๆ

มัลลิกา พงศ์ปริตร ได้ให้ความหมายว่า การศึกษาตามอัธยาศัย
นั้นเกิดขึ้นทุกขณะจิต ไม่ว่าสิ่งใดที่ผ่านเข้ามาเข้ามากระทบประสาทสัมผัส

ทั้ง 5 ย่อมมีผลต่อจิตใจและความรู้สึกนึกคิดของผู้รับทั้งสิ้น จุดสำคัญอยู่ที่ว่าผลกระทบนั้นจะเป็นไปในทางลบหรือทางบวก หากผู้รับรู้ตัวและรู้จักต้านสิ่งซึ่งไม่พึงประสงค์ รับแต่สิ่งที่ประเทืองปัญญา ส่วนหนึ่งที่เราเรียกว่า การศึกษาตลอดชีวิตก็เกิดขึ้น

กล่าวสรุปความหมายได้ว่า การศึกษาตามอัธยาศัย เป็นการศึกษาที่เกิดขึ้นได้จากประสบการณ์ในชีวิตประจำวัน โดยเรียนรู้จาก การทำงาน จากบุคคล จากครอบครัว จากสื่อมวลชน จากแหล่งความรู้ต่าง ๆ โดยลักษณะการเรียนรู้ส่วนใหญ่เป็นการเรียนเพื่อความรู้อะไรสักอย่างหนึ่งเพื่อการอื่นอีกทั้งสามารถเรียนรู้ได้ตลอดเวลาและเกิดขึ้นในทุกช่วงวัยตลอดชีวิต

4.2 องค์กรและสถาบันที่จัดการศึกษาตามอัธยาศัย

องค์กรและสถาบันที่จัดการศึกษาตามอัธยาศัยไม่แยกออกจากองค์กรและสถาบันที่จัดการศึกษาในระบบโรงเรียนและการศึกษานอกระบบโรงเรียน ดังนั้น องค์กรและสถาบันที่สำคัญที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาตามอัธยาศัยของแต่ละคนจากสังคมใกล้ตัว จนถึงสังคมภายนอก ตั้งแต่สถาบันครอบครัว สถาบันสื่อมวลชน สถาบันการศึกษา แหล่งชุมชน รวมทั้งหน่วยงานของรัฐ องค์กรเอกชน ภูมิปัญญาท้องถิ่น มีดังต่อไปนี้

1. **สถาบันครอบครัว** องค์กรที่จัดการศึกษาตามอัธยาศัยที่สำคัญที่สุด คือ บ้าน คนในครอบครัวมีพ่อแม่ มีสมาชิกครอบครัวอื่นๆ เช่น ปู่ ย่า ตา ยาย ที่อยู่ร่วมชายคาเดียวกัน บุคคลเหล่านี้ก็มีส่วนให้การศึกษาคือสอนคนตั้งแต่เกิด จนกระทั่งโตเป็นผู้ใหญ่

2. **สถาบันสื่อมวลชน** สถาบันสื่อมวลชนมีความสำคัญเป็นอันดับสองรองจากบ้าน แต่มีส่วนสำคัญในการให้ความรู้และข่าวสาร ข้อมูลที่จะหล่อหลอม และพัฒนาชีวิตของแต่ละคน สื่อมวลชนให้ทั้งสิ่งที่เป็นคนและเป็นโทษแก่ชีวิต แต่ละคนจะต้องรู้จักเลือกใช้และเลือกบริโภคให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับตนเอง

3. **แหล่งชุมชน** ศาสนสถาน ตลาดสด แหล่งชุมชนอื่นๆ ที่มีการแสดงและการละครครั้งคราว หรือตามเทศกาล จะเป็นแหล่งความรู้และให้การศึกษาตามอัธยาศัยที่เป็นแหล่งสืบทอดอาชีพและประเพณีของท้องถิ่น

4. **แหล่งนันทนาการ** ได้แก่ สนามกีฬากลางแจ้ง สนามฟุตบอล สระว่ายน้ำ สวนสาธารณะ ที่พักผ่อนหย่อนใจ โรงละคร และสถานที่ที่มีการเล่นต่างๆ เป็นต้น

5. **สถาบันการศึกษา** สถานศึกษาทั่วไปบริการการศึกษา ให้บริการความรู้แก่ผู้เรียนและบุคคลทั่วไปในรูปของการศึกษาตามอัธยาศัยได้มาก สถาบันการศึกษานอกโรงเรียนที่ให้บริการ ได้แก่ ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาค ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัด และศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนอำเภอ

6. **สถานที่ทำงาน** เป็นแหล่งความรู้ที่ให้ทั้งความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการทำงานโดยตรง และให้ความรู้เสริมคุณภาพชีวิต เช่น การฝึกทักษะในระดับสูง ความเข้าใจในงานที่ทำดีขึ้น

7. **หน่วยงานของรัฐ** ได้แก่ กระทรวง ทบวง กรมต่างๆ ที่มีส่วนในการบริการประชาชน ทั้งส่วนกลางและหน่วยงานในส่วนภูมิภาค

8. **องค์กรเอกชน** ในประเทศไทยมีองค์กรเอกชนที่เป็นสถาบัน สมาคม มูลนิธิ ชมรมต่างๆมากกว่า 4,000 แห่ง มีการบริการให้ความรู้ แก่สมาชิกและผู้รับบริการในรูปของการศึกษาตามอัธยาศัยและการศึกษานอกระบบโรงเรียนอยู่มาก

9. **แหล่งทรัพยากรธรรมชาติ** ในที่นี้หมายถึง สิ่งที่มีอยู่แล้วตามธรรมชาติหรือปรุงแต่งจากธรรมชาติบ้างเล็กน้อย เช่น สวนอุทยาน สวนสาธารณะ ป่าเขาลำเนาไพร ฯลฯ ทรัพยากรเหล่านี้เป็นแหล่งความรู้ที่มีผู้สนใจไปเที่ยวชมและแสวงหาความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติ

10. **ภูมิปัญญาท้องถิ่น** หรือภูมิปัญญาชาวบ้าน หรือปัญญาท้องถิ่น เป็นพื้นฐานความรู้ของชาวบ้าน หรือความรู้ของชาวบ้านที่เรียนรู้จากผู้ใหญ่ หรือความรู้ที่สืบทอดกันมา เช่น ด้านยารักษาโรค อาชีพ ดนตรี ศิลปะ เป็นต้น

4.3 กิจกรรมการศึกษาตามอัธยาศัย

กิจกรรมการศึกษาตามอัธยาศัย เป็นกิจกรรมการศึกษาเป็นการเรียนรู้ตามวิถีชีวิต เป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์และสิ่งแวดล้อม การเรียนจะไม่มีหลักสูตร ไม่มีเวลาเรียนที่แน่นอน ไม่มีการลงทะเบียน ไม่มีการวัดประเมินผล ตลอดจนไม่มีวุฒิปัตร์ เป็นการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ จากสภาพแวดล้อมต่างๆ ในสังคม ซึ่งจำแนกโปรแกรมของการศึกษาตามอัธยาศัยได้ ดังนี้คือ

1) **โปรแกรมการศึกษาตามอัธยาศัยของห้องสมุด**
ห้องสมุดเป็นแหล่งบริการให้ความรู้และข่าวสารข้อมูลให้กับประชาชน นักศึกษา เด็ก ผู้ใหญ่ ที่มีความสนใจและใฝ่หาความรู้ต่างๆ เพื่อพัฒนาตนเอง ห้องสมุดทำหน้าที่ในการให้บริการการศึกษาตามอัธยาศัย

เป็นแหล่งรวบรวมความรู้แก่ประชาชนทุกเพศทุกวัย ดังนั้น ห้องสมุดจึงมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมและสนับสนุนการสอนในโรงเรียน ตลอดจนการเรียนรู้ด้วยตนเองของประชาชนในลักษณะการศึกษาตามอัธยาศัย

การจัดกิจกรรมในห้องสมุดทุกประเภท จะประกอบด้วยกิจกรรมดังนี้ การบริการหนังสือหมูนเวียน บริการการอ่าน นิทรรศการ การเล่านิทาน วันสำคัญต่างๆ มุมหนังสือ เช่น มุมวิทยาศาสตร์ มุมเด็ก มุมอาชีพ ฯลฯ ตลอดจนห้องสมุดเคลื่อนที่ เป็นต้น

2) โปรแกรมการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยของเครือข่ายการเรียนรู้ในชุมชน สื่อมวลชนในปัจจุบันมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งต่อการจัดการศึกษาตามอัธยาศัย โดยทั่วไป สื่อมวลชนมีหน้าที่ในการให้การศึกษาตามอัธยาศัยเกี่ยวกับการให้ความรู้ทั้งในด้านการเมือง อาชีพ เศรษฐกิจ วิทยาศาสตร์และบันเทิง เป็นการเรียนรู้ที่ผู้เรียนได้เรียนรู้จากการทำงาน จากประสบการณ์ การฟัง การอ่าน และการศึกษาค้นคว้า โดยมีสื่อมวลชนแขนงต่างๆที่สำคัญ คือ วิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ นิตยสาร วารสาร เป็นต้น

3) โปรแกรมการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยโดยสื่อสารมวลชน สื่อมวลชนในปัจจุบันมีความสำคัญอย่างยิ่งในการจัดการศึกษาตามอัธยาศัย ในปัจจุบันมีความก้าวหน้าทางสื่อเทคโนโลยีเป็นอย่างมาก ประกอบด้วยข้อมูลข่าวสารที่สำคัญในการตัดสินใจทางเศรษฐกิจ สังคม จึงทำให้สื่อสารมวลชนมีความสำคัญอย่างมาก โดยทั่วไปโปรแกรมการจัดการศึกษาโดยสื่อมวลชนมีทั้งศึกษาจากสื่อสิ่งพิมพ์ สื่อวิทยุกระจายเสียง สื่อวิทยุโทรทัศน์ สื่อสิ่งพิมพ์

4) **โปรแกรมการเรียนรู้จากภูมิปัญญาชาวบ้าน** ภูมิปัญญาชาวบ้าน เป็นแหล่งการเรียนรู้ที่สำคัญของชุมชน เป็นแหล่งวิชาการที่มีคุณค่าต่อบุคคลและสังคมเป็นอย่างยิ่ง ภูมิปัญญาชาวบ้านประกอบด้วย ภูมิปัญญาของผู้รู้วัฒนธรรม และองค์ความรู้ของชุมชน ซึ่งได้รับการสั่งสมและสืบทอดต่อกันมา

5) **โปรแกรมการเรียนรู้จากสื่อพื้นบ้าน** เป็นการเรียนรู้จากการแสดงหรือการเล่นที่แฝงไว้ด้วยวัฒนธรรมของชาวบ้านที่แสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ของชาวบ้านที่มีเป้าหมายเพื่อความบันเทิง ความสนุกสนานเพลิดเพลิน ตลอดจนจรรโลงใจ สื่อพื้นบ้านมีบทบาทในการถ่ายทอดความรู้ ค่านิยม และคุณธรรม ตัวอย่างสื่อพื้นบ้าน เช่น ลิเก หมอลำ ลำตัด เพลงลูกทุ่ง เป็นต้น

6) **โปรแกรมการเรียนรู้จากครอบครัว** ครอบครัวเป็นแหล่งการเรียนรู้ตั้งแต่เกิดที่จะสอนให้มนุษย์มีแบบแผนในการดำรงชีวิต ซึ่งขึ้นอยู่กับครอบครัวนั้นๆ นอกจากนั้นจะสอนให้เด็กเลือกรับข่าวสารที่ดีที่สุด รู้จักการคิดและการตัดสินใจในสิ่งที่ถูกต้อง มีเจตคติทั้งต่อตนเองและสังคม โดยวิธีการบอกเล่า สั่งสอน สาธิตให้ดู ศึกษาดูงาน เป็นต้น

ในส่วนของการจัดกิจกรรมการศึกษาตามอัธยาศัย สามารถแบ่งเป็น 2 ด้าน ดังนี้คือ

1. การจัดกิจกรรม มีดังนี้

1.1 **การเรียนรู้จากภูมิปัญญาชาวบ้าน** ประกอบด้วยภูมิปัญญาของผู้รู้ วัฒนธรรมและความรู้ของชุมชน ซึ่งได้รับการสั่งสมและถ่ายทอดสืบต่อมา

1.2 การจัดกลุ่มสนใจ เป็นการจัดการศึกษาตามสภาพปัญหา ความต้องการและความสนใจที่แตกต่างกันของแต่ละบุคคล เพื่อให้สามารถนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน และเป็นการยกระดับคุณภาพชีวิต

1.3 กลุ่มเสวนาหรืออภิปราย เป็นการรวมกลุ่มคนที่มีความสนใจในเรื่องใดเรื่องหนึ่งเหมือนกัน และต้องการแสดงความคิดเห็นโดยการเปิดเวทีพูดคุย วิพากษ์วิจารณ์อย่างเสรี

1.4 กิจกรรมด้านศาสนาและวัฒนธรรม เป็นรูปแบบพิธีการ ที่กระทำสืบทอดจากบรรพบุรุษมาเป็นเวลานาน จนกลายเป็นจารีต ประเพณี และอนุรักษ์ต่อกันไป

1.5 พ่อแม่สอนลูก เป็นรูปแบบการเรียนรู้ตามอัธยาศัยที่ชัดเจน ที่สุด เกิดขึ้นตามธรรมชาติและจากประสบการณ์ในชีวิตประจำวัน

1.6 การเรียนรู้จากประสบการณ์กลุ่มอาชีพ เช่น การทำขนมพุดสมุนไพรจากผู้ชำนาญการ เป็นต้น

1.7 การเข้าค่าย เป็นกิจกรรมที่นักเรียน นักศึกษามีความสนใจที่จะเรียนรู้ในศาสตร์แขนงใดแขนงหนึ่งร่วมกัน และมีวัตถุประสงค์เพื่อไปอยู่ร่วมกันและศึกษาในเรื่องนั้นๆ ณ สถานที่ตั้ง เช่นการเข้าค่ายวิทยาศาสตร์ เป็นต้น

1.8 คอมพิวเตอร์และอิเล็กทรอนิกส์ เป็นการสื่อสารที่ให้ความรู้อย่างฉับไว สามารถนำมาใช้ในการถ่ายทอดความรู้ทั้งในการจัดการศึกษาในโรงเรียน การศึกษานอกโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัยได้เป็นอย่างดี

2. การให้บริการ มีดังนี้

2.1 ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน เป็นแหล่งบริการข่าวสาร ข้อมูลที่เป็นปัจจุบัน เพื่อสร้างนิสัยการอ่าน ป้องกันการลืมนิ่งหนังสือและ เสริมการเรียนรู้ด้วยตนเองแก่ประชาชน

2.2 ศูนย์การเรียนรู้ สถานที่จัดกิจกรรมที่ผู้เรียนสามารถ ศึกษาหาความรู้ได้ด้วยตนเองจากสื่อการสอนหลายรูปแบบ นอกจากนี้ ยังเป็นแหล่งกลางทำหน้าที่ประสานงานกับแหล่งวิทยากร ความรู้ ข่าวสารแก่ประชาชนกลุ่มเป้าหมายในชุมชน

2.3 อินเทอร์เน็ต เป็นระบบการหาความรู้ในศาสตร์และ สาขาต่างๆ โดยวิธีการสืบค้นข้อมูลจากคอมพิวเตอร์

2.4 นิทรรศการ เป็นการนำเนื้อหาทางวิชาการมาจัดในรูป ของสิ่งแสดง อาจจะเป็นของจริง ของจำลอง เป็นต้น

2.5 การท่องเที่ยว เป็นกิจกรรมที่มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อการ พักผ่อนและความเพลิดเพลิน ในขณะเดียวกัน ผู้ท่องเที่ยวจะได้รับ ความรู้ด้วย ทำให้เกิดประสบการณ์ตรงและเรียนรู้ในขณะเดียวกัน

2.6 พิพิธภัณฑ์วิทยาศาสตร์ เป็นการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสามารถ เรียนรู้ด้วยตนเอง ตลอดเวลา มีโอกาสสัมผัสด้วยตนเอง

2.7 ห้องสมุดประชาชน หมายถึง สถานที่ให้บริการข้อมูล ข่าวสาร โดยเฉพาะอย่างยิ่งสื่อประเภทสิ่งพิมพ์ ในบางแห่งอาจจะ จัดการเรียนการสอนด้วยสื่อต่างๆ ได้แก่ สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อโสตทัศน สื่ออิเล็กทรอนิกส์ เป็นต้น

2.8 หน่วยภาพยนตร์เคลื่อนที่ เป็นการออกหน่วยโดยทาง รถยนต์หรือเรือเคลื่อนที่ไปตามชุมชน เพื่อนำสื่อภาพยนตร์ไปฉาย เพื่อความเพลิดเพลิน ขณะเดียวกัน ผู้ชมได้ความรู้จากเนื้อหาใน ภาพยนตร์ด้วย

4.4 เนื้อหาในการจัดการศึกษาตามอัธยาศัย

เนื้อหาในการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยที่สำคัญ คือ การมีเจตคติที่ดี การรู้หนังสือถึงขั้นการใช้การได้ การมีความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพ การมีความรู้และทักษะในการสร้างครอบครัวที่เป็นสุข การมีความคิดเป็นวิทยาศาสตร์และเข้าใจความเป็นไปของธรรมชาติ และการมีความรู้และทักษะในการมีส่วนร่วมกิจกรรมชุมชน เนื้อหาที่เป็นองค์ความรู้ในรูปการศึกษาตามอัธยาศัย แบ่งได้เป็น 3 ประเภท ดังนี้

1) เนื้อหาจากด้านต่างๆ ได้แก่ ทางสังคม สังคมกับพ่อแม่ เพื่อนบ้าน จนกระทั่งถึงต่างประเทศ เศรษฐกิจ การประกอบอาชีพ ตั้งแต่การเกษตรจนถึงอาชีพต่างๆ การปกครองหรือการเมือง ตั้งแต่การเป็นสมาชิกที่ดีของหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด การเลือกผู้แทนระดับต่างๆ และทางวัฒนธรรม ตั้งแต่วัฒนธรรมในบ้าน ชนบทธรรมเนียมประเพณี

2) เนื้อหาที่เป็นพื้นฐานทางการศึกษา ได้แก่ เนื้อหาที่ครอบคลุมความจำเป็นพื้นฐานทางการศึกษา ตั้งแต่การมีทัศนคติที่ดี การรู้หนังสือ อ่านออกเขียนได้ คิดเลขเป็น และสามารถนำความรู้ไปใช้ได้ มีความรู้และทักษะในการประกอบสัมมาชีพ มีความรู้และทักษะในการสร้างครอบครัวให้เป็นสุข มีความคิดเป็นวิทยาศาสตร์ และมีความรู้และทักษะการมีส่วนร่วมตามหน้าที่พลเมือง

3) เนื้อหาเฉพาะเพื่อพัฒนาตนเองและอาชีพ เป็นเนื้อหาเฉพาะและสูงกว่าระดับความจำเป็นพื้นฐาน คนแต่ละวัยย่อมมีความต้องการความรู้เพื่อพัฒนาตนเองและวิชาชีพในระดับที่สูงขึ้น ดังนั้น เนื้อหาของการศึกษาตามอัธยาศัยต้องสนองความต้องการผู้ที่ต้องการพัฒนา

ตนเองให้มีความรู้ ทักษะ เจตคติ และความรู้ในระดับที่สูงขึ้น มีเนื้อหาเป็นทักษะทางอาชีพ เสริมอาชีพและความสนใจเฉพาะด้านของแต่ละคน ทั้งวิถีชีวิตและการทำงาน เพื่อให้เป็นคนที่ทันเหตุการณ์ และทันสมัยอยู่เสมอ

โดยสรุป แม้ว่าการศึกษาตามอัธยาศัยจะเน้นผู้เรียนที่ต้องการเสาะแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง แต่สถาบันการศึกษา และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาจะต้องหาและเตรียมแหล่งความรู้ไว้ให้พร้อม และให้มีกิจกรรมหลากหลายสำหรับให้บริการแก่ผู้ที่ต้องการเสาะแสวงหาความรู้ตามอัธยาศัยอย่างครบถ้วน ทันต่อเหตุการณ์ และทันสมัยอยู่ตลอดเวลา และการทำความเข้าใจการศึกษิตตามอัธยาศัยควรจะได้พิจารณาประเด็นต่อไปนี้ คือ

1. การศึกษาตามอัธยาศัยเกิดขึ้นได้ทุกหนทุกแห่ง ตามแต่สถานการณ์จะพาไป สถานการณ์แห่งการเรียนรู้เกิดขึ้นได้ตลอดเวลา ไม่จำกัดสถานที่ อายุ กลุ่ม รูปแบบ หรือวิธีการเรียนรู้

2. การเรียนรู้เกิดขึ้นเมื่อบุคคลมีความสัมพันธ์กับสิ่งที่จะก่อให้เกิดการเรียนรู้ จะเป็นบุคคล วัตถุ สิ่งของ สถานการณ์ใด ๆ ก็ตาม จะโดยตั้งใจหรือไม่ก็ตาม เช่น เรียนจากพ่อแม่ เรียนจากการทดลองทำ เรียนจากการสัมผัสวัสดุ สิ่งของ สื่อ ฯลฯ การเรียนรู้ดังกล่าวเกิดขึ้น ณ จุดหนึ่ง ภายในใจของบุคคล

3. ลักษณะของการเรียนรู้ที่เกิดจากการศึกษาตามอัธยาศัยโดยทั่วไปมีลักษณะเฉพาะที่

3.1 เป็นการเรียนรู้ที่ตั้งอยู่บนรากฐานของการสนทนา

3.2 ผู้เรียนเป็นผู้กำหนดการเรียนรู้ด้วยตนเอง นับแต่เลือกที่จะเรียนรู้หรือไม่เรียน จะเรียนรู้เรื่องใด และพอเพียงแล้วหรือยัง

3.3 การเรียนรู้คาดหวังล่วงหน้าไม่ได้ บางสถานการณ์เกิดการเรียนรู้แต่บางสถานการณ์ไม่เกิดการเรียนรู้ บางคนเกิดการเรียนรู้แต่ในสถานการณ์เดียวกัน บางคนไม่เกิดการเรียนรู้

3.4 การประเมินผลอยู่ที่ผู้เรียนเองเป็นสำคัญ แต่บางกรณีขึ้นอยู่กับบุคคลที่เกี่ยวข้องที่จะยอมรับความรู้ที่เกิดขึ้น แต่ไม่มีรูปแบบการประเมินที่ชัดเจนแน่นอน

3.5 ผลของการเรียนรู้ที่เกิดจากการศึกษาตามอัธยาศัยนั้นมีอยู่โดยไม่รู้ตัว เป็นการสั่งสมมาทีละเล็กทีละน้อย ไม่อาจคาดหวังได้ว่าผลของการเรียนรู้เป็นอย่างไรจนกว่าจะนำมาใช้ในชีวิตจริง การประเมินจึงทำได้ไม่ง่าย เพราะคุณค่าของผลการเรียนรู้ตามอัธยาศัยไม่ใช่สิ่งที่จะนำไปสู่การเรียนรู้ต่อได้มากเท่ากับการนำไปใช้ในชีวิตจริง

3.6 การจัดการศึกษาตามอัธยาศัยเป็นการจัดการให้บุคคลเรียนรู้อย่างไม่เป็นทางการ ในรูปแบบที่หลากหลาย โดยการจัดสภาพแวดล้อม ปัจจัยเกื้อหนุนบรรยากาศ สถานการณ์ให้บุคคลได้เรียนรู้

4.5 หลักการจัดการศึกษาตามอัธยาศัย

วีระเทพ ปทุมเจริญวัฒนา กล่าวว่า ในการจัดการศึกษาตามอัธยาศัย มีวิธีการจัดได้ดังนี้

1. จัดให้สนองกลุ่มเป้าหมายทุกเพศและวัย การศึกษาตามอัธยาศัยเป็นการศึกษาเพื่อผู้เรียน ขึ้นอยู่กับความสนใจ ใฝ่รู้ ความพอใจเรียนรู้ จึงเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้อย่างแท้จริง ผู้เรียนเป็นผู้ตระหนักรู้เองว่าได้เรียนรู้หรือไม่ และผลการเรียนรู้นั้นเกิดประโยชน์อย่างไร

2. จัดให้สอดคล้องกับวิถีชีวิต การศึกษาตามอัธยาศัยเป็นวิถีชีวิต เป็นวัฒนธรรมของมนุษยชาติ มนุษย์จะเรียนรู้อยู่ตลอดเวลา ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ จะตั้งใจหรือไม่ตั้งใจก็ตาม แต่ไม่อาจปฏิเสธที่จะไม่เรียนรู้ไม่ได้ เพราะการศึกษาตามอัธยาศัยเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต

3. จัดโดยวิธีหลากหลายโดยใช้สื่อต่างๆ เพื่อส่งเสริมด้านการอ่าน การเขียน การพูด การฟัง ในระดับที่จะแสวงหาความรู้ได้ และสนับสนุนให้รู้จักการคิดวิเคราะห์ เพื่อให้สามารถนำความรู้นั้นไปใช้ประโยชน์ได้

4. จัดให้ยืดหยุ่น โดยไม่ยึดติดรูปแบบใดๆ

5. จัดให้ทันต่อเหตุการณ์

6. จัดได้ทุกกาลเทศะ

7. จัดบรรยากาศ สถานการณ์ ตลอดจนสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยให้บุคคลได้เรียนรู้ตามความสนใจ ตามความต้องการของตนเอง

4.6 แนวปฏิบัติในการศึกษาตามอัธยาศัย

การจัดการศึกษาตามอัธยาศัยสามารถจัดขึ้นเพื่อพัฒนาสังคม ด้วยกิจกรรมด้านต่างๆ ดังต่อไปนี้

1. การพัฒนาของโรงเรียนและวิทยาลัย

โรงเรียนและสถานศึกษาที่จัดการศึกษาในระบบ มีโอกาสจัดการศึกษาในรูปแบบอื่น โดยการจัดโครงการและกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการศึกษาตามอัธยาศัย เช่น

- การทำงานกับนักเรียนเพื่อจัดตั้งกลุ่มการเรียนรู้ (Study Circles) และ ชมรม "ทำการบ้าน" (Homework Clubs)

- ส่งเสริมและสนับสนุนพัฒนากรุ่มต่างๆ ตามความต้องการและความสำคัญและความสนใจ เช่น กลุ่มดนตรีและระบบเสียง กลุ่มสิ่งแวดล้อมและกลุ่มพัฒนาชุมชน

- พัฒนาการจัดทางเลือกทางการศึกษาให้กับเยาวชนที่มีปัญหาในชั้นเรียน

- การทำงานกับนักเรียนที่มีปัญหาชีวิตเป็นรายบุคคล อาจเป็นการสร้างความสัมพันธ์กับครอบครัว งานเกี่ยวกับสุขภาพ โรงเรียน หรือการคิดวางแผนเกี่ยวกับอนาคตของตน

- เปิดทางให้เยาวชนเพื่อก้าวสู่ถนนการเมืองด้วยกิจกรรมในรูปแบบต่างๆ เช่น จัดตั้งสภานักเรียนและจัดเวทีเยาวชน เป็นต้น

นอกจากนั้น สามารถทำกิจกรรมโดยการนำโรงเรียนให้มีความสัมพันธ์กับท้องถิ่นหรือชุมชน และงานประเภทปรับปรุงความสัมพันธ์ระหว่างบ้านกับโรงเรียน เช่น

- พัฒนางานในห้อง "ผู้ปกครอง" (Parents Room) เช่น การรื้อหนังสือ การเล่น และช่วยเหลืองานในห้องเรียน

- ทำงานกับกลุ่มต่างๆ ในชุมชน เพื่อออกแบบโปรแกรมและดำเนินการโดยใช้ทรัพยากรในโรงเรียน

- ทำงานร่วมกับคณะครูเพื่อพัฒนาช่องทางใหม่ๆ ด้านการศึกษาและสังคม

2. การพัฒนาชุมชนและการมีส่วนร่วมในชุมชน

การจัดการศึกษาตามอัธยาศัยเป็นกิจกรรมที่จัดให้กับกลุ่มต่างๆ ในชุมชน และมีความครอบคลุมงานที่ทำร่วมกับประชาชน ในท้องถิ่น โดย

- ตรวจสอบความจำเป็นของท้องถิ่นและจัดตั้งกลุ่มหรือริเริ่มโปรแกรมต่างๆ เพื่อนำไปสู่การปรับปรุงคุณภาพชีวิตของคนในท้องถิ่น เช่น การเล่นของเด็ก สวัสดิการให้กับผู้สูงอายุ และการออมและสินเชื่อ
- จัดทำจดหมายข่าวชุมชนเพื่อช่วยให้ประชาชนทราบว่า มีอะไรเกิดขึ้นในชุมชนของตนเอง
- พัฒนาโอกาสเพื่อการเรียนรู้ต่อเนื่องของคนในชุมชน เช่น การจัดโปรแกรม "กลับสู่การเรียนรู้" (Return to Learning) และการศึกษาระดับพื้นฐาน
- สร้างโอกาสเพื่อการจ้างงานในท้องถิ่นและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทักษะต่างๆ

3. ด้านสังคม

กิจกรรมต่างๆทางการศึกษาตามอัธยาศัยมีความเชื่อมโยงกับสังคม เช่น

- การจัดโปรแกรมกิจกรรมกับเด็กและเยาวชน กิจกรรมเพื่อส่งเสริมและพัฒนาตน
- การจัดกิจกรรมร่วมกับบิดา มารดาและเด็กๆ ในศูนย์ครอบครัว เพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีให้มากยิ่งขึ้น เพื่อพัฒนาทักษะความรู้ใหม่ และเพื่อช่วยให้เกิดความไว้วางใจ

4. โครงการตามท้องถิ่น สโมสรและงานด้านเยาวชน

การจัดการศึกษาตามอัธยาศัยที่สามารถทำร่วมกับเด็ก และเยาวชนอาจเป็นงานเกี่ยวกับ

- การพัฒนาและจัดกิจกรรมต่างๆของเด็กและเยาวชน
- การทำงานและการสร้างงาน โดยการสำรวจประสบการณ์ของเยาวชน ให้เยาวชนคิดในสิ่งที่เป็นไปได้สำหรับตนเอง เพื่อการทำงานทำ
- สร้างโอกาสใหม่เพื่อการเรียนรู้ อาจเป็นกิจกรรมกลางแจ้ง หรือการศึกษาขั้นพื้นฐาน หรือจัดกลุ่มเพื่อการช่วยเหลือไว้วางใจกัน
- เสริมสร้างการดำเนินชีวิตและทางเลือกเพื่อสุขภาพที่แข็งแรง

5. การแสดง การก่อตั้ง และการศึกษาด้านศิลปะและ กิจกรรมกลางแจ้ง

การสร้างความสนใจและโอกาสใหม่สำหรับประชาชน และสร้างสภาพแวดล้อมที่ทำให้ประชาชนได้พัฒนาและเรียนรู้ กระตุ้นให้ประชาชนลองทำสิ่งใหม่ (การแสดงออก) เพื่อพัฒนาทักษะใหม่ (การสร้าง) และสะท้อนประสบการณ์ (การศึกษา) การจัดกิจกรรม การศึกษาด้านอัธยาศัยประชาชน มีดังนี้

- จัดแสดงละครชุมชน โดยการดึงคนในชุมชนเข้ามาร่วม จัดการแสดง สร้างฉาก กำกับการแสดง รวมไปถึงการเป็นผู้แสดง
- การรวบรวมข้อมูลการเปลี่ยนแปลงชีวิตในชุมชน อาจจัดทำในรูปของภาพถ่าย การเล่าปากเปล่า เรื่องสั้น การสัมภาษณ์ และบันทึกวีดิทัศน์
- ผลิตรายการนิตยสารวีดิทัศน์ (Video Magazine)

- พัฒนาความสามารถทางด้านดนตรี เต้นรำ รวมถึงการจัดชั้นเรียนและการจัดการแสดงต่างๆ
- เข้าร่วมจัดกิจกรรมกีฬาใหม่ หรือกิจกรรมใหม่ อาจโดยการจัดกลุ่มร่วมกับศูนย์นันทนาการของท้องถิ่นได้
- จัดกลุ่มเดินป่าเดินเขา เพื่อความสนุกสนานและซาบซึ้งในสิ่งแวดล้อม และเพื่อเผชิญความท้าทายใหม่ๆ
- เสริมสร้างความสามารถในการเป็นผู้นำและเป็นสมาชิกกลุ่ม ตัวอย่างเช่นนี้อาจใช้กิจกรรมการฝึกอบรมที่เรียกว่า ลูกเรือผจญภัยและเข้าร่วมแข่งขันชิงรางวัล เป็นต้น

4.7 กรณีตัวอย่างกิจกรรมการศึกษาตามอัธยาศัย

การศึกษาตามอัธยาศัย สามารถเกิดขึ้นได้ทุกแห่ง ในรูปแบบต่างๆ ที่หลากหลาย

ประเทศอังกฤษ

● ร้านกาแฟกับการศึกษาตามอัธยาศัย (Coffee House and Informal Education)

แนวคิดเรื่องการศึกษาตามอัธยาศัยในร้านกาแฟ เกิดขึ้นครั้งแรกในปี พ.ศ. 2193 ณ กรุงลอนดอน ประเทศอังกฤษ

ร้านกาแฟเป็นสถานที่เพื่อการถกเถียงและการอภิปรายและเป็นแหล่งเผยแพร่ความรู้และแลกเปลี่ยนความคิดที่สำคัญ ร้านกาแฟเป็นสถานที่ที่คนทุกวงการในสังคมใช้พบปะสังสรรค์ บางครั้งร้านกาแฟเป็นที่จัดกิจกรรมการศึกษา เช่น การบรรยาย ส่วนใหญ่จะใช้ร้านกาแฟ

เป็นสโมสรหรือเป็นสมาคม รวมทั้งเป็นเวทีชุมนุมการโต้วาที ร้านกาแฟที่เป็นลักษณะแห่งนี้ แห่งแรกคือร้านกาแฟ Mile's Coffee House ตั้งอยู่ที่สัญลักษณ์ Turk's Head ที่ New Yard ในราวปี พ.ศ. 2202 มีการบันทึกว่า ประมาณหนึ่งในสี่ของร้านกาแฟกว่า 2,000 แห่ง ในกรุงลอนดอน มีมุมอ่านหนังสือที่เป็นลักษณะคล้ายห้องสมุด บางร้านมีหนังสือมากถึง 2,000 เล่ม โดยปกติร้านกาแฟทั่วไป จะมีหนังสือพิมพ์รายวันไว้ให้ลูกค้าได้อ่านกันอยู่แล้ว

● การจัดการศึกษาตามอัธยาศัยด้วยการเดิน (Walking Informal Education)

การเดินท่องเที่ยวไปยังสถานที่ต่างๆ ในกรุงลอนดอน สามารถพบเห็นสถานที่ต่างๆ ที่มีรูปแบบบุคคลสำคัญ อนุสาวรีย์ต่างๆ ที่สามารถจุดประกายให้เป็นการแสดงงานสำหรับเยาวชน งานในชุมชน การศึกษาสำหรับผู้ใหญ่ และการศึกษาเพื่อชีวิต เช่น ถนนสายแรกของกรุงลอนดอน โรงเรียนในยุคแรก ตัวอย่างของการศึกษาในยุคแรก เช่น ห้องสมุด ร้านกาแฟ และร้านหนังสือ นอกจากนั้น มีรูปแบบบุคคลสำคัญ เช่น ลอร์ดบาร์เดิน พาเวล (Lord Barden Powell) จัดกิจการลูกเสือ จอร์จ เบอร์เบ็ค (George Birkbek) จัดงานการศึกษาผู้ใหญ่ จอร์จ วิลเลียม (George William) ผู้ก่อตั้ง สมาคม YMCA เป็นต้น

ณ ที่นั้น ทุกคนสามารถหยุดแวะ เพื่อศึกษาเกี่ยวกับสถานที่ ในระหว่างการเดินเที่ยวชมเพื่อรับความรู้ตามอัธยาศัยได้

ประเทศออสเตรเลีย

● Book Groups

ประเทศออสเตรเลียมีประชาชนกลุ่มหนึ่ง “THE CAE BOOK GROUPS” เข้าร่วมกิจกรรมของหน่วยงาน Council of Adult Education : CAE ณ เมืองเมลเบิร์น โดยเป็นโครงการ/กิจกรรมที่ไม่เพียงให้ความสำคัญของหนังสือด้วยคำว่า รักการอ่าน แต่โครงการและกิจกรรมได้จัดกระบวนการเรียนรู้ของสมาชิกกลุ่มด้วยการจัดให้มีการอภิปรายเนื้อหาจากหนังสือที่อ่านเพื่อส่งเสริมความรู้ของประชาชน ซึ่งเป็นจุดมุ่งหมายหลักประการหนึ่งที่สำคัญของการจัดการศึกษาผู้ใหญ่ในประเทศออสเตรเลีย

รูปแบบของการจัดกิจกรรม มีหลักการ คือ เปิดโอกาสให้ผู้สนใจแต่ละคนได้มีโอกาสอ่านหนังสือที่ตนเองชื่นชอบ พร้อมทั้งจัดกิจกรรมส่งเสริมให้ผู้อ่านได้แสดงความคิดเห็นต่อเนื้อหาของหนังสือด้วยการอภิปรายกลุ่ม

หนังสือแต่ละเล่มจะมีสาระประกอบการอ่านและการวิเคราะห์เพียงหนึ่งสาระที่สำคัญที่สุดเท่านั้น เนื่องจากต้องการให้ผู้อ่านได้ค้นหาสาระอื่นๆจากการเรียนรู้ ประสบการณ์และพื้นฐานความสนใจของตนเอง เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้อ่านพัฒนาความเข้าใจที่มีคุณค่าร่วมกับสมาชิกคนอื่นในกลุ่ม

โครงการ Book Groups เป็นโครงการที่ได้รับความนิยมจากประชาชนที่ให้ความสนใจรวมกลุ่มเป็นสมาชิก ทำให้มีการขยายโครงการข้ามเขตบริการไปถึงรัฐอื่น เช่น รัฐนิวเซาท์เวลส์ นอกจากนี้ เป็นการจัดการศึกษาที่สามารถเข้าถึงกลุ่มคนในระดับท้องถิ่นได้ดี

โครงการและกิจกรรมดังกล่าวได้ส่งเสริมการเรียนรู้และวิถีชีวิตของกลุ่มผู้หญิงในชุมชนเป็นอย่างมาก เกิดเครือข่ายของกลุ่มต่างๆ ในเขตเมืองเมลเบิร์น เมืองต่างๆทั้งเขตเมือง ชนบทในรัฐวิกตอเรียและต่างประเทศ ซึ่งมีสัดส่วนเป็น 14 เปอร์เซ็นต์ของสมาชิกทั้งหมด ปัจจุบันมีกลุ่ม Book Groups อยู่จำนวนประมาณ 900 กลุ่ม

4.8 ความสำคัญของการศึกษาตามอรรถาธิบายในการปฏิรูปการศึกษา

ศาสตราจารย์กิตติคุณ สุมณ อมรวิวัฒน์ ได้เสนอการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ที่สามารถทำได้ทันที คือ การที่โรงเรียน ชุมชน สถาบันชุมชน เอกชน องค์กรทุกฝ่าย ร่วมมือกันจัดการศึกษาที่ขยายวงกว้างออกสู่ชุมชนและธรรมชาติ โดยมีหลักการพื้นฐานความคิด ดังนี้

1. การเรียนรู้เกิดขึ้นได้กับทุกคนในทุกสถานที่ ทุกเวลา
2. แหล่งการเรียนรู้ของชุมชนมีอยู่มากมายทั้งที่เป็นองค์กร จัดตั้งสถาบันในชุมชน วิถีชีวิต การทำมาหากิน ประเพณี พิธีกรรมและสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ
3. การเรียนรู้ที่ดี เกิดจากการที่ทุกฝ่ายสร้างเครือข่ายของการเชื่อมโยงประสบการณ์ เกิดสังคมการเรียนรู้และสังคมคุณธรรม
4. การเรียนรู้จากแหล่งการเรียนรู้ในชุมชนและธรรมชาติ เป็นกระบวนการที่มีความสุข สร้างสรรค์ความคิดและประสบการณ์ชีวิตที่มีคุณค่า

สถานศึกษาและหน่วยงานทั้งหลายในสังคมสามารถจัดกระบวนการเรียนรู้ ตามมาตรา 24 ได้ดังนี้

1. จัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจ ความถนัดของผู้เรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล

2. ฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้มาใช้ เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา

3. จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่าน และเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง

4. จัดการเรียนการสอนโดยผสมผสานความรู้อันต่าง ๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน รวมทั้ง ปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงาม และคุณลักษณะอันพึงปรารถนาไว้ในทุกวิชา

5. ส่งเสริมและสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการเรียนและอำนวยความสะดวก เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีความรอบรู้ รวมทั้งสามารถใช้การวิจัย เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ ทั้งนี้ผู้สอนและผู้เรียนอาจเรียนรู้ไปพร้อมกันจากสื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการประเภทต่าง ๆ

6. จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ทุกเวลา ทุกสถานที่ มีการประสานความร่วมมือกับบิดา มารดา ผู้ปกครอง และบุคคลในชุมชนทุกฝ่าย เพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ

อาชัญญา รัตนอุบล กล่าวถึง ความสำคัญของการศึกษา ตามอรรถาธิบายในยุคปฏิรูปการศึกษา ดังต่อไปนี้

1. การศึกษาตามอรรถาธิบาย มีความสอดคล้องและสนับสนุน การศึกษาตลอดชีวิตของบุคคลในสังคม การเรียนรู้ของคนเราถือว่าเป็น การเรียนรู้ตลอดชีวิต มีการเรียนรู้จากทุกรูปแบบในสังคม ตั้งแต่เกิดจนตาย การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอรรถาธิบายสนองตอบธรรมชาติการเรียนรู้ของคน มีการปรับการศึกษาให้มี

ลักษณะของความยืดหยุ่นมากขึ้น โดยเฉพาะการศึกษาตามอัธยาศัย ซึ่งไม่มีการกำหนดหลักสูตร ไม่มีการกำหนดเวลาหรือเนื้อหา หากขึ้นอยู่กับกลุ่มเป้าหมายเป็นสำคัญ สามารถกำหนดเวลา เนื้อหา การวัดประเมินผลได้ด้วยตนเอง จึงมีความสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนอย่างแท้จริง โดยทั่วไปแล้ว การศึกษาตามอัธยาศัยไม่มีการจัดการอย่างเป็นระบบ (Unorganized and Unsystematic) หากถือว่าเป็นแหล่งความรู้อันยิ่งใหญ่ที่ใครก็ได้สามารถเรียนรู้และเข้าถึงในตลอดชีวิตของบุคคลนั้น

2. การศึกษาตามอัธยาศัยนำสู่กระบวนการคิดเพื่อแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น การศึกษาตามอัธยาศัย สามารถเกิดขึ้นในบริบทต่างๆ ในสังคม เป็นการศึกษาที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติของบุคคลในสังคม และอาจเกิดขึ้นเมื่อบุคคลเกิดความขัดแย้ง (Conflict) และเดือดร้อน (Struggle) ในชีวิต ซึ่งความขัดแย้งของบุคคลได้นำไปสู่การเรียนรู้เพื่อแสวงหาหนทางในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น ในลักษณะของการศึกษาตามอัธยาศัย ทางสังคม (Informal Social Learning) ซึ่งเป็นการศึกษาเพื่อการปลดปล่อยพลังอำนาจที่มีอยู่ในบุคคลนั้นๆ โดยเกี่ยวข้องกับกระบวนการของการสะท้อนการวิพากษ์ (Critical Reflection) เพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงมุมมองที่มีความหมาย (Meaning Perspective) ของบุคคลดังกล่าว เรียกว่า Critical and Emancipatory Informal Learning แนวคิดของการอภิปรายเชิงวิพากษ์ ข้างต้น ได้นำไปสู่ “กระบวนการคิด” ของบุคคล ซึ่งเป็นเป้าหมายที่สำคัญของการศึกษาไม่ว่าจะเป็นการศึกษาในรูปแบบใด การศึกษาตามอัธยาศัยก็สามารถ

พัฒนาความคิดของบุคคลได้เช่นเดียวกัน โดยการศึกษาตามอัธยาศัย เป็นการศึกษาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการสนทนา (Conversation Based) การสนทนาทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างบุคคล ระหว่างกลุ่ม ระหว่างชุมชน ซึ่งควรจะช่วยกันส่งเสริมให้มีการพูดคุยมากขึ้น มีสาระขึ้น และประเทืองปัญญาในทุกเรื่อง นอกเหนือไปจากการ อ่านหนังสือ ดูโทรทัศน์ ตลอดจนการเรียนรู้ระหว่างการทำงาน การดำรงชีวิตของแต่ละบุคคล

3. การศึกษาตามอัธยาศัยเป็นทางเลือกทางการศึกษา สำหรับบุคคลทุกกลุ่มในสังคม การศึกษาตามอัธยาศัยเป็นทางเลือกที่เปิดโอกาสให้บุคคล ทุกกลุ่ม ทุกเพศ ทุกวัย ทุกระดับการศึกษา ได้มีโอกาสเลือกเข้าร่วมเรียนรู้ จากประสบการณ์ความรู้ต่างๆ จากรูปแบบที่หลากหลายที่มีอยู่ในสังคม นอกจากนี้ การศึกษาตามอัธยาศัยสามารถช่วยส่งเสริมคุณภาพของสมาชิกในสังคมให้เป็นทรัพยากรที่มีคุณค่ายิ่งของประเทศ โดยเพิ่มพูนความรู้ความเข้าใจที่บุคคลต้องการ เกิดทัศนคติที่ดีในการใช้ชีวิต ดำรงชีวิตอย่างมีความสุข ช่วยพัฒนาทักษะชีวิต ทักษะในการประกอบอาชีพ ปรับตัว เข้ากับการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ได้

บุคคลทุกกลุ่มในสังคม สามารถเลือกสถานศึกษาจากแหล่งการเรียนรู้ต่างๆ ในสังคม เพื่อพัฒนาตนเองให้มีความรู้ ความเข้าใจในสิ่งที่เปลี่ยนแปลงไปและปรับตัวให้เข้ากับสภาพการณ์ในปัจจุบันได้

4. การศึกษาตามอัธยาศัยช่วยสืบทอดวิถีชีวิต ภูมิปัญญา วัฒนธรรมและค่านิยมที่ฝังามในสังคม การศึกษาตามอัธยาศัยมีส่วนช่วยสนับสนุนในการถ่ายทอด และรักษาวรรณคดี ศิลปวัฒนธรรม ประจำท้องถิ่น ประวัติศาสตร์ ค่านิยม วิถีชีวิตของประเทศชาติ นอกจากนี้ยังช่วยสนับสนุนให้บุคคลมีวิถีชีวิตที่สมบูรณ์และสมดุลระหว่าง ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี และการมีจารีตประเพณี วัฒนธรรมอัน ฝังาม การมีจิตใจที่ฝังาม

การศึกษาตามอัธยาศัยช่วยให้บุคคลสามารถนำความรู้จาก ภูมิปัญญามาใช้เพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการดำเนิน ชีวิตของบุคคล ทำให้บุคคลในสังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ส่งเสริม ให้บุคคลสามารถใช้ทรัพยากรในสังคม โดยรู้จักนำประยุกต์ใช้ให้ เหมาะสมสภาพการณ์ของตน

5. การศึกษาตามอัธยาศัยช่วยส่งเสริมให้การศึกษาของ ไทยเต็มรูปแบบ การศึกษาตามอัธยาศัยสามารถจัดได้อย่างครอบคลุม เนื้อหา และมีกิจกรรมที่หลากหลายโดยสอดคล้องกับสภาพของแต่ละ ท้องถิ่น ชุมชน อีกทั้งเปิดโอกาสให้บุคคลมีโอกาสเรียนรู้จากของจริง จากประสบการณ์จริงที่มีอยู่ในชุมชนของตน ได้เรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติ จริง (Action Learning) ในเนื้อหาต่างๆ อย่างเฉพาะเจาะจง ซึ่งจะช่วย สร้างแรงจูงใจแก่บุคคลเพื่อการเรียนรู้ตามความต้องการของตน

ปัจจัยสำคัญของการศึกษาตามอัธยาศัย คือ การเรียนรู้หรือ การศึกษาด้วยตนเอง สามารถพูดคุย ขอความรู้ แลกเปลี่ยนความรู้จาก ผู้เชี่ยวชาญในชุมชนโดยตรงตามความพร้อมและความเหมาะสมของ บุคคล มีการใช้แหล่งวิทยาการในชุมชนให้เป็นประโยชน์ในการเรียนรู้

ด้วยตนเองอย่างมีศักยภาพ เป้าหมายสุดท้ายคือ การพัฒนาบุคคลให้เกิดการเรียนรู้อย่างสมบูรณ์

ดังนั้น การจัดการศึกษาตามอัธยาศัยจึงมีความสอดคล้องเป้าหมายของการปฏิรูปการศึกษาที่พัฒนาบุคคลให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

5. แหล่งการเรียนรู้ในชุมชน

5.1 ความหมายของแหล่งการเรียนรู้ในชุมชน

แหล่งการเรียนรู้มีการเรียกชื่อที่แตกต่างกันออกไป เช่น แหล่งสอน การสอนชุมชน แหล่งความรู้ แหล่งทรัพยากรชุมชน แหล่งวิทยาการในชุมชน เป็นต้น แต่ความหมายเหล่านี้มีความใกล้เคียงกัน ซึ่งแหล่งการเรียนรู้มีความหมายดังต่อไปนี้

สุมาลี สังข์ศรี ให้ความหมายของแหล่งการเรียนรู้ในชุมชนว่า แหล่งการเรียนรู้ หมายถึง บุคคล กิจกรรมที่มีอยู่ในชุมชนซึ่งให้ประสบการณ์แก่ประชาชนได้ ดังนั้น แหล่งการเรียนรู้ในชุมชนอาจจะเป็นศาสนสถาน โรงเรียน พิพิธภัณฑ์ สวนสมุนไพร ภูมิปัญญาท้องถิ่น พิธีกรรมทางศาสนา ประเพณี ศูนย์การศึกษาในชุมชน ห้องสมุด สถานประกอบการ หน่วยงานต่างๆที่มีสาขาอยู่ในชุมชน เป็นต้น

บุญเลิศ มาแสง ให้ความหมายว่า แหล่งความรู้หรือแหล่งวิทยาการเป็นแหล่งรวมกิจกรรมที่กระตุ้นเตือนให้เกิดความสำนึกและตระหนักถึงความจำเป็นที่จะต้องศึกษาหาความรู้อยู่ตลอดเวลา แหล่งความรู้จะเป็นแบบใดนั้น ขึ้นอยู่กับสภาพความจำเป็นและความเหมาะสมกับสภาพของท้องถิ่น

สุมนทิพย์ บุญสมบัติ กล่าวว่า การเรียนรู้ของบุคคลมาจากสิ่งที่อยู่นอกห้องเรียน เช่น ครอบครัวยุ สื่อมวลชน ศาสนา แหล่งทรัพยากรบุคคล หรือวิทยาการที่มีอยู่ในชุมชน

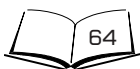
www.wcb.riudon.ac.th ให้ความหมายว่า แหล่งการเรียนรู้ในชุมชน คือ

- สถาบันของชุมชนที่มีอยู่แล้วในวิถีชีวิตและการทำมาหากินในชุมชน เช่น วัด โบสถ์ วิหาร ตลาด ร้านขายของชำ
- สถานที่หรือสถานที่รัฐและประชาชนจัดตั้งขึ้นมา เช่น อุทยานการศึกษา อุทยานประวัติศาสตร์
- สื่อเทคโนโลยีที่มีอยู่ในโรงเรียนและชุมชน เช่น วิทยุทัศน์ ภาพสไลด์ โปรแกรมสำเร็จรูป สื่อเอกสารสิ่งพิมพ์ต่างๆ ที่มีอยู่ในโรงเรียน และชุมชน เช่น หนังสือสารานุกรม
- บุคลากรที่มีความรู้ในชุมชน

จากการที่มีผู้กล่าวถึงความหมายของแหล่งการเรียนรู้ไว้หลายความหมาย สามารถสรุปได้ว่า แหล่งการเรียนรู้เป็นสิ่งที่มีความอยู่ในสังคมรอบตัวเราที่เป็นทั้งสิ่งมีชีวิตและไม่ใช่อสิ่งมีชีวิต เป็นสิ่งที่มีความอยู่ในธรรมชาติและมนุษย์สร้างขึ้น ซึ่งเป็นแหล่งความรู้ที่ทำให้คนในสังคมเกิดการเรียนรู้และเกิดประสบการณ์ในการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

5.2 ความสำคัญของแหล่งการเรียนรู้ในชุมชนต่อการศึกษา นอกระบบ

นฤมล ตันธุศรีเศรษฐ์ กล่าวถึง ความสำคัญของแหล่งการเรียนรู้ว่า

1. เป็นแหล่งการศึกษาตลอดชีวิตที่ประชาชนจะมีปฏิสัมพันธ์ เพื่อหาความรู้ต่างๆ ได้ด้วยตนเองตลอดเวลา โดยไม่จำกัดเพศ และวัย
  2. เป็นแหล่งที่ประชาชนจะเข้าไปปฏิสัมพันธ์เพื่อหาความรู้ จากแหล่งกำเนิดได้
  3. เป็นแหล่งที่ประชาชนจะเข้าไปปฏิสัมพันธ์เพื่อให้เกิด ประสบการณ์ตรงหรือลงมือปฏิบัติจริงได้
  4. เป็นแหล่งที่ประชาชนจะเข้าไปปฏิสัมพันธ์เพื่อให้ได้ความรู้ เกี่ยวกับวิทยาการใหม่ๆ ที่มีการคิดค้นขึ้นและยังไม่มีของจริงให้เห็น เช่น ศึกษาสิ่งประดิษฐ์ใหม่ๆ จากงานนิทรรศการ
  5. เป็นการให้ข่าวสาร และเปลี่ยนแปลงทัศนคติ ค่านิยม เพื่อเกิดการยอมรับสิ่งใหม่ แนวคิดใหม่ หรือมีมุมมองใหม่ได้
- แหล่งการเรียนรู้ในชุมชนมีความสำคัญต่อการศึกษานอกระบบ ใน 3 กลุ่มใหญ่ ดังนี้

1. การศึกษานอกระบบด้านพื้นฐาน

การศึกษานอกระบบขั้นพื้นฐานประกอบด้วยกิจกรรมการสอน อ่าน-เขียน สำหรับผู้ที่อ่านไม่ออก เขียนไม่ได้ การศึกษานอกระบบ สายสามัญ ซึ่งเทียบเท่าการศึกษาในระบบโรงเรียนระดับประถม มัธยมต้นและมัธยมปลาย การจัดการศึกษานอกระบบประเภทการศึกษา พื้นฐาน ได้ใช้ประโยชน์จากแหล่งการเรียนรู้ในชุมชนลักษณะ ดังต่อไปนี้

1.1 กิจกรรมการเรียนการสอนอ่านเขียนสำหรับผู้ที่มีหนังสือหรือผู้อ่านไม่ออกเขียนไม่ได้ กิจกรรมนี้ใช้แหล่งการเรียนรู้ชุมชน ดังนี้

- 1) ใช้เป็นสถานที่จัดการเรียนการสอน เช่น ใช้ บริเวณวัด สถานที่ของที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน ศาลากลางบ้าน ฯลฯ

2) ใช้เป็นสื่อในการเรียนรู้ ในการสอนอ่าน-เขียน เนื้อหาที่สอนจะเกี่ยวกับสภาพการดำเนินชีวิต ดังนั้น วิทยากรอาจจะใช้ทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน เช่น แม่น้ำ ลำคลอง ภูเขา ป่าไม้ มาเป็นเนื้อหาในการเรียน

3) ใช้วิทยากรจากแหล่งความรู้ในบางแห่ง เพื่อการจัดกิจกรรมสอนอ่าน-เขียน อาจขอวิทยากรจากโรงเรียนในหมู่บ้าน หรือนิมนต์พระจากวัดในหมู่บ้านเป็นผู้สอน

4) ใช้เป็นแหล่งทบทวนทักษะการอ่านเขียน แหล่งการเรียนรู้ เช่น ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้านหรือห้องสมุด สามารถเป็นแหล่งการเรียนรู้ที่ประชาชนผู้เรียนอ่านเขียน มาฝึกการอ่านเขียนเพื่อไม่ให้ลืมหนังสือ

1.2 กิจกรรมการศึกษาจากระบบสายสามัญที่เทียบเท่าระดับประถมและมัธยมศึกษา กิจกรรมนี้ใช้แหล่งการเรียนรู้ในชุมชนที่มีลักษณะดังต่อไปนี้

1) ใช้เป็นสถานที่พบกลุ่ม ในกิจกรรมการศึกษาจากระบบสายสามัญที่เทียบเท่าระดับชั้นต่างๆนั้นต้องมีการพบปะระหว่างผู้เรียนกับผู้สอนเป็นระยะๆ เช่น ทุกสัปดาห์ วิทยากรผู้จัดอาจจะขอใช้สถานที่ของแหล่งการเรียนรู้ในชุมชนเป็นสถานที่พบกลุ่ม เช่น โรงเรียน วัด ฯลฯ

2) ใช้วิทยากรจากแหล่งการเรียนรู้ในชุมชนบางแห่ง เช่น โรงเรียน ห้องสมุดประชาชน มีครูและเจ้าหน้าที่ที่มาช่วยเป็นวิทยากรในการเรียนการสอน

3) เป็นแหล่งในการค้นคว้าหาความรู้ แหล่งการเรียนรู้ เช่น ห้องสมุด ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน หน่วยงานต่างๆ ในท้องถิ่น

สามารถเป็นสถานที่ที่ผู้เรียนมาค้นคว้าหาข้อมูลความรู้เพื่อประโยชน์ในการศึกษา

4) เป็นสื่อในการเรียนรู้ แหล่งการเรียนรู้ประเภท ทรัพยากรธรรมชาติ โบราณสถาน โบราณวัตถุที่มีอยู่ในชุมชนสามารถนำมาเป็นสื่อใช้ประกอบการเรียนการสอนในระดับชั้นต่างๆ ได้

2. การศึกษาอกระบบประเภททักษะอาชีพ

การศึกษานอกระบบประเภททักษะอาชีพ ประกอบด้วย การฝึกอาชีพพระยะสั้น การฝึกอาชีพพระยะยาว การฝึกอาชีพแบบกลุ่มสนใจ การฝึกอาชีพในลักษณะต่างๆ ได้ใช้ประโยชน์จากแหล่งการเรียนรู้ในชุมชนในลักษณะดังนี้

2.1 ใช้เป็นสถานที่ฝึกอบรม การฝึกอบรมโดยขอใช้สถานที่ของแหล่งการเรียนรู้ เช่น วัด โรงเรียน สถานประกอบการในชุมชน เป็นต้น

2.2 ใช้เป็นสถานที่ศึกษาดูงาน การฝึกอบรมวิชาชีพ ในบางวิชาอาจจะใช้ดูงาน เช่น การฝึกอบรมด้านการเกษตร สถานที่ดูงาน อาจจะเป็นบ่อเลี้ยงปลา ไร่อะไรก็ได้ เป็นต้น

2.3 ขอใช้วิทยากรของแหล่งการเรียนรู้ ในการฝึกอบรมวิชาชีพในหลายสาขาวิชา ได้แก่ ประชาชน นอกจากจะใช้วิทยากรที่เกี่ยวข้องแล้ว อาจจะใช้วิทยากรจากสถานศึกษาหรือจากสถานประกอบการ เป็นต้น

2.4 ใช้เป็นสื่อหรือวัสดุในการฝึกวิชาชีพ การฝึกวิชาชีพในหลายสาขาวิชาอาจนำทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนเป็นวัสดุฝึก เช่น ไม้ไผ่ ฝ้าย พารา ฯลฯ สิ่งเหล่านี้เป็นทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในชุมชน

3. การศึกษานอกระบบประเภทการให้ข่าวสารข้อมูลและความรู้ทั่วไปเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต

การศึกษาประเภทนี้ ได้แก่ การเชิญวิทยากรจากภายในและภายนอกชุมชนมาให้ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิต เช่น ด้านสุขภาพ ดานกฎหมาย ด้านการเมือง เป็นต้น

การจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบประเภทนี้ใช้ประโยชน์จากแหล่งการเรียนรู้ในชุมชนในลักษณะ ดังต่อไปนี้

3.1 ใช้เป็นสถานที่ในการจัดฝึกอบรม ในการให้ความรู้เรื่องที่เป็นต่อชีวิตเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน อาจจะจัดโดยใช้ศาลาวัด ห้องประชุมโรงเรียน ฯลฯ

3.2 ใช้เป็นสถานที่ดูงาน เช่น ประชาชนในหมู่บ้านเจ้าหน้าที่ผู้จัดการอบรมอาจจะนำผู้เข้ารับอบรมมาศึกษาดูงานเพื่อให้ได้แนวทางไปปฏิบัติ

3.3 ใช้เป็นสื่อหรือวัสดุประกอบการอบรม ทรัพยากรในชุมชนสามารถนำมาประกอบการเรียนการสอนได้

3.4 ใช้เป็นแหล่งศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม เช่น ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน ห้องสมุดประชาชนประจำอำเภอ ห้องสมุดประชาชนประจำจังหวัด เป็นต้น

นอกจากนั้น สำนักบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียนได้ดำเนินการพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญและสอดคล้องกับปรัชญา แนวคิด หลักการศึกษานอกโรงเรียน ที่เน้นการเรียนที่สอดคล้องกับสภาพชีวิตของผู้เรียน โดยเรียนในสิ่งที่นำไปใช้เพื่อการดำรงชีวิต การประกอบอาชีพและการพัฒนา

คุณภาพชีวิตในด้านต่าง ๆ โดยใช้นโยบายและยุทธศาสตร์ ดังต่อไปนี้

1. การศึกษาขั้นพื้นฐาน

การจัดการศึกษาเพื่อให้กลุ่มเป้าหมายนอกระบบโรงเรียน ให้ได้รับโอกาสในการศึกษาขั้นพื้นฐานตามความต้องการ ความสนใจ อย่างมีคุณภาพและทั่วถึงด้วยรูปแบบ วิธีการที่เหมาะสม เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายมีความรู้และทักษะพื้นฐานในการดำรงชีวิตที่มั่นคงและสามารถ อยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข วิธีการเรียนรู้เป็นการจัดให้มีการเรียนรู้แบบ บูรณาการเนื้อหาเข้ากับวิถีชีวิต เน้นการคิด ทำ จำ แก้ปัญหาและพัฒนา

2. การศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพ

การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาความรู้ ความสามารถและทักษะ ในการประกอบอาชีพของบุคคลและกลุ่มบุคคล เพื่อแก้ปัญหาการว่างงาน และส่งเสริมความเข้มแข็งให้กับเศรษฐกิจชุมชน โดยมีการจัดการ 4 แนวทาง คือ การฝึกทักษะอาชีพ การเข้าสู่อาชีพ กลุ่มพัฒนาอาชีพ การพัฒนาด้วยเทคโนโลยี

3. การศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะชีวิต

การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะพื้นฐานของบุคคล เพื่อให้ สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข โดยเน้นการพัฒนา ทักษะชีวิตพื้นฐานที่จำเป็น 4 ด้าน คือ ด้านสุขภาพอนามัย ด้านความ ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และด้านคุณธรรมและจริยธรรม ค่านิยม และคุณลักษณะที่พึงประสงค์

4. การศึกษาเพื่อพัฒนาสังคมและชุมชน

การศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะความสามารถและศักยภาพ ของคนในชุมชน รวมทั้งกลไกทุกภาคส่วนในชุมชน ให้ร่วมกันรับผิดชอบ และเห็นถึงความสำคัญของการฟื้นฟูพัฒนาสังคม และชุมชนของตนเอง

โดยหน่วยงาน สถานศึกษา การศึกษานอกโรงเรียน ต้องให้ความสำคัญต่อการใช้กระบวนการทางการศึกษา ส่งเสริมให้ประชาชนและชุมชนเกิดการเรียนรู้และบูรณาการความรู้ ประสบการณ์และทักษะอาชีพเข้ามาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาสังคมและชุมชนโดยรวม

ดังนั้น สรุปได้ว่า **กิจกรรมการศึกษานอกระบบต้องเห็นผู้เรียนเป็นสำคัญ และต้องมีความสอดคล้องกับปรัชญา แนวคิด หลักการของการศึกษานอกระบบ ที่เห็นกิจกรรมที่มีความสอดคล้องกับสภาพชีวิตของผู้เรียน โดยเป็นกิจกรรมที่ให้ความรู้ขั้นพื้นฐานที่จำเป็น การให้ข่าวสารที่มีประโยชน์ การฝึกทักษะอาชีพ การฝึกทักษะชีวิตและเป็นการศึกษาเพื่อพัฒนาสังคมและชุมชน ซึ่งเป็นประโยชน์และเป็นสิ่งจำเป็นที่ทำให้ผู้เรียนสามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขและเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่มีประสิทธิภาพ**

5.3 ประเภทของแหล่งการเรียนรู้ในชุมชน

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ได้กล่าวถึง ความสำคัญของแหล่งการเรียนรู้ไว้ดังนี้

" มาตรา 25 รัฐต้องส่งเสริมการดำเนินงานและการจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบ ได้แก่ ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ สวนสัตว์ สวนสาธารณะ สวนพฤกษศาสตร์ อุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ศูนย์กีฬาและนันทนาการ แหล่งข้อมูลและแหล่งการเรียนรู้อื่นอย่างเพียงพอและมีประสิทธิภาพ

กรมการศึกษานอกโรงเรียน ได้กล่าวถึง แหล่งการเรียนรู้ในชุมชนในลักษณะของการจัดการศึกษาอย่างไม่เป็นทางการว่าเป็น

การศึกษาที่เกิดขึ้นตามวิถีชีวิต เป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์การทำงาน ครอบครัว สื่อ แหล่งความรู้ต่างๆ ในชุมชนเรียนรู้ได้ตลอดเวลา โดยแบ่งแหล่งที่จะให้ประชาชนได้เรียนรู้ตามอัยาศัยออกเป็น 6 ประเภท คือ

1. ห้องสมุดต่างๆ เช่น ห้องสมุดโรงเรียน ห้องสมุดวิทยาลัย ห้องสมุดของหน่วยงานเอกชน ห้องสมุดประชาชน ห้องสมุดวัด

2. เครือข่ายการเรียนรู้ในชุมชน ได้แก่ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน สถานีอนามัยตำบล สำนักเกษตรตำบล สำนักวิชาต่างๆ ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน แหล่งความรู้ที่มีอยู่ตามธรรมชาติ หรือตามวิถีชีวิตของชาวบ้าน

3. สื่อสารมวลชน เช่น หนังสือพิมพ์ วิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ วารสาร นิตยสาร จุลสาร โปสเตอร์ เป็นต้น

4. ภูมิปัญญาชาวบ้าน ได้แก่ ภูมิปัญญาของผู้รู้ วัฒนธรรม และความอยากรู้อยากเห็นของชุมชน

5. สื่อพื้นบ้าน ได้แก่ เพลง ลิเก หมอลำ หนังตะลุง มโนราห์ ลำตัด

6. ครอบครัว ได้แก่ การอบรมสั่งสอน การให้ความรู้การดำเนินชีวิต การประกอบอาชีพจากพ่อแม่

สมน อมรวิวัฒน์ ได้จัดกลุ่มแหล่งการเรียนรู้ในชุมชนได้ 4 ประเภท ดังนี้คือ

1. แหล่งเรียนรู้ในชุมชนที่รัฐและประชาชนจัดขึ้น เช่น อุทยานการศึกษาในวัด ชุมชนในประวัติศาสตร์ อุทยานแห่งชาติทางทะเล

อุทยานแห่งชาติในท้องถิ่นแถบภูเขา ศูนย์วัฒนธรรม ศูนย์ศิลปะอาชีพ ศูนย์เยาวชน ศูนย์หัตถกรรมชุมชน หอสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ ธรรมชาติ ฯลฯ

2. สถาบันของชุมชนที่มีอยู่แล้วในวิถีชีวิตและการทำมาหากิน ในชุมชน เช่น โบสถ์ วิหาร ศาลาการเปรียญในวัด ตลาด ร้านขายของชำ ลานนวดข้าว โรงงานขนาดเล็กในหมู่บ้าน

3. ประเพณี พิธีกรรม ได้แก่ ประเพณี พิธีกรรมต่างๆ ที่สืบทอดกันมาของแต่ละชุมชน

4. ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้แก่ ป่า ห้วย หนอง คลอง บึง ที่ชาวบ้านมาหาอาหาร

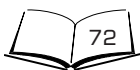
สุมาลี สังข์ศรี แบ่งประเภทการเรียนรู้ในชุมชนออกเป็น 7 ประเภท ดังนี้คือ

1. แหล่งการเรียนรู้ในชุมชนที่เป็นทรัพยากรธรรมชาติที่อยู่ในบริเวณชุมชน เช่น ภูเขา ป่าไม้ ฯลฯ

2. แหล่งการเรียนรู้ชุมชนที่เกิดขึ้นตามวิถีการดำเนินชีวิตและการประกอบอาชีพของประชาชนในชุมชน เช่น อาชีพของคนในชุมชน ตลาด ฯลฯ

3. แหล่งการเรียนรู้ชุมชนประเภทศาสนาประเพณี ได้แก่ ศาสนสถาน ประเพณีทางศาสนา ฯลฯ

4. แหล่งการเรียนรู้ชุมชนประเภทภูมิปัญญาท้องถิ่น ในแต่ละท้องถิ่นอาจจะมีภูมิปัญญาหลายด้าน เช่น ด้านการเกษตร ด้านช่างฝีมือ ด้านดนตรีไทย เป็นต้น

5. แหล่งการเรียนรู้ชุมชนประเภทหน่วยงาน องค์กรของรัฐ และเอกชน เช่น หน่วยงานที่มีเจ้าหน้าที่ไปปฏิบัติงานในชุมชน เกษตรตำบล ครูอาสาการศึกษาออกโรงเรียน เจ้าหน้าที่เหล่านี้สามารถเป็นแหล่งความรู้ในด้านต่างๆ ตามที่หน่วยงานนัดให้ประชาชนในชุมชนได้

6. แหล่งการเรียนรู้ประเภทสื่อต่างๆ ที่ประชาชนในชุมชนได้รับชมรับฟัง เช่น หนังสือ วิทยุ โทรทัศน์

7. แหล่งการเรียนรู้ที่รัฐและชุมชนสร้างขึ้นเพื่อการศึกษา เพื่อการเรียนรู้โดยตรง ได้แก่ โรงเรียนหรือสถานศึกษาประเภทต่างๆ ห้องสมุด ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ฯลฯ แหล่งการเรียนรู้ประเภทนี้มุ่งให้การศึกษาแก่ประชาชนโดยตรง จึงค่อนข้างมีการเตรียมการและการจัดกิจกรรมต่างๆ เพื่อส่งเสริมความรู้

5.4 การกำหนดนโยบายจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้

การวิจัยเรื่อง การศึกษาพิพิธภัณฑสถานในฐานะแหล่งการเรียนรู้ : กรณีศึกษาประเทศอังกฤษ ได้สรุปผลเกี่ยวกับการกำหนดนโยบายในการจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ ได้ดังนี้

1. การมีส่วนร่วม
2. การให้ผู้ชมเข้าถึงข้อมูลให้มากที่สุด
3. การนำเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารมาใช้เป็นเครื่องมือเพื่อเอื้อประโยชน์ในการทำงาน
4. การนำเสนอข้อมูลแบบรายการและเอกสารสำคัญโดยใช้ระบบเชื่อมต่อตรง
5. การให้บริการเสริมในทุกพื้นที่

6. การให้บริการแก่ทุกกลุ่มบุคคลเท่าเทียมกัน
7. การจัดแสดงสะท้อนให้เห็นความหลากหลายทางวัฒนธรรม
8. การมีบทบาทเป็นสถานที่สำหรับการเรียนรู้ในชุมชน
9. การเป็นศูนย์กลางความร่วมมือขององค์กรต่างๆ

5.5 ปัญหาในการสร้างหรือพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ในชุมชน

ปัญหาที่พบเกี่ยวกับแหล่งการเรียนรู้ในชุมชน แบ่งเป็น 3 ปัญหาหลัก ดังนี้คือ ปัญหาด้านการสร้างหรือการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ในชุมชน ปัญหาด้านการบริหารและการดูแลรักษาแหล่งการเรียนรู้ในชุมชน และปัญหาการใช้ประโยชน์จากแหล่งการเรียนรู้ในชุมชน

1. ปัญหาด้านการสร้างหรือการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ในชุมชน

1) ไม่มีการสร้างหรือพัฒนาเพิ่มเติม แหล่งการเรียนรู้ประเภทนี้ส่วนใหญ่ไม่มีการสร้างเพิ่มเติมมาเป็นเวลานานแล้ว

2) แหล่งการเรียนรู้ไม่มีความหลากหลาย ที่ผ่านมามีจะมีการสร้างหรือพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ขึ้นมาในชุมชน ก็มักจะเป็นแหล่งการเรียนรู้ประเภทเดียวกันทุกชุมชน ทำให้ไม่มีจุดเด่นหรือมีความหลากหลายเท่าที่ควร

3) เจ้าหน้าที่ในระดับปฏิบัติยังไม่มีส่วนร่วมเท่าที่ควร แนวความคิดในการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ส่วนใหญ่มาจากส่วนกลางเป็นผู้คิด ผู้กำหนดและผู้จัดสรรงบประมาณ เจ้าหน้าที่ระดับปฏิบัติยังไม่มีโอกาสได้นำเสนอแนวความคิดเท่าที่ควร

4) ประชาชนมีส่วนร่วมน้อยในการสร้างแหล่งความรู้ประเภทต่าง ๆ เท่าที่ผ่านมา หน่วยงานเป็นผู้คิดวางแผนและดำเนินการสร้างเอง โดยไม่ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมคิด ร่วมเสนอความคิดเห็นมากนัก

5) ไม่มีนโยบายหรือแผนงานที่ชัดเจนเกี่ยวกับการสร้างหรือการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ในชุมชน ไม่มีการให้แนวทางว่า จะมีการสนับสนุนให้สร้างแหล่งการเรียนรู้ในชุมชนอย่างไร ดังนั้น เจ้าหน้าที่ระดับปฏิบัติจึงไม่รู้ว่าควรจะเสนอความคิดเห็นอย่างไร

6) เจ้าหน้าที่ผู้จัดการศึกษายังขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับแหล่งการเรียนรู้ในชุมชน ซึ่งจะมีผลอย่างมากต่อการสร้างและการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ในชุมชน

แนวทางการแก้ปัญหา

1) สร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับแหล่งการเรียนรู้ในชุมชน ให้เจ้าหน้าที่และบุคลากรทุกระดับรู้ว่า คืออะไร มีลักษณะอย่างไร มีความสำคัญอย่างไร เป็นต้น

2) มีการกำหนดนโยบายที่ชัดเจน หน่วยงานส่วนกลางควรมีการกำหนดนโยบายให้ชัดเจนว่าจะมีการรณรงค์เพื่อพัฒนาแหล่งการเรียนรู้อย่างหลากหลายขึ้นในชุมชน เพื่อส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต และนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติในทุกพื้นที่

3) มีการจัดทำแผนในระดับพื้นที่ในการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติอย่างจริงจัง จึงควรให้เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบในระดับพื้นที่ทำการสำรวจและจัดทำแผนที่ในชุมชนที่รับผิดชอบควรจะมีการสร้างหรือพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ในชุมชนได้ขึ้นบ้าง

4) ส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการวางแผน กำหนดแผน ในการสร้างหรือพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ในแต่ละชุมชน ควรส่งเสริม ให้ประชาชน ผู้ซึ่งรู้สภาพปัญหาในชุมชนของตนเป็นอย่างดี ได้ร่วม ให้ข้อเสนอแนะเพื่อจะได้สร้างแหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลายและ ตอบสนองความต้องการของชุมชน

5) หน่วยงานส่วนกลางสนับสนุนงบประมาณและทรัพยากร ในการจัดสร้างหรือพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ในชุมชนบางชนิด อาจจะต้อง มีการใช้งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ต่างๆ นอกจากที่จะขอความร่วมมือ จากหน่วยงานและประชาชนในพื้นที่ หน่วยงานส่วนกลางควรให้การ สนับสนุนด้วย

2. ปัญหาด้านการบริหารและการดูแลรักษาแหล่งการเรียนรู้ ในชุมชน

ปัญหาที่เกิดขึ้นคือ เจ้าหน้าที่ประจำแหล่งการเรียนรู้ยังไม่จัด บริการที่เอื้อต่อการเรียนรู้เท่าที่ควร โดยทำกิจกรรมไปตามบทบาทที่มีอยู่ โดยไม่ทราบว่าจะงานที่ทำเป็นกิจกรรมที่ประชาชนสามารถมาหาความรู้ได้ ฉะนั้น การบริหารยังไม่เป็นไปเพื่อการบริหารเพื่อมุ่งการเรียนรู้ ดังนั้น ต้องเพิ่มการประชาสัมพันธ์ ปรับบริการ ปรับกิจกรรมให้มาสู่การให้ การศึกษาเรียนรู้มากขึ้น

แนวทางการแก้ปัญหา

1) ควรชี้แจงให้กรรมการและผู้เกี่ยวข้องในการบริหารและ ดูแลแหล่งการเรียนรู้เหล่านี้ให้เข้าใจถึงบทบาทและความสำคัญของ แหล่งการเรียนรู้ดังกล่าว

2) ควรพิจารณาหาวิธีการจัดกิจกรรมที่หลากหลายในแหล่งการเรียนรู้ให้เป็นกิจกรรมที่น่าสนใจ และจูงใจให้ประชาชนเข้าร่วมกิจกรรม มีการดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง

3) ให้ประชาชนในชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม รับผิดชอบการบริหารจัดการแหล่งการเรียนรู้ เช่น ให้ประชาชนหมั่นเวียนเข้ามาเป็นกรรมการ

4) ควรมีการติดตามประเมินผลการจัดกิจกรรมของแหล่งการเรียนรู้เป็นระยะ เพื่อนำผลมาเป็นแนวทางในการพัฒนา

5) หน่วยงานควรประกาศเกียรติคุณแก่คณะกรรมการบริหารที่บริหารและดูแลแหล่งการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อเป็นตัวอย่างแก่ชุมชนอื่นๆ

6) สร้างเครือข่ายแหล่งการเรียนรู้ โดยให้แต่ละแหล่งการเรียนรู้ช่วยเหลือสนับสนุนกันในการจัดกิจกรรม

7) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรรหาทุนช่วยเหลือสนับสนุนกิจกรรมของแหล่งการเรียนรู้ เพราะถือได้ว่าเป็นแหล่งที่จะให้ความรู้แก่ประชาชนได้

8) ควรมีการประสานงานระหว่างกรรมการผู้รับผิดชอบของแหล่งการเรียนรู้ ให้มีความเข้าใจว่า สถานที่ดังกล่าวสามารถเป็นแหล่งการเรียนรู้ที่จะให้ความรู้แก่ประชาชนได้ และแนะแนวทางว่าควรเตรียมตัวในส่วนใด จัดอย่างไร จัดกิจกรรมอะไร เพื่อที่จะได้เผยแพร่กิจกรรมให้เป็นความรู้แก่ประชาชนต่อไป

3. ปัญหาการใช้ประโยชน์จากแหล่งการเรียนรู้ในชุมชน

1) ใช้ประโยชน์จากแหล่งชุมชนน้อย เมื่อเทียบสัดส่วนกับกิจกรรมที่จัด

2) บุคลากรของหน่วยงานไม่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับแหล่งความรู้ในชุมชน เช่น ความสำคัญ ประโยชน์ ลักษณะการใช้ เป็นต้น

3) ไม่เห็นความสำคัญของแหล่งการเรียนรู้ ไม่มีตัวอย่างให้เห็นว่าสามารถนำแหล่งการเรียนรู้ในชุมชนมาช่วยในการจัดกิจกรรมการศึกษาในระบบได้อย่างไร

4) ไม่มีแหล่งข้อมูลว่ามีแหล่งการเรียนรู้ใดบ้างอยู่ในชุมชน

5) ไม่มีนโยบายชัดเจนจากหน่วยงานกลาง ว่าควรจะใช้ประโยชน์จากแหล่งการเรียนรู้ในชุมชนหรือไม่ อย่างไร

6) ไม่มีการวางแผนการใช้ การจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบนั้น บุคลากรผู้จัดกิจกรรมมิได้กำหนดในแผนกิจกรรมว่าจะใช้แหล่งการเรียนรู้ของชุมชนในกิจกรรมใด ขั้นตอนใด ดังนั้น จึงแล้วแต่ผู้จัดกิจกรรมที่จะใช้หรือไม่ใช้

7) การใช้แหล่งการเรียนรู้ยังขาดความต่อเนื่อง ใช้เพียงครั้ง สองครั้งก็ไม่ใช้อีก

8) การติดตามประเมินผลการใช้มีน้อย ทำให้ไม่สามารถวิเคราะห์ถึงผลดี และผลเสียในการนำมาปรับปรุงการจัดกิจกรรมต่อไป

แนวทางการแก้ปัญหา

1) จัดทำบัญชีแหล่งการเรียนรู้ในชุมชน เพื่อให้ทราบว่าในชุมชนมีแหล่งการเรียนรู้ใดบ้าง

2) ประชาสัมพันธ์แหล่งการเรียนรู้ในชุมชน เพื่อให้เป็นที่รู้จักของประชาชน

3) สร้างความรู้ความเข้าใจแก่บุคลากรผู้จัดการศึกษาเพื่อให้เป็นประโยชน์ของแหล่งการเรียนรู้ในชุมชน

4) นำเสนอผลการใช้ให้เห็นตัวอย่าง เพื่อเป็นแนวทางให้หน่วยงานหรือผู้จัดที่ไม่เคยใช้ประโยชน์

5) จัดให้มีหน่วยประสานงานกลางระหว่างแหล่งการเรียนรู้ชุมชนกับหน่วยงานผู้จัดการศึกษานอกกระบบ เพื่อให้เข้าถึงแหล่งการเรียนรู้ เพื่อให้สามารถใช้ประโยชน์จากแหล่งการเรียนรู้มากขึ้น

6) มีการประชุมแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างหน่วยงานผู้จัดการศึกษานอกกระบบเป็นระยะ ทำให้แต่ละหน่วยงานได้รู้สภาพการจัดกิจกรรมของกันและกัน ได้รู้ถึงผลของการใช้แหล่งการเรียนรู้ ได้เห็นตัวอย่างการใช้ ได้หารือกันเพื่อแก้ปัญหาอุปสรรคเพื่อพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ในชุมชน

7) มีนโยบายสนับสนุน หน่วยงานในส่วนกลางควรกำหนดเป็นนโยบายเกี่ยวกับการให้หน่วยงานในพื้นที่ได้ใช้ประโยชน์จากแหล่งการเรียนรู้ในชุมชนในการจัดกิจกรรม อีกทั้งให้หน่วยงานในพื้นที่สนับสนุนให้ประชาชนมาใช้บริการจากแหล่งการเรียนรู้ในชุมชนอย่างเต็มที่

4. ปัญหาการใช้แหล่งการเรียนรู้ในชุมชนของประชาชน

เมื่อพิจารณาถึงสภาพของการใช้ประโยชน์จากแหล่งการเรียนรู้ในชุมชน พบว่า ประชาชนมาใช้ประโยชน์ค่อนข้างน้อย ทำให้ขาดโอกาสในการร่วมกันพัฒนา ร่วมกันดูแลรักษา ร่วมสนับสนุนและส่งเสริม

ในด้านต่างๆ เพราะไม่เห็นถึงความสำคัญ ดังนั้น ในการสร้างให้ชุมชนแต่ละชุมชนเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ตามแนวการศึกษาตลอดชีวิต จึงควรมีแนวทางในการสร้างความรู้ความเข้าใจแก่ประชาชนเกี่ยวกับแหล่งการเรียนรู้ ดังนี้

1) ควรกำหนดเป็นนโยบาย รัฐบาลควรกำหนดเป็นนโยบาย เพื่อสนองตอบพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ในการรณรงค์ เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจในเรื่องแหล่งการเรียนรู้ในชุมชน

2) ควรกำหนดหน่วยงานที่รับผิดชอบ ควรมีการกำหนด หน่วยงานหลักที่จะรับผิดชอบในการรณรงค์เรื่องนี้ และอาจจะขอความร่วมมือจากหน่วยงานอื่นๆ ได้

3) ควรรณรงค์ทุกระดับตั้งแต่ระดับชาติถึงระดับท้องถิ่น โดยดำเนินการทุกระดับ ตั้งแต่ระดับชาติ ระดับภาค ระดับจังหวัด ไปจนถึงระดับตำบลและหมู่บ้าน

4) ควรใช้สื่อหลากหลายประเภทในการสร้างความรู้ ความเข้าใจแก่ประชาชนและต้องมั่นใจว่าสื่อที่ใช้เข้าถึงประชาชนได้ รวมทั้งการใช้สื่อพื้นบ้านมาเผยแพร่ความรู้ สื่อพื้นบ้านสามารถสร้างความรู้ความเข้าใจได้เป็นอย่างดี และสอดคล้องกับสภาพสังคม วัฒนธรรมของประชาชนกลุ่มเป้าหมาย

5) ควรให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการสร้างความรู้ความเข้าใจแก่ประชาชนด้วยกัน ด้วยวิธีการต่างๆ เช่น อบรมให้ความรู้แก่ผู้แทนชุมชน แล้วให้ผู้แทนชุมชนไปให้ความรู้ต่อชาวบ้าน เป็นต้น

6) ควรมีการติดตามผลการให้ความรู้ หรือการสร้างความรู้ความเข้าใจว่า วิธีการต่างๆ ใช้ได้ผลดีเพียงใด ประชาชนเกิดความรู้ความเข้าใจเพียงใด ควรจะต้องปรับการดำเนินงานหรือไม่

7) การประชาสัมพันธ์ควรดำเนินการอย่างต่อเนื่อง ถึงแม้ว่าประชาชนจะมีความรู้ความเข้าใจบ้างแล้วก็ตาม แต่ควรประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดความเข้าใจอย่างแท้จริง

6. หอสมุดประชาชน

6.1 ความหมายของหอสมุดประชาชน

ได้มีผู้ให้คำจำกัดความของคำว่าหอสมุดประชาชนไว้หลายคนด้วยกัน ดังนี้คือ

สุพรรณี วราทร กล่าวถึง หอสมุดประชาชนว่า เป็นหอสมุดที่จัดตั้งขึ้นตามกฎหมาย ดำเนินการโดยใช้งบประมาณของรัฐบาล ท้องถิ่น เพื่อให้บริการวัสดุการอ่านต่างๆ และจัดบริการ และกิจกรรมอื่นๆ ตามขอบเขตที่กำหนดในวัตถุประสงค์ของหอสมุด ให้แก่ประชาชนในชุมชนโดยยึดหลักการตอบสนองความต้องการของผู้ใช้และความสอดคล้องกับสภาพท้องถิ่นและชุมชนเป็นสำคัญ

กูด (Good) กล่าวว่า หอสมุดประชาชน คือ หอสมุดที่ให้บริการแก่ผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชนใดชุมชนหนึ่งหรือในเขตใดเขตหนึ่ง และได้รับเงินสนับสนุนบางส่วนหรือทั้งหมดจากประชาชน

สุภัทรา ฉัตรเงิน กล่าวว่า หอสมุดประชาชนมีลักษณะที่สำคัญคือ หากหอสมุดอยู่ในความควบคุมดูแลของหน่วยงานของรัฐบาลหรือที่ได้รับการอุดหนุนจากรัฐบาลหรือไม่ก็ตาม ถ้าหอสมุดเปิดให้บริการแก่ผู้ใช้ในชุมชนนั้นอย่างเสรี โดยไม่มีข้อจำกัดเพศ วัยวุฒิแล้วก็นับว่า หอสมุดนั้นเป็นหอสมุดประชาชน

อุซเซอร์วูด กล่าวว่า หอสมุดประชาชน คือ หอสมุดที่จัดตั้งขึ้นด้วยเงินกองทุนสาธารณะ มุ่งให้ประชาชนได้ใช้บริการ

เพื่อปรับปรุงคุณภาพชีวิตให้ดียิ่งขึ้น โดยได้รับประโยชน์จากการใช้สารนิเทศรูปแบบต่างๆ ที่เป็นสิ่งพิมพ์ โสตทัศนูปกรณ์ วัสดุอิเล็กทรอนิกส์

มูนและมูน กล่าวว่า ห้องสมุดประชาชนส่วนใหญ่ เป็นห้องสมุดที่ได้รับเงินสนับสนุนจากเงินภาษีของประเทศหรือของจังหวัด รัฐบาลกลางอาจให้เงินสนับสนุนแก่รัฐ หรือจังหวัดเพื่อสร้างห้องสมุดใหม่ หรือจัดทรัพยากรสารนิเทศใหม่ได้

จากความหมายของห้องสมุดประชาชนที่มีผู้ให้คำจำกัดความดังกล่าว สรุปว่า ห้องสมุดประชาชน คือ ห้องสมุดที่จัดตั้งโดยรัฐบาล เป็นผู้คอยควบคุมดูแล ได้รับการสนับสนุนเงินจากกองทุนสาธารณะ และจัดตั้งในชุมชน หรือท้องถิ่นนั้นๆ เพื่อตอบสนองความต้องการด้านความรู้ให้แก่ผู้ที่อาศัยในชุมชน หรือท้องถิ่นนั้นๆ อย่างเสรีโดยไม่จำกัดเพศ วัย วุฒิ และเพื่อเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนเหล่านั้นให้ดียิ่งขึ้น

6.2 วัตถุประสงค์ของการจัดห้องสมุดประชาชน

อัมพร นามเหลา ได้กล่าวว่า การจัดตั้งห้องสมุดประชาชนนั้นมีวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้

1. เพื่อปรับปรุงคุณภาพชีวิตและความเพลิดเพลินของประชาชน เพื่อให้ประชาชนได้ยืมหนังสือต่างๆ เพื่อหาความรู้ใส่ตน เกิดความเพลิดเพลิน และไข่ยามว่างให้เกิดประโยชน์
2. เพื่อสนองความต้องการขั้นพื้นฐานของประชาชน โดยการได้รับข่าวสาร การศึกษา การวิจัย การจรจโรงใจทางวัฒนธรรม และการพักผ่อนหย่อนใจ

สมาคมห้องสมุดอเมริกัน (American Library Association)
กำหนดวัตถุประสงค์ของห้องสมุดประชาชน ดังนี้

1. เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนศึกษาด้วยตนเองตลอดไป
2. เพื่อติดตามความก้าวหน้าทุกสาขาวิชา
3. เพื่อให้ประชาชนเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัวและชุมชน
4. เพื่อให้ประชาชนสามารถเพิ่มประสิทธิภาพในอาชีพ
5. เพื่อพัฒนาความคิดและจิตใจแก่ประชาชน
6. เพื่อให้ประชาชนปฏิบัติตนตามกฎหมายเกณฑ์ทางการเมืองและ

สังคม

7. เพื่อให้ประชาชนชื่นชมในศิลปะและวัฒนธรรม
8. เพื่อให้ประชาชนใช้เวลาในทางที่จะทำให้ความเป็นอยู่และ

สังคมดีขึ้น

9. เพื่อให้ประชาชนสามารถเพิ่มพูนความรู้ให้มากขึ้น

กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ กำหนดวัตถุประสงค์
ของห้องสมุดประชาชน ดังนี้

1. เพื่อเป็นการให้การศึกษานอกโรงเรียนแก่ประชาชนทั่วไป
2. เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนมีนิสัยรักการอ่าน และการศึกษา

ค้นคว้า

3. เพื่อให้บริการทางข่าวสารและความรู้ต่างๆ เพื่อให้ประชาชน
เป็นคนที่ทันต่อเหตุการณ์

4. เพื่อส่งเสริมและแนะนำให้ประชาชนมีความรู้ ทักษะคิดและ
สามารถปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีตามระบอบประชาธิปไตยอันมี
พระมหากษัตริย์เป็นประมุข

5. เพื่อส่งเสริมและเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรม
6. เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนรู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์

บุญถาวร หงสกุล กล่าวถึง วัตถุประสงค์ของห้องสมุดประชาชน
ดังนี้

1. เพื่อเป็นแหล่งการศึกษาต่อเนื่องและตลอดชีวิตของประชาชนทุกชั้น ทุกเพศทุกวัย ให้ทุกคนมีโอกาสแสวงหาและเพิ่มพูนความรู้
2. เพื่อให้บริการข่าวสารและความรู้ที่ทันเหตุการณ์ และความเคลื่อนไหวของประเทศ โลก และประชาชนในท้องถิ่น
3. เพื่อส่งเสริมและรักษาไว้ซึ่งขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมท้องถิ่นและชาติ
4. เพื่อส่งเสริม สนับสนุนให้ประชาชนรู้จักใช้หนังสือ มีนิสัยรักการอ่าน และการศึกษาค้นคว้า
5. ให้ความจริงใจแก่ประชาชนในท้องถิ่น ในอันที่จะสร้างสรรค์ที่ดีงาม และเป็นประโยชน์ต่อสังคม

ระเบียบกรมการศึกษานอกโรงเรียน ว่าด้วยห้องสมุดประชาชน
พ.ศ. 2535 กล่าวถึง วัตถุประสงค์ในการจัดตั้งห้องสมุดประชาชน ดังนี้

1. เพื่อเป็นศูนย์กลางข้อมูลข่าวสารของชุมชน
2. เพื่อเป็นศูนย์ส่งเสริมการเรียนรู้ของชุมชน
3. เพื่อเป็นศูนย์กลางการจัดกิจกรรมของชุมชน
4. เพื่อพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้ของชุมชน

ฝ่ายห้องสมุดประชาชน กรุงเทพมหานคร กล่าวถึง วัตถุประสงค์
การจัดตั้งห้องสมุดประชาชนกรุงเทพมหานคร ดังนี้

1. เพื่อเป็นการให้การศึกษานอกโรงเรียนแก่ชนทุกชั้น ทุกเพศ ทุกวัย ทุกระดับการศึกษา
2. เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนมีนิสัยรักการอ่าน และการศึกษาค้นคว้า
3. เพื่อให้บริการข่าวสารและความรู้ต่างๆ ที่ทันต่อเหตุการณ์ และความเคลื่อนไหวของประเทศและของโลก
4. เพื่อส่งเสริมและเผยแพร่วัฒนธรรมของชุมชนและประเทศ
5. เพื่อแนะนำให้ประชาชนเข้าใจและปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดี ตามระบอบประชาธิปไตย
6. เพื่อให้ประชาชนรู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์และความรื่นรมย์

ห้องสมุดประชาชนของประเทศไทยและต่างประเทศ ล้วนมีวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งห้องสมุดประชาชนที่มีความคล้ายคลึงกัน ซึ่งสรุปได้ดังนี้

การจัดห้องสมุดประชาชนเป็นการให้บริการทางการศึกษา ตามอรรถยาศัยแก่ชนทุกชั้น ทุกเพศ ทุกวัย ทุกระดับการศึกษา เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนมีนิสัยรักการอ่าน และการศึกษาค้นคว้า โดยห้องสมุดประชาชนจะให้บริการข่าวสารและความรู้ต่างๆ ที่ทันต่อเหตุการณ์และความเคลื่อนไหวของประเทศและของโลก นอกจากนั้น มีเป้าหมายเพื่อส่งเสริมและแนะนำให้ประชาชนมีความรู้ ทักษะคติ และสามารถปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีตามระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขและให้ความจงรโรใจแก่ประชาชนในท้องถิ่น ในอันที่จะสร้างสรรค์สิ่งที่ดีงาม และเป็นประโยชน์ต่อสังคม

6.3 บทบาทและความสำคัญของห้องสมุดประชาชน

ในด้านความสำคัญของห้องสมุดประชาชนนั้น มีผู้กล่าวให้เห็นถึงความสำคัญของห้องสมุดที่มีต่อชุมชน ดังต่อไปนี้

วาทินี รูปานวงศ์คานติ ได้ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของห้องสมุดดังต่อไปนี้

1. เพื่อการศึกษา (Education) เป็นการส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักค้นคว้าด้วยตนเอง การรับฟังความรู้จากชั้นเรียนไม่เพียงพอต่อการนำมาใช้กับชีวิตประจำวัน หนังสือและวัสดุต่างๆ ในห้องสมุดจะช่วยแก้ปัญหาได้
2. เพื่อให้ข่าวสารและความรู้ (Information) ผู้ใช้ห้องสมุดจะเป็นผู้ทันสมัยต่อเหตุการณ์โลก ถ้ารู้จักใช้บริการห้องสมุด
3. เพื่อการค้นคว้าและวิจัย (Research) ห้องสมุดเป็นแหล่งช่วยแก้ปัญหาความไม่รู้แก่ผู้ที่รู้จักศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองโดยใช้วัสดุที่มีอยู่ในห้องสมุดเป็นคู่มือ อาจมีบรรณารักษ์เป็นผู้ให้ความช่วยเหลือในบางครั้ง ห้องสมุดเป็นแหล่งอ้างอิงในการวิจัยต่างๆ ได้
4. เพื่อให้เกิดความจรรโลงใจ (Inspiration) หนังสือนอกจากจะให้ความรู้แล้ว ยังให้ความซาบซึ้ง ก่อให้เกิดความดีงามในจิตใจ
5. เพื่อความเพลิดเพลิน (Recreation) ห้องสมุดจะช่วยสร้างความเพลิดเพลิน สนับสนุนการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ การอ่านนวนิยาย บันเทิงคดีจะช่วยผ่อนคลายความตึงเครียด

สุนทร แก้วลาย กล่าวว่า ห้องสมุดกับการอ่านเป็นสิ่งคู่กัน ห้องสมุดที่ดีทุกแห่งจะถือเอาการส่งเสริมการอ่านเป็นจุดมุ่งหมายขอที่หนึ่งอยู่เสมอ

กรมการศึกษาออกโรงเรียน ได้ชี้ให้เห็นว่า ห้องสมุดประชาชนมีความสำคัญ ดังต่อไปนี้

1. ห้องสมุดประชาชนเป็นแหล่งข่าวสารข้อมูลเพื่อการศึกษาตลอดชีวิต
2. ห้องสมุดประชาชนจำเป็นต้องพัฒนาตัวเองให้ทันต่อความเปลี่ยนแปลงและความเจริญก้าวหน้าของสังคม
3. ห้องสมุดประชาชนต้องจัดให้มีชีวิตชีวา มีกิจกรรมหลากหลายที่สนองตอบความต้องการของท้องถิ่น ให้ชุมชนมีส่วนร่วม
4. ห้องสมุดประชาชนต้องเป็นห้องสมุดเพื่อประชาชน เป็นศูนย์การเรียนรู้ เป็นศูนย์ประชาคมและเป็นเครือข่ายการเรียนรู้ในชุมชน

ประกาศขององค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรม สหประชาชาติ (UNESCO) เกี่ยวกับห้องสมุด (UNESCO Public Library Manifests) ได้กล่าวถึง บทบาทและภารกิจของห้องสมุดประชาชนดังต่อไปนี้

1. สร้างและส่งเสริมนิสัยการอ่านของเด็ก
2. สนับสนุนการศึกษาของแต่ละบุคคล การชี้แนะตนเองและการศึกษาในระบบทุกระดับ
3. เปิดโอกาสให้มีการพัฒนาบุคคลอย่างสร้างสรรค์
4. การกระตุ้นจินตนาการ และความคิดริเริ่มของเด็กและเยาวชน
5. ส่งเสริมให้มีการรับรู้เกี่ยวกับมรดกทางวัฒนธรรม ความยินดีในศิลปะ ความยินดี เห็นชอบในเรื่องทางวิทยาศาสตร์และนวัตกรรม
6. ส่งเสริมให้มีการเข้าถึงวัฒนธรรม และการแสดงทุกประเภท
7. ปลุกฝังให้มีการแลกเปลี่ยนระหว่างวัฒนธรรม และการมีเจตคติที่ดีต่อวัฒนธรรมที่หลากหลาย
8. สนับสนุนประเพณีการเล่นิทาน หรือเล่าตำนาน ฯลฯ

9. มีหลักประกันในการให้ข้อมูลประเภทต่างๆ ของชุมชนแก่ประชาชน

10. มีการให้บริการข้อมูลข่าวสารที่เพียงพอสำหรับกลุ่มงานอิสระ สมาคม และกลุ่มประโยชน์ในท้องถิ่น

11. อำนาจความสะดวกและพัฒนาข้อมูลข่าวสาร และทักษะการรู้จักใช้คอมพิวเตอร์

12. ส่งเสริมและเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมและโปรแกรมเกี่ยวกับการรู้หนังสือ สำหรับประชาชนทุกกลุ่ม และถ้าหากจำเป็นห้องสมุดเป็นผู้ริเริ่มกิจกรรม และโปรแกรม

ดังนั้น จากที่มีผู้ที่กล่าวถึงความสำคัญของห้องสมุดประชาชนสามารถสรุปได้ว่า ห้องสมุดประชาชนเป็นแหล่งให้บริการข่าวสารข้อมูล ให้ความเพลิดเพลินในยามว่าง และเป็นแหล่งให้ความรู้เพื่อการศึกษา ค้นคว้า และวิจัยที่สำคัญ ห้องสมุดประชาชนเป็นสถานที่ในการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน เพื่อปลูกฝังให้ประชาชนรักการอ่าน เนื่องจากห้องสมุดประชาชนเป็นแหล่งข้อมูลและแหล่งความรู้ที่สำคัญแห่งหนึ่งในสังคม ดังนั้น ผู้ที่เกี่ยวข้องของจึงควรจัดกิจกรรมที่หลากหลายเพื่อตอบสนองความต้องการในการเรียนรู้ของประชาชนในท้องถิ่น และจำเป็นต้องพัฒนาห้องสมุดประชาชนให้มีความทันสมัยอยู่ตลอดเวลา

6.4 รูปแบบและประเภทของการจัดห้องสมุดประชาชน

อัมพร นามเหลา กล่าวว่า ห้องสมุดประชาชนในประเทศต่างๆทั่วโลกมีรูปแบบการจัดห้องสมุดประชาชน 6 แบบ คือ

1. **ห้องสมุดประชาชนกลางแห่งชาติ** ทำหน้าที่เป็นห้องสมุดกลางแห่งชาติ ขณะเดียวกันก็เป็นห้องสมุดประชาชน มีหน้าที่ในการบริหารจัดการกับห้องสมุดประชาชนสาขาต่างๆ ทั้งระดับ จังหวัด อำเภอ เทศบาล ตำบล หมู่บ้าน เช่น ห้องสมุดประชาชนของประเทศไทย

2. **ห้องสมุดกลางแห่งชาติ** เป็นห้องสมุดแห่งชาติและเป็นห้องสมุดประชาชน ในขณะ เดียวกัน ก็จัดระบบห้องสมุดประชาชนสาขาในระดับต่างๆ ทั้งในเขต เมือง ชนบท เช่น ห้องสมุดของประเทศไทย

3. **ห้องสมุดแห่งชาติที่มีหน่วยให้ยืมอยู่ด้วย** เป็นห้องสมุดแห่งชาติและจัดหน่วยงานบริการให้ยืมแก่ประชาชน เช่น ห้องสมุดแห่งชาติบริติช (British Library)

4. **ระบบเครือข่ายห้องสมุดประชาชน** มีห้องสมุดประชาชนเป็นแม่ข่าย ห้องสมุดประชาชนอำเภอ และตำบลเป็นเครือข่าย เชื่อมโยงถึงกัน โดยมีห้องสมุดกลางเป็นแกนควบคุมข่ายงานของแม่ข่ายไว้ อีก เช่น ห้องสมุดประชาชนของสำนักบริหารงานการศึกษา นอกโรงเรียน

5. **ห้องสมุดประชาชนที่ตั้งอยู่เป็นเอกเทศ** ห้องสมุดประชาชนจะไม่ขึ้นต่อกันและกัน เช่น ห้องสมุดประชาชนของเอกชน และของเทศบาลในหลายประเทศ

6. ห้องสมุดประชาชนที่มีเครือข่ายเฉพาะเขตรัฐ หรือเขตการศึกษาที่ถูกกำหนด ห้องสมุดที่มีลักษณะนี้คือ ห้องสมุดประชาชนของอังกฤษ สหรัฐอเมริกาและอินเดีย

นอกจากรูปแบบการจัดห้องสมุดประชาชนของต่างประเทศแล้ว สำนักบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการ แบ่งประเภทห้องสมุดประชาชนตามขนาดของห้องสมุดประชาชนเป็น 3 ประเภท ดังต่อไปนี้

1. ห้องสมุดขนาดใหญ่ เช่น ห้องสมุดประชาชนจังหวัด เป็นอาคารขนาดใหญ่ 2 ชั้น ชั้นบนจัดให้บริการหนังสือ เอกสารทางด้านหลักสูตรต่างๆ มีห้องโสตทัศนศึกษา หรือห้องการศึกษานอกโรงเรียน มุมมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช มุมมหาวิทยาลัยรามคำแหง มุมข้อมูลท้องถิ่น ชั้นล่างจัดบริการหนังสือ เอกสารและสื่อโดยทั่วไป

2. ห้องสมุดขนาดกลาง เช่น หอสมุดรัชมังคลาภิเษก วังไกลกังวล หัวหิน จำนวน 5 ห้อง ประกอบด้วย ห้องเด็กและห้องครอบครัว ห้องอเนกประสงค์ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ ห้องหนังสือทั่วไป ห้องเฉลิมพระเกียรติ บางแห่งอาจจะมีห้องอื่นเพิ่มเติม เช่น ห้องธรรมะ ห้องบุคคลสำคัญ ห้องสมุดประชาชน “เฉลิมราชกุมารี” เป็นอาคาร 2 ชั้น ชั้นบนจัดเป็นห้องท้องถิ่นเกี่ยวกับข้อมูลชุมชน ห้องการศึกษานอกโรงเรียน ให้ความรู้ทุกประเภท และห้องเฉลิมพระเกียรติ จัดแสดงข้อมูลเกี่ยวกับพระราชประวัติ พระราชกรณียกิจ ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีและพระราชวงศ์ที่เกี่ยวข้อง ชั้นล่างจัดให้บริการหนังสือ เอกสารและสื่อโดยทั่วไป

3. ห้องสมุดขนาดเล็ก เช่น ห้องสมุดประจำอำเภอและกิ่งอำเภอ เป็นอาคารชั้นเดียว ให้บริการหนังสือและสื่อ โดยจัดเป็นมุมต่างๆ เช่น มุมเด็ก มุมครอบครัว มุมวารสาร หนังสือพิมพ์ มุมหนังสือทั่วไป มุมอ้างอิง มุมการศึกษาออกโรงเรียน เป็นต้น

นอกจากสำนักบริหารงานการศึกษาออกโรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการ ที่เป็นหน่วยงานจัดห้องสมุดประชาชนและแบ่งประเภทของห้องสมุด โดยคำนึงถึงขนาดของห้องสมุด กรุงเทพมหานคร เป็นอีกหน่วยงานหนึ่งจัดบริการห้องสมุดประชาชน ได้แบ่งประเภทของห้องสมุดประชาชนออกเป็น 3 รูปแบบ คือ

1. ห้องสมุดประชาชนกรุงเทพมหานครที่มีลักษณะเป็นอาคาร ตั้งอยู่ในแหล่งชุมชน ให้บริการการศึกษา ค้นคว้าหาความรู้ที่ทันสมัย ให้บริการข้อเสนอเทศและวัสดุการอ่านในรูปแบบต่างๆ ให้บริการการฝึกงานแก่นิสิต นักศึกษา เป็นต้น

2. ห้องสมุดประชาชนเคลื่อนที่ ให้บริการในชุมชนแออัดในกรุงเทพมหานคร ด้านการศึกษา ค้นคว้า การให้บริการข้อเสนอเทศและวัสดุการอ่านในรูปแบบต่างๆ การส่งเสริมการอ่าน เป็นต้น

3. บ้านหนังสือ เป็นห้องสมุดขนาดเล็กที่นำตู้คอนเทนเนอร์ขนาด 3x6 เมตร จำนวน 2 ตู้มาประกอบกัน จัดทำเป็นห้องสมุดและให้มีลักษณะคล้ายบ้าน นำไปตั้งในชุมชนต่างๆ ในเขตกรุงเทพมหานคร เพื่อพัฒนาและขยายบริการด้านห้องสมุดประชาชนในเชิงรุก เข้าถึงชุมชนให้เพิ่มมากขึ้น มีการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน ให้บริการการศึกษาหาความรู้ เพื่อความบันเทิงและรู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์

6.5 หน่วยงานที่รับผิดชอบในการจัดการห้องสมุดประชาชน

หน่วยงานที่มีหน้าที่รับผิดชอบในการจัดการห้องสมุดประชาชนในการวิจัยนี้ มีจำนวน 2 หน่วยงาน เป็นหน่วยงานของรัฐ คือ

1. ศูนย์ส่งเสริมการศึกษาตามอัธยาศัย สำนักบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการ
2. ฝ่ายห้องสมุดประชาชน กองนันทนาการ สำนักสวัสดิการสังคม กรุงเทพมหานคร

1. ศูนย์ส่งเสริมการศึกษาตามอัธยาศัย สำนักบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการ

ศูนย์ส่งเสริมการศึกษาตามอัธยาศัย สำนักบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการ จัดตั้งโดยอาศัยอำนาจตามความข้อ 6 แห่งระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยการจัดการศึกษาในสถานศึกษา สังกัดกรมการศึกษานอกโรงเรียน พ.ศ. 2521 กระทรวงศึกษาธิการ ให้จัด “ศูนย์ส่งเสริมการศึกษาตามอัธยาศัย” เป็นสถานศึกษาสังกัดสำนักบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการ

วัตถุประสงค์

1. จัดและให้บริการการศึกษาตามอัธยาศัยด้วยรูปแบบที่หลากหลาย สอดคล้อง เหมาะสมกับความต้องการการเรียนรู้ของกลุ่มเป้าหมายประเภทต่างๆ
2. ส่งเสริมการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยในรูปแบบของห้องสมุดประชาชน ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน ศูนย์การเรียนรู้ โทรทัศน์ เทคโนโลยีสารสนเทศและสื่อสิ่งพิมพ์

3. ส่งเสริม สนับสนุน กระตุ้นและประสานงานให้องค์กร ภาครัฐ องค์กรภาคเอกชน และประชาชนจัดการศึกษาตามอัธยาศัย ในครอบครัว ประชาชน และสังคม

4. สนับสนุนให้เกิดระบบการจัดการและการระดมทรัพยากร ในการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยที่มีประสิทธิภาพ

5. เป็นศูนย์กลางในการพัฒนาทักษะบุคลากรในการจัดการ ศึกษาตามอัธยาศัยรูปแบบต่างๆ

6. ศึกษาวิธีและพัฒนารูปแบบ วิธีการในการจัดการศึกษาตาม อัธยาศัย รวมทั้งติดตามและประเมินผล

หน้าที่ความรับผิดชอบ

1. จัดทำนโยบายและแผนงานการศึกษาตามอัธยาศัย ร่วมกับ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

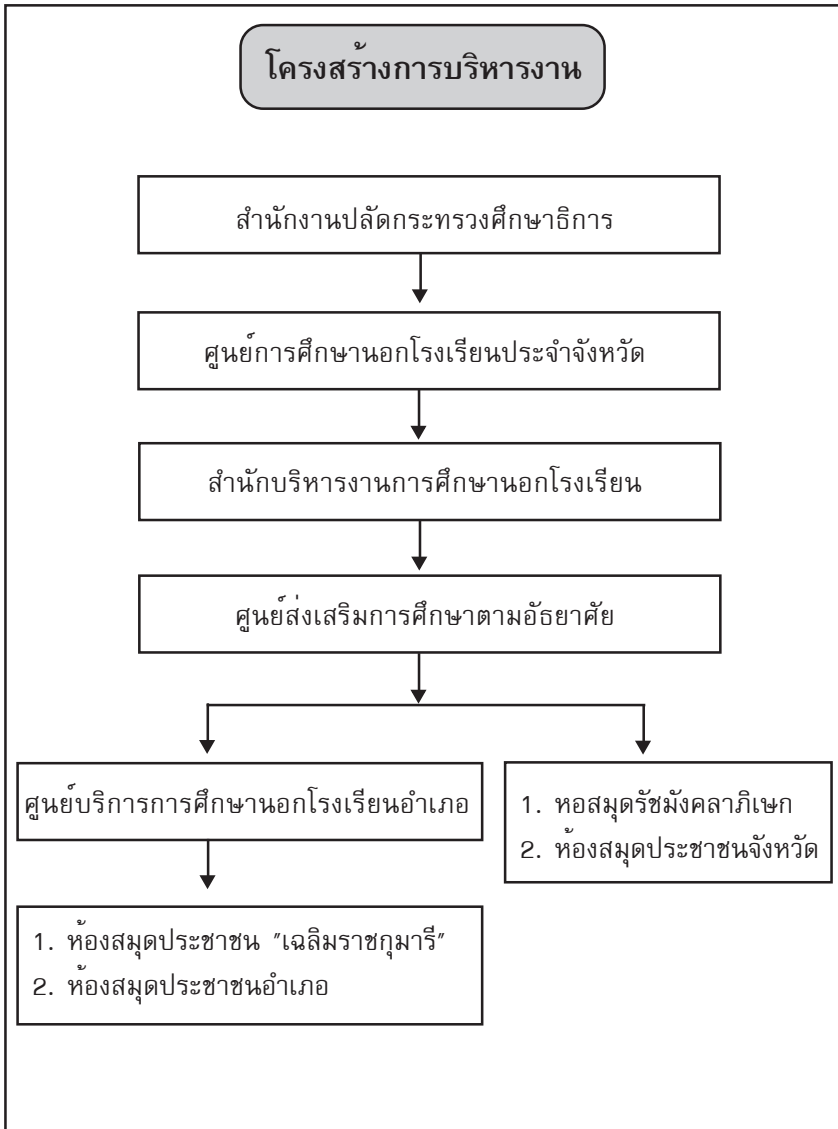
2. จัดและพัฒนารูปแบบกิจกรรมการศึกษาตามอัธยาศัย ให้สอดคล้องกับความสามารถและความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย

3. พัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้ประเภทต่างๆ ให้กว้างขวางทั่วถึง และมีศักยภาพ สามารถตอบสนองความต้องการการเรียนรู้ของกลุ่ม เป้าหมายแต่ละประเภท

4. จัดระบบการรับรองความรู้ และเทียบโอนความรู้ของ การศึกษาตามอัธยาศัย รวมทั้งการถ่ายโอนกับการศึกษาในระบบและ นอกกระบบโรงเรียน

5. จัดและบริการการศึกษาตามอัธยาศัยทุกรูปแบบ

6. กำกับผลการดำเนินการของศูนย์รับบริจาคหนังสือและสื่อ การศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ และสนับสนุนอุปกรณ์แก่สถานศึกษา และหน่วยงาน องค์กรที่ขอสนับสนุน

2. ฝ่ายห้องสมุดประชาชน กองนันทนาการ สำนักสวัสดิการสังคม สวัสดิการสังคม กรุงเทพมหานคร

ฝ่ายห้องสมุดประชาชน กองนันทนาการ สำนักสวัสดิการสังคม กรุงเทพมหานคร มีหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการให้บริการการศึกษา ค้นคว้าหาความรู้ เผยแพร่ความรู้ต่างๆ การวางแผน และการจัดทำ แผนและโครงการต่างๆ ตามนโยบายของผู้บริหาร และดำเนินการตาม แผนงบประมาณประจำปี โดยการคัดเลือก และจัดหาทรัพยากรห้องสมุด การสำรวจและวิจัยสภาพปัญหา ความต้องการของผู้ใช้บริการ จัดทำ เอกสารเผยแพร่ผลงาน พัฒนาบุคลากร ฝึกอบรม ประชุม สัมมนา จัดทำรายงานประจำปี รวบรวมข้อมูล สถิติต่างๆ ประชาสัมพันธ์ จัดกิจกรรม จัดนิทรรศการ ฝึกงานให้กับนักศึกษาจากสถาบันต่างๆ และเยี่ยมชมห้องสมุดจากสถาบันการศึกษา หน่วยงานทั้งภาครัฐและ ภาคเอกชน การประเมินผลและเร่งรัดติดตามผลการปฏิบัติงาน ตลอดจนประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐและเอกชน เพื่อให้ การปฏิบัติงานมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น และสนองความต้องการของ ประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร ฝ่ายห้องสมุดประชาชนแบ่งส่วน ราชการ ดังนี้

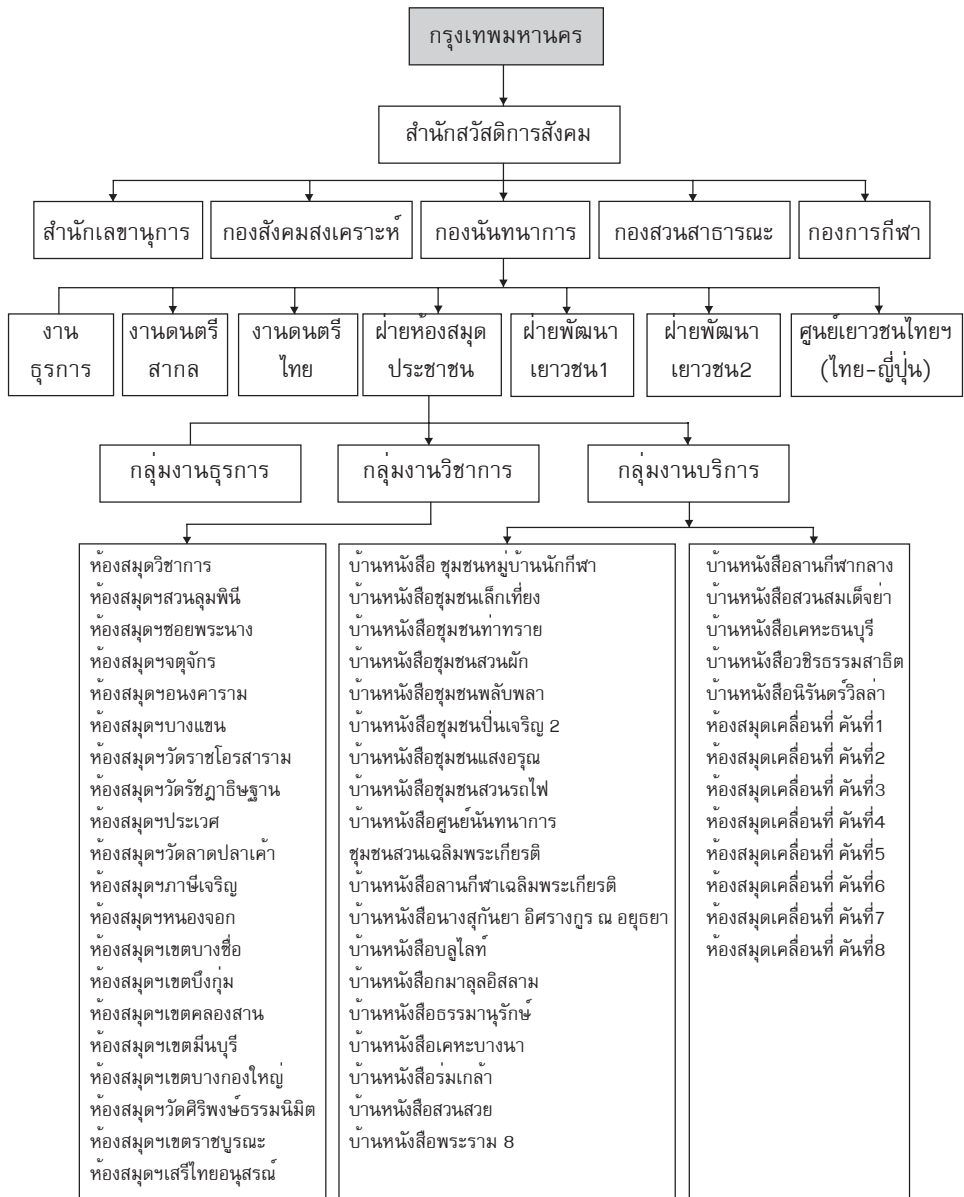
กลุ่มงานธุรการ : มีหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับงานสารบรรณ และธุรการทั่วไป บุคลากร การเงิน-บัญชี งบประมาณ การประชุม การทะเบียนและพัสดุ การซ่อมบำรุงรักษายานพาหนะ การควบคุม ดูแลอาคารสถานที่ ตลอดจนการติดต่อประสานงานกับหน่วยงานอื่นๆ ทั้งภาครัฐและภาค เอกชน และปฏิบัติหน้าที่อื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

กลุ่มงานวิชาการ : มีหน้าที่รับผิดชอบควบคุมดูแลการปฏิบัติงานของห้องสมุดประชาชนกรุงเทพมหานคร จำนวน 21 แห่ง

จัดทำแผนโครงการต่างๆตามนโยบายผู้บริหารและแผนงานงบประมาณประจำปี คัดเลือกและจัดหาทรัพยากรห้องสมุดจัดทำข่าวสารห้องสมุด ประชาสัมพันธ์ รวบรวมข้อมูลและสถิติติดตามและประเมินผล สรุปรายงานประจำปี สํารวจวิจัยและสภาพปัญหาการใช้บริการห้องสมุดประชาชน ฝึกอบรม ประชุมสัมมนา เพื่อพัฒนาข้าราชการและลูกจ้างของฝ่ายห้องสมุดประชาชน ตลอดจนติดต่oprะสานงานกับหน่วยงานอื่นๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน และปฏิบัติงานหน้าที่อื่นที่เกี่ยวข้อง

กลุ่มงานบริการห้องสมุด : มีหน้าที่รับผิดชอบควบคุมดูแลการปฏิบัติงานของห้องสมุดประชาชนเคลื่อนที่ จำนวน 8 คัน และบ้านหนังสือ จำนวน 23 แห่ง การจัดทำแผนและโครงการต่างๆ ที่เกี่ยวกับกิจกรรมส่งเสริมการอ่านของห้องสมุด และให้บริการประชาชนในด้านการค้นคว้าหาความรู้และเผยแพร่ความรู้ต่างๆ จัดกิจกรรมส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพชีวิต กิจกรรมส่งเสริมศิลปะและวัฒนธรรม จัดนิทรรศการ พัฒนาบุคลากร จัดทำคู่มือการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่จัดทำคู่มือการใช้ห้องสมุดประชาชน สํารวจและวิจัยสภาพปัญหาการใช้บริการของห้องสมุดประชาชน ฝึกอบรม ประชุมสัมมนา รายงานผลงานและสถิติ ตลอดจนประสานงานกับหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน และปฏิบัติหน้าที่อื่นที่เกี่ยวข้อง

แผนภูมิแบ่งส่วนราชการ

รายงานประจำปีงบประมาณ 2546 ฝ่ายห้องสมุดประชาชน กองนันทนาการ

สำนักสวัสดิการสังคม กรุงเทพมหานคร (2547)

6.6 นโยบายการจัดห้องสมุดประชาชนให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

6.6.1 นโยบายการศึกษาออกโรงเรียน สำนักบริหารงาน การศึกษาออกโรงเรียน

สำนักบริหารงานการศึกษาออกโรงเรียนกำหนดนโยบายการจัดและส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้แก่ประชาชนที่อยู่นอกโรงเรียน ในรูปแบบของการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ในด้าน การศึกษาพื้นฐาน การศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพ การศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตและการศึกษาเพื่อพัฒนาสังคมและชุมชน โดยจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับการปฏิรูปการศึกษาและบริบทของชุมชน ตลอดจน ความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย โดยยึดชุมชนเป็นฐานและบูรณาการ กิจกรรมให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของประชาชน เพื่อเป็นการสร้างคน สร้างงาน สร้างรายได้และอำนวยโอกาสให้ประชาชนได้เรียนรู้ตลอดชีวิต อันจะนำไปสู่สังคมแห่งปัญญา สังคมแห่งการเรียนรู้

ด้านบริการห้องสมุดประชาชน สำนักบริหารงานการศึกษาออกโรงเรียน ได้มอบหมายให้ศูนย์ส่งเสริมการศึกษาตามอัธยาศัย กำกับดูแลให้ห้องสมุดประชาชนจัดการศึกษาตามอัธยาศัยในห้องสมุดประชาชน โดยบริการสื่อเพื่อการเรียนรู้ทุกประเภท จัดกิจกรรมการเรียนรู้ ส่งเสริมการอ่าน ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาห้องสมุด ในรูปของคณะกรรมการห้องสมุด นอกจากนี้ยังมีแผนพัฒนาห้องสมุด เป็นรายปี ทั้งแผนระยะยาวและระยะสั้น

สำหรับปีงบประมาณ 2547 ศูนย์ส่งเสริมการศึกษาตามอัธยาศัย สำนักบริหารงานการศึกษาออกโรงเรียน ได้กำหนดโครงการพัฒนา

ห้องสมุดประชาชนให้เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ตลอดชีวิต ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ มาตรา 25 และโครงการพัฒนาห้องสมุดประชาชนจังหวัดให้เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้และค้นคว้าเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจ โดยปรับปรุงห้องสมุดประชาชนในเมืองหลัก 15 แห่งเพื่อห้องสมุดประชาชนจะมีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนและประเทศ

6.6.2 นโยบายของสำนักสวัสดิการสังคม กรุงเทพมหานคร

สำนักสวัสดิการสังคม กรุงเทพมหานคร มีนโยบายพัฒนาห้องสมุดประชาชน กรุงเทพมหานครให้ทันสมัย มีการบริการเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร และสร้างเครือข่ายห้องสมุด เพื่อเชื่อมโยงความรู้ เพิ่มจำนวนห้องสมุดประชาชน เชิงรุกให้ครบทุกเขต กรุงเทพมหานคร ส่งเสริมให้ประชาชนมีนิสัยรักการอ่านและศึกษาค้นคว้า รู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ โดยดำเนินการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านที่หลากหลายในรูปแบบต่างๆ

6.7 กฎและระเบียบในการจัดการห้องสมุดประชาชน

6.7.1 ระเบียบกรมการศึกษานอกโรงเรียนว่าด้วยห้องสมุดประชาชน พ.ศ. 2535

ศูนย์ส่งเสริมการศึกษาตามอัธยาศัย สำนักบริหารงานการศึกษา นอกโรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการ ใช้ระเบียบกรมการศึกษา นอกโรงเรียน ว่าด้วยห้องสมุดประชาชน พ.ศ. 2535 โดยมีระเบียบการจัดการห้องสมุดประชาชน เพื่อเป็นแหล่งการเรียนรู้ที่สำคัญ ดังต่อไปนี้

หมวดที่ 1 บททั่วไป

ข้อ 5 ห้องสมุดประชาชนเป็นศูนย์การเรียนรู้ของชุมชนจัดตั้งขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์ดังนี้

- (1) เพื่อเป็นศูนย์ข้อมูล ข่าวสารของชุมชน
- (2) เพื่อเป็นศูนย์ส่งเสริมการเรียนรู้ของชุมชน
- (3) เพื่อเป็นศูนย์กลางการจัดกิจกรรมของชุมชน
- (4) เพื่อพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้ในชุมชน

หมวดที่ 2 ลักษณะและกิจกรรม

ข้อที่ 13 ห้องสมุดประชาชนมีลักษณะ ดังต่อไปนี้

(1) เป็นห้องสมุดประชาชน โดยจัดกิจกรรมด้านส่งเสริมการอ่านและการค้นคว้า การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ห้องสมุดเคลื่อนที่สู่ชุมชน ส่งเสริมการรวมกลุ่มประชาชนตามความรู้และความสนใจ ครอบครัวยุคใหม่ และกิจกรรมการส่งเสริม การเรียนรู้อื่นๆ ตามความเหมาะสม

(2) เป็นศูนย์ส่งเสริมการเรียนรู้ โดยจัดกิจกรรมด้านแนะแนว การศึกษาออกโรงเรียนและอื่นๆ ด้านการจัดและให้บริการ ชุดทดลอง ชุดสาริตต่างๆ จัดพื้นที่สำหรับบริการตามหลักสูตรการศึกษาออกโรงเรียนของสถาบันอื่นๆ ที่ได้รับความเห็นชอบจากกรมการศึกษานอกโรงเรียน

(3) เป็นศูนย์ประชาคม โดยจัดให้บริการสถานที่จัดประชุม สัมมนา การแสดงผลผลิตภัณฑ์ กิจกรรมของเด็กและครอบครัว และกิจกรรมอเนกประสงค์ของชุมชน โดยเน้นด้านการศึกษา ศิลปวัฒนธรรม ส่งเสริมการดำเนินงานเชิงธุรกิจในห้องสมุด ส่งเสริมการจัดนิทรรศการ

สวนสุขภาพ สถานที่พักผ่อน สนามเด็กเล่น และกิจกรรมชุมชนอื่นๆ
ที่เหมาะสม

(4) เป็นเครือข่ายการเรียนรู้ โดยจัดและพัฒนาเครือข่าย
การเรียนรู้ทั้งภาครัฐและเอกชน ในด้านข้อมูลข่าวสารและสื่อ
พัฒนาการผลิต เผยแพร่ จัดหา แลกเปลี่ยน หมุนเวียน และฝึกอบรม
ให้เป็นไปอย่างกว้างขวางและเหมาะสม

หมวด 3 การบริหาร

ข้อ 14 ห้องสมุดประชาชนอยู่ในความควบคุม ดูแลของศูนย์
การศึกษาณอกโรงเรียนจังหวัด หรือศูนย์การศึกษาณอกโรงเรียนอำเภอ
แล้วแต่กรณี

หมวด 4 สื่อ

ข้อ 19 ให้ห้องสมุดประชาชนมีสื่อที่พิจารณาเห็นว่า เป็นประโยชน์
ต่อชุมชนในท้องถิ่นตามความเหมาะสมกับงบประมาณของห้องสมุดประชาชน
ดังต่อไปนี้

(1) สื่อสิ่งพิมพ์ ได้แก่ หนังสือ หนังสือพิมพ์ วารสาร นิตยสาร
ฯลฯ

(2) สื่อโสตทัศนูปกรณ์ ได้แก่ วิทยุทัศน์ ภาพนิ่ง ภาพเคลื่อนไหว
แถบบันทึกเสียง แผ่นเสียง แผ่นดิสก์ (Diskett) คอมพิวเตอร์ ไมโครฟิล์ม
ฯลฯ

(3) สื่อข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ ได้แก่ ข้อมูลดิสก์ ข้อมูลรูปแบบอื่นๆ

(4) สื่อทดลอง ได้แก่

- สื่อทดลองวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและคณิตศาสตร์

- สื่อเครื่องเล่น และเกมต่างๆ
- สื่อประเภทเครื่อง หรือชุดตรวจสอบ
- สื่อทดลองเพื่อคุณภาพชีวิตและการศึกษาตามหลักสูตร

การศึกษานอกโรงเรียน

(5) สื่อสาริต ได้แก่

- สื่อสาริตประเภทแผ่นภาพ แผนภูมิ ป้ายนิเทศ หุ่นจำลอง
- สื่อสาริตประเภทโสตทัศนอุปกรณ์ และคอมพิวเตอร์
- สื่อสาริตประเภทสื่อผสม

(6) สื่ออื่นๆที่คณะกรรมการดำเนินงานเห็นว่าประโยชน์ต่อท้องถิ่น

หมวดที่ 5 สมาชิกและการรับจ่ายเงิน

ข้อ 20 สมาชิกห้องสมุดประชาชน แบ่งออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้

(1) สมาชิกสามัญ ได้แก่ บุคคล นิติบุคคล หน่วยงาน หรือสถาบัน ซึ่งชำระเงินค่าบำรุงเป็นรายปี หรือตลอดชีพ

(2) สมาชิกกิตติมศักดิ์ ได้แก่ ผู้บริจาคทรัพย์สินมีมูลค่าตั้งแต่ 1,000 บาท ขึ้นไป หรือผู้ทรงคุณวุฒิที่จังหวัดเห็นควร

ข้อ 21 สมาชิกห้องสมุดประชาชนแต่ละประเภท มีสิทธิได้รับบริการตามที่คณะกรรมการดำเนินงานห้องสมุดประชาชนกำหนด

ข้อ 22 การเก็บเงินบำรุงจากสมาชิก ให้เก็บอัตราที่กรมการศึกษานอกโรงเรียนกำหนด โดยปฏิบัติตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยเงินบำรุงรักษา

ข้อ 23 การเก็บเงินค่าบำรุงประจำปีจากสมาชิก ให้เก็บครั้งแรกในวันที่สมัครเข้าเป็นสมาชิก ครั้งต่อไปให้เก็บเมื่อเป็นสมาชิกครบรอบปี การเก็บเงินค่าบำรุงตลอดชีพจากสมาชิกให้เก็บในวันที่สมัครเข้าเป็นสมาชิก

ข้อ 24 ให้ห้องสมุดเรียกเก็บเงินค่าปรับจากสมาชิกที่ส่งคืนหนังสือหรือสื่อต่างๆ ล่าช้ากว่ากำหนด ตามอัตราและวิธีการที่กรมการศึกษานอกโรงเรียนกำหนด โดยปฏิบัติตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยเงินบำรุงการศึกษา

ข้อ 25 การรับจ่ายเงินบำรุงสมาชิก เงินค่าปรับหรือเงินรายได้อื่นๆใดของห้องสมุด ให้ปฏิบัติตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยเงินบำรุงการศึกษา

หมวด 6 สถานที่และมาตรฐานห้องสมุดประชาชน

ข้อ 26 ห้องสมุดประชาชนต้องมีที่ทำการเป็นเอกเทศ หรือเป็นส่วน ขนาด และแบบตามเกณฑ์ของกรมการศึกษานอกโรงเรียน

ข้อ 27 ห้องสมุดประชาชนมี 3 ขนาด ได้แก่ ขนาดเล็ก ขนาดกลาง ขนาดใหญ่ ตามเกณฑ์ที่กรมการศึกษานอกโรงเรียนกำหนด

ข้อ 28 ห้องสมุดประชาชนแต่ละขนาด สามารถปรับขนาดได้ตามเกณฑ์ที่กรมการศึกษานอกโรงเรียนกำหนด

หมวด 7 เบ็ดเตล็ด

ข้อ 29 ให้ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัด หรือศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนอำเภอ มีอำนาจออกระเบียบเกี่ยวกับการใช้ห้องสมุดประชาชนแต่ละประเภท โดยความเห็นชอบของคณะกรรมการดำเนินงานห้องสมุดประชาชน

ข้อ 30 ให้ศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนจังหวัด ส่งรายงานผลการดำเนินงานห้องสมุดประชาชนทุกประเภทให้กรมการศึกษาออกโรงเรียนทราบปีละ 1 ครั้ง หรือตามที่กรมการศึกษาออกโรงเรียนกำหนด ทั้งนี้ ให้ศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนอำเภอรายงานผลการดำเนินงานของห้องสมุดประชาชนอำเภอ ต่อศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนจังหวัด เพื่อรายงานไปยังกรมการศึกษาออกโรงเรียนต่อไป

ข้อ 31 ในระหว่างที่ศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนอำเภอยังไม่มีบุคลากรปฏิบัติหน้าที่ ให้ห้องสมุดประชาชนอำเภออยู่ในความควบคุมดูแลของศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนจังหวัดไปพลางก่อน

6.7.2 พระราชบัญญัติกรุงเทพมหานครระเบียบบริหารกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2528

พระราชบัญญัติกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2528 หมวดที่ 5 ว่าด้วยอำนาจหน้าที่ของกรุงเทพมหานคร มาตราที่ 89 ข้อที่ 21 ให้กรุงเทพมหานครมีอำนาจหน้าที่ในการดำเนินกิจการในเขตกรุงเทพมหานครในเรื่องของการจัดการศึกษาแก่ประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร

6.8 ห้องสมุดประชาชนกับการศึกษาตามอัธยาศัย

การศึกษาตามอัธยาศัยเป็นกระบวนการที่มนุษย์ต้องการมีการเรียนรู้ตลอดชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย และจะสั่งสมความรู้ ทักษะ เจตคติ การรู้แจ้งและประสบการณ์ การสัมผัสกับสิ่งแวดล้อม โดยไม่จำกัดสถานที่และเวลา

ดังนั้น กิจกรรมของห้องสมุดประชาชนจึงเป็นส่วนในการส่งเสริมให้ประชาชนเกิดการศึกษาตามอัธยาศัย โดย *ทองอยู่ แก้วไทรชะ*

ได้เสนอแนวคิดและหลักการในการพัฒนากิจกรรมการศึกษาตามอัธยาศัย ที่เกี่ยวกับห้องสมุดประชาชน ดังต่อไปนี้

1. บริการหนังสือ สื่อประเภทต่าง ๆ หมายถึง กิจกรรมการให้บริการหนังสือและสื่อของห้องสมุด โดยมุ่งส่งเสริมให้ประชาชนใช้บริการให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเอง สามารถนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน หรือเป็นการเสริมความรู้เพิ่มเติมสำหรับหลักสูตรการศึกษาประเภทต่างๆ กิจกรรมที่ให้บริการมีดังนี้

- ให้บริการหนังสือ เอกสาร วารสาร สิ่งพิมพ์
- ให้บริการโสตทัศนูปกรณ์ สื่อการเรียนการสอน วิทยุการศึกษา และวิทยุโทรทัศน์การศึกษา เป็นต้น
- ให้บริการเชิงรุก ได้แก่ โทรทัศน์ โทรสาร และการทำสำเนาเอกสาร เป็นต้น

2. การจัดนิทรรศการ เป็นกิจกรรมการให้การศึกษารูปแบบหนึ่งที่แสดงให้เห็นกระบวนการของเรื่องนั้นๆ ให้ประชาชนได้ศึกษาเรียนรู้ด้วยตนเอง อาจจัดในอาคารหรือภายนอกอาคาร นิทรรศการจะประกอบด้วย การแสดงของจริง สิ่งจำลอง ภาพถ่าย แผนภูมิ เทป วีดิทัศน์ เพื่อให้ผู้ศึกษาได้เห็น ได้ฟัง ได้สัมผัสจับต้อง เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด โดยห้องสมุดประชาชนสามารถจัดบริการได้ดังต่อไปนี้

- จัดให้ความรู้เรื่องวันสำคัญ วันนักขัตฤกษ์ หรือเทศกาลของชุมชน
- จัดเผยแพร่วิชาการที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต และการประกอบอาชีพของประชาชนในท้องถิ่น
- จัดตามความต้องการของชุมชนและกลุ่มเป้าหมาย ผู้ใช้บริการ

6.9 ห้องสมุดประชาชนกับบทบาทการเป็นแหล่งการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงการศึกษา

การที่จะทำให้การเรียนรู้ของบุคคลสามารถเชื่อมโยงบูรณาการ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย เข้าด้วยกัน ห้องสมุดประชาชนควรมีบทบาทเป็นผู้เชื่อมโยงการเรียนรู้ ของการศึกษารูปแบบต่างๆ เข้าด้วยกัน เพื่อให้เกิดประโยชน์ในการเรียนรู้ มากที่สุด โดยมีบทบาทดังนี้

ด้านกระบวนการจัดการ

1. ขั้นตอนการเตรียมการ

เป็นขั้นตอนการทำความเข้าใจแนวคิด และปรับปรุงการจัดห้อง สมุดเพื่อรองรับการพัฒนา โดยผู้บริหารสถานศึกษาและบรรณารักษ์ หรือเจ้าหน้าที่ห้องสมุดจะต้องศึกษาแนวคิด การพัฒนาให้เข้าใจอย่าง ชัดเจน แล้วดำเนินการดังนี้

- จัดตั้งและประชุมคณะกรรมการห้องสมุด ประกอบด้วย โรงเรียน สถานศึกษา สถานประกอบการและห้องสมุด เพื่อชี้แจงแนวคิด และกำหนดแนวทางการดำเนินการ
- ประสานงานชุมชน โรงเรียนหรือสถานศึกษา ผู้นำ ท้องถิ่น ฯลฯ เพื่อชี้แจงแนวคิด สร้างเครือข่าย จัดตั้งกลุ่มอาสาสมัครให้บริการ ในห้องสมุด
- ประชุมปฏิบัติการอาสาสมัครเพิ่มพูนความรู้ ทักษะและ ทักษะคติในการดำเนินงานอาสาตามกลุ่มกิจกรรมที่กำหนดของห้องสมุด ตลอดจนจัดทำแผนการปฏิบัติการและออกแบบการจัดห้องสมุด

- อาสาสมัครศึกษาสำรวจความต้องการการใช้บริการด้านการศึกษาหาความรู้และกิจกรรมวันสำคัญ วันนักขัตฤกษ์หรือเหตุการณ์ประวัติศาสตร์ที่สำคัญในชุมชน เพื่อจัดทำการศึกษาหรืออนุรักษ์

- บรรณารักษ์ร่วมกับอาสาสมัคร สำรวจเอกสาร ข้อมูล สื่อ อุปกรณ์ วัสดุครุภัณฑ์ภายในห้องสมุด เพื่อจัดหาเพิ่มเติมเสริมให้เพียงพอต่อการจัดบริการการศึกษาตามอัธยาศัย การศึกษานอกระบบโรงเรียนและการศึกษาในระบบโรงเรียน

- ปรับปรุงห้องสมุด จัดมุมหรือห้องบริการให้เป็นสัดส่วน และสนองตอบการจัดบริการตามที่คณะกรรมการตกลงกัน

- จัดตารางกิจกรรม จัดหมายข่าว เพื่อเผยแพร่ประชาสัมพันธ์งานกิจกรรมของห้องสมุดส่งไปยังกลุ่มเป้าหมาย

- จัดให้มีการลงทะเบียนสมาชิกหรือบันทึกการใช้บริการในทุกกิจกรรม

- จัดให้มีวิธีการประเมินผลการเรียนรู้จากการร่วมกิจกรรมของห้องสมุด

- จัดให้มีการรายงานผลการดำเนินงานและแนวทางการปรับปรุงแก้ไข

2. ขั้นตอนการดำเนินการ

- ปรับปรุงสถานที่หรือการจัดห้องสมุด จัดสถานที่ในห้องสมุดเพื่อรับกับบทบาทการเป็นแหล่งการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงการศึกษาในระบบโรงเรียน การศึกษานอกระบบโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัย ควรจัดให้มีมุมต่างๆ ดังต่อไปนี้

- มุมบริการหนังสือ สิ่งพิมพ์ วารสาร มุมธุรกิจห้องสมุด
  - มุมนิทรรศการ
  - มุมพบปะแนะแนวการศึกษาหรือแลกเปลี่ยนประสบการณ์
  - มุมหรือห้องสมุดศูนย์ข้อมูลชุมชน หรือมุมท้องถิ่น
  - มุมหรือห้องโสตทัศนูปกรณ์ เทป วิดีทัศน์ ชุดการเรียน
- ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสภาพ ขนาด และกิจกรรมของห้องสมุดประชาชนที่สามารถดำเนินการได้

● บุคลากรของห้องสมุดประชาชนมีค่อนข้างจำกัดนั้น ห้องสมุดประชาชนควรเชิญชวนบุคคลในชุมชนเข้ามาดำเนินงานห้องสมุดด้วย เช่น

- อาสาสมัครจากชาวบ้านหรือสมาชิกห้องสมุด
- นักศึกษาการศึกษานอกโรงเรียน
- นักเรียนประถมศึกษา มัธยมศึกษา หรือนิสิตนักศึกษา
- คณะกรรมการห้องสมุด
- ข้าราชการบำนาญหรือประชาชนทั่วไป

● จัดห้องหนังสือ สื่อชุดการเรียนและสื่อประเภทต่างๆ ในการจัดหาหนังสือและสื่อห้องสมุด ควรดำเนินการดังนี้

■ ชื่อหนังสือและสื่อ การคัดเลือกหนังสือและสื่อเข้าห้องสมุดควรมีคณะกรรมการพิจารณาคัดเลือก โดยให้ยึดประเภทหนังสือ เพื่อให้ได้เนื้อหาที่ตรงกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน

■ รับบริจาค ปัจจุบันหน่วยงานต่างๆ มีการผลิต หนังสือ เอกสาร และสื่อประเภทอื่นจำนวนมาก บรรณารักษ์สามารถทำหนังสือขอรับบริจาคสื่อเหล่านั้นเข้ามาในห้องสมุดให้มากที่สุด เช่น สำนักพิมพ์

สมาคม มูลนิธิ องค์กรเอกชน หน่วยงานราชการ เป็นต้น

- ดำเนินการให้บริการ การเปิดให้บริการของห้องสมุดประชาชน ควรคำนึงถึงความต้องการของชุมชน ต้องกำหนดให้ชัดเจน และประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนและผู้สนใจทราบ เพื่อความสะดวกในการใช้บริการ กิจกรรมที่ห้องสมุดให้บริการ ไม่ว่าจะรูปแบบการจัดการศึกษาตามอัธยาศัย การศึกษานอกระบบ และการศึกษาในระบบ ต้องมีการประชาสัมพันธ์ให้นักเรียน นักศึกษา ประชาชนและผู้สนใจรับทราบ ทั้งนี้ เพื่อให้ผู้รับบริการทราบถึงความคืบหน้าหรือความก้าวหน้าที่เป็นไปในห้องสมุด แม้การมีหนังสือหรือเอกสารใหม่ๆ ที่น่าสนใจเพิ่มเข้ามา ก็ควรแจ้งให้ทราบ

สำหรับกิจกรรมการศึกษาอื่นๆ เช่น วิทยุโรงเรียน โทรทัศน์ เพื่อการศึกษา หรือการใช้วีดิทัศน์ จะต้องมีรายการกำหนดเวลาการออกอากาศ แจ้งให้กลุ่มเป้าหมายทราบ และเชิญชวนมาใช้บริการ

3. ขั้นตอนการประเมินผล

การประเมินผลการดำเนินงานบริการกิจกรรมต่างๆ ในห้องสมุด เป็นสิ่งที่จำเป็นและสำคัญยิ่ง จะต้องมีการประเมินเป็นระยะ ทั้งในด้านจำนวนผู้ใช้บริการ จำนวนกิจกรรม นิทรรศการ หรือการใช้สื่อโสตทัศนูปกรณ์ต่างๆ ตลอดจนความพึงพอใจ สภาพปัญหาและอุปสรรค การประเมินอาจทำในรูปแบบการจัดทำสถิติ การใช้ตัวรับฟังข้อเสนอแนะ การร้องเรียนหรือประเมินเชิงวิจัย ซึ่งสามารถดำเนินการได้โดยกลุ่มอาสาสมัครหรือขอความร่วมมือจากนักศึกษาการศึกษาออกโรงเรียน ครูอาสาหรือครูประจำกลุ่ม เป็นต้น

6.10 ห้องสมุดประชาชนจังหวัดกับบทบาทของการเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้และค้นคว้าทางเศรษฐกิจ

รัฐบาลกำหนดกรอบยุทธศาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศที่จะต้องมีคุณภาพและมีความยั่งยืน โดยต้องมีการดำเนินนโยบายเศรษฐกิจมหภาคที่มั่นคง มีการสร้างฐานรายได้ของประเทศ และการปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจเพื่อการเจริญเติบโตอย่างมีคุณภาพ การพัฒนาเศรษฐกิจที่ยั่งยืนจะต้องมีรากฐานมาจากกำลังคนที่มีคุณภาพ

การพัฒนาคนให้ตอบสนองการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศนั้น การศึกษาในระบบโรงเรียน การศึกษานอกระบบโรงเรียน และการศึกษิตตามอัธยาศัยจะเข้ามามีบทบาทที่ชัดเจน

นอกจากการศึกษาแล้ว แนวทางการดำเนินการในดำเนินงานที่สำคัญอีกแนวทาง คือ การปรับปรุงห้องสมุดประชาชนในเมืองหลักจำนวน 15 แห่ง ได้แก่ ขอนแก่น นครศรีธรรมราช สงขลา เชียงใหม่ ลำปาง พิษณุโลก นครสวรรค์ สุรินทร์ อำนาจเจริญ อุบลราชธานี นครราชสีมา ภูเก็ต ชลบุรี บุรีรัมย์ และ เพชรบุรี เป็นห้องสมุดศูนย์กลางการเรียนรู้ และการค้นคว้าที่ทันสมัย ที่ผ่านมาจะมุ่งเน้นการส่งเสริมการอ่าน และการเรียนรู้ตามอัธยาศัย มีการให้บริการหนังสือและสื่อการศึกษาต่างๆ โดยมุ่งตอบสนองความต้องการของประชาชนในการเรียนรู้และการศึกษาตามหลักสูตรนอกโรงเรียน จากการพิจารณาจากสื่อ หนังสือต่างๆ และบุคลากรของห้องสมุดประชาชนแล้ว ก็พบว่าห้องสมุดประชาชนจังหวัด มีความพร้อมสำหรับการพัฒนาไปสู่ศูนย์กลางการเรียนรู้และการค้นคว้า ซึ่งสอดคล้องกับกรอบยุทธศาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ

6.10.1 แนวทางการดำเนินการเพื่อพัฒนาห้องสมุดประชาชน จังหวัด ให้เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้และค้นคว้าทางเศรษฐกิจ

การดำเนินการเพื่อพัฒนาห้องสมุดประชาชนจังหวัดให้เป็น
ศูนย์กลางการเรียนรู้และค้นคว้าทางเศรษฐกิจจะต้องดำเนินการตาม
แนวทาง ต่อไปนี้

1) การปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐาน

- ปรับปรุงและซ่อมแซมอาคารสถานที่ ทั้งภายนอกและ
ภายในให้สะอาด อยู่ในสภาพที่ดี สวยงาม น่าใช้บริการ

- จัดสถานที่ให้ผู้ใช้บริการเข้าถึงบริการได้สะดวก มั่นใจ
มีแสงสว่างเพียงพอ ปลอดภัย

- จัดหาคอมพิวเตอร์ให้บริการในห้องสมุด สำหรับการสืบค้น
การให้บริการยืม-คืน การให้บริการอินเทอร์เน็ต

- จัดหาครุภัณฑ์ประกอบสื่อเทคโนโลยี เช่น โทรทัศน์
เครื่องรับสัญญาณดาวเทียม เครื่องเล่นวีดิทัศน์ ซีดีรอม เทปบันทึก
เสียง ฯลฯ ให้พอเพียงต่อการให้บริการ

- จัดมุมสื่อ นิทรรศการ ความรู้ต่างๆ ด้านพัฒนาเศรษฐกิจ
ชุมชนเป็นพิเศษ

- จัดหา ปรับปรุงวัสดุอุปกรณ์ ครุภัณฑ์ที่อำนวยความสะดวก
ในการให้บริการและจัดการที่มีประสิทธิภาพ

2) การพัฒนาระบบการให้บริการ

- กำหนดเวลาเปิด-ปิด ห้องสมุดให้ชัดเจน และสอดคล้องกับ
ความต้องการของผู้ใช้บริการ

- ใช้เทคโนโลยีในการสืบค้น และยืม-คืนหนังสือ
- จัดสิ่งอำนวยความสะดวกในการเข้าถึงข้อมูลที่เกี่ยวข้องด้านเศรษฐกิจได้อย่างรวดเร็วและถูกต้อง
- จัดบุคลากรและระบบการให้บริการเชิงรุก เสนอแนะและส่งเสริมสนับสนุน เชื่อมโยงการให้บริการร่วมกับสถานประกอบการและหน่วยงานต่างๆ ที่มีบทบาทต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ
- สามารถคืนหนังสือได้ตลอด 24 ชั่วโมง โดยติดตั้งตู้รับหนังสือคืน
- บริการยืม-คืน หนังสือทางไปรษณีย์
- จัดทำเว็บไซต์ของห้องสมุด ที่สามารถเชื่อมโยงข้อมูลกับเว็บไซต์ของจังหวัด เพื่อการค้นคว้าในเรื่องข้อมูลการเงินการคลัง อาชีพ การตลาด การส่งออก การพัฒนาผลิตภัณฑ์ เป็นต้น
- จัดให้บริการทางอินเทอร์เน็ต

3) การพัฒนาและส่งเสริมกิจกรรมการเรียนรู้และค้นคว้า

- จัดหาหนังสือและสื่อที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจ ทั้งระดับมหภาค และระดับชุมชนโดยให้สอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมายที่เป็นกำลังหลักทางเศรษฐกิจ
- จัดกิจกรรมการเรียนรู้ในรูปของการบรรยาย การอภิปราย การเสวนา และการฝึกอบรมในเนื้อหาที่เกี่ยวกับการพัฒนาเศรษฐกิจ
- จัดแสดงนิทรรศการให้ความรู้ แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชน หมุนเวียนในชุมชน อีกทั้งจัดมุมหรือห้องรวบรวมสื่อ วัสดุ อุปกรณ์เพื่อการเรียนรู้ และค้นคว้าเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจ
- จัดแสดงข้อมูลเชิงสถิติการเปรียบเทียบเพื่อแสดงภาวะเศรษฐกิจชุมชน

- ส่งเสริมให้ผู้ให้บริการค้นคว้าข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต เพื่อตอบสนองการจัดการทัศนียภาพอิเล็กทรอนิกส์
- จัดกิจกรรมห้องสมุดเคลื่อนที่ร่วมกับกิจกรรมจังหวัด อำเภอ เพื่อนำความรู้ไปสู่ชุมชนระดับรากหญ้า
- จัดให้มีวิทยุ เพื่อแนะนำเกี่ยวกับห้องสมุด สื่อใหม่ๆ ที่หลากหลาย

4) การปรับปรุงระบบการบริหารงานห้องสมุด

- ทบทวนและแต่งตั้งคณะกรรมการห้องสมุดประชาชน โดยเพิ่มสัดส่วนคณะกรรมการในภาคเศรษฐกิจให้มากขึ้น และกำหนดบทบาทหน้าที่ในการกำหนดนโยบาย แนวทางการบริหารจัดการ การให้บริการหนังสือและสื่อต่างๆ ที่ตอบสนองการพัฒนาเศรษฐกิจทั้งระดับมหภาคและวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม
- ประชาสัมพันธ์และส่งเสริมการใช้บริการห้องสมุดให้มากขึ้น โดยเน้นกลุ่มเป้าหมายที่มีบทบาทสำคัญของการพัฒนาเศรษฐกิจควบคู่ไปกับกลุ่มเป้าหมายเดิม
- ปรับระบบการบริหารงานห้องสมุดประชาชน ให้บริการในรูปคณะกรรมการ มีการบริหารงบประมาณที่เป็นสัดส่วนเฉพาะงานด้านห้องสมุดประชาชน มุ่งเน้นการบริการแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์ มีการติดตามและประเมินผลอย่างสม่ำเสมอ

5) การพัฒนาประสิทธิภาพการบริการ

- ฝึกอบรมบรรณารักษ์และเจ้าหน้าที่ให้มีความรู้ ความเข้าใจ แนวทางการพัฒนาห้องสมุดประชาชนให้เป็นศูนย์การเรียนรู้และการค้นคว้า รวมทั้งการพัฒนาทักษะที่จำเป็นในการดำเนินงาน

- จัดหาอัตรากำลังในลักษณะการจ้างเหมาบริการและจัดหาอาสาสมัครให้พอเพียงกับการให้บริการ (3-5 คน)

- พัฒนาผู้ให้บริการมีจิตสำนึกในการบริการ โดยเฉพาะในมุมรวบรวมข้อมูลด้านเศรษฐกิจ

- ปรับปรุงระบบการบริการ เน้นความรวดเร็ว ความสะดวกในการค้นคว้า และกำหนดเวลาเปิด-ปิดห้องสมุดให้ชัดเจน และสอดคล้องกับความต้องการของผู้ใช้บริการ

- จัดให้มีอาสาสมัครจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทางเศรษฐกิจ เพื่อจัดส่งข้อมูลเชิงสถิติแก่ห้องสมุด

- จัดให้มีบริการเสริมในห้องสมุดประชาชน เช่น บริการถ่ายเอกสาร บริการรับส่งโทรสาร บริการรับส่งจดหมายอิเล็กทรอนิกส์ บริการพิมพ์เอกสาร จำหน่ายของที่ระลึก เป็นต้น

6.10.2 การจัดกิจกรรมการส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อเกิดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจ

1) การบริการหนังสือ สื่อประเภทต่าง ๆ หมายถึง กิจกรรมการให้บริการหนังสือและสื่อต่าง ๆ ของห้องสมุดโดยมุ่งส่งเสริมให้ผู้ใช้บริการเกิดกระบวนการเรียนรู้ในลักษณะการศึกษาด้วยตนเอง สามารถนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ในการประกอบอาชีพ เลือกอาชีพ พัฒนาอาชีพ เพิ่มรายได้ให้กับตนเองและครอบครัว

2) การจัดนิทรรศการ เป็นการชี้ให้เห็นกระบวนการของเรื่อง ที่จัดแสดงให้ประชาชนได้ศึกษาเรียนรู้ด้วยตนเอง อาจจัดในอาคารหรือนอกอาคาร ซึ่งประกอบด้วยของจริง ของจำลอง ภาพถ่าย แผนภูมิ เทป วีดิทัศน์ ซีดีรอม เพื่อให้ผู้เรียนได้เห็น ฟัง สัมผัส เพื่อให้เกิด

การเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดโดยห้องสมุดสามารถจัดบริการ
ได้ดังนี้

- จัดให้ความรู้เรื่องอาชีพ ช่องทางทำกิน สามารถนำ
ความรู้ที่ได้ไปแปรรูปผลิตของตนเองเพื่อเพิ่มมูลค่าให้กับผลผลิต

- จัดให้ความรู้เกี่ยวกับข้อมูล สถิติ ข่าวด้านเศรษฐกิจ
การเงิน การคลัง ที่มีความทันสมัย

3) การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ โดยจัดเป็นการบรรยาย
การอภิปราย การเสวนา การจัดเวทีชาวบ้าน มุมกาแฟ การสาธิต โดยเชิญ
ผู้รู้ในจังหวัด ภูมิปัญญาท้องถิ่น และผู้สนใจทั่วไปเข้าร่วมกิจกรรม
และมีการแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์

4) การจัดฝึกอบรม จัดฝึกอบรมในหัวข้อที่เกี่ยวกับการพัฒนา
เศรษฐกิจ โดยผู้เชี่ยวชาญสาขาอาชีพต่างๆ รวมถึงการศึกษาดูงาน

6.11 ลักษณะพื้นฐานของห้องสมุดประชาชน

6.11.1 การจัดการห้องสมุด

- มีกำหนดวันและเวลาที่เปิด-ปิดห้องสมุดประชาชนที่ชัดเจน
และแน่นอน

- มีวันทำการอย่างน้อย 5 วันต่อสัปดาห์ และเปิดทำการ
วันเสาร์-อาทิตย์

- มีป้ายชื่อห้องสมุดที่ชัดเจน

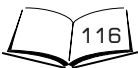
6.11.2 สภาพแวดล้อมภายนอกและภายในห้องสมุดประชาชน

1) สภาพแวดล้อมภายนอกห้องสมุดประชาชน

- ตั้งอยู่ใกล้แหล่งชุมชน และคมนาคมสะดวก
- ห้องสมุดขนาดใหญ่ ตั้งอยู่ในพื้นที่ที่มีประชาชนอาศัยอยู่ ตั้งแต่ 20,000 คนขึ้นไป มีเนื้อที่ใช้สอยภายในอาคาร 900 ตารางเมตร และมีที่นั่งอ่านหนังสือประมาณ 250 ที่นั่ง
  - ห้องสมุดขนาดกลาง ตั้งอยู่ในพื้นที่ที่มีประชาชนอาศัยอยู่ ตั้งแต่ 10,000 คนขึ้นไป มีเนื้อที่ใช้สอยภายในอาคาร 700 ตารางเมตร และมีที่นั่งอ่านหนังสือประมาณ 200 ที่นั่ง
  - ห้องสมุดขนาดเล็กตั้งอยู่ในพื้นที่ที่มีประชาชนอาศัยอยู่ ตั้งแต่ 5,000 คนขึ้นไป มีเนื้อที่ใช้สอยภายในอาคาร 500 ตารางเมตร และมีที่นั่งอ่านหนังสือประมาณ 150 ที่นั่ง
- อาคารสามารถกันแดด กันฝนได้ดี
- ภายนอกปลูกต้นไม้ประดับ หรือมีต้นไม้ใหญ่ให้ร่มเงา และมีสิ่งแวดล้อมที่ดึงดูดความสนใจ
- มีการตกแต่งภายนอกที่ดูสวยงาม
- ใช้วัสดุก่อสร้างที่มั่นคง แข็งแรง

2) สภาพแวดล้อมภายในห้องสมุดประชาชน

- มีทางเข้าออกได้ทางเดียว
- ทางเข้าออกอยู่ใกล้โต๊ะรับ-จ่ายหนังสือ
- สามารถเปลี่ยนแปลงการจัดผังวางหนังสือ สิ่งพิมพ์ได้ เพื่อไม่เกิดความจำเจ
- มีการระบายอากาศและการควบคุมความชื้นที่ดี

- มีระบบป้องกันสารกัมมันตภาพรังสีอย่างเหมาะสมและมีมาตรฐาน
- ทาสีภายในอาคารด้วยสีอ่อน เบ็นตาและดูสว่าง
- มีการตกแต่งภายในที่ดูสวยงาม
- มีที่ทำงานของบรรณารักษ์ : ถ้าเป็นห้องสมุดขนาดใหญ่ จะมีห้องทำงานของบรรณารักษ์จัดเป็นสัดส่วน แต่ถ้าเป็นห้องสมุดขนาดเล็ก ใช้ด้านหลังโต๊ะรับ-จ่ายหนังสือเป็นที่ทำงานของบรรณารักษ์
- ไม่มีเสียงรบกวนจากภายในและภายนอกของห้องสมุด
- ห้องสมุดที่มีบุคลากรจำนวนน้อย ควรมีลักษณะโปร่ง ไม่กั้นห้องโดยไม่จำเป็น
  - ที่เก็บหนังสืออ้างอิง ควรจัดไว้ใกล้กับบรรณารักษ์ เพื่อสะดวกในการดูแล
  - ที่จัดนิทรรศการ ควรอยู่ในที่มองเห็นง่าย และมีการจัดนิทรรศการอย่างสม่ำเสมอ
  - ที่ทำงานด้านเทคนิค (ซ่อมหนังสือ) อยู่ด้านในห้องสมุดเพื่อไม่ให้มีเสียงรบกวน
  - ห้องโสตทัศนศึกษา ควรจัดเป็นเอกเทศหรือกั้นห้องเพื่อไม่ให้เกิดเสียงดังรบกวน
  - ที่วางหนังสือ ควรเป็นชั้นเปิด ตั้งอยู่ริมห้องด้านใดด้านหนึ่ง มีความสะดวกในการค้นหา และมีชั้นวางหนังสือสำหรับผู้ใหญ่และเด็ก
  - ที่อ่านหนังสือ มีโต๊ะ เก้าอี้ที่มีจำนวนเพียงพอเหมาะสมกับผู้ที่ใช้บริการ และควรมีขนาดที่เหมาะสมกับเด็กและผู้ใหญ่ มีความมั่นคงและแข็งแรง
  - มีที่อ่านหนังสือเฉพาะบุคคล ซึ่งไม่ควรมีเสียงรบกวน
  - มีการจัดมุมวารสารหนังสือที่เป็นสัดส่วน มีความสะดวกสบายในการนั่งอ่าน

- มีมุมมองกิจกรรมต่างๆ เช่น มุมเด็ก มุมครอบครัว มุมศิลปิน วัฒนธรรมท้องถิ่น มุมการศึกษานอกโรงเรียน มุมมหาวิทยาลัย สุโขทัยธรรมมาธิราช มุมสตรีทัศนศึกษา และมุมการศึกษาทางไกล

- ป้ายประกาศ เช่น ป้ายบอกหมวดหมู่หนังสือ ป้ายแนะนำการใช้หนังสือ ป้ายบอกระเบียบ มารยาทในการใช้ห้องสมุด วิธีการยืม-คืน ควรอยู่ในที่ที่สามารถเห็นได้ง่ายและมีความสวยงามดึงดูดความสนใจ

- มีที่เก็บสื่อต่างๆ เป็นสัดส่วน มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย และมีความมั่นคงแข็งแรง

- มีวัสดุสารนิเทศที่มีคุณภาพ เหมาะสมกับสภาพของท้องถิ่น และความจำเป็น

6.11.3 การบริการของห้องสมุดประชาชน

- บริการยืม-คืนและบริการระหว่างห้องสมุด

- บริการแนะนำการใช้วัสดุสารนิเทศ

- บริการตอบคำถาม ช่วยค้นคว้าและบริการสารนิเทศ

- บริการแนะแนวการอ่าน

- บริการชุมชน เช่น จัดห้องสมุดสาขา ห้องสมุดประชาชนเคลื่อนที่ ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน หรือการรับนิสิตฝึกงาน การให้ความรู้เกี่ยวกับห้องสมุดแก่โรงเรียนที่อยู่ใกล้เคียง หรือกลุ่มผู้สนใจ

- บริการสารนิเทศทางไปรษณีย์และโทรศัพท์

- จัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน เช่น จัดนิทรรศการ การเล่าเรื่อง หนังสือ การฉายภาพยนตร์/วีดิทัศน์ การโต้วาทีและอภิปราย เป็นต้น

- กิจกรรมมีความสอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มผู้ใช้ห้องสมุด

6.11.4 สื่อที่ให้บริการในห้องสมุดประชาชน

- มีการสำรวจความต้องการของชุมชน/ท้องถิ่นเกี่ยวกับความต้องการวัสดุสารนิเทศหรือหนังสือที่ตรงกับความต้องการของชุมชน

- มีหนังสือและสารนิเทศที่ตรงกับความต้องการของประชาชนในชุมชน

- สื่อต่างๆในห้องสมุดมีมาตรฐาน มีคุณภาพดี และทันสมัย

- มีสื่อต่างๆในห้องสมุดที่เพียงพอกับความต้องการใช้ของประชาชน

- สื่อต่างๆ อยู่ในสภาพที่ดี ไม่ชำรุด

- ข้อมูลต่างๆมีความทันสมัย

- สื่อต่างๆ มีหลายประเภท เช่น

- สื่อสิ่งพิมพ์ เช่น หนังสือพิมพ์ภาษาไทยและอังกฤษ วารสารภาษาไทยและอังกฤษ หนังสือวิชาการ นิตยสาร หนังสืออ้างอิง หนังสือเกี่ยวกับกฎหมาย เศรษฐศาสตร์ การส่งเสริมพัฒนาอาชีพ ศาสนาและศิลปวัฒนธรรม

- สื่อโสตทัศนอุปกรณ์ เช่น วิทยุทัศน์ ภาพนิ่ง ภาพเคลื่อนไหว แถบบันทึกเสียง แผ่นเสียง แผ่นดิสก์ คอมพิวเตอร์ ไมโครฟิล์ม

- สื่อข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ เช่น อินเทอร์เน็ต ข้อมูลดิสก์ ข้อมูลรูปแบบต่างๆ

- สื่อทดลอง เช่น สื่อทดลองทางวิทยาศาสตร์ สื่อเครื่องเล่น เกม สื่อทดลองเพื่อคุณภาพชีวิตและ การศึกษาตามหลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียน สื่อประเภทชุดตรวจสอบ

- สื่อสาริต เช่น สื่อสาริตประเภทภาพ แผนภูมิ ป้ายนิเทศ หุ่นจำลองสื่อสาริตประเภทโสตทัศนอุปกรณ์และคอมพิวเตอร์

7. ห้องสมุดประชาชนแนวใหม่และห้องสมุดในอนาคต

7.1 ห้องสมุดประชาชนแนวใหม่

ดร.เกษมา วรวรรณ ณ อยุธยา สรุปประเด็นสำคัญที่เกี่ยวกับห้องสมุดแนวใหม่ ดังต่อไปนี้

1) ห้องสมุดของประชาชน

เป็นการจัดและร่วมดำเนินการโดยประชาชน โดยมีการกิจกรรมหลากหลายเพื่อประชาชนในชุมชนนั้นๆ เป็นสำคัญ

ดังนั้น เพื่อให้ห้องสมุดเป็นห้องสมุดประชาชนแนวใหม่ จึงควรจัดกิจกรรมต่างๆ ดังนี้

- ประชาชนในชุมชนส่วนใหญ่เป็นสมาชิกของห้องสมุด สมาชิกมีสิทธิใช้บริการห้องสมุดมากกว่าการยืมหนังสือ เช่น การจัดงานสังคม การเสวนา การช่วยเหลือดูแลความปลอดภัย เป็นต้น

- จัดให้ห้องสมุดมีสิ่งแวดล้อมที่ร่มรื่น น่าพักผ่อน สวยงาม ตามสภาพของชุมชน ชาวบ้านภูมิใจและพร้อมที่จะยกมาเป็นตัวอย่าง อวดแขกต่างถิ่น

- เจ้าหน้าที่ห้องสมุดสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับชุมชนอยู่เสมอ มีการส่งข้อมูลข่าวสารถึงสมาชิกในชุมชนเป็นระยะ และรับคำแนะนำจากสมาชิกมาสร้างสรรค์ ปรับปรุงกิจกรรมภายในห้องสมุดเป็นระยะๆ

- ให้ชุมชนเป็นกรรมการบริหารและดำเนินการจัดกิจกรรมของห้องสมุดและกิจกรรมสนับสนุนห้องสมุด

- กิจกรรมมีความหลากหลาย ทั้งวิธีการ เนื้อหาสาระและการสนองต่อกลุ่มเป้าหมาย มีการมุ่งเน้นเพื่อประโยชน์ของชุมชน และใช้แหล่งเรียนรู้ของชุมชน

- มีมุมมองข้อมูลสินค้า มุมแคตตาล็อกสินค้าและผลิตภัณฑ์
มาตรฐานข้อมูลการคุ้มครองผู้บริโภค ฯลฯ

2) ศูนย์การเรียนรู้

ห้องสมุดประชาชนให้บริการแก่ผู้ใช้ห้องสมุดประชาชนด้วยการ
ให้โอกาสแก่ทุกคนในการค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง การค้นคว้า
ส่วนใหญ่เป็นการอ่าน ดูภาพในหนังสือ หรือดูภาพจากวิดีโอทัศน์ ห้องสมุด
จึงเป็นแหล่งส่งเสริมการอ่านด้วยตนเองอย่างพอใจและเพลิดเพลิน
ตามลำพัง

ห้องสมุดประชาชนจึงมีความจำเป็นต้องพัฒนาวิธีการ
การเรียนรู้ในห้องสมุดให้มีความหลากหลายทุกด้าน กล่าวคือ
หลากหลายในด้านสื่อ ด้านกระบวนการ ด้านเนื้อหาสาระ และความสนใจ
อื่นๆ ที่ทำให้เกิดประโยชน์แก่คนในชุมชนนั้นๆ มากยิ่งขึ้น เป็นเสมือน
ตั้งศูนย์การเรียนรู้ของชุมชนอย่างกว้างขวางจริง เช่น

- มีศูนย์สาธิตของดีเด่นของชุมชน
- มีเวทีสำหรับคนเด่นคนดังมาแสดงให้ชุมชนทราบถึง
ความสามารถของตน
- มีนิทรรศการของดีมีประโยชน์และของมีโทษ สับเปลี่ยน
หมุนเวียน
- มีการอบรมในหัวข้อต่างๆ เช่น เรื่องภาษา หนังสือ
การเลี้ยงลูก การเตรียมตัวเป็นแม่ เครื่องใช้ภายในบ้าน เป็นต้น
- จัดมุมนิทรรศ เรื่องการศึกษาต่อของลูก การศึกษาต่อ
ของตนเอง และการหาอาชีพ เป็นต้น
- มีมุมพัฒนาการศึกษาของตนเอง เช่น มุมสายสามัญ
ของการศึกษานอกโรงเรียน มุมมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
มุมมหาวิทยาลัยรามคำแหง เป็นต้น

- มีมุมมองทดสอบสุขภาพด้วยตนเอง มุมทดสอบเครื่องมือ เครื่องใช้ในบ้าน มุมทดสอบผลผลิตนานาประเภท

- มีมุมมองข้อมูลสินค้า มุมแคตตาล็อกสินค้า และผลิตภัณฑ์ มาตรฐานข้อมูลการคุ้มครองผู้บริโภค เป็นต้น

- มีมุมบริการสื่อสำหรับโรงเรียนที่ด้อยโอกาส ทั้งระดับ เด็กเล็ก ประถมและมัธยม โดยเฉพาะสื่อทดลองและสื่อสาริต

- มีมุมบริการสื่อสำหรับกิจกรรมสลายใยสัมพันธ์ของเด็ก และครอบครัว เพื่อให้ใช้ในห้องสมุดและยืมออกไปนอกห้องสมุด

- มีมุมสร้างสรรค์พัฒนาการของเด็กวัยต่างๆ

3) ศูนย์ประชาคม

การสร้างห้องสมุดให้เป็นห้องสมุดประชาชนอีกวิธีหนึ่ง คือ การทำให้ห้องสมุดเป็นศูนย์ประชาคมของชุมชน หรือทำให้ห้องสมุด มีพื้นที่บริการและมีกิจกรรมของชุมชนเกิดขึ้นในห้องสมุดอยู่เสมอ เช่น

- มีพื้นที่รอบๆ ห้องสมุด นำผักผ่อนหย่อนใจ มีพื้นที่ ออกกำลังกายในยามเช้าและยามเย็น

- มีสนามเด็กเล่น

- มีห้องสำหรับจัดกิจกรรมเด็กและครอบครัว

- มีห้องสำหรับจัดกิจกรรมสำหรับเยาวชน

- มีห้องสำหรับการประชุม เสวนา สัมมนาของชุมชน

- มีกิจกรรมวัฒนธรรม ประเพณีและการจัดงานต่างๆ

4) เครือข่าย

ห้องสมุดประชาชนแต่ละแห่งไม่สามารถดำรงอยู่อย่างโดดเดี่ยว อิสระ ไม่พึ่งพาใคร แต่จะดำรงอยู่เป็นสมาชิกในเครือข่ายขององค์กร ในกลุ่มที่เหมาะสม เพื่อให้สมาชิกในกลุ่มได้ช่วยเหลือเกื้อกูลกันและ

เสริมกำลังกันให้เกิดความเจริญงอกงามอย่างน่าพอใจ

กิจกรรมของการเป็นเครือข่ายแบ่งขอบเขตได้ 4 ประการ คือ

1. **ด้านการบริหาร** จัดเป็นกลุ่มบริหารภารกิจขององค์กร ในระดับต่างๆที่ไม่ใหญ่นัก ไม่มีลักษณะศูนย์กลางบริหาร แต่เป็นการบริหารที่มีเอกภาพและมีความเสมอภาค สามารถสนับสนุนและขอการสนับสนุนได้อิสระ การบริหารรวมถึงการจัดสรรเงิน-วัสดุ-คน-โครงการ

2. **ด้านข้อมูลและสื่อ**

- มีการส่งและแลกเปลี่ยนข้อมูลกันอย่างเป็นระบบ
- มีการจัดสื่อประเภทเคลื่อนที่ส่งถึงสมาชิก
- มีการแลกเปลี่ยนสื่อซึ่งกันและกันอย่างเป็นระบบ
- ประสานงานการจัดหา พัฒนาและผลิต

3. **ด้านบุคลากร**

- จัดให้เป็นแหล่งดูงานของสมาชิกในเครือข่าย
- จัดวิทยากรให้การอบรม
- จัดเป็นสถานที่ฝึกงาน
- แลกเปลี่ยนบุคลากรเพื่อสนับสนุนการพัฒนาห้องสมุด

4. **ด้านเทคนิค** ให้มีศูนย์และระบบสนับสนุนเทคนิคเฉพาะ เช่น การผลิต และพัฒนาสื่อโสตทัศนูปกรณ์ ข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ สื่อสาริต สื่อทดลอง ที่ใช้เทคนิคและเครื่องมือขั้นสูงหรือซับซ้อน หรือราคาแพงมาก หรือหายากมาก ตัวอย่างเช่น กรมการศึกษานอกโรงเรียน มีศูนย์เทคโนโลยีทางการศึกษา ศูนย์บริภัณฑ์เพื่อการศึกษา หน่วยศึกษานิเทศก์ และกองพัฒนาการศึกษานอกโรงเรียน เป็นศูนย์สนับสนุนเทคนิคเฉพาะของห้องสมุดประชาชนที่สังกัดกรมการศึกษานอกโรงเรียน

ลักษณะของห้องสมุดประชาชนแนวใหม่ ควรมึลักษณะ ดังนี้

- มีชีวิตชีวา
- มีกิจกรรมหลากหลายและเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา
- สนองความจำเป็นของพื้นที่
- เปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วม

ลักษณะเสริมของห้องสมุดประชาชนแนวใหม่

- ควรเป็นสถานที่ที่มีความร่มรื่น
- มีสนามเด็กเล่น
- มีความกลมกลืนกับท้องถิ่น
- มีการใช้วัสดุท้องถิ่นอย่างภาคภูมิใจ
- ชุมชนสามารถใช้สั่ได้ตามความต้องการ

7.2 ห้องสมุดในอนาคต

7.2.1 ห้องสมุดเสมือน (Virtual Library: VL)

การค้นหาแหล่งความรู้ต่าง ๆ ทั่วโลกผ่านทางเครือข่ายอินเทอร์เน็ต ทำให้ผู้ใช้สามารถค้นหาข้อมูลต่าง ๆ ที่ต้องการได้อย่างสะดวก รวดเร็ว และตรงกับความต้องการมากที่สุด ห้องสมุดเป็นหน่วยงานซึ่งมีหน้าที่รวบรวม จัดเก็บ และให้บริการสารสนเทศ เพื่อการศึกษา ค้นคว้า แก่อาจารย์ นักศึกษา นักวิจัย และบุคลากรของสถาบัน ดังนั้น เมื่อมีการพัฒนาของเทคโนโลยีอย่างต่อเนื่อง และนำเอามาประยุกต์ใช้กับงานห้องสมุด ทำให้มีรูปแบบของห้องสมุดใหม่ ๆ เกิดขึ้น และมีชื่อเรียกต่างกัน เช่น ห้องสมุดอิเล็กทรอนิกส์ (Electronic Library) ห้องสมุดดิจิทัล (Digital Library) ห้องสมุดประสม (Hybrid Library) ห้องสมุดเสมือน (Virtual Library)

■ ความหมายของห้องสมุดเสมือน

ห้องสมุดเสมือน หรือ Virtual Library ได้มีผู้ศึกษาและนิยามความหมายของคำไว้ดังนี้

Dictionary of Library and Information Science หมายถึง Electronic stock of information which can be accessed via databases, but is not held in any one place

สมร ตระพันธ์ ได้ให้ความหมายว่า ห้องสมุดเสมือน หรือ Virtual Library หมายถึง ห้องสมุดที่เกิดจากการรวมตัวของเครื่องคอมพิวเตอร์หลายเครื่องที่ติดต่อกันบนระบบเครือข่าย และใช้โปรแกรมที่มีประสิทธิภาพในการจัดการ โดยเน้นให้ผู้ใช้สามารถเข้าถึงสารสนเทศที่ต้องการได้อย่างสะดวกรวดเร็ว เพียงนั่งอยู่หน้าจอคอมพิวเตอร์ที่เชื่อมต่อกับแหล่งสารสนเทศต่างๆ ไม่ว่าสารสนเทศนั้นจะอยู่ที่ใด ห้องสมุดจะทำหน้าที่เป็นจุดเชื่อมโยงระหว่างผู้ใช้ และทำหน้าที่กระจายสารสนเทศโดยเน้นการเข้าถึงมากกว่าการเป็นเจ้าของหนังสือที่อยู่ในห้องสมุดเสมือนจะอยู่ในรูปของอิมเมจ (Image) ซึ่งอาจเกิดจากการสแกนหน้าหนังสือ วารสาร เก็บไว้ในคอมพิวเตอร์

เร็ด (Reid) ให้ความหมายของ Virtual Library ไว้ว่าเป็นแหล่งจัดทำสารสนเทศมาอยู่รวมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ ไม่ว่าสารสนเทศนั้นจะอยู่ในห้องสมุดแบบสมัยก่อน ที่เป็นเพียงสถานที่จัดเก็บหนังสือหรือเป็นห้องสมุดสมัยใหม่ที่มีการใช้ระบบการสื่อสารทางไกลและเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ เพื่อช่วยให้เข้าถึงสารสนเทศได้อย่างรวดเร็ว และที่สำคัญอย่างยิ่งคือ ผู้ใช้สามารถค้นหาสารสนเทศเองได้นอกจากนั้น ยังมีการดึงสารสนเทศจากห้องสมุดที่ผู้ใช้กำลังศึกษาอยู่หรือจากแหล่งสารสนเทศภายนอกมาบรรจุให้ผู้ใช้ได้เข้าถึงสารสนเทศได้ครบถ้วนและง่าย

ซาวนด์เตอร์ส (Saunders) นิยามว่า Virtual Library เป็นแนวคิดหรือมโนภาพในการเข้าถึงสารสนเทศ การให้บริการของห้องสมุดหรือแหล่งสารสนเทศอื่นที่อยู่ห่างไกลสามารถดึงมาเชื่อมโยงกับแหล่งสารสนเทศที่ผู้ใช้กำลังเข้าใช้บริการ ซึ่งมีทั้งสารสนเทศที่อยู่ในรูปสิ่งพิมพ์หรือในรูปอิเล็กทรอนิกส์ การใช้ข่ายงานอิเล็กทรอนิกส์เป็นตัวกำหนดในการเข้าถึงจุดสำคัญอยู่ที่ผู้ใช้ต้องประเมินได้ว่าห้องสมุดมีส่วนเชื่อมโยงในการนำเอาทรัพยากรสารสนเทศจากห้องสมุดหลายแห่งทั้งใกล้และไกลให้มาทำงานร่วมกัน และมีการให้บริการโดยใช้เทคโนโลยีเข้ามาช่วยนั้นมีประสิทธิภาพเพียงใด

จากความหมายของห้องสมุดเสมือนดังกล่าว สรุปว่า ห้องสมุดเสมือน หมายถึง ที่รวมแหล่งสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์ ที่มีการจัดการอย่างมีระบบและให้บริการค้นคืนสารสนเทศในระบบเครือข่าย โดยผู้ใช้สามารถสืบค้นและใช้สารสนเทศของห้องสมุดหรือเชื่อมโยงกับแหล่งสารสนเทศอื่นได้ทุกที่และทุกเวลาที่ต้องการอย่างมีประสิทธิภาพ

■ แนวคิดของห้องสมุดเสมือน

แนวคิดของห้องสมุดเสมือนพัฒนามาจากแนวคิดเดิมที่เรียกว่า ห้องสมุดอิเล็กทรอนิกส์ ลักษณะของห้องสมุดอิเล็กทรอนิกส์ตามแนวคิดของ ดาวลิน (Dowlin) ในสมัยนั้น มีองค์ประกอบ 4 ประการคือ

1. การจัดการทรัพยากรสารสนเทศด้วยคอมพิวเตอร์
2. ความสามารถในการเข้าถึงสารสนเทศทางอิเล็กทรอนิกส์

3. บรรณารักษ์หรือบุคลากรของห้องสมุดสามารถแทรกการติดต่อระหว่างผู้ใช้กับห้องสมุดได้ เพื่อช่วยเหลือผู้ใช้ได้โดยทางอิเล็กทรอนิกส์

4. ความสามารถในการจัดเก็บ รวบรวมและนำเสนอสารสนเทศสู่ผู้ใช้โดยอิเล็กทรอนิกส์

■ องค์ประกอบที่สำคัญในการเป็นห้องสมุดเสมือน

วาสนา อภิญญาวงศ์ ได้แบ่งองค์ประกอบของห้องสมุดเสมือน ดังนี้

1. ความเร็วและความถี่ในการทำงานของข่ายงานทางการสื่อสารทั้งภายในประเทศและต่างประเทศเป็นสิ่งจำเป็นในการส่งแฟ้มข้อมูลต่าง ๆ ที่มีจำนวนมากและค่อนข้างซับซ้อนที่สุดของเอกสารฉบับสมบูรณ์ (Full Text) และสามารถแปลงสารสนเทศกราฟฟิกและรูปภาพต่าง ๆ ให้อยู่ในรูปลักษณะที่เป็นตัวเลข เพื่อป้อนให้กับเครื่องคอมพิวเตอร์ทำงานต่อไปได้

2. มาตรฐานและรูปแบบของสารสนเทศที่ใช้ในการสื่อสารระหว่างเครื่องคอมพิวเตอร์ หรืออุปกรณ์ต่าง ๆ ในระบบข่ายสื่อสาร (Protocol) สามารถเชื่อมโยงระหว่างคอมพิวเตอร์กับคอมพิวเตอร์ และฐานข้อมูลกับฐานข้อมูลด้วยกันได้ง่ายและสะดวกขึ้น

3. อุปกรณ์ที่ใช้แปลงสารสนเทศให้เป็นรหัสตัวเลขเพื่อป้อนเข้ากับเครื่องคอมพิวเตอร์แบบอัตโนมัติ เช่น เครื่องสแกน(Scanner) โทรสาร ต้องส่งเนื้อหาได้ทันที

4. ห้องสมุดจะต้องมีความพร้อมในด้านระบบออนไลน์ ผู้ชำนาญระบบและความหลากหลายของประเภทและขนาดของข่ายงานต่าง ๆ

5. ลิขสิทธิ์ ค่าธรรมเนียม และอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องล้วนเป็นสิ่งจำเป็นในการทำงานและสนับสนุน Virtual Library

6. ควรยกเลิกค่าธรรมเนียมในการเข้าใช้สารสนเทศในห้องสมุด

■ ประเภทของห้องสมุดเสมือน

แวนดา เตซาทวิวรรณ ได้กล่าวถึงห้องสมุดเสมือนว่าแบ่งประเภทตามลักษณะการดำเนินงานได้ 3 ระดับ คือ

ระดับที่ 1 ผู้ใช้เข้าถึงห้องสมุดทางอิเล็กทรอนิกส์ ได้แก่การใช้ระบบห้องสมุดอัตโนมัติซึ่งผู้ใช้สามารถเข้าถึงฐานข้อมูลและบริการยืม-คืนหนังสือของห้องสมุดได้แบบออนไลน์

ระดับที่ 2 ผู้ใช้เข้าถึงทรัพยากรสารสนเทศทางอิเล็กทรอนิกส์ และมีการนำเสนอเอกสารที่เป็นสิ่งพิมพ์ทางอิเล็กทรอนิกส์หรือทางอื่น ๆ

ระดับที่ 3 ผู้ใช้เข้าถึงทรัพยากรสารสนเทศที่เป็นเอกสารอิเล็กทรอนิกส์โดยทางอิเล็กทรอนิกส์

ห้องสมุดเสมือนยังคงเป็นแนวคิดหรืออุดมคติของทุกห้องสมุดที่จะจัดทำ หลายห้องสมุดพยายามจัดทำให้เป็นรูปธรรม โดยเริ่มจากระดับที่ 1 และ 2 โดยจัดทำเป็นห้องสมุดอัตโนมัติ ซึ่งผู้ใช้สามารถเข้าถึงรายการบรรณานุกรมหรือรายการบัตร (Card Catalog) ของห้องสมุดโดยวิธีการออนไลน์ (OPAC) ที่ช่วยให้ผู้ใช้สามารถเข้าถึงทรัพยากรห้องสมุดโดยทางอิเล็กทรอนิกส์ ให้บริการสืบค้นฐานข้อมูลออนไลน์ และขยายการเข้าถึงฐานข้อมูลภายนอกห้องสมุด

สำหรับในระดับที่ 2 เมื่อผู้ใช้ออกการหนังสือหรือเอกสารของห้องสมุด สามารถร้องขอและห้องสมุดจัดส่งสำเนาเอกสารนั้น

ให้ทางจดหมายอิเล็กทรอนิกส์ ทางโทรสารหรือทางไปรษณีย์ ซึ่งเหล่านี้เป็นจุดเริ่มต้นของห้องสมุดเสมือน

สำหรับการดำเนินงานในระดับที่ 3 มีการผลิตและตีพิมพ์เอกสารอิเล็กทรอนิกส์ให้บริการบนเครือข่ายอินเทอร์เน็ต ซึ่งในปัจจุบันมีมากขึ้น เช่น วารสารอิเล็กทรอนิกส์ เป็นต้น สารสนเทศของห้องสมุดเสมือนในระดับที่ 3 จะเป็นเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ให้บริการในระบบเครือข่ายอย่างกว้างขวาง ที่ผู้ใช้สามารถเข้ามาใช้ได้อย่างแพร่หลายหรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า เป็นห้องสมุดที่ปราศจากกำแพง (Library without Walls)

■ เทคโนโลยีของห้องสมุดเสมือน

ในการดำเนินงานเพื่อพัฒนาให้เป็นห้องสมุดเสมือนจำเป็นต้องใช้เทคโนโลยีสารสนเทศที่สำคัญ 3 ประการ ดังนี้

1. การจัดการเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ เพื่อประโยชน์ในการรวบรวมและจัดเก็บสารสนเทศ และสะดวกในการบริการสารสนเทศแก่ผู้ใช้ ทรัพยากรสารสนเทศของห้องสมุดเสมือนจำเป็นต้องอยู่ในรูปของอิเล็กทรอนิกส์เพื่อสะดวกในการจัดเก็บและสืบค้นข้อมูล ตลอดจนการส่งข้อมูลระยะไกล เป็นการเปลี่ยนรูปแบบสิ่งพิมพ์แบบเดิมให้อยู่ในรูปของอิเล็กทรอนิกส์ที่เครื่องคอมพิวเตอร์สามารถอ่านได้ ทำได้โดยการจัดเก็บในรูปแบบดิจิทัล ได้แก่ ซีดีรอม หรือจัดเก็บในฮาร์ดดิสก์

2. ระบบเครือข่าย เพื่อเชื่อมโยงเครือข่ายของห้องสมุดกับผู้ใช้ และแหล่งสารสนเทศอื่น ๆ ทำให้ผู้ใช้สามารถติดต่อกับห้องสมุดและแหล่งสารสนเทศอื่น ๆ ได้ทั่วโลก

3. การส่งสารสนเทศแก่ผู้ใช้ เพื่อให้ผู้ใช้ได้รับสารสนเทศที่ต้องการโดยไม่ต้องมาห้องสมุด มี 4 วิธีการ คือ ทางไปรษณีย์

จดหมายอิเล็กทรอนิกส์ โทรสารและทางอินเทอร์เน็ต

ห้องสมุดในต่างประเทศได้เตรียมรับมือเพื่อเข้าสู่ยุคสารสนเทศ ไร้พรมแดนมานานแล้ว เริ่มแรกหน่วยงาน OCLC, RLIN, WLN และ UTLAS ได้ร่วมกับห้องสมุดแห่งชาติและห้องสมุดสมาชิกหลายแห่งสร้างฐานข้อมูลบรรณานุกรมเพื่อให้ผู้ใช้เข้าถึงเนื้อหาได้จากฐานข้อมูลเหล่านั้น ผลการสร้างฐานข้อมูลขึ้นมา ปรากฏว่า สถิติการยืมระหว่างห้องสมุดเพิ่มมากกว่าเดิม แต่การเข้าถึงด้วยวิธีนี้เป็นเพียงการเริ่มต้นเท่านั้น เพราะว่าผู้ใช้ก็ยังคงต้องการเอกสารฉบับสมบูรณ์ (Full Text) มากกว่าการอ่านจากบรรณานุกรมอย่างเดียว

การเตรียมตัวของห้องสมุดในต่างประเทศ ที่พร้อมเข้าสู่การเป็นแหล่งสารสนเทศที่ไร้พรมแดนนั้นจะต้องได้รับการพัฒนาในด้านต่อไปนี้

1. บุคลากร ได้สนับสนุนและส่งเสริมให้มีการค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติมในด้านวิชาชีพ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ได้จัดให้มีการฝึกอบรมการใช้เทคโนโลยีใหม่ ๆ อาจจะเป็นการเชิญผู้มีความรู้ความชำนาญจากหน่วยงานเดียวกันหรือจากหน่วยงานภายนอกมาเป็นวิทยากรฝึกอบรมหรือส่งบุคลากรไปฝึกอบรมสถานที่ภายนอก

2. เอกสาร จัดหาคู่มือ เช่น บทสรุปคำสั่งการใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ เอกสารประกอบ ขั้นตอนการปฏิบัติงาน หรือเอกสารแนวคำถาม-คำตอบ เป็นต้น หน่วยงานอาจจัดทำจดหมายข่าวเพื่อเผยแพร่ให้ความรู้เกี่ยวกับเทคโนโลยีสารสนเทศใหม่

นอกจากนี้ Virtual Library ต้องอาศัยความร่วมมือจากผู้เชี่ยวชาญ ด้านเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์และกระบวนการทาง การสื่อสารต่าง ๆ ซึ่งอาจมีการแต่งตั้งให้ผู้เชี่ยวชาญดังกล่าวเข้าร่วมเป็น

กรรมการหรือเป็นที่ปรึกษาระบบใหม่นี้ Virtual Library ต้องมีระบบการเข้าถึงโดยมีทางเลือกที่เข้าใจง่ายและหลากหลาย สมรรถนะในการค้นหาสารสนเทศต้องมีประสิทธิภาพ การออกแบบในส่วนต่าง ๆ ของระบบต้องทำให้ผู้ใช้ใช้ง่าย

นอกจากนี้ ควรคำนึงถึงซอฟต์แวร์ที่จะนำเข้ามาใช้ และการร่วมมือกันบรรจุกุศลสนเทศลงในข่ายงานต่าง ๆ ด้วย

■ แหล่งสารสนเทศ

ปัจจุบันได้มีหน่วยงานหลายแห่งได้พัฒนารูปแบบห้องสมุดให้เป็นแบบห้องสมุดเสมือนและมีการแนะนำแหล่งสารสนเทศ ประเภทของห้องสมุดเสมือน ในที่นี้ขอแนะนำเว็บไซต์ <http://www.vlib.org> เว็บไซต์สำหรับการค้นหาข้อมูลห้องสมุดเสมือนผ่านทางอินเทอร์เน็ต ให้ข้อมูลด้านต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์สำหรับผู้ที่ต้องการค้นหาข้อมูลตามหมวดหมู่

7.2.2 ห้องสมุดอัตโนมัติ

■ แนวคิดการพัฒนาระบบห้องสมุดอัตโนมัติ

ระบบห้องสมุดในยุคก่อนที่จัดให้บริการด้วยระบบมือ (Manual) ไม่สามารถตอบสนองความต้องการใช้สารสนเทศอย่างรวดเร็ว ต่อมาความสามารถทางเทคโนโลยี ระบบทางด่วนสารสนเทศ (Information Superhighway) ที่ก้าวหน้า และจากการที่ห้องสมุดมีความจำเป็นต้องร่วมมือและพึ่งพาอาศัยกันมากขึ้น ห้องสมุดอัตโนมัติจึงเกิดขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้ใช้ดังกล่าว ห้องสมุดต้องเปลี่ยนแปลงระบบการจัดเก็บค้นหาสารสนเทศให้เป็นระบบฐานข้อมูลอัตโนมัติที่สามารถจัดเก็บสื่อต่างๆ ได้ทุกรูปแบบ สามารถเชื่อมโยง

การทำงานในชั้นตอนต่างๆ ของห้องสมุดเข้าด้วยกันและมีศักยภาพสูงเพียงพอที่จะเชื่อมโยงเครือข่ายสารสนเทศในระดับต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และพัฒนาระบบห้องสมุดให้ก้าวหน้าต่อไป ในอนาคตได้

■ ความหมายของระบบห้องสมุดอัตโนมัติ

ระบบห้องสมุดอัตโนมัติเป็นระบบสารสนเทศระบบหนึ่งที่ใช้คอมพิวเตอร์บันทึกข้อมูลงานด้านต่างๆ ของห้องสมุดอย่างต่อเนื่องครบวงจร แล้วเชื่อมต่อกับผู้ใช้ด้วยเทคโนโลยีเครือข่ายและโทรคมนาคม ซึ่งจะทำให้ผู้ใช้สามารถสืบค้นและเรียกข้อมูลที่ต้องการนำไปใช้ประโยชน์ได้ในระบบออนไลน์

■ การพัฒนาระบบห้องสมุดอัตโนมัติในประเทศไทย

ปี 2538 - 2541 รัฐบาลได้จัดสรรงบประมาณให้ห้องสมุดมหาวิทยาลัยทุกแห่ง เพื่อพัฒนาศักยภาพของระบบห้องสมุดอัตโนมัติให้เป็นระบบเครือข่ายที่สมบูรณ์ นับว่า เป็นปีทองของห้องสมุดไทย และระบบห้องสมุดอัตโนมัติ

8. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

8.1 งานวิจัยของประเทศไทย

สุนิตย์ ชูใจ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการให้บริการห้องสมุดประชาชน : กรณีศึกษาจังหวัดปราจีนบุรี พบว่า ผู้ใช้บริการส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง อายุระหว่าง 20-29 ปี การศึกษาระดับมัธยมศึกษา อาชีพราชการ ที่อยู่อาศัยในเขตเทศบาล ใช้บริการห้องสมุดเฉลี่ย 2 ครั้งต่อสัปดาห์ ผู้ใช้บริการส่วนใหญ่มีความพอใจต่อการให้บริการของห้องสมุด ที่ตั้ง และอาคารสถานที่อยู่ในเกณฑ์ที่ดี ส่วนการจัดการด้านกิจกรรมอยู่ในเกณฑ์พอใช้

ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมของห้องสมุดน้อย

บุปผา เจริญทรัพย์ สำนวความความคิดเห็นของประชาชนต่อบริการของห้องสมุดประชาชนระดับจังหวัด สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ ในภาคเหนือของประเทศไทย พบว่า ห้องสมุดประชาชนในต่างจังหวัดนั้นว่า เป็นศูนย์กลางจัดกิจกรรมในวันสำคัญและโอกาสต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อห้องสมุดเป็นส่วนหนึ่งของศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนประจำจังหวัด จึงจำเป็นต้องจัดกิจกรรมต่างๆ เพื่อประกอบงานการศึกษาออกโรงเรียนโดยสม่ำเสมอ

อุบลวรรณ กิตติมานนท์ ศึกษาความต้องการของผู้ใช้บริการห้องสมุดประชาชนกรุงเทพมหานคร พบว่า ผู้ใช้บริการห้องสมุดประชาชนกรุงเทพมหานครส่วนใหญ่มาใช้ห้องสมุดเพื่อศึกษาค้นคว้าหนังสือและสิ่งพิมพ์ต่างๆ ในห้องสมุด และเพื่อพักผ่อนและใช้เวลาว่างในการอ่านหนังสือ ทั้งนี้ผู้ใช้ห้องสมุดส่วนใหญ่เป็นนักเรียนและนักศึกษาและผู้ที่ทำงานแล้ว

อัญชลีกร กุลสุวรรณ ได้ศึกษาแนวโน้มการจัดห้องสมุดประชาชนจังหวัด สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ ปีพุทธศักราช 2543 พบว่า อาคารสถานที่ของห้องสมุดประชาชน ที่อาศัยอยู่กับหน่วยงานอื่นๆ จะได้รับงบประมาณสร้างใหม่เป็นเอกเทศ แนวทางการพัฒนาบุคลากร เน้นการให้ความรู้ด้านบรรณารักษ์เพิ่มเติม วัตถุประสงค์ในการจัดตั้ง จะเพิ่มและเน้นการให้บริการข่าวสาร ข้อมูล โดยสื่อทุกรูปแบบ บทบาทหน้าที่จะเน้นคุณธรรมของวิทยาการทุกสาขาวิชา ห้องสมุดประชาชนอำเภอจะเน้นความร่วมมือกันหาแนวทางพัฒนาการดำเนินงาน และแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น มีการใช้สื่อที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด การบริหารและกิจกรรมจะส่งเสริม และพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้

โดยใช้สื่อสารสนเทศเป็นสาระหลัก และให้บริการด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมากขึ้น วัสดุอุปกรณ์ และครุภัณฑ์มีลักษณะที่ผู้ใช้บริการสามารถเรียนรู้และใช้ได้ด้วยตนเอง มีเนื้อหาที่สอดคล้องกับสภาพสังคมและสภาพแวดล้อม การประเมินผล เน้นให้ผู้ปฏิบัติงานประเมินตนเอง การนำความรู้ที่ได้รับไปใช้ประโยชน์ของประชาชน โดยจะประเมินความก้าวหน้าในการดำเนินงานทุกด้าน

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ศึกษาแนวโน้มการจัดห้องสมุดประจำจังหวัดในทศวรรษหน้าตามทัศนคติของบุคลากรห้องสมุด พุทธศักราช 2542-2552 ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคกลาง พบว่า 1) อาคารสถานที่ของห้องสมุดประชาชนควรมีลักษณะเป็นเอกเทศ อยู่ในเขตชุมชน ภายในและภายนอกห้องสมุดมีสภาพแวดล้อมที่ดี มีการจัดมุมต่างๆ เป็นลักษณะเฉพาะ เพื่อความสะดวก มีป้ายชื่อห้องสมุด ติดชัดเจน ทางเข้าออกมีทางเดินและติดตั้งที่กันขโมย 2) บุคลากรห้องสมุดควรมีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาตรีด้านบรรณารักษศาสตร์ และพัฒนาให้เป็นหัวหน้าศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนได้ ควรมีการเพิ่มอัตรากำลังและการฝึกอบรมให้สามารถปฏิบัติงานในด้านต่างๆ การจัดห้องสมุดควรมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นศูนย์การศึกษาดตามอัธยาศัย ทำหน้าที่ตรวจสอบและเป็นพี่เลี้ยงให้ห้องสมุดประจำอำเภอ รวมทั้งเป็นศูนย์รวมของวิทยาการทุกแขนง สำหรับการศึกษาค้นคว้า และวิจัยของประชาชน 3) ควรมีการบริการเชิงรุกในด้านต่างๆ และจัดกิจกรรมทุกประเภทที่ใช้สื่อสารสนเทศเป็นหลัก 4) เทคโนโลยีด้านคอมพิวเตอร์จะมีความสำคัญสำหรับห้องสมุดประชาชนจังหวัด การกำหนดจำนวนวัสดุอุปกรณ์และครุภัณฑ์ควรขึ้นอยู่กับงบประมาณที่ได้รับและการพิจารณาของคณะกรรมการห้องสมุดประชาชนจังหวัด

5) การประเมินผล ควรเชิญบุคคลภายนอกมาร่วมด้วย โดยเน้นการประเมินเพื่อการตรวจสอบมาตรฐานและการพัฒนางาน

สมชาย มะลิลา ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยคัดสรรกับความสำเร็จในการดำเนินงานของห้องสมุดประชาชนอำเภอในภาคเหนือพบว่า 1) ตัวแปรที่มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับความสำเร็จในการดำเนินงานของห้องสมุดประชาชนอำเภอในภาคเหนือมีจำนวน 24 ตัวแปร เช่น ผู้ใช้บริการ ความรื่นรมย์สวยงาม การประสานงานกับหน่วยงานอื่นเพื่อประชาสัมพันธ์งานห้องสมุด ความหลากหลายของหนังสือ บริการด้านโสตทัศนูปกรณ์ บริการศูนย์การเรียนรู้ ความสะดวกในการเดินทางมาใช้บริการ บอร์ดจัดนิทรรศการ และป้ายนิเทศ บริการแนะนำการใช้ห้องสมุด จำนวนครั้งในการประชาสัมพันธ์ การจัดกิจกรรมแนะนำหนังสือใหม่ การใช้บัตรรายการค้นหาหนังสือของผู้ใช้ห้องสมุด การจัดหมวดหมู่หนังสือ บริการยืมระหว่างห้องสมุด บริการแนะนำการศึกษาและอาชีพ อุปกรณ์ในการซ่อมหนังสือ การตกแต่งบริเวณนอกห้องสมุด 2) ตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อการดำเนินงานห้องสมุดประชาชนในภาคเหนือ มี 13 ตัว เช่น ผู้ใช้บริการ การประสานงานกับหน่วยงาน เพื่อประชาสัมพันธ์งานห้องสมุด ความรื่นรมย์เข้าไปใช้บริการ จำนวนเอกสารที่บอกรับความหลากหลายของหนังสือ ความเพียงพอของหนังสือ ความสะดวกในการเดินทางมาใช้บริการ บริการยืมระหว่างห้องสมุด งบประมาณ การจัดมุมต่างๆ ภายในห้องสมุด กิจกรรมแนะนำหนังสือใหม่ การทำความสะอาดห้องสมุด

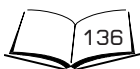
วิมล วัฒนา ศึกษาพัฒนากิจกรรมการศึกษาตามอัธยาศัยที่สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 สำหรับห้องสมุดประชาชนในจังหวัดสงขลา โดยใช้วิธีการพัฒนา

กิจกรรม การระดมสมองแบบมีส่วนร่วม และนำกิจกรรมไปทดลอง
ใช้ในห้องสมุดประจำจังหวัดสงขลา จำนวน 4 แห่ง คือ ห้องสมุดประชาชน
จังหวัดสงขลา ห้องสมุดประชาชนอำเภอหาดใหญ่ ห้องสมุดประชาชน
อำเภอรัตนภูมิ และห้องสมุดประชาชนอำเภอสะเดา ผลการศึกษา
พัฒนาได้รูปแบบกิจกรรม การศึกษาตามอัธยาศัย จำนวน 16 กิจกรรม
 อาทิเช่น บริการยืม-คืนสื่อแบบเครือข่าย การจัดสื่อแบบมุมประสบการณ์
 บริการสารสนเทศแนะนำการใช้ห้องสมุด บริการตอบคำถามช่วยค้นคว้า
 บริการอินเทอร์เน็ต บริการสื่อคอมพิวเตอร์ช่วยสอน (CAI) และเว็บไซต์
 (website) นิทรรศการ ศูนย์ข้อมูลท้องถิ่น บริการแนะนำให้คำปรึกษา
 เกี่ยวกับการดำเนินงานห้องสมุดขั้นพื้นฐานแก่หน่วยงานที่สนใจ เป็นต้น

ผลการประเมินกิจกรรมจากผู้ใช้บริการ พบว่า ความคิดเห็น
ต่อกิจกรรมการศึกษาตามอัธยาศัยในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อ
พิจารณาในแต่ละกิจกรรม พบว่า กิจกรรมการเรียนการสอนโดยวิธี
ห้องสมุดอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนกิจกรรมอื่นๆ อยู่ในระดับมาก
นอกจากนั้น ผลการประเมินกิจกรรมจากผู้บริหารการศึกษานอกโรงเรียน
อำเภอ และบรรณารักษ์ห้องสมุดประชาชน พบว่า กิจกรรมการศึกษา
ตามอัธยาศัยทุกกิจกรรมเป็นกิจกรรมที่ดี ทำให้ห้องสมุดประชาชนเป็น
ศูนย์กลางการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยอย่างแท้จริง

8.2 งานวิจัยของต่างประเทศ

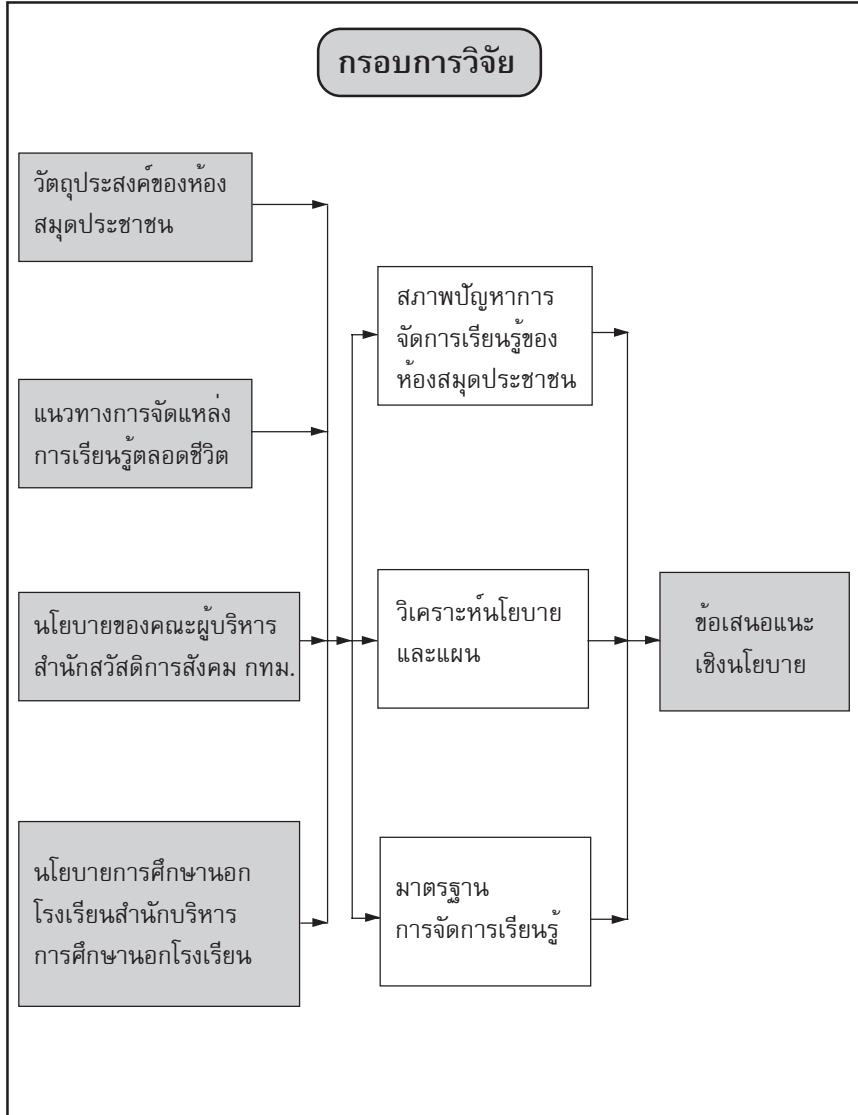
เริตเซล บาราสและคณะ (Reitzel Barass et al) ทำการวิจัย
เรื่อง A Study of Exemplary Public Library Reading and Reading
related Programs for Children, Youth, and Adults volume I and II
เป็นการศึกษาเฉพาะกรณีโดยเลือกตัวแทนจากห้องสมุด ประชาชนจำนวน

30 แห่ง ในการสำรวจการอ่านและการอ่านที่มีความสัมพันธ์กับการวางแผน โดยศึกษาจากรายละเอียดการวางแผน ประมาณค่าใช้จ่าย วิเคราะห์ประสิทธิภาพแต่ละห้องสมุด โดยจำแนกอายุเป็นเด็กวัยอนุบาล เด็กระดับชั้นประถมศึกษา เด็กวัยรุ่น ผู้ใหญ่และนอกเหนือจากกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งที่กำลังมาแล้ว ผลที่ได้จากการวิจัยในการประเมินผลจากการจัดกิจกรรมของห้องสมุด แสดงให้เห็นว่า การจัดกิจกรรมสำหรับเด็กวัยอนุบาล ถ้าจะให้ได้ผลดีควรจะมีกิจกรรมสำหรับมารดาด้วย ผู้ปกครองของเด็กส่วนมากจะให้ความสนใจในการจัดกิจกรรมของห้องสมุดสำหรับเด็กที่อยู่ในวัยอนุบาล ในการเพิ่มพูนความสนใจในการอ่านของเด็ก และในการพูดคุยของเด็ก ทั้งในโรงเรียนและการเข้าสังคม

9. กรอบการวิจัย

จากการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ของการจัดห้องสมุดประชาชน นโยบายและแนวทางการจัดแหล่งการเรียนรู้ของห้องสมุดประชาชนตามเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง คณะวิจัยสรุปเป็นกรอบการวิจัย ดังนี้

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัย เรื่อง การเรียนรู้ของแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต : หอสมุดประชาชน เป็นการวิจัยเชิงพรรณนา (Descriptive Research) โดยศึกษากรณีตัวอย่าง เพื่อศึกษาสภาพปัญหาการจัดการเรียนรู้ของแหล่งการเรียนรู้ด้านหอสมุดประชาชน เพื่อวิเคราะห์ข้อเสนอแนะนโยบาย และแผนส่งเสริมการเรียนรู้ทางหอสมุดประชาชนที่มีต่อการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยในประเทศไทย และเพื่อศึกษามาตรฐานการจัดการเรียนรู้ของแหล่งการเรียนรู้ทางหอสมุดประชาชน โดยมีวิธีดำเนินการวิจัย เป็น 3 ระยะ ดังต่อไปนี้

ระยะที่ 1 : ขั้นตอนการสำรวจและศึกษาการจัดการเรียนรู้ของหอสมุดประชาชน

1. ศึกษา รวบรวมเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ กฎหมายระเบียบรวมทั้งข้อกำหนดเกี่ยวกับหอสมุดประชาชน เอกสารสิ่งพิมพ์เผยแพร่ ข้อมูลจากการค้นคว้าทางอินเทอร์เน็ต หนังสือ งานวิจัย และวิทยานิพนธ์ของสถาบันต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับหอสมุดประชาชน
2. ประสานงานกับศูนย์ส่งเสริมการศึกษาตามอัธยาศัย สำนักบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการ และฝ่ายหอสมุดประชาชน กองนันทนาการ สำนักสวัสดิการสังคม

กรุงเทพมหานคร เพื่อสำรวจห้องสมุดประชาชน ทั้งในเขตกรุงเทพมหานคร และส่วนภูมิภาค และขอข้อเสนอแนะในการเลือกห้องสมุด เพื่อใช้เป็นกรณีศึกษา โดยกำหนดเกณฑ์ในการเลือกกรณีศึกษา คือ เป็นห้องสมุดที่ดำเนินการโดยรัฐ มีทั้งขนาดใหญ่ ขนาดกลาง และขนาดเล็ก และกระจายอยู่ตามภูมิภาคต่างๆ ทั่วประเทศ

3. สรุปรายชื่อห้องสมุดประชาชนสังกัดกรุงเทพมหานครและสำนักบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียนที่เป็นกรณีศึกษา จำแนกตามภูมิภาคได้ดังนี้

3.1 กรุงเทพมหานคร ได้แก่ ห้องสมุดประชาชน กรุงเทพมหานคร สวนลุมพินี ห้องสมุดประชาชนกรุงเทพมหานคร เขตบางกอกใหญ่ ห้องสมุดประชาชนเคลื่อนที่คันที่ 3 และบ้านหนังสือสวนสวย เขตสาทร

3.2 ภาคกลาง ได้แก่ หอสมุดศรีชมังคลาภิเษก วังไกลกังวล อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

3.3 ภาคเหนือ ได้แก่ ห้องสมุดประชาชนจังหวัดเชียงใหม่

3.4 ภาคตะวันออก ได้แก่ ห้องสมุดประชาชนจังหวัดระยอง

3.5 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้แก่ ห้องสมุดประชาชนเฉลิมพระเกียรติ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี จังหวัดขอนแก่น

3.6 ภาคใต้ ได้แก่ ห้องสมุดประชาชนจังหวัดสงขลา

4. ดำเนินการ จัดทำแบบสำรวจการดำเนินงานห้องสมุดประชาชน และแบบสัมภาษณ์การจัดการเรียนรู้ของห้องสมุดประชาชน โดยมีรายละเอียดของการสร้างเครื่องมือในการวิจัย ดังนี้

4.1 คณะวิจัยศึกษาแนวคิด ทฤษฎี หลักการจัดห้องสมุดประชาชน ตลอดจนระเบียบ และมาตรฐานของห้องสมุดประชาชนของสำนักบริหารงานการศึกษาออกโรงเรียน และสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย

4.2 คณะวิจัยจัดสร้างการสำรวจและการสัมภาษณ์ดังกล่าว และจัดส่งให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความถูกต้อง โดยมีประเด็นรายละเอียด ดังต่อไปนี้

1) แบบสำรวจการดำเนินงานห้องสมุดประชาชน มีประเด็นการสำรวจ ดังนี้

- การจัดการและการบริหารห้องสมุดประชาชน
- การให้บริการของห้องสมุดประชาชน
- สิ่งแวดล้อมของห้องสมุดประชาชน
- สื่อในห้องสมุดประชาชน
- บุคลากร

2) แบบสัมภาษณ์การจัดการเรียนรู้ของห้องสมุดประชาชน มีประเด็นการสัมภาษณ์ ดังนี้

- นโยบายและแผนงานของหน่วยงานที่ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต
- กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับหน่วยงานในการส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิต
- หน่วยงานที่รับผิดชอบ
- มาตรฐานการเรียนรู้
- การประเมินผลการเรียนรู้
- การสนับสนุนทรัพยากรการเรียนรู้
- กลุ่มผู้เรียน

- กลุ่มผู้สอน
- ลักษณะของกิจกรรมของห้องสมุดประชาชนที่ประชาชนมาใช้บริการ
- กิจกรรมที่ห้องสมุดประชาชนให้บริการแก่ประชาชน ทั้งที่ส่งเสริมการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและ การศึกษาตามอัธยาศัย
- หน่วยงานอื่น ๆ ที่สนับสนุนการจัดกิจกรรมของห้องสมุดประชาชน
- การดำเนินงานของห้องสมุดประชาชน
- ประเภทของการให้บริการในห้องสมุดประชาชน
- การวัดและประเมินผลการดำเนินงานของห้องสมุดประชาชน
- ปัญหาของห้องสมุดประชาชน
- ข้อเสนอแนะ

5. ศีรษะสภาพปัญหาการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิต ข้อเสนอ นโยบายและแผนส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต และมาตรฐานการเรียนรู้ตลอดชีวิตของแหล่งการเรียนรู้ทางห้องสมุดประชาชนที่เป็นกรณีศึกษาทั้ง 9 แห่ง โดยใช้แบบสำรวจและแบบสัมภาษณ์ที่ได้ทำขึ้น ไปสำรวจและสัมภาษณ์ เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องของห้องสมุดประชาชนทั้ง 9 แห่ง

ระยะที่ 2 : ขั้นตอนการวิเคราะห์และสังเคราะห์การจัดการเรียนรู้ของ ห้องสมุดประชาชน

1. วิเคราะห์ข้อมูลสภาพปัญหาการจัดการเรียนรู้ของแหล่ง
การเรียนรู้ด้านห้องสมุดประชาชน ทั้ง 9 แห่ง ที่ได้จากการสำรวจ
และสัมภาษณ์ในระยะที่ 1

2. วิเคราะห์ข้อเสนอเชิงนโยบายและแผนส่งเสริมการเรียนรู้
ตลอดชีวิตของห้องสมุดประชาชนที่มีต่อการศึกษาในระบบ การศึกษา
นอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ที่ได้จากการค้นคว้าเชิงเอกสาร
และการสัมภาษณ์ ห้องสมุดประชาชนทั้ง 9 แห่ง ที่ดำเนินการในระยะ
ที่ 1

3. วิเคราะห์เกณฑ์มาตรฐานการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของ
แหล่งการเรียนรู้ด้านห้องสมุดประชาชนทั้ง 9 แห่ง ที่ได้จากการสัมภาษณ์
ในระยะที่ 1

4. สังเคราะห์ข้อมูลจากกรณีตัวอย่างในภาพรวม เกี่ยวกับห้อง
สมุดประชาชนกับการจัดการศึกษาตลอดชีวิต ที่เชื่อมโยงกับการศึกษา
ในระบบ การศึกษานอกระบบ การศึกษาตามอัธยาศัย และข้อเสนอ
เชิงนโยบายและแผนส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของห้องสมุดประชาชน
ในการจัดการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษา
ตามอัธยาศัย รวมทั้งเกณฑ์มาตรฐานการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิต
ของแหล่งการเรียนรู้ด้านห้องสมุดประชาชน

5. นำเสนอผลการวิเคราะห์และสังเคราะห์ การจัดการเรียนรู้
ของแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิตด้านห้องสมุดประชาชน จากกรณีศึกษา
ทั้ง 9 แห่ง

ระยะที่ 3 : ขั้นตอนการนำเสนอการจัดการเรียนรู้ของห้องสมุดประชาชน

1. ประชุมสัมมนาเพื่อนำเสนอผลการวิจัยเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ของแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตด้านห้องสมุดประชาชน
2. จัดทำรายงานการวิจัยและเผยแพร่งานวิจัยเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ของแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตด้านห้องสมุดประชาชน

บทที่ 4

ผลการจัดห้องสมุดประชาชน เป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต

กรณีศึกษาที่ 1 : ห้องสมุดประชาชนกรุงเทพมหานคร
เขตบางกอกใหญ่

การสำรวจสภาพแวดล้อมและสัมพันธภาพการจัดการเรียนรู้ของ
ห้องสมุดประชาชนกรุงเทพมหานคร เขตบางกอกใหญ่ พบรายละเอียด
ดังนี้

ห้องสมุดประชาชนกรุงเทพมหานครเขตบางกอกใหญ่

คณะผู้บริหารสำนักสวัสดิการสังคม กรุงเทพมหานคร มีนโยบายที่จะขยายห้องสมุดประชาชนกรุงเทพ ให้เพิ่มมากขึ้น ทั่วทุกเขตของกรุงเทพมหานคร โดยเช่าอาคารพาณิชย์ที่เหมาะสม ในบริเวณที่มีประชากรอาศัยหนาแน่น เพื่อจัดตั้งเป็นห้องสมุดประชาชน โดยในปีงบประมาณ 2541 ที่ผ่านมา ได้จัดตั้งห้องสมุด (ห้องแถว) เพื่อนำร่องก่อนจำนวน 3 แห่ง คือ เขตบางซื่อ เขตบึงกุ่ม และเขต คลองสาน ในปีงบประมาณ 2542 ได้รับงบประมาณ ให้จัดตั้งเพิ่มขึ้น จำนวน 3 แห่ง ในเขตมีนบุรี เขตธนบุรี และเขตบางกอกใหญ่

ห้องสมุดประชาชนกรุงเทพมหานคร เขตบางกอกใหญ่ตั้งอยู่ เลขที่ 61/16-17 ถนนเจริญสนิทวงศ์ แขวงท่าพระ เขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพมหานคร ลักษณะอาคาร ค.ส.ล. 2 คูหา มีเนื้อที่ประมาณ 265 ตารางเมตร เปิดให้ประชาชนใช้บริการเมื่อวันที่ 20 มกราคม 2543 โดยเปิดให้บริการในวันอังคารถึงวันเสาร์ เวลา 08.30-20.00 น. และวันอาทิตย์ เวลา 09.00-17.00 น. ปิดทำการวันจันทร์และ วันนักขัตฤกษ์

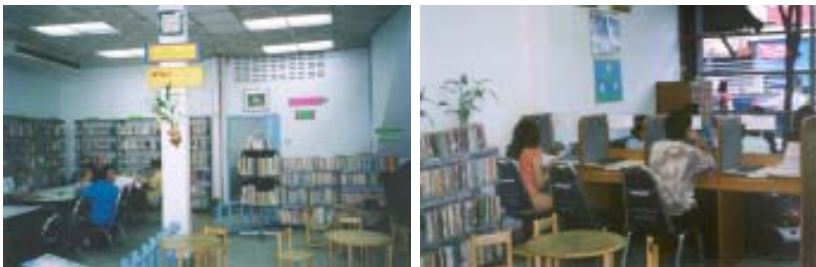
สภาพแวดล้อมห้องสมุดประชาชนกรุงเทพมหานคร เขตบางกอกใหญ่

ห้องสมุดประชาชนกรุงเทพมหานคร เขตบางกอกใหญ่ เป็นห้องแถว 2 คูหา 2 ชั้น ตั้งอยู่บริเวณป้ายจอดรถโดยสารประจำทาง ในชุมชน เมื่อผู้มาใช้บริการห้องสมุดประชาชนฯ ลงรถโดยสารประจำทาง ก็สามารถเข้าใช้บริการได้โดยสะดวก

ห้องสมุดประชาชน มีป้ายชื่อห้องสมุดที่เห็นได้ชัดเจน มีกำหนดเวลาทำการเปิดปิดที่ชัดเจนและแน่นอน โดยจัดทำป้ายประกาศที่บริเวณทางเข้าห้องสมุด มีข้อความแสดงให้เห็นประเภทของการบริการในห้องสมุดประชาชน

ภายในอาคารห้องสมุดประชาชนกรุงเทพมหานคร เขตบางกอกใหญ่ มีความสงบเงียบ ไม่มีเสียงรบกวนจากภายนอก เป็นอาคารที่มีการระบายอากาศดี มีการใช้เครื่องปรับอากาศ เมื่อเดินเข้าห้องสมุดประชาชน พบว่า มีโต๊ะรับ-จ่ายหนังสือ และป้ายแนะนำการใช้ห้องสมุด เช่น ระเบียบมารยาทในการใช้ห้องสมุด วันและเวลาทำการ หมวดหมู่หนังสือ และการใช้วัสดุสารสนเทศประเภทต่างๆ ตลอดจนมีข้อมูลข่าวสารต่างๆ เช่น ข่าวของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช ข่าวสารที่น่าสนใจ เป็นต้น

ภายในห้องสมุดประชาชนกรุงเทพมหานคร เขตบางกอกใหญ่

ห้องสมุดประชาชนกรุงเทพมหานคร เขตบางกอกใหญ่ แบ่งส่วน
ใช้สอยออกเป็นมุมต่างๆ เช่น

ชั้นล่าง : ประกอบด้วย

- **มุมเด็กและมุมครอบครัว** ตั้งอยู่ภายในสุดของห้องสมุดประชาชนฯ อยู่ใกล้กับบันไดทางขึ้น มุมนี้มีหนังสือเด็ก เช่น นิทานการ์ตูนต่างๆ ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ เป็นมุมที่มีการตกแต่งอย่างสวยงาม

- **มุมหนังสือ วารสารและหนังสือพิมพ์** ประกอบด้วยวารสาร ภาษาไทยและอังกฤษ หนังสือพิมพ์ภาษาอังกฤษและภาษาไทย นวนิยาย เรื่องสั้น และหนังสือสำหรับเด็กและเยาวชน และมีที่นั่งอ่านหนังสือให้กับผู้ใช้บริการ

- **ที่อ่านหนังสือ** มีโต๊ะและเก้าอี้จำนวนมาก มีโต๊ะอ่านหนังสือเฉพาะบุคคลแยกออกจากโต๊ะอ่านหนังสือปกติ มีเครื่องเล่นเทปเสียงพร้อมหูฟัง เพื่อป้องกันการรบกวนผู้อื่น

- **มุมจัดนิทรรศการ** ห้องสมุดประชาชนฯ จัดนิทรรศการเดือนละ 1 ครั้ง หากมีข้อมูลพิเศษอาจจัดเพิ่มเติม โดยจัดนิทรรศการบริเวณชั้นล่างหรือชั้นบนตามความเหมาะสม

ชั้น 2 มีลักษณะเป็นห้องโถงกว้างขวาง มีชั้นหนังสือและโต๊ะและเก้าอี้ให้ประชาชนนั่งอ่าน ตลอดจนมีมุมและห้องต่างๆ ที่น่าสนใจดังนี้

- **ห้องสมุดเสียง** มีสื่อโสตทัศนูปกรณ์ต่างๆ เช่น ซีดีรอม เครื่องเล่น วีซีดี เครื่องเล่นวีดีทัศน์ และเทปเสียง หากมีผู้ต้องการใช้ต้องแจ้งเจ้าหน้าที่มาดำเนินการให้

- **มุมมองอินเทอร์เน็ต** ใช้ในการสืบค้นข้อมูล ซึ่งกำลังจะเปิดบริการต่อไป เนื่องจาก กำลังดำเนินการติดตั้งสายโทรศัพท์

- **มุมมองหนังสือต่าง ๆ** มีชั้นหนังสือและป้ายบอกหมวดหมู่หนังสือต่าง ๆ มีที่นั่งอ่านหนังสือ ซึ่งเป็นหนังสือวิชาการและหนังสืออ้างอิง โดยจัดหมวดหมู่ตาม ระบบดีวีอี

- **ที่ทำงานด้านเทคนิค (ซ่อมหนังสือและสื่อต่าง)** จัดเป็นห้องที่แยกเป็นสัดส่วน

- **ที่ฝึกงานของนักศึกษา** จัดเป็นมุม มีโต๊ะและเก้าอี้หนึ่งทำงาน เป็นสัดส่วน พร้อมทั้งมีบริการคอมพิวเตอร์ด้วย

- **ที่เก็บสื่อต่าง ๆ** เป็นห้องเก็บสื่อ จัดวางสื่อต่างๆอย่างเป็นสัดส่วน

นอกจากนี้ คณะวิจัยได้วิเคราะห์ห้องค์ประกอบต่างๆ ตามหลักการจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ในห้องสมุดประชาชนกรุงเทพมหานคร เขตบางกอกใหญ่ ดังต่อไปนี้

1. นโยบายในการจัดห้องสมุดประชาชนให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต

การจัดห้องสมุดประชาชนฯ ได้ปฏิบัติตามนโยบายของคณะผู้บริหาร สำนักงานสวัสดิการสังคม กรุงเทพมหานคร เป็นหลัก กล่าวคือ จัดห้องสมุดประชาชนกรุงเทพมหานครให้มีความทันสมัย มีการบริการด้านระบบเทคโนโลยีสารสนเทศและสร้างเครือข่ายห้องสมุดเพื่อเชื่อมโยงแหล่งความรู้ เพิ่มจำนวนห้องสมุดประชาชนเชิงรุกให้ครบทุกเขตกรุงเทพมหานคร ส่งเสริมให้ประชาชนมีนิสัยรักการอ่านและการศึกษาค้นคว้า รู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ โดยดำเนินการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านที่หลากหลาย

2. กฎหมายที่เกี่ยวข้อง

การจัดห้องสมุดประชาชนฯ ปฏิบัติตามพระราชบัญญัติบริหาร กรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2528 หมวดที่ 5 ว่าด้วยอำนาจหน้าที่ของ กรุงเทพมหานคร มาตราที่ 89 ข้อที่ 21 ให้กรุงเทพมหานครมีอำนาจหน้าที่ในการดำเนินกิจการในเขตกรุงเทพมหานคร ในเรื่องการจัดการศึกษาแก่ประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร โดยการจัดตั้งห้องสมุดประชาชน ที่เป็นสถาบันที่ส่งเสริมการศึกษาด้วยตนเองต่อเนื่องตลอดชีวิต

3. หน่วยงานที่รับผิดชอบ

ห้องสมุดประชาชนกรุงเทพมหานคร เขตบางกอกใหญ่ สังกัดและอยู่ในการควบคุมดูแลของฝ่ายห้องสมุดประชาชน กองบริหารการ สำนักสวัสดิการสังคม กรุงเทพมหานคร มีบุคลากรจำนวน 3 คน ประกอบด้วย บรรณารักษ์ จำนวน 1 คน เจ้าหน้าที่ห้องสมุด จำนวน 1 คน และนักการภารโรง จำนวน 1 คน พบว่า มีปัญหาจำนวนเจ้าหน้าที่ไม่เพียงพอในการให้บริการ ประชาชนในช่วงเวลาที่มีผู้มาใช้บริการจำนวนมากโดยเฉพาะในช่วงเย็นของทุกวัน

ด้านการประเมินผล พบว่า ห้องสมุดประชาชนกรุงเทพมหานคร เขตบางกอกใหญ่ จัดเก็บข้อมูล และสถิติ โดยการสำรวจผู้ใช้บริการ และสอบถามความต้องการการบริการห้องสมุดประชาชนฯ ส่วนใหญ่ต้องการหนังสือเพิ่มเติม เจ้าหน้าที่นำข้อมูลต่างๆ เกี่ยวกับจำนวนผู้ใช้บริการ การจัดกิจกรรม จำนวนหนังสือ สมาชิกใหม่ และค่าปรับต่างๆ เพื่อนำเสนอแก่ฝ่ายห้องสมุดประชาชน กรุงเทพมหานครเป็นประจำทุกสิ้นเดือน และจัดทำเป็นรายงานประจำปีของฝ่ายห้องสมุดประชาชน

กรุงเทพมหานคร อีกทั้ง มีการจัดกลองแสดงความคิดเห็นของผู้มาใช้บริการเพื่อนำข้อมูลและข้อเสนอแนะมาปรับปรุงเพื่อพัฒนาห้องสมุดประชาชนฯ ต่อไป นอกจากนี้ มีการประเมินผลการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ห้องสมุดฯ อย่างสม่ำเสมอ

4. มาตรฐานการเรียนรู้ของห้องสมุดประชาชน

มาตรฐานการเรียนรู้ของห้องสมุดประชาชนฯ คือ การให้ประชาชนทุกเพศ ทุกวัย ใช้บริการห้องสมุดประชาชน เพื่อศึกษา ค้นคว้า หาข้อมูลด้วยตนเองตามอัชฌาศัยย์ เมื่อมีเวลาว่าง การที่ประชาชนได้รับข่าวสารและความรู้ต่างๆ ที่มีความทันสมัยและเป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตหรือการประกอบอาชีพ การที่เด็กและประชาชนทั่วไปเข้าร่วมกิจกรรมส่งเสริมการอ่านที่ห้องสมุดประชาชนเป็นผู้จัด จะก่อให้เกิดความรักการอ่านและตระหนักถึงความสำคัญของการอ่าน มีความร่วมมือระหว่างห้องสมุดประชาชนกับหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐ เอกชน โรงเรียน และชุมชนในการจัดกิจกรรมเพื่อสนับสนุน และปลูกฝังความรักการอ่าน

5. การประเมินผลการจัดการเรียนรู้ของห้องสมุดประชาชน

การประเมินผลการเรียนรู้ และการจัดกิจกรรมต่างๆ แก่ผู้ใช้บริการห้องสมุดประชาชนฯ พบว่า มีวิธีการประเมินผล โดยการพูดคุยกับผู้ปกครองและเด็ก ดังที่เจ้าหน้าที่กล่าวว่า "ส่วนใหญ่จะคุยกันและผู้ปกครองจะรู้จักเรา มีอะไรก็จะคุยกับเราว่าปีหน้าควรจัดกิจกรรมอะไร กิจกรรมนี้ดีหรือไม่ คือ เขากับเราจะสนิทกัน เราพาลูกของเขาไป ก็ต้องไวใจเราบ้างว่าเราสามารถดูแลลูกของเขาได้" นอกจากนี้

เด็กก็จะมาคุยกับเจ้าหน้าที่ด้วย โดยเจ้าหน้าที่สอบถามเด็กถึงความรู้สึก และสิ่งที่ได้รับจากการร่วมกิจกรรมดังกล่าว

นอกจากนี้ เจ้าหน้าที่ประเมินการจัดกิจกรรมโดยการทดสอบ การตอบคำถาม การให้เด็กวาดภาพ หรือเขียนเรียงความเกี่ยวกับสิ่งที่เด็กได้เรียนรู้จากการเข้าร่วมกิจกรรม ซึ่งผลจากการทดสอบ เด็กจะได้รับรางวัลจากการทดสอบ

ด้านการบริการห้องสมุดเพื่อเป็นกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยตนเองของผู้มาใช้บริการ เจ้าหน้าที่สอบถามทางวาจาอย่างไม่เป็นทางการ เกี่ยวกับความพึงพอใจในการมาใช้บริการอ่านหนังสือของห้องสมุด และจัดทำกล่องรับความคิดเห็น

6. การสนับสนุนทรัพยากรการเรียนรู้

ห้องสมุดประชาชน ได้รับการสนับสนุนจากกรุงเทพมหานคร ในการดำเนินการจัดกิจกรรมและดำเนินการของห้องสมุด ในด้านงบประมาณ และภาครัฐให้ความช่วยเหลือด้านข่าวสาร ข้อมูลของหน่วยงาน เอกสาร

7. การจัดกิจกรรมส่งเสริมและสนับสนุนการเรียนรู้

กิจกรรมที่ให้บริการแก่ประชาชนมีอาทิเช่น

1) บริการห้องสมุดแก่ประชาชน ได้แก่ บริการหนังสือ หนังสือพิมพ์ วารสารและสื่อต่างๆ บริการการยืม-คืนหนังสือ บริการสืบค้นข้อมูล เป็นต้น

2) บริการห้องสมุดเสียง โดยการจัดบริการเทปเสียง เครื่องเล่น วีซีดีและเครื่องเล่นวีดีทัศน์ให้กับผู้ใช้บริการ

8. กลุ่มผู้เรียนของห้องสมุดประชาชน

กลุ่มผู้รับบริการจากห้องสมุดประชาชนฯ ได้แก่

1. ประชาชนทั่วไป ทุกเพศ ทุกวัย และครอบครัว ดังเจ้าหน้าที่กล่าวว่า " ประชาชนช่วงวัยกลางคน จะเป็นผู้ที่มาใช้บริการมาก เพราะแถวนี้มีบริษัทและมีโรงเรียนมาก ถ้าเป็นพนักงานจะมาใช้บริการช่วงกลางวัน ถ้าเป็นช่วงเย็นก็เป็นพ่อแม่ ผู้ปกครองและเด็กๆ รับลูกมาจากโรงเรียนแล้วก็แวะที่นี่เพื่อยืมหนังสือกลับบ้าน ผู้ปกครองจำนวนมากยืมหนังสือให้เด็กนำกลับไปอ่านที่บ้าน"

2) กลุ่มนักศึกษาจากสถาบันการศึกษา มาฝึกงานในห้องสมุดประชาชนฯ

3) ผู้พิการ พบว่า มีผู้พิการทางสายตา จำนวน 2 คน มาใช้บริการยืมหนังสือ ซึ่งมาใช้บริการอย่างสม่ำเสมอ โดยจะแจ้งให้เจ้าหน้าที่ทราบว่า ต้องการหนังสือประเภทใด

4) เด็กที่เป็นสมาชิกของห้องสมุดประชาชนฯ โดยเข้าร่วมโครงการเรียนรู้อิสระโลกกว้างที่ห้องสมุดประชาชนฯ จัดขึ้น

9. ผู้สอนของห้องสมุดประชาชน

ผู้ที่มีบทบาทในการจัดการเรียนรู้และสนับสนุนการเรียนรู้ของห้องสมุดประชาชนฯ คือ บรรณารักษ์และเจ้าหน้าที่ของห้องสมุดประชาชนฯ ทุกคน กล่าวคือ บรรณารักษ์และเจ้าหน้าที่ห้องสมุดประชาชนฯ ให้บริการหนังสือ จัดนิทรรศการ จัดโครงการส่งเสริมการอ่านแก่เด็กและประชาชน

10. ปัญหาของห้องสมุดประชาชน

ปัญหาด้านต่างๆ ที่เจ้าหน้าที่ห้องสมุดประชาชนฯ เสนอว่า "สามารถแก้ไขได้" ดังนี้

- 1) ผู้ใช้บริการตัดชิ้นส่วนของหนังสือ หนังสือพิมพ์ หรือวารสาร โดยไม่ได้รับอนุญาตจากเจ้าหน้าที่
- 2) ผู้ใช้บริการทำหนังสือชำรุด
- 3) พื้นที่ของห้องสมุดประชาชนฯ มีจำกัดและจำนวนผู้มาใช้บริการมีจำนวนมาก ไม่เพียงพอต่อการให้บริการแก่ผู้ใช้บริการที่มีจำนวนมากได้ในบางโอกาส

11. ข้อเสนอแนะจากเจ้าหน้าที่ของห้องสมุดประชาชน

- 1) กรณีที่ผู้ใช้บริการตัดชิ้นส่วนของหนังสือพิมพ์หรือวารสาร โดยไม่ได้รับอนุญาตจากเจ้าหน้าที่ หากไม่กระทบต่อเนื้อความ บรรณารักษ์จะบอกกล่าวตักเตือนผู้ใช้บริการ
- 2) กรณีผู้ใช้บริการทำหนังสือชำรุด ห้องสมุดประชาชนฯ ได้ส่งหนังสือไปซ่อมแซม และเจ้าหน้าที่ควรทราบว่าผู้ใดเป็นผู้ที่ยืมหนังสือแล้วประกาศิให้ผู้ใช้บริการตระหนักถึงความจำเป็นของการร่วมกันรักษาหนังสือ ไม่ควรทำให้ชำรุด

กรณีศึกษาที่ 2 : ห้องสมุดประชาชนเคลื่อนที่ คันที่ 3 (บางซื่อ-ประชาชื่น)

การสำรวจสภาพแวดล้อมและสัมพันธภาพการจัดการเรียนรู้ของห้องสมุดประชาชนเคลื่อนที่ คันที่ 3 (บางซื่อ-ประชาชื่น) พบรายละเอียดดังนี้

ห้องสมุดประชาชนเคลื่อนที่มีหน้าที่ให้การศึกษา ค้นคว้า ให้บริการข้อมูลสารสนเทศ และวัสดุการอ่านในรูปแบบต่างๆ แก่ผู้ใช้บริการในเขตชุมชนแออัดในกรุงเทพมหานคร โดยอำนวยความสะดวกและส่งเสริมการอ่านให้แก่เด็กและผู้อาศัยอยู่ในชุมชนที่ไม่สามารถเดินทางมาใช้บริการ ณ ห้องสมุดประชาชนได้ ห้องสมุดฯ ให้บริการ ณ สถานที่ที่ประชาชนจะสามารถเข้าถึงได้สะดวก นอกจากนั้นให้ความช่วยเหลือแก่หน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน เพื่อร่วมกิจกรรมต่างๆ โดยการเข้าร่วมโครงการเพื่อบริการประชาชน เมื่อหน่วยงานต่างๆ ขอความช่วยเหลือ

ปัจจุบัน ห้องสมุดประชาชนเคลื่อนที่ของกรุงเทพมหานครมีจำนวน 8 คัน ห้องสมุดประชาชนเคลื่อนที่คันที่คณะวิจัยได้ศึกษาและสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่คือ ห้องสมุดประชาชนเคลื่อนที่ คันที่ 3 ซึ่งบริการให้แก่ชุมชนแออัดจำนวน 10 ชุมชน ในบริเวณบางซื่อ-ประชาชื่น เปิดบริการในวันพุธ-วันอาทิตย์ ตั้งแต่เวลา 09.00-17.00 น. ปิดทำการวันจันทร์ - อังคาร และวันนักขัตฤกษ์

รถห้องสมุดประชาชนเคลื่อนที่ คันที่ 3 (บางชื่อ-ประชาชื่น)

สภาพแวดล้อมห้องสมุดประชาชนเคลื่อนที่ คันที่ 3

ห้องสมุดประชาชนเคลื่อนที่ คันที่ 3 เป็นการดัดแปลงและปรับปรุงรถโดยสารชั้นเดียวมาจัดทำเป็นห้องสมุดเคลื่อนที่ ห้องสมุดประชาชนเคลื่อนที่คันที่คณะผู้วิจัยไปศึกษาครั้งนี้ ได้รับการสนับสนุนงบประมาณการจัดและออกแบบทั้งภายในและภายนอกจากธนาคารสแตนดาร์ด ชาร์เตอร์ นครธน จำกัด (มหาชน) และมอบให้กรุงเทพมหานครเป็นผู้บริหารงาน รถห้องสมุดประชาชนเคลื่อนที่ มีรูปลักษณะทั้งภายในและภายนอกสวยงาม ชวนให้ประชาชนมาใช้บริการ และมีเต็นท์ผ้าใบที่สามารถกางออกและนำเสื้อมาปูนั่งอ่านหนังสือภายนอกได้

ภายในรถมีโต๊ะยืม-คืนหนังสือ บริเวณที่ทำงานของเจ้าหน้าที่ และบรรณารักษ์อยู่ตรงทางขึ้นรถ และใช้เป็นที่สมัครสมาชิก มีป้ายแนะนำการใช้ห้องสมุด ระเบียบการใช้ห้องสมุด มีส่วนของพนักงานขับรถ มีชั้นวางหนังสืออยู่ด้านข้างเป็นชั้นไม้ ดังที่เจ้าหน้าที่กล่าวว่า "รถคันนี้

มีความแตกต่างจากรถห้องสมุดประชาชนเคลื่อนที่คันอื่นที่จัดทำชั้นวางหนังสือเป็นไม้ รถคันอื่นชั้นวางหนังสือที่ทำด้วยเหล็ก" ตรงกลางเป็นพื้นที่ว่างปูพื้นด้วยยาง จัดทำเป็นที่นั่งอ่านหนังสือ บรรจุได้ 20-25 ที่ และชั้นหนังสือมีการแบ่งหมวดหมู่หนังสือไว้อย่างชัดเจน ประกอบด้วยหนังสือ นวนิยาย การ์ตูน หนังสืออ้างอิง หนังสือพิมพ์ หนังสือเชิงวิชาการที่เกี่ยวกับวิทยาศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ การเงิน การธนาคาร ส่วนใหญ่เป็นหนังสือฉบับใหม่ทั้งหมด รวมทั้งมีวีดิทัศน์ และคอมพิวเตอร์ ซึ่งสามารถใช้อินเทอร์เน็ตได้ โดยเจ้าหน้าที่กล่าวว่า "คอมพิวเตอร์ตั้งวัตถุประสงค์ไว้เพื่อเชื่อมต่ออินเทอร์เน็ต เป็นการเรียนรู้สู่โลกกว้าง แต่ต้องไปหาชุมชนที่สามารถขอต่อสายโทรศัพท์ได้ จึงจะต่่ออินเทอร์เน็ตได้ หากเราไม่สามารถที่จะต่่ออินเทอร์เน็ตได้ก็จะจัดเกมคอมพิวเตอร์ให้เด็กได้เล่นแทน"

มุมคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ต

ภายในห้องสมุดประชาชนเคลื่อนที่ฯ มีความสงบเงียบ และมีการเปิดเครื่องปรับอากาศตลอดเวลา แต่ภายในรถห้องสมุดประชาชนเคลื่อนที่ฯ มีแสงสว่างค่อนข้างน้อย

บรรยากาศภายในห้องสมุดประชาชนเคลื่อนที่

นอกจากนี้ คณะวิจัยได้วิเคราะห์องค์ประกอบต่างๆ ตามหลักการ จัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ ของห้องสมุดประชาชนเคลื่อนที่ คันที่ 3 ดังต่อไปนี้

1. นโยบายในการจัดห้องสมุดประชาชนเคลื่อนที่ฯ ให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต

การจัดห้องสมุดประชาชนเคลื่อนที่ฯ ได้ปฏิบัติตามนโยบาย ของคณะผู้บริหาร สำนักงานสวัสดิการสังคม กรุงเทพมหานครเป็นหลัก เช่นเดียวกับกรณีศึกษาข้างต้น

2. กฎหมายที่เกี่ยวข้อง

การจัดห้องสมุดประชาชนเคลื่อนที่ฯ ได้ปฏิบัติตาม พระราชบัญญัติบริหารกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2528 เช่นเดียวกับ กรณีศึกษาข้างต้น

3. หน่วยงานที่รับผิดชอบ

ห้องสมุดประชาชนเคลื่อนที่ฯ สังกัดและอยู่ในการควบคุมดูแลของฝ่ายห้องสมุดประชาชน กองนันทนาการ สำนักสวัสดิการสังคม กรุงเทพมหานคร มีบุคลากรของ ห้องสมุดประชาชนเคลื่อนที่ฯ ทั้งสิ้น 3 คน ประกอบด้วย บรรณารักษ์ จำนวน 1 คน เจ้าหน้าที่ห้องสมุด จำนวน 1 คน และพนักงานขับรถ จำนวน 1 คน

การประเมินผลการดำเนินการและการจัดกิจกรรม พบว่า ห้องสมุดประชาชนเคลื่อนที่ คันทันที่ 3 ได้จัดเก็บข้อมูลเป็นสถิติเกี่ยวกับผู้ใช้บริการ เจ้าหน้าที่กล่าวว่า “การเก็บสถิติผู้ใช้บริการนี้จะดูจากยอดของผู้ใช้บริการ โดยนับจำนวนผู้มาใช้บริการ หรือผู้ที่มาสมัครเป็นสมาชิกใหม่ว่า มีจำนวนเพิ่มขึ้นหรือไม่ มีจำนวนเท่าไร ผู้ใช้บริการที่ไม่สมัครเป็นสมาชิกแต่มาอ่านเฉยๆ เราก็นับว่าเป็นจำนวนผู้มาใช้บริการด้วย” เพื่อนำข้อมูลมาสรุปผล นำเสนอแก่ฝ่ายห้องสมุดประชาชนกรุงเทพมหานคร และจัดทำเป็นรายงานผลการดำเนินการประจำปีของห้องสมุดประชาชนกรุงเทพมหานครต่อไป อีกทั้งจัดทำกล่องรับความคิดเห็นของผู้ใช้บริการและสอบถามความคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากผู้ใช้บริการห้องสมุดประชาชนเคลื่อนที่ฯ

นอกจากการประเมินผลแล้ว ยังมีการประเมินผลการปฏิบัติงาน โดยเจ้าหน้าที่ห้องสมุดประชาชนเคลื่อนที่ฯ รับการประเมินผลการปฏิบัติงานจากฝ่ายห้องสมุดประชาชน กรุงเทพมหานคร อย่างสม่ำเสมอ

4. มาตรฐานการเรียนรู้ของห้องสมุดประชาชนเคลื่อนที่

มาตรฐานการเรียนรู้ของห้องสมุดประชาชนเคลื่อนที่ คือ การที่ประชาชนทุกเพศ ทุกวัย ใช้บริการห้องสมุดเคลื่อนที่ เพื่อศึกษาค้นคว้า หาข้อมูลด้วยตนเองตามอัธยาศัยเมื่อมีเวลาว่าง ประชาชนได้รับข่าวสารและความรู้ต่างๆ ที่มีความทันสมัยและเป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิต หรือการประกอบอาชีพ เด็กและประชาชนทั่วไปเข้าร่วมกิจกรรมส่งเสริมการอ่านที่ห้องสมุดประชาชนเคลื่อนที่ เป็นผู้จัด เช่น กิจกรรมวาดรูป กิจกรรมเขียนเรียงความ ซึ่งก่อให้เกิดนิสัยรักการอ่าน และตระหนักถึงความสำคัญของการอ่าน มีความร่วมมือระหว่างห้องสมุดประชาชนเคลื่อนที่กับหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐ เอกชน โรงเรียน และชุมชนในการจัดกิจกรรมเพื่อสนับสนุนและปลูกฝังนิสัยรักการอ่าน

5. การประเมินผลการจัดการเรียนรู้

การประเมินผลการเรียนรู้และการจัดกิจกรรมให้กับผู้ใช้บริการพบว่า ในการทำกิจกรรมต่างๆ เจ้าหน้าที่ได้จัดให้มีการประเมินผลอย่างไม่เป็นทางการ ดังที่เจ้าหน้าที่กล่าวว่า "การประเมินกิจกรรมจะทำโดยการสังเกตความพึงพอใจของเด็กในการทำกิจกรรม สังเกตว่ามีเด็กร่วมกิจกรรมมากขึ้นหรือไม่ ถ้าเด็กชอบจะสมัครเป็นสมาชิก เราไม่ได้ทำการประเมินแบบเป็นทางการ"

นอกจากนั้น เจ้าหน้าที่ห้องสมุดประชาชนเคลื่อนที่ ได้สอบถามความพึงพอใจในการมาใช้บริการการอ่านของประชาชนเพื่อเป็นการเรียนรู้ด้วยตนเอง และความต้องการอื่นๆ โดยสอบถามด้วยวาจาอย่างไม่เป็นทางการและได้จัดทำกล่องรับความคิดเห็น

6. การสนับสนุนทรัพยากรการเรียนรู้

ห้องสมุดประชาชนเคลื่อนที่ฯ ได้รับการสนับสนุนจาก กรุงเทพมหานครในการดำเนินการจัดกิจกรรมและดำเนินการในด้านงบประมาณเป็นสำคัญ

นอกจากนั้น ห้องสมุดประชาชนเคลื่อนที่ คันที่ 3 ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานเอกชน คือ ธนาคารสแตนดาร์ด ชาร์เตอร์ นครธน จำกัด (มหาชน) มอบรถห้องสมุดประชาชนเคลื่อนที่ จำนวน 1 คัน พร้อมด้วยอุปกรณ์คอมพิวเตอร์ครบชุด เพื่อเป็นห้องสมุดประชาชนเคลื่อนที่สำหรับบริการประชาชน เป็นสถานที่อ่านหนังสือ ศึกษา ค้นคว้าหาความรู้และจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน ในปีงบประมาณ 2544 และสนับสนุนของขวัญในการจัดกิจกรรมของห้องสมุดประชาชนเคลื่อนที่ บริษัทของเล่น Play Toy ขอความร่วมมือนำรถห้องสมุดประชาชนเคลื่อนที่ไปจัดแสดงในงานของบริษัทและสนับสนุนของขวัญเป็นครั้งคราว

อีกทั้ง มีการสนับสนุนจากชุมชนต่างๆ ในการให้นำรถห้องสมุดประชาชนเคลื่อนที่ไปจุดบริการประชาชนในชุมชน ดังที่เจ้าหน้าที่กล่าวว่า “มีการสำรวจชุมชนหรือหมู่บ้านที่มีความเหมาะสม แล้วไปติดต่อประธานหมู่บ้าน ถ้าประธานหมู่บ้านเห็นด้วย ก็จะขอต่อไฟฟ้าเพื่อนำมาเปิดเครื่องปรับอากาศ หากขอได้ เราไม่ต้องเดินเครื่องยนต์เองก็จะไม่มีปัญหา หากขอไม่ได้ แต่ยินดีที่จะให้เราเดินเครื่องยนต์รถเราก็จะทำให้ได้ เพียงแต่ว่า ควันรถจะไม่รบกวน เพราะเคยมีเหมือนกันที่ควันรถเข้าไปในบ้าน ต้องยกเลิกการบริการไปโดยปริยาย”

7. การจัดกิจกรรมส่งเสริมและสนับสนุนการเรียนรู้

การจัดกิจกรรม พบว่า กิจกรรมที่ให้บริการแก่ประชาชนของห้องสมุดประชาชนเคลื่อนที่ มีหลากหลายกิจกรรม เช่น

- 1) กิจกรรมส่งเสริมการอ่าน
- 2) กิจกรรมการให้ความร่วมมือกับโรงเรียนในการนำรถห้องสมุดประชาชนเคลื่อนที่เข้าร่วมกิจกรรมของโรงเรียน เจ้าหน้าที่กล่าวว่า " โรงเรียนหลายแห่งขอความร่วมมือ เช่น โรงเรียนของกรุงเทพมหานคร ส่วนมากเป็นกิจกรรมวันวิชาการของโรงเรียน นักเรียนก็จะสุขใจมาก แต่บรรณารักษ์ไม่ได้ว่างเลย ถ้าอาจารย์กำหนดกิจกรรมมาให้ เราก็ไม่จำเป็นต้องเสริมกิจกรรมพิเศษอื่นๆ อาจารย์สั่งงานเด็ก เช่น ทำบันทึกการอ่าน เด็กก็จะมึนงานทำ มาหาคำตอบจากรถห้องสมุดประชาชนเคลื่อนที่ บางครั้งจะเปิดวีดิทัศน์ ถ้าเราหมดมุขแล้วก็จะให้เด็กดูวีดิทัศน์"
- 3) เป็นสถานที่ดูงานการจัดห้องสมุดประชาชนเคลื่อนที่แก่สถาบันการศึกษา
- 4) เป็นแหล่งข้อมูลในการค้นคว้าของนักเรียนและนักศึกษา
- 5) บริการอินเทอร์เน็ตให้แก่ประชาชน
- 6) กิจกรรมให้บริการห้องสมุดแก่ประชาชน เช่น บริการยืม-คืน บริการแนะนำ ตอบคำถามช่วยค้นคว้า แนะนำการอ่าน บริการหนังสือวารสาร หนังสือพิมพ์ให้อ่านภายในห้องสมุดประชาชนเคลื่อนที่ เป็นต้น

8. กลุ่มผู้เรียนของห้องสมุดประชาชนเคลื่อนที่

มีผู้รับบริการหลายกลุ่มด้วยกัน อาทิ

1) ครู นักเรียนและนักศึกษาจากสถาบันการศึกษาต่างๆ ได้ใช้บริการค้นหาหาข้อมูลข่าวสารต่างๆ ที่ใช้ในการเรียนการสอน

2) ประชาชนทั่วไป ทั้งเด็กและผู้ใหญ่ ทุกเพศ ทุกวัย ดังที่เจ้าหน้าที่ห้องสมุดประชาชนเคลื่อนที่ฯ กล่าวว่า "ถ้าเป็นเวลารวันเสาร์-อาทิตย์ ผู้ที่มาใช้บริการส่วนมากเป็นเด็ก มีอายุตั้งแต่ 1 ปีขึ้นไป ถ้าพ่อแม่ชอบอ่านหนังสือก็มาอ่านหนังสือและจะพาเด็กมาคลานเล่นอยู่ในนี้ด้วย เราก็ขอร้องว่า อย่าให้เด็กฉีกหนังสือ แต่ถ้าเป็นวันธรรมดา จะเป็นพวกพ่อบ้าน แม่บ้าน ผู้สูงอายุและพวกแม่ค้า พ่อค้ามาใช้บริการนำหนังสือกลับไปอ่านที่บ้านหรือที่แผงลอย"

3) หน่วยงานต่างๆ ของกรุงเทพมหานคร มูลนิธิต่างๆ ขอใช้บริการห้องสมุดประชาชนเคลื่อนที่ฯ ดังที่เจ้าหน้าที่กล่าวว่า "เมื่อพวกเขาจัดงาน จะขอให้รถห้องสมุดประชาชนเคลื่อนที่ฯ ไปเข้าร่วมงานด้วย หัวหน้าจะเป็นผู้จัดการให้บริการ หมุนเวียนกันไป เช่น เขตบางเขน จัดงานเกี่ยวกับการต่อต้านยาเสพติด โครงการ "To Be Number One" จัดที่ไหน เราก็จะไปด้วย งานของแพทย์อาสาสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี สนใจให้รถของเราไปร่วมงานด้วย ถ้าจัดในเขตกรุงเทพมหานคร

ห้องสมุดประชาชนเคลื่อนที่ฯ มีผู้มาใช้บริการโดยเฉลี่ยประมาณวันละ 100 คน และในวันเสาร์-อาทิตย์ จะมีผู้มาใช้บริการเพิ่มมากกว่าวันธรรมดา

9. ผู้สอนของห้องสมุดประชาชนเคลื่อนที่ ฯ

ผู้มีบทบาทในการจัดการเรียนรู้และสนับสนุนการเรียนรู้ของห้องสมุดประชาชนเคลื่อนที่ฯ คือ บรรณารักษ์ เจ้าหน้าที่ของห้องสมุดประชาชนเคลื่อนที่ฯ และพนักงานขับรถ โดยมีบทบาทในการให้ความรู้แก่ประชาชนในการใช้ห้องสมุด การให้บริการหนังสือ และจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านให้กับประชาชนและเด็ก จากการสัมภาษณ์ พบว่ามีจำนวนบุคลากรไม่เพียงพอให้บริการประชาชนในช่วงเวลาที่มีผู้มาใช้บริการจำนวนมากโดยเฉพาะในวันเสาร์และอาทิตย์

10. ปัญหาของห้องสมุดประชาชนเคลื่อนที่ฯ

ปัญหาของห้องสมุดประชาชนเคลื่อนที่ฯ พบว่ามีปัญหาด้านต่างๆ ดังนี้

- 1) ห้องสมุดประชาชนเคลื่อนที่ฯ ประสบปัญหาการยืม-คืนหนังสือของประชาชน ที่เป็นหนังสืออ้างอิง เป็นหนังสือที่มีราคาแพง หรือเป็นหนังสือที่มีเรื่องราวติดต่อกัน เช่น นวนิยาย เป็นต้น ประชาชนยืมไปแล้วไม่คืนหนังสือดังกล่าว
- 2) เมื่อใช้รถเป็นเวลานาน โดยไม่ได้หยุดพัก เช่น ถ้ามีงานพิเศษในวันจันทร์หรือวันอังคาร หากต้องไปร่วมงาน ทำให้รถอาจเสียหายได้รถต้องหยุดให้บริการแก่ประชาชนชั่วคราว
- 3) ในบางครั้ง คอมพิวเตอร์ไม่สามารถเชื่อมต่ออินเทอร์เน็ตได้เนื่องจากเจ้าของพื้นที่ไม่อนุญาตให้ใช้สายพ่วงโทรศัพท์

4) แสงสว่างในห้องสมุดประชาชนเคลื่อนที่ๆ สว่างไม่เพียงพอ เนื่องจากเป็นรถบัสขนาดใหญ่

5) พื้นที่ในรถห้องสมุดประชาชนเคลื่อนที่ๆ คับแคบ และจำกัด ไม่สามารถรองรับผู้ใช้บริการจำนวนมากในเวลาเดียวกัน

6) พื้นที่ให้บริการบางแห่งคับแคบ ไม่เอื้ออำนวยต่อการนำรถห้องสมุดประชาชนเคลื่อนที่ๆ ไปให้บริการได้

7) ชุมชนบางแห่งไม่สนใจการอ่านหนังสือ หรือไม่เห็นความสำคัญของการอ่าน ไม่ให้ความร่วมมือกับห้องสมุดประชาชนเคลื่อนที่ๆ

8) ชุมชนบางแห่งใช้ห้องสมุดประชาชนเคลื่อนที่ๆ ผิดวัตถุประสงค์ กล่าวคือ ใช้ห้องสมุดประชาชนเคลื่อนที่ๆ เป็นที่ฝากเลี้ยงเด็ก จึงอาจส่งเสียงรบกวนผู้ใช้บริการของห้องสมุดประชาชนเคลื่อนที่ๆ ได้

11. ข้อเสนอแนะจากเจ้าหน้าที่ของห้องสมุดประชาชน

1) กรณีที่ผู้ใช้บริการไม่คืนหนังสือ หากไม่สามารถตามผู้ไม่คืนหนังสือได้ บรรณารักษ์จำเป็นต้องจัดหาหนังสือใหม่มาทดแทนหนังสือที่ขาดหายไป

2) กรณีของการใช้รถห้องสมุดประชาชนเคลื่อนที่ๆ โดยมีได้หยุดพักนั้น อาจทำให้รถห้องสมุดประชาชนเคลื่อนที่ๆ เสียหายได้ ดังนั้นควรจัดสรรงบประมาณในการเพิ่มรถห้องสมุดอีก 2 คัน หรือจัดตั้งบ้านหนังสือไว้ในชุมชนเป็นการถาวร ในพื้นที่ที่ชุมชนสนใจมาก

3) กรณีของการต่อสายอินเทอร์เน็ตไม่ได้ อาจแก้ไขโดยการจัดเกมคอมพิวเตอร์เพื่อการศึกษาให้เด็กเล่นเป็นการทดแทน ซึ่งอาจไม่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการมีเครื่องคอมพิวเตอร์ในการเรียนรู้สู่โลกกว้างของเด็กและประชาชนได้อย่างแท้จริง

4) กรณีที่แสงสว่างภายในห้องสมุดประชาชนเคลื่อนที่ๆ ไม่เพียงพอ เจ้าหน้าที่ได้จัดทำเรื่องขอเปลี่ยนไฟแล้ว แต่ยังหาอุปกรณ์ที่เหมาะสมไม่ได้

5) กรณีที่พื้นที่ในรถมีความคับแคบ ไม่สามารถบรรจุคนได้เป็นจำนวนมากในเวลาเดียวกัน ควรจัดบริการหรือจัดหาพื้นที่ให้ประชาชนได้ใช้บริการเป็นรอบไป

6) กรณีที่ชุมชนไม่สนใจกิจกรรมส่งเสริมการอ่านหรือไม่เห็นความสำคัญของการอ่าน ควรจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านเพื่อจูงใจให้ประชาชนสนใจการอ่าน และประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนมาใช้บริการ โดยจัดกิจกรรมแนะนำหนังสือใหม่ที่น่าสนใจให้กับประชาชน

กรณีศึกษาที่ 3 : ห้องสมุดประชาชนกรุงเทพมหานคร สวนลุมพินี

การสำรวจสภาพแวดล้อมห้องสมุดประชาชน และสัมภาษณ์การจัดการเรียนรู้ของห้องสมุดประชาชนกรุงเทพมหานคร สวนลุมพินี พบรายละเอียด ดังนี้

ห้องสมุดประชาชนกรุงเทพมหานคร สวนลุมพินี เป็นห้องสมุดประชาชนที่เปิดให้บริการแก่ประชาชนเป็นแห่งแรก เดิมเป็นหน่วยงานสังกัดแผนกการศึกษา กองกลางเทศบาลนครกรุงเทพ ปัจจุบันสังกัดฝ่ายห้องสมุดประชาชน สำนักสวัสดิการสังคม กรุงเทพมหานคร ห้องสมุดประชาชนกรุงเทพมหานคร สวนลุมพินี เดิมมีลักษณะอาคารเป็นอาคารชั้นเดียว ขนาดพื้นที่ 499 ตารางเมตร เริ่มเปิดดำเนินการ

เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน 2499 ในปี พ.ศ. 2534 ได้ปรับปรุงห้องสมุดประชาชนกรุงเทพมหานคร สวนลุมพินี โดยก่อสร้างอาคารใหม่เพิ่มเติมเป็นรูปตัวที ชั้นใต้ดิน ขนาดพื้นที่ 168 ตารางเมตร ห้องสมุดประชาชนกรุงเทพมหานคร สวนลุมพินี ตั้งอยู่ในบริเวณสวนลุมพินี ด้านหลังพระบรมราชานุสาวรีย์ รัชกาลที่ 6 ถนนราชดำริ เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร เปิดให้บริการวันอังคาร-วันเสาร์ เวลา 08.30-20.00 น. และวันอาทิตย์ เวลา 09.00-17.00 น. ปิดบริการวันจันทร์และวันนักขัตฤกษ์

ห้องสมุดประชาชนกรุงเทพมหานคร สวนลุมพินี

สภาพแวดล้อมห้องสมุดประชาชนกรุงเทพมหานคร สวนลุมพินี

ห้องสมุดประชาชนกรุงเทพมหานคร สวนลุมพินี ตั้งอยู่ในบริเวณสวนลุมพินี ด้านหลังพระบรมราชานุสาวรีย์ รัชกาลที่ 6 เป็นอาคารชั้นเดียว สร้างในสมัยรัชกาลที่ 6 มีอาคารใหม่ใต้ดินอยู่ในบริเวณที่ไม่แออัด อาคารมีความแข็งแรงและมั่นคง มีการตกแต่งพื้นที่ภายนอกที่ดูสวยงาม

ห้องสมุดประชาชนมีป้ายชื่อห้องสมุดที่เห็นได้ชัดเจน มีกำหนดเวลาทำการเปิดปิดที่ชัดเจนและแน่นอน โดยจัดทำเป็นป้ายประกาศที่ทางเข้าห้องสมุด

ภายในอาคารห้องสมุดมีความสงบเงียบ ไม่มีเสียงรบกวนจากภายนอก เป็นอาคารที่มีการระบายอากาศที่ดี เมื่อเดินเข้าห้องสมุด พบว่ามีโต๊ะรับ-จ่ายหนังสือ และป้ายแนะนำการใช้ห้องสมุด เช่น ระเบียบมารยาทในการใช้ห้องสมุด วันและเวลาทำการ หมวดยุทธศาสตร์ และการใช้วัสดุสารสนเทศประเภทต่างๆ มีข้อมูลต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ เช่น ข่าวของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช และข่าวสารที่น่าสนใจ เป็นต้น

ห้องสมุดประชาชน กรุงเทพมหานคร สวนลุมพินี มีการจัดมุมกิจกรรมต่างๆ เช่น

มุมเด็กและมุมครอบครัว จัดอยู่ใกล้ที่อ่านหนังสือ เนื่องจากมีพื้นที่จำกัด ไม่สามารถแยกออกไปให้ห่างจากที่อ่านหนังสือได้ มีนิทานเป็นภาษาต่างประเทศและภาษาไทย โทรทัศน์และเครื่องวีดิทัศน์สำหรับเปิดให้เด็กชม มีการตกแต่งมุมเด็กอย่างสวยงาม

มุมมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช อยู่ที่ชั้นใต้ดินภายในอาคารใหม่ จัดเป็นห้องที่เป็นเอกเทศ มุมมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช มีสื่อการสอน เช่น เทปวีดิทัศน์ โทรทัศน์ ตำรา และเอกสารอ้างอิงต่างๆ พร้อมกับมีโต๊ะเก้าอี้ให้นั่งศึกษา ดังที่เจ้าหน้าที่ห้องสมุดฯ กล่าวว่า "ถ้ามหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช มีการเรียนการสอนทางไกลก็จะมีสื่อออกมาทางโทรทัศน์ในช่วงเวลาต่างๆ"

มูมมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

มูมผู้สูงอายุ อยู่ใกล้กับมูมเด็ก มีที่นั่งฟังเทปธรรมะต่างๆ ที่เป็นสัดส่วน และมีที่เล่นเทปพร้อมหูฟัง เพื่อไม่ให้ส่งเสียงรบกวนผู้ใช้บริการคนอื่นๆ

มูมวารสารและหนังสือพิมพ์ บริการหนังสือพิมพ์ที่เป็นภาษาอังกฤษและภาษาไทย มีวารสารที่เป็นภาษาไทยและภาษาอังกฤษ จุลสาร กฤตภาค นิตยสาร หนังสือ วิชาการ หนังสืออ้างอิง หนังสือที่ส่งเสริมพัฒนาอาชีพ นวนิยาย และหนังสือสำหรับเด็กและเยาวชน สื่อสิ่งพิมพ์เหล่านี้ ห้องสมุดประชาชนฯ จะสั่งซื้อเพิ่มเติมเพื่อความทันสมัย และหลากหลายทุกปี มีที่นั่งอ่าน ซึ่งห้องสมุดประชาชนฯ จะจัดแยกมูมนี้ ออกจากมูมอื่นๆ

นอกจากมูมต่างๆ ดังกล่าวแล้ว พบว่า ห้องสมุดประชาชนฯ มีการจัดนิทรรศการ และจัดทำกระดานติดข่าวสารและข้อมูลต่างๆ ที่ให้ความรู้ โดยจัดเป็นประจำทุกเดือน นิทรรศการจัดอยู่บริเวณด้านในของห้องสมุด และมูมอื่นๆ ซึ่งจัดแสดงเกี่ยวกับวันสำคัญ และให้ข้อมูลข่าวสารที่น่าสนใจกับผู้มาใช้บริการ

นิทรรศการในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

ห้องสมุดประชาชนกรุงเทพมหานคร สวนลุมพินี ยังมีส่วนต่างๆ ที่มีความสำคัญในการดำเนินการอีก อาทิ

ส่วนโสตทัศนศึกษา ห้องสมุดประชาชนฯ มีบริการสื่อโสตทัศนศึกษา เช่น วิทยุทัศน์ การ์ตูน สารคดี แผ่นดิสก์ และห้องสมุดเสียง หากพื้นที่ภายในอาคารมีจำกัด จึงยังไม่มีห้องโสตทัศนศึกษาที่เป็นเอกเทศ หากมีการจัดเป็นมุมหนึ่ง ซึ่งมีความสะอาดและเป็นระเบียบ ไม่ส่งเสียงรบกวนผู้มาใช้บริการ

มุมสืบค้นอินเทอร์เน็ต

ที่ทำงานด้านเทคนิค อยู่ด้านในของห้องสมุด มีอุปกรณ์
ซ่อมแซมหนังสือและจัดทำสื่อต่างๆ

ที่เก็บสื่อต่างๆ มีลักษณะเป็นห้องเก็บสื่ออย่างเป็นทางการ
เพื่อจัดเก็บอุปกรณ์ต่างๆ

นอกจากนี้ คณะวิจัยได้วิเคราะห์ห้องประกอบต่างๆ ตามหลักการ
จัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตในห้องสมุดประชาชนกรุงเทพมหานคร
สวนลุมพินี ดังต่อไปนี้

1. นโยบายในการจัดห้องสมุดประชาชน ให้เป็นแหล่ง การเรียนรู้ตลอดชีวิต

การจัดห้องสมุดประชาชน ปฏิบัติตามนโยบายของคณะ
ผู้บริหาร สำนักสวัสดิการสังคม กรุงเทพมหานครเป็นหลัก เช่นเดียวกับ
กรณีศึกษาข้างต้น

2. กฎหมายที่เกี่ยวข้อง

การจัดห้องสมุดประชาชน ปฏิบัติตามพระราชบัญญัติบริหาร
กรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2528 หมวดที่ 5 ว่าด้วยอำนาจหน้าที่ของ
กรุงเทพมหานคร มาตรา 89 เช่นเดียวกับกรณีศึกษาข้างต้น

3. หน่วยงานที่รับผิดชอบ

ห้องสมุดประชาชนกรุงเทพมหานคร สวนลุมพินี สังกัดและ
อยู่ในการควบคุมดูแลของฝ่ายห้องสมุดประชาชน กองนั้นทนาการ
สำนักสวัสดิการสังคม กรุงเทพมหานคร จากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่

พบว่า มีบุคลากรจำนวน 7 คน ประกอบด้วย บรรณารักษ์ 2 คน เจ้าหน้าที่ห้องสมุด จำนวน 3 คน และ ภารโรง จำนวน 2 คน

การประเมินผลการดำเนินการและการจัดกิจกรรม พบว่า ห้องสมุดประชาชนฯ ใช้แบบสอบถามความต้องการในการให้บริการ ด้านหนังสือและสื่อต่างๆ จากห้องสมุดประชาชนฯ ดังเจ้าหน้าที่กล่าวว่า “แบบสอบถามถามว่า ผู้ใช้ห้องสมุดประชาชนฯ ต้องการให้ห้องสมุดมีการบริการทรัพยากรประเภทใด หนังสือ วิทยุทัศน์ หรืออะไรต่างๆ เพื่อให้ตรงกับความต้องการของผู้ใช้บริการ” โดยมีการประเมินผลดังกล่าว ปีละ 1 ครั้ง ทั้งนี้ ข้อมูลเกี่ยวกับจำนวนผู้ใช้บริการ การจัดกิจกรรม จำนวนหนังสือ สมาชิกใหม่ และค่าปรับต่างๆ จะสรุปเพื่อนำเสนอแก่ฝ่ายห้องสมุดประชาชนกรุงเทพมหานคร เป็นประจำทุกปลายเดือน และจัดทำเป็นรายงานประจำปีของฝ่ายห้องสมุดประชาชนกรุงเทพมหานคร รวมทั้ง มีการจัดกล่องแสดงความคิดเห็นของผู้มาใช้บริการเพื่อนำข้อมูล และข้อเสนอแนะมาปรับปรุง เพื่อพัฒนาห้องสมุดประชาชนฯ ต่อไป

นอกจากนั้น ห้องสมุดประชาชนกรุงเทพมหานคร สานลุ่มพินี ประเมินผลการปฏิบัติงานเจ้าหน้าที่ของห้องสมุดฯ โดยฝ่ายห้องสมุดประชาชนกรุงเทพมหานคร อย่างสม่ำเสมอ

4. มาตรฐานการเรียนรู้ของห้องสมุดประชาชน สานลุ่มพินี

มาตรฐานการเรียนรู้ของห้องสมุดประชาชนกรุงเทพมหานคร สานลุ่มพินี คือ การที่ประชาชน ทุกเพศ ทุกวัย มาใช้บริการห้องสมุดประชาชนเพื่อศึกษา ค้นคว้า หาข้อมูล ด้วยตนเองตามอัธยาศัย

เมื่อมีเวลาว่าง การที่ประชาชนได้รับข่าวสาร และความรู้ต่างๆ ที่ทันสมัย และเป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิต หรือการประกอบอาชีพ และการที่เด็กและประชาชนทั่วไปเข้าร่วมกิจกรรมส่งเสริมการอ่านของห้องสมุดประชาชน จะก่อให้เกิดนิสัยรักการอ่านและตระหนักถึงความสำคัญของการอ่าน ตลอดจนความร่วมมือระหว่างห้องสมุดประชาชนกับหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐ เอกชน โรงเรียน และชุมชนในการจัดกิจกรรมเพื่อสนับสนุนและปลูกฝังนิสัยรักการอ่าน

5. การประเมินผลการจัดการเรียนรู้

ห้องสมุดประชาชนฯ แจกใบประเมินหลังจากทำกิจกรรมทุกครั้ง เพื่อให้เด็กเขียนหรือกรอกข้อความ เช่น เขียนหรือวาดในสิ่งที่ประทับใจ เกี่ยวกับการทำกิจกรรม นอกจากนี้ เจ้าหน้าที่ห้องสมุดประชาชนฯ สอบถามความต้องการของเด็กในการเข้าร่วมกิจกรรม แล้วประมวลสรุปความต้องการของเด็ก เพื่อจะจัดกิจกรรมให้ตรงกับความต้องการได้อย่างแท้จริง

ขณะเดียวกัน เจ้าหน้าที่ห้องสมุดประชาชนฯ ประเมินการทำกิจกรรมของเด็กแบบไม่เป็นทางการ โดยเปิดโอกาสให้เด็กตอบคำถามหรือร่วมทำกิจกรรมศิลปะ และเขียนเรียงความ หลังจากเสร็จสิ้นการเข้าร่วมกิจกรรมหลักแล้ว รวมทั้งสอบถามความพึงพอใจและความต้องการของผู้ใช้บริการเพิ่มเติม โดยการสอบถามด้วยวาจาอย่างไม่เป็นทางการ และได้จัดทำกล่องรับความคิดเห็น

6. การสนับสนุนทรัพยากรการเรียนรู้

ห้องสมุดประชาชน ได้รับการสนับสนุนจากกรุงเทพมหานคร ในการดำเนินการจัดกิจกรรมและดำเนินการของห้องสมุดในด้านงบประมาณ และการจัดหาเครื่องคอมพิวเตอร์ เพื่อให้บริการประชาชน ในการสืบค้นข้อมูลทางอินเทอร์เน็ตและชุมชน รวมทั้ง ภาคเอกชนและประชาชนให้การสนับสนุนด้านสิ่งของต่างๆ

7. การจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้

กิจกรรมที่ให้บริการแก่ประชาชนของห้องสมุดประชาชน มีหลายกิจกรรมด้วยกัน เช่น

1) กิจกรรมแนะนำการใช้ห้องสมุดและการสืบค้นข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต แก่นักศึกษานอกโรงเรียนที่มาใช้ห้องสมุดประชาชน รวมทั้งนักเรียนและประชาชนทั่วไป

2) ให้บริการสถานที่แก่โรงเรียนให้เด็กมาทำกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ เช่น โรงเรียนเซนต์โยเซฟคอนเวนต์ มีนักเรียนมาบำเพ็ญประโยชน์เป็นกลุ่ม กลุ่มละ 5-10 คน ช่วยเจ้าหน้าที่จัดหมวดหมู่หนังสือ และจัดมุมเด็กให้มีความน่าสนใจและจูงใจ

3) จัดกิจกรรมฝึกงานให้แก่ นิสิต นักศึกษาที่เรียนสาขาบรรณารักษศาสตร์ ส่วนใหญ่เป็นนักศึกษาของสถาบันราชภัฏฯ

4) เป็นสถานที่ทัศนศึกษา ดูงานของชาวต่างประเทศและสถาบันในประเทศ รวมทั้ง โรงเรียนที่มีความสนใจ โดยเจ้าหน้าที่กล่าวว่า "มีครูจากโรงเรียนที่อยู่แถวสวนลุมพินี หรือเขตปทุมวันพานักเรียนมาทัศนศึกษาที่ห้องสมุดประชาชน หลังเสร็จสิ้นจากการทัศนศึกษาที่สวนลุมพินี"

8. ผู้ใช้ห้องสมุดประชาชน

ผู้ใช้บริการจากห้องสมุดประชาชน พบว่า มีหลายกลุ่มด้วยกัน อาทิ

1) กลุ่มนักศึกษาการศึกษาภายนอกโรงเรียนในสวนลุมพินี ได้เชิญบรรณารักษ์ของห้องสมุดประชาชน ช่วยแนะแนวการใช้ห้องสมุด การใช้อินเทอร์เน็ตค้นหาข้อมูล และใช้บริการห้องสมุดประชาชน เพื่อทำรายงาน ค้นคว้าตำราต่างๆ เจ้าหน้าที่ห้องสมุดประชาชน กล่าวว่า "นักศึกษาการศึกษาภายนอกโรงเรียนในกรุงเทพฯ มาใช้ห้องสมุดประชาชนค่อนข้างมาก แทบทุกห้องสมุดประชาชนของกรุงเทพมหานครมีโอกาสให้บริการกับกลุ่มนักศึกษาการศึกษาภายนอกโรงเรียนเป็นประจำ"

2) นักเรียนจากโรงเรียนที่อยู่บริเวณใกล้เคียงมาทัศนศึกษาห้องสมุดประชาชนหรือช่วยงานในห้องสมุดประชาชนเป็นประจำ ตลอดจนทำกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ เช่น โรงเรียนเซนต์โยเซฟคอนเวนต์ เป็นต้น

3) ประชาชนทั่วไป เช่น พนักงานบริษัทต่างๆ ชาวต่างประเทศ รวมทั้ง กลุ่มผู้ออกกำลังกาย

4) เด็กที่เป็นสมาชิกของห้องสมุดประชาชน และเข้าร่วมโครงการส่งเสริมการอ่านที่ห้องสมุดประชาชน

5) นักศึกษาสาขาบรรณารักษศาสตร์ จากสถาบันราชภัฏฝึกงานในห้องสมุดประชาชน

ห้องสมุดประชาชนกรุงเทพมหานคร สวนลุมพินี มีผู้มาใช้บริการโดยเฉลี่ยประมาณวันละ 500 คน ในวันเสาร์-อาทิตย์ มีผู้มาใช้บริการประมาณวันละ 1,000 คน

9. ผู้สอนของห้องสมุดประชาชน สวนลุ่มพินี

ผู้ที่มีบทบาทในการจัดการเรียนรู้และสนับสนุนการเรียนรู้ของห้องสมุดประชาชน คือ บรรณารักษ์และเจ้าหน้าที่ของห้องสมุดทุกคน กล่าวคือ บรรณารักษ์และเจ้าหน้าที่ห้องสมุดประชาชนให้ความรู้แก่ประชาชน นักเรียน นักศึกษาเกี่ยวกับการใช้ห้องสมุดและวิธีการสืบค้นข้อมูล จัดโครงการส่งเสริมการอ่านให้แก่เด็กที่เป็นสมาชิก จัดนิทรรศการ แนะนำหนังสือใหม่ เล่านิทานให้เด็ก และจัดโครงการตระกร้าหนังสือ โดยเจ้าหน้าที่ทุกคนได้รับการอบรมเกี่ยวกับวิธีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อส่งเสริมการอ่าน เช่น การเล่านิทาน เป็นต้น

10. ปัญหาของห้องสมุดประชาชน สวนลุ่มพินี

ปัญหาของห้องสมุดประชาชน พบว่า มีปัญหาด้านต่างๆ ดังนี้

- 1) ปัญหาหนังสือสูญหาย หรือ หนังสือโดนตัดหรือฉีก เนื่องจากผู้ใช้บริการมีหลากหลาย ไม่มีการรักษาหนังสือที่เป็นของสาธารณะในห้องสมุด
- 2) ความจำกัดด้านพื้นที่ ห้องสมุดประชาชนคับแคบ โดยเฉพาะวันเสาร์-อาทิตย์ ที่นั่งอ่านหนังสือมีไม่เพียงพอ เนื่องจากมีจำนวนผู้ใช้บริการมากกว่า 1,700 คน พื้นที่จำกัดของห้องสมุดประชาชนไม่สามารถรองรับคนจำนวนมากได้
- 3) ผู้ใช้บริการประพடுத்தันไม่เหมาะสม เช่น การแต่งกายไม่เหมาะสม และไม่รักษาภาวะเบียดของห้องสมุด

4) อุปกรณ์คอมพิวเตอร์ไม่ทันสมัย ห้องสมุดประชาชนยังใช้ระบบเดิมในการค้นหาข้อมูลและการยืม - คืน

5) งบประมาณในการดำเนินงาน และการจัดซื้อคอมพิวเตอร์ มีค่อนข้างจำกัด เป็นอุปสรรคในการให้บริการแก่ประชาชน ปัจจุบันการใช้คอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ตมีความจำเป็นต่อการส่งเสริมให้ประชาชนสามารถศึกษาและเรียนรู้ด้วยตนเองเป็นอย่างยิ่ง

6) ห้องสมุดประชาชนฯ มีจำนวนเจ้าหน้าที่ให้บริการประชาชนไม่เพียงพอ คือ มีเจ้าหน้าที่ให้บริการ 5 คน ในช่วงเวลาที่มีผู้ใช้บริการเป็นจำนวนมาก เช่น วันเสาร์-อาทิตย์ และต้องให้บริการประชาชนเป็นเวลา 6 วัน ต่อสัปดาห์ และอยู่ให้บริการถึงค่ำ ทำให้เจ้าหน้าที่เกิดความเหน็ดเหนื่อย

11. ข้อเสนอแนะจากของห้องสมุดประชาชนฯ สวนลุมพินี

1) กรณีหนังสือสูญหายหรือฉีกขาด เจ้าหน้าที่ห้องสมุดประชาชน ได้พยายามตรวจตราอย่างเข้มงวด ใช้ลำโพงมาติดตั้ง ถ้ามีเหตุการณ์ดังกล่าวเกิดขึ้นจะประกาศทางลำโพง ให้ผู้ที่ทำผิดได้หยุดการกระทำดังกล่าว หรือติดตั้ง Bar Code ที่สันหนังสือและสื่อต่างๆ เพื่อป้องกันการสูญหาย

2) กรณีการปฏิบัติตนไม่เหมาะสมของผู้ใช้บริการ ห้องสมุดประชาชนฯ ได้จัดทำทำประกาศข้อปฏิบัติการใช้ห้องสมุดอย่างชัดเจน รวมทั้ง มีการกล่าวตักเตือนเป็นรายบุคคล

3) กรณีอุปกรณคอมพิวเตอร์ของห้องสมุดไม่ทันสมัย ต้องรอนงบประมาณจากกรุงเทพมหานคร ในการอนุมัติงบประมาณ และจัดซื้อเครื่องคอมพิวเตอร์ใหม่

4. ห้องสมุดประชาชน ปิดทำการในวันอาทิตย์เร็วขึ้น คือ 17.00 น. ทำให้เจ้าหน้าที่ทุกคนได้มีโอกาสพักผ่อนมากขึ้น

กรณีศึกษาที่ 4: บ้านหนังสือสวนสวย เขตสาทร

การสำรวจสภาพแวดล้อมและสัมพันธภาพการจัดการเรียนรู้ของบ้านหนังสือสวนสวย เขตสาทร พบรายละเอียดดังนี้

บ้านหนังสือสวนสวย เขตสาทร เป็นห้องสมุดประชาชนขนาดเล็ก มีลักษณะคล้ายบ้าน จัดตั้งอยู่ในชุมชนต่างๆ ในเขตกรุงเทพมหานคร เพื่อพัฒนาและขยายการบริการห้องสมุดประชาชนในเชิงรุกและสามารถเข้าถึงชุมชนมากขึ้น มีจำนวนเพียงพอต่อความต้องการได้รับบริการห้องสมุดของประชาชน เพื่อเป็นการกระจายการบริการ การอ่านให้กว้างขวางมากขึ้น

บ้านหนังสือสวนสวย เขตสาทร เปิดให้บริการวันอังคารถึงวันอาทิตย์ ตั้งแต่เวลา 10.00-18.00 น. และปิดทำการในวันจันทร์ และวันนักขัตฤกษ์

บริเวณด้านหน้าบ้านหนังสือสวนสวย

สภาพแวดล้อมบ้านหนังสือสวนสวย เขตสาทร

บ้านหนังสือสวนสวยฯ เป็นห้องสมุดประชาชนขนาดเล็ก ที่นำตู้คอนเทนเนอร์ ขนาด 3X6 เมตร จำนวน 2 ตู้ มาประกอบกันเป็นห้องสมุด เป็นอาคารชั้นเดียว ตั้งอยู่บริเวณสวนสาธารณะ ซึ่งในอดีตเป็นป่าช้า วัดดอน ได้รับการพัฒนาให้เป็นสวนสาธารณะ มีความสงบเงียบ ตั้งอยู่ในเขตชุมชนที่ประชาชนสามารถเดินทางมาใช้บริการได้สะดวก มีรั้วแสดงอาณาเขต มีสนามหญ้าและสวนหย่อมหน้าบ้านหนังสือสวนสวยฯ มีป้ายชื่อบ้านหนังสือและมีกำหนดเวลาการให้บริการอย่างชัดเจน เป็นป้ายประกาศที่ทางเข้าบ้านหนังสือ

ภายในบ้านหนังสือฯ มีความสงบเงียบ ผนังห้องทาสีสว่าง และมีแสงสว่างพอเพียง มีการจัดตั้งโต๊ะทำงานของเจ้าหน้าที่ ใกล้ประตูเข้า-ออก มีป้ายชี้แจงมารยาทและข้อปฏิบัติในการใช้บริการ มีการจัดแสดงข่าวสารข้อมูลต่างๆ ที่น่าสนใจและเป็นประโยชน์ และมีห้องน้ำอยู่ภายใน

บ้านหนังสือสวนสวยๆ แบ่งส่วนใช้สอยออกเป็นมุมต่างๆ เช่น มุมสำหรับเด็ก มีของเล่น ลูกโลกจำลอง หุ่นมือสำหรับเด็ก รูปภาพ และแผนที่ติดอยู่ที่ผนังห้อง ที่นั่งอ่านหนังสือมีลักษณะเป็น เบาะหนังสือสวยวางราบไปกับพื้นห้อง มีโต๊ะเตี้ยที่มีสีสน်สวยงาม พร้อมทั้งมีหนังสือต่างๆ จัดวางบนชั้นหนังสืออย่างเป็นระเบียบ เช่น สารานุกรมสำหรับเด็ก การ์ตูน และหนังสือนิทาน เป็นต้น มุมสำหรับเด็กนี้จัดอยู่ใกล้กับมุมที่อ่านหนังสือของผู้ใหญ่ โดยไม่สามารถแยกให้ห่างจากมุมอ่านหนังสือของผู้ใหญ่ได้ เนื่องจากพื้นที่ของบ้านหนังสือสวนสวยๆ มีจำกัด

มุมสำหรับเด็ก

มุมหนังสือและวารสาร มีนวนิยายและหนังสือที่เกี่ยวกับการบ้านการเมือง อาชีพ การเกษตร และสารคดี ดังที่เจ้าหน้าที่กล่าวว่า "เราไม่เห็นวิชาการมากเกินไป" มีการแบ่งหนังสือออกเป็นหมวดหมู่ โดยใช้ระบบทศนิยมของดิวอี้ และจัดทำป้ายบอกหมวดหมู่ที่ชัดเจน

มุมอ่านหนังสือ

มุมที่อ่านหนังสือพิมพ์ ประกอบด้วย แคร่วางหนังสือพิมพ์ โซฟาและโต๊ะพร้อมเก้าอี้ เพื่อนั่งอ่านหนังสือ วารสารและหนังสือพิมพ์ ซึ่งจัดอย่างเป็นสัดส่วน

ที่อ่านหนังสือภายนอกบ้านหนังสือสวนสวยๆ จัดตั้งในบริเวณสวนหย่อมหน้าบ้านหนังสือ ประกอบด้วยโต๊ะ-เก้าอี้หินให้นั่งอ่านได้ทันที

บริเวณที่อ่านหนังสือนอกบ้านหนังสือสวนสวย

นอกจากนี้ คณะวิจัยได้วิเคราะห์องค์ประกอบต่างๆ ตามหลักการ จัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ในบ้านหนังสือสวนสวย เขตสาทร ดังต่อไปนี้

1. นโยบายการจัดบ้านหนังสือสวนสวย เขตสาทร

การจัดบ้านหนังสือสวนสวยฯ ปฏิบัติตามนโยบายของคณะผู้บริหาร สำนักสวัสดิการสังคม กรุงเทพมหานคร

2. กฎหมายที่เกี่ยวข้อง

การจัดบ้านหนังสือสวนสวยฯ แห่งนี้ ได้ปฏิบัติตามพระราชบัญญัติบริหารกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2528

3. หน่วยงานที่รับผิดชอบ

บ้านหนังสือสวนสวย เขตสาทร อยู่ในการดูแลของฝ่ายห้องสมุดประชาชน กองนันทนาการ สำนักสวัสดิการสังคม กรุงเทพมหานคร บ้านหนังสือฯ มีบุคลากร จำนวน 2 คน ประกอบด้วย อาสาสมัครในพื้นที่ที่บ้านหนังสือสวนสวยฯ ตั้งอยู่

ด้านการประเมินผล พบว่า บ้านหนังสือฯ จัดเก็บข้อมูลเป็นสถิติเกี่ยวกับจำนวนผู้มาใช้บริการประจำวัน จำนวนผู้เข้าร่วมกิจกรรม และผลการจัดกิจกรรมที่จัดให้กับประชาชนและเด็ก มีการสรุปข้อมูลและนำเสนอแก่ฝ่ายห้องสมุดประชาชนกรุงเทพมหานคร เพื่อจัดทำเป็นรายงานผลการดำเนินการประจำปีของห้องสมุดประชาชนกรุงเทพมหานครต่อไป อีกทั้งยังมีการสอบถามความคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากผู้ใช้บริการ

4. มาตรฐานการเรียนรู้ของบ้านหนังสือสวนสวยฯ

มาตรฐานการเรียนรู้ของบ้านหนังสือสวนสวยฯ คือ การที่ประชาชน ทุกเพศ ทุกวัย มาใช้บริการบ้านหนังสือสวนสวยฯ เพื่อศึกษาค้นคว้าหาข้อมูลด้วยตนเองตามอัธยาศัยเมื่อมีเวลาว่าง ประชาชนได้รับ

ข่าวสารและความรู้ที่มีความทันสมัยและเป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิต หรือการประกอบอาชีพ เด็กและประชาชนทั่วไปเข้าร่วมกิจกรรม ส่งเสริมการอ่านที่บ้านหนังสือสวนสวยๆ เป็นผู้จัด ซึ่งก่อให้เกิดนิสัยรัก การอ่านและตระหนักถึงความสำคัญของการอ่าน มีความร่วมมือระหว่าง บ้านหนังสือสวนสวยๆ กับชุมชนในการจัดกิจกรรมเพื่อสนับสนุนและ ปลุกฝังนิสัยรักการอ่าน

5. การประเมินผลการจัดการเรียนรู้

การประเมินผลการจัดการเรียนรู้และการจัดกิจกรรมต่างๆ ให้กับ ผู้ใช้บริการบ้านหนังสือ พบว่า เจ้าหน้าที่ที่มีการสอบถามความคิดเห็น และความพึงพอใจในการมาใช้บริการของประชาชน มีการประเมินผล กิจกรรมโดยการสังเกตพฤติกรรมของเด็กขณะเข้าร่วมกิจกรรม และ การสนทนากับเด็กอย่างไม่เป็นทางการเกี่ยวกับประโยชน์ที่ได้รับจากการ เข้าร่วมกิจกรรม นอกจากนี้ มีการทดสอบสิ่งที่ได้เรียนรู้จากการทำ กิจกรรมอย่างไม่เป็นทางการ ดังเจ้าหน้าที่กล่าวว่า "เราให้เด็กเขียนตัว อักษรเรียงกัน ตั้งแต่ ก-ฮ แล้วสังเกตว่าเขาเข้าใจความหมายของ ก.ไก่ หรืออักษรอื่นๆ หรือไม่"

6. การสนับสนุนทรัพยากรการเรียนรู้

บ้านหนังสือสวนสวยๆ ได้รับการสนับสนุนจากกรุงเทพมหานคร ในการดำเนินการจัดกิจกรรมและดำเนินการของบ้านหนังสือฯ ในด้าน งบประมาณและการจัดซื้อหนังสือ และวารสารใหม่ อย่างสม่ำเสมอ อีกทั้งยังได้รับการสนับสนุนสิ่งของจากชุมชนใกล้เคียง

7. การจัดกิจกรรมส่งเสริมและสนับสนุนการเรียนรู้

การจัดกิจกรรมของบ้านหนังสือสวนสวยฯ พบว่า กิจกรรมที่ให้บริการแก่ผู้ใช้ห้องสมุดมีหลายกิจกรรมด้วยกัน เช่น

- 1) การจัดหนังสือสำหรับเด็ก และส่งเสริมให้เด็กรู้จักตัวอักษร
- 2) ให้บริการห้องสมุดทั่วไป เช่น บริการแนะนำ ตอบคำถาม ช่วยค้นคว้า แนะนำการอ่าน บริการหนังสือ วารสาร หนังสือพิมพ์ให้อ่านภายในห้องสมุด แต่ไม่มีบริการให้ยืมออกนอกบ้านหนังสือฯ เนื่องจากเป็นนโยบายของฝ่ายห้องสมุดประชาชน กรุงเทพมหานคร ที่จะให้ผู้ใช้บริการอ่านหนังสือและใช้สื่อต่างๆ ได้ภายในบ้านหนังสือเท่านั้น

8. ผู้ใช้บ้านหนังสือสวนสวย เขตสาทร

ผู้รับบริการจากบ้านหนังสือฯ พบว่ามีหลายกลุ่ม คือ

- 1) ประชาชนทั่วไป ทุกเพศ ทุกวัย ที่อาศัยอยู่ในชุมชนบริเวณใกล้กับบ้านหนังสือสวนสวยฯ
- 2) เด็กเล็ก ที่พ่อแม่นำมาฝากไว้ ในขณะที่ไปออกกำลังกาย เด็กได้ทำกิจกรรมต่างๆ ที่บ้านหนังสือสวนสวยฯ จัดขึ้น เช่น วาดรูป เล่านิทาน เล่นเกม เป็นต้น
- 3) เด็กวัยเรียนที่มาทำการบ้านและค้นหาข้อมูลเพื่อประกอบการเรียนการสอน

ปัจจุบันบ้านหนังสือสวนสวย เขตสาทร มีผู้มาใช้บริการโดยเฉลี่ยประมาณ 30-40 คน ในวันธรรมดา หากเป็นวันเสาร์-อาทิตย์ มีผู้มาใช้บริการโดยเฉลี่ยประมาณ 70-80 คน

9. ผู้สอนของบ้านหนังสือสวนสวย เขตสาทร

อาสาสมัคร ซึ่งเป็นผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชนที่บ้านหนังสือฯ ตั้งอยู่ เป็นผู้ที่มีบทบาทในการจัดการเรียนรู้ จัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน ให้บริการหนังสือแก่ประชาชน และประชาสัมพันธ์บ้านหนังสือสู่ชุมชน

10. ปัญหาของบ้านหนังสือสวนสวย เขตสาทร

ปัญหาของบ้านหนังสือสวนสวยฯ พบว่ามีปัญหา ดังนี้

1) พื้นที่ของบ้านหนังสือ มีจำกัด ไม่สามารถแยกมุมสำหรับเด็ก ให้อยู่ห่างจากมุมอ่านหนังสือได้ ทำให้เด็กที่มาใช้บริการบ้านหนังสือฯ ส่งเสียงดังรบกวนผู้อื่นในบางครั้ง

2) หนังสือ วารสารของบ้านหนังสือฯ มีจำนวนไม่เพียงพอต่อความต้องการของประชาชน

11. ข้อเสนอแนะจากบ้านหนังสือสวนสวย เขตสาทร

1) ในกรณีที่เด็กส่งเสียงรบกวนผู้ใช้บริการ เจ้าหน้าที่ได้ ตักเตือนให้เด็กลดเสียงลง หากไม่มีผู้ใดมาใช้บริการก็ปล่อยให้เด็ก ส่งเสียงดังได้บ้าง และควรจัดให้มีมุมสำหรับเด็กแยกออกไปจากที่อ่าน หนังสือของผู้ใหญ่

2) เจ้าหน้าที่ประชาสัมพันธ์ให้ผู้มาใช้บริการรับทราบว่ามี หนังสือใหม่

กรณีศึกษาที่ 5 : ห้องสมุดประชาชนจังหวัดเชียงใหม่

การสำรวจสภาพแวดล้อมห้องสมุดประชาชนและสัมภาษณ์การจัดการเรียนรู้ของห้องสมุดประชาชนจังหวัดเชียงใหม่ พบรายละเอียด ดังนี้

ห้องสมุดประชาชนจังหวัดเชียงใหม่ เป็นหน่วยงานสังกัดศูนย์ส่งเสริมการศึกษาตามอัธยาศัย สำนักบริหารงานการศึกษาออกโรงเรียน เปิดให้บริการทุกวัน เวลา 08.30-17.00 น. ยกเว้นวันนักขัตฤกษ์

สภาพแวดล้อมของห้องสมุดประชาชนจังหวัดเชียงใหม่

ห้องสมุดประชาชนจังหวัดเชียงใหม่

ที่ตั้งของห้องสมุดประชาชนจังหวัดเชียงใหม่ ตั้งอยู่ ณ บริเวณศูนย์กลางของชุมชน มีรถประจำทางผ่านหลายสาย สะดวกต่อการมาใช้บริการ อาคารห้องสมุดสร้างเป็นอาคาร 2 ชั้น ลักษณะของอาคารมีความแข็งแรงและมั่นคง มีการตกแต่งพื้นที่ภายนอกอย่างสวยงาม

ด้านหน้ามีป้ายชื่อห้องสมุดประชาชนจังหวัดเชียงใหม่ที่เห็นได้ชัดเจน รวมทั้งกำหนดเวลาเปิด-ปิดห้องสมุด

ภายในอาคารห้องสมุด มีความสงบเงียบ ไม่มีเสียงรบกวนจากภายนอก เป็นอาคารที่ไม่ได้ติดตั้งเครื่องปรับอากาศ แต่มีระบบการถ่ายเทอากาศที่ดี

ภายในห้องสมุดประชาชน

เมื่อเดินเข้าห้องสมุด พบโต๊ะรับ-จ่ายหนังสือ และป้ายแนะนำการใช้ห้องสมุด เช่น ระเบียบมารยาทในการใช้ห้องสมุด วันและเวลาทำการ หมวดยุทธศาสตร์ และการใช้วัสดุสารสนเทศประเภทต่างๆ มีข้อมูลต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ และข่าวสารที่น่าสนใจ เป็นต้น ภายในอาคารมีการแบ่งสัดส่วนของห้องเพื่อที่ใช้ในกิจกรรมต่างๆ เช่น

มุมเด็ก อยู่ใกล้กับที่อ่านหนังสือชั้นล่าง จัดเป็นมุมเฉพาะภายในมุมเด็ก มีหนังสือนิทานต่างๆ ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ มีโทรทัศน์และวีดีทัศน์ให้บริการ มีการตกแต่งมุมเด็กให้สวยงาม

มุมเด็ก

มุมวารสารและหนังสือพิมพ์ มีทั้งวารสาร หนังสือพิมพ์ ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ มีที่นั่งอ่าน โดยจัดมุมนี้แยกออกจากมุมอื่นๆ เพื่อความสะดวก ในการรับบริการ

มุมโสตทัศนศึกษา มีบริการสื่อโสตทัศนศึกษาต่างๆ จัดแยกเป็นมุมที่เป็นเอกเทศ เป็นสัดส่วนเฉพาะ เพื่อให้ไม่รบกวนแก่ผู้อ่านหนังสือในห้องสมุด

มุมมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช ตั้งอยู่ที่ชั้น 2 จัดเป็นห้องและมีสื่อการเรียนการสอนต่างๆ เช่น เอกสารการสอนชุดวิชาต่างๆ จัดอยู่บนชั้นวางหนังสืออย่างเป็นระเบียบ เทปวีดิทัศน์ ตำราและเอกสารอ้างอิงต่างๆ

นอกจากมุมต่างๆ ที่กล่าวมาแล้วนั้น พบว่า ห้องสมุดประชาชน ได้มีการจัดนิทรรศการ กระดานติดข่าวสารและข้อมูลต่างๆ ที่ให้ความรู้ โดยจัดเป็นประจำทุกเดือน นิทรรศการจัดอยู่บริเวณด้านในของห้องสมุด และมุมอื่นๆ นำเสนอเกี่ยวกับวันสำคัญ และให้ข้อมูลข่าวสารที่น่าสนใจ แก่ผู้มาใช้บริการ

สื่อต่าง ๆ ที่ให้บริการ สื่อที่ห้องสมุดประชาชนจังหวัดเชียงใหม่ ให้บริการ มีหลายประเภท เช่น

- สื่อสิ่งพิมพ์ เช่น หนังสือพิมพ์ ส่วนใหญ่จะเป็นหนังสือพิมพ์ภาษาไทยและมีภาษาอังกฤษเพียงส่วนน้อย เช่น Bangkok Post สำหรับวารสาร มีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ จุลสาร กฤตภาค นิตยสาร หนังสือวิชาการ หนังสืออ้างอิง หนังสือส่งเสริมพัฒนาอาชีพ นวนิยาย และหนังสือสำหรับเด็กและเยาวชน ทุกปีห้องสมุดประชาชนฯ ได้สั่งซื้อสิ่งพิมพ์ต่างๆ เพิ่มเติม เพื่อความทันสมัยและหลากหลาย

- สื่อโสตทัศนูปกรณ์ เช่น วิทยุทัศน์ การ์ตูน สารคดี แผ่นดิสก์ คอมพิวเตอร์ และเทปการเรียนการสอนของมหาวิทยาลัยสุโขทัย ธรรมมาธิราช และห้องสมุดเสียง เป็นต้น

- สื่อข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ เช่น อินเทอร์เน็ตและข้อมูลดิจิทัล ซึ่งมีข้อมูลที่เป็นสถิติต่างๆ

- สื่อสาริต เช่น รูปภาพ แผนภูมิ และหุ่นจำลอง ซึ่งจะใช้ในการจัดกิจกรรมให้แก่เด็กในระยะปิดภาคเรียน

มุมอินเทอร์เน็ต มุมนี้ตั้งอยู่ภายในห้องสมุดประชาชนฯ โดยแบ่งแยกเป็นห้องขนาดเล็ก ภายในห้องมีโต๊ะวางเครื่องคอมพิวเตอร์หลายเครื่อง โดยห้องสมุดประชาชนฯ ให้บริการสำหรับผู้ที่ต้องการมาค้นหาข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต

มุมอินเทอร์เน็ต

ที่ทำงานด้านเทคนิค อยู่ด้านในของห้องสมุดประชาชนฯ
มีอุปกรณ์ซ่อมแซมหนังสือ และจัดทำสื่อการสอนต่าง ๆ

นอกจากนี้ คณะวิจัยได้วิเคราะห์องค์ประกอบ ตามหลักการจัด
ตั้งแหล่งการเรียนรู้ในห้องสมุดประชาชนจังหวัดเชียงใหม่ ดังนี้

1. นโยบายการจัดห้องสมุดประชาชนจังหวัดเชียงใหม่ ให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต

การศึกษานโยบายการจัดห้องสมุดประชาชนจังหวัดเชียงใหม่
เพื่อเป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต พบว่า สำนักบริหารงานการศึกษา
นอกโรงเรียนกำหนดนโยบายการจัดและส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต
ให้แก่ประชาชนที่อยู่นอกโรงเรียน ในรูปแบบของการศึกษานอกระบบ
และการศึกษาตามอัธยาศัย ด้านการศึกษาพื้นฐาน การศึกษาเพื่อ
พัฒนาอาชีพ การศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตและการศึกษาเพื่อพัฒนา
สังคมและชุมชน โดยจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับการปฏิรูปการศึกษา
และบริบทของชุมชน ตลอดจนความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย
ยึดชุมชนเป็นฐานและบูรณาการกิจกรรมให้สอดคล้องกับวิถีชีวิต
ของประชาชน เพื่อเป็นการสร้างคน สร้างงาน สร้างรายได้ และอำนวย
โอกาสให้ประชาชนได้เรียนรู้ตลอดชีวิตอันจะนำไปสู่สังคมแห่งปัญญา

ด้านบริหารห้องสมุดประชาชน สำนักบริหารงานการศึกษา
นอกโรงเรียน ได้มอบหมายให้ศูนย์ส่งเสริมการศึกษาตามอัธยาศัย
กำกับดูแลให้ห้องสมุดประชาชนจังหวัดเชียงใหม่ จัดการศึกษาตาม
อัธยาศัยในห้องสมุดประชาชน โดยบริการสื่อเพื่อการเรียนรู้ทุกประเภท
จัดกิจกรรมการเรียนรู้ ส่งเสริมการอ่าน ให้ประชาชนมีส่วนร่วมใน

การพัฒนาห้องสมุดในรูปของคณะกรรมการห้องสมุด นอกจากนี้ยังมีแผนพัฒนาห้องสมุดเป็นรายปี ทั้งแผนพัฒนาระยะยาวและแผนพัฒนาระยะสั้น

นอกจากนั้น ปีงบประมาณ 2547 ศูนย์ส่งเสริมการศึกษาตามอัธยาศัย สำนักบริหารงานการศึกษาออกโรงเรียน ได้กำหนดโครงการพัฒนาห้องสมุดประชาชนให้เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ตลอดชีวิตตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ มาตรา 25 และโครงการพัฒนาห้องสมุดประชาชนจังหวัดให้เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้และค้นคว้าเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจ โดยปรับปรุงห้องสมุดประชาชนในเมืองหลัก 15 แห่ง เพื่อให้ห้องสมุดประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนและประเทศ

จากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ห้องสมุดประชาชนจังหวัดเชียงใหม่ สรุปว่า การจัดห้องสมุดประชาชนจังหวัดเชียงใหม่ ยึดถือนโยบายการจัดห้องสมุดให้มีความทันสมัย มีการบริการด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร และสร้างเครือข่ายห้องสมุดเพื่อเชื่อมโยงแหล่งความรู้ส่งเสริมให้ประชาชนมีนิสัยรักการอ่านและการศึกษาค้นคว้า รู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ โดยดำเนินการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านหลากหลาย รูปแบบ

2. กฎหมายที่เกี่ยวข้อง

การจัดห้องสมุดประชาชนจังหวัดเชียงใหม่ ใช้ระเบียบกรมการศึกษานอกโรงเรียนว่าด้วยห้องสมุดประชาชน พ.ศ. 2535 ซึ่งเป็น การกำหนดอำนาจหน้าที่ของศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดในการจัดการศึกษาแก่ประชาชน ทั้งในระบบโรงเรียน และนอกระบบโรงเรียน ห้องสมุดประชาชนเป็นส่วนหนึ่งของระบบการศึกษาแห่งชาติ

เป็นสถาบันสำหรับผู้ที่ศึกษาด้วยตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ศูนย์ส่งเสริมการศึกษาตามอัธยาศัย

3. หน่วยงานที่รับผิดชอบ

ห้องสมุดประชาชนจังหวัดเชียงใหม่ สังกัดและอยู่ในการดูแลของศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดเชียงใหม่ มีบุคลากรของห้องสมุด จำนวน 11 คน เป็นเจ้าหน้าที่ให้บริการห้องสมุด 9 คน และภารโรง 2 คน ทั้งนี้ ห้องสมุดมีปัญหาจำนวนเจ้าหน้าที่ไม่เพียงพอในการให้บริการแก่ประชาชนในช่วงเวลาที่มีผู้มาใช้บริการจำนวนมาก โดยเฉพาะในวันเสาร์และวันอาทิตย์

ด้านการวัดและประเมินผลหน่วยงาน ไข่ระเบียบกรมการศึกษา นอกโรงเรียน พ.ศ.2535 หมวดที่ 7 พบว่า มีการรายงานผลการปฏิบัติงานแก่หัวหน้าฝ่ายห้องสมุดทุกสิ้นเดือน เป็นการประเมินผลการดำเนินการภายใน การรายงานได้รายงานเกี่ยวกับผลการจัดกิจกรรม สถิติผู้ใช้บริการ หนังสือที่ได้รับการบริจาค จำนวนเงินค่าปรับค่าสมาชิก เป็นต้น และเมื่อถึงสิ้นปีฝ่ายห้องสมุดประชาชนได้จัดรวบรวมจัดทำเป็นรายงานประจำปีของห้องสมุด เพื่อเสนอต่อศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดต่อไป

4. มาตรฐานการเรียนรู้ของห้องสมุดประชาชน

มาตรฐานการเรียนรู้ของห้องสมุดประชาชนจังหวัดเชียงใหม่ คือ การส่งเสริมให้ประชาชนทุกเพศ ทุกวัย มาใช้บริการห้องสมุดประชาชนเพื่อศึกษา ค้นคว้า หาข้อมูลด้วยตนเองตามอัธยาศัย เมื่อมีเวลาว่าง ประชาชนได้รับข่าวสารและความรู้ ที่มีความทันสมัย

และเป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตหรือการประกอบอาชีพ เด็กและประชาชนทั่วไปเข้าร่วมกิจกรรมที่เป็นกิจกรรมส่งเสริมการอ่านที่ห้องสมุดประชาชนเป็นผู้จัด ประชาชนรู้จักค้นคว้า หาความรู้ด้วยตนเอง รักการอ่านและเห็นถึงความสำคัญของการอ่าน มีความร่วมมือระหว่างห้องสมุดประชาชนกับหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐ เอกชน โรงเรียน และชุมชนในการจัดกิจกรรมเพื่อสนับสนุนและปลูกฝังนิสัยรักการอ่านและให้ข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชนผู้มาใช้บริการห้องสมุดประชาชน

5. การประเมินผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

การประเมินผลการเรียนรู้และการจัดกิจกรรมต่างๆ ให้แก่ผู้ใช้บริการห้องสมุด พบว่า มีวิธีการประเมินผลหลายวิธีด้วยกัน กล่าวคือ ใช้แบบสอบถามด้วยวาจา และจัดให้มีกล่องแสดงความคิดเห็นของผู้มาใช้บริการ

นอกจากการประเมินเกี่ยวกับการบริการแล้ว ห้องสมุดประชาชนจังหวัดเชียงใหม่ มีการประเมินผลการจัดกิจกรรมที่จัดให้แก่เด็ก โดยการสัมภาษณ์และการใช้แบบสอบถาม

6. การสนับสนุนทรัพยากรการเรียนรู้

ห้องสมุดประชาชนจังหวัดเชียงใหม่ ได้รับงบประมาณสนับสนุนจากสำนักบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการ ในการดำเนินการจัดกิจกรรมและดำเนินการของห้องสมุด และสนับสนุนการจัดหาเครื่องคอมพิวเตอร์ เพื่อให้บริการประชาชนทางด้านการสืบค้นข้อมูล การใช้อินเทอร์เน็ต

7. การจัดกิจกรรมส่งเสริมและสนับสนุนการเรียนรู้

การจัดกิจกรรมของห้องสมุดประชาชน จังหวัดเชียงใหม่ พบว่ากิจกรรมที่ให้บริการแก่ประชาชนมีหลายกิจกรรมด้วยกัน เช่น

1) บริการการใช้ห้องสมุด โดยบรรณารักษ์แนะนำการใช้ห้องสมุดและการสืบค้นอินเทอร์เน็ตให้นักศึกษาการศึกษานอกโรงเรียนที่มาใช้ห้องสมุดประชาชนฯ รวมทั้ง นักเรียน และประชาชนทั่วไปที่มาใช้บริการของห้องสมุดประชาชนฯ

2) ห้องสมุดประชาชนฯ เปิดโอกาสให้นักศึกษามาร่วมประกอบกิจกรรมต่างๆ เช่น นักศึกษาจากมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ช่วยบรรณารักษ์ในการดูแลห้องสมุด จัดหมวดหมู่หนังสือ และจัดมุมเด็ก ให้มีความน่าสนใจและจูงใจ

3) กิจกรรมการฝึกงาน เป็นสถานที่ฝึกงานของนักศึกษาจากมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ สาขาบรรณารักษศาสตร์

4) เป็นสถานที่ศึกษาดูงานของสถาบันต่างๆ

5) กิจกรรมส่งเสริมการอ่าน จัดขึ้นสำหรับประชาชนและเยาวชน เพื่อส่งเสริมให้เกิดนิสัยรักการอ่าน

6) กิจกรรมลานวิชาชีพ จัดขึ้นเพื่อให้ประชาชนที่สนใจมาฝึกวิชาชีพ เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้วิชาชีพของประชาชน

ห้องสมุดประชาชนจังหวัดเชียงใหม่ นอกจากจัดบริการความรู้ดังกล่าวแล้ว ยังมีบริการที่เป็นบริการของห้องสมุดทั่วไป เช่น บริการยืม-คืน ยืม-คืนระหว่างห้องสมุด บริการแนะนำหนังสือตอบคำถาม ช่วยค้นคว้า แนะนำการอ่าน บริการหนังสือ วารสาร หนังสือพิมพ์ บริการสารสนเทศ วรรณคดี กฤตภาค หนังสืออ้างอิง บริการโสตทัศนศึกษา เป็นต้น

8. ผู้ใช้ห้องสมุดประชาชนจังหวัดเชียงใหม่

ผู้ได้รับบริการจากห้องสมุดประชาชนฯ พบว่า มีหลายกลุ่มด้วยกัน คือ

1) ประชาชนทั่วไป ทั้งที่เป็นสมาชิกของห้องสมุดประชาชนฯ และผู้ที่ผ่านมา ใช้บริการในห้องสมุด โดยมีทุกเพศ ทุกระดับอายุ

2) กลุ่มผู้ใช้บริการที่เป็นเด็กและเป็นสมาชิกของห้องสมุดประชาชนจังหวัดเชียงใหม่ เข้าร่วมโครงการส่งเสริมการอ่านที่ห้องสมุดประชาชนฯ เป็นผู้จัด

3) นักศึกษาสาขาบรรณารักษศาสตร์ จากมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ฝึกงานในห้องสมุดประชาชนฯ นักเรียนจากโรงเรียนที่อยู่ในบริเวณใกล้เคียงมาทัศนศึกษาห้องสมุดประชาชนจังหวัดเชียงใหม่ หรือมาช่วยงานในห้องสมุดประชาชนจังหวัดเชียงใหม่ ทำกิจกรรมชั่วโมงบำเพ็ญประโยชน์ เป็นต้น

ปัจจุบันห้องสมุดประชาชนจังหวัดเชียงใหม่ มีผู้มาใช้บริการโดยเฉลี่ยประมาณวันละ 300 คน ในวันเสาร์-อาทิตย์มีผู้มาใช้บริการประมาณวันละ 400 คน

9. ผู้สอนของห้องสมุดประชาชนจังหวัดเชียงใหม่

ผู้มีบทบาทในการจัดการเรียนรู้และสนับสนุนการเรียนรู้ คือ บรรณารักษ์และเจ้าหน้าที่ของห้องสมุดประชาชนจังหวัดเชียงใหม่ทุกคน นอกจากนี้ มีวิทยากรพิเศษจากภายนอกมาให้ความรู้

10. ปัญหาของห้องสมุดประชาชนจังหวัดเชียงใหม่

ปัญหาของห้องสมุดประชาชนฯ สรุปว่ามีปัญหาด้านต่างๆ ดังนี้

■ ปัญหาการใช้ห้องสมุดของประชาชน

1) ห้องสมุดประชาชนจังหวัดเชียงใหม่ ประสบปัญหาหนังสือหาย หรือหนังสือโดนตัดหรือฉีก เนื่องจากผู้ใช้บริการมีหลากหลาย และขาดจิตสำนึกในการรักษาหนังสือที่เป็นของสาธารณะ และขาดจิตสำนึกในการใช้ห้องสมุด

2) มีความจำกัดด้านพื้นที่ ห้องสมุดประชาชนจังหวัดเชียงใหม่ มีความคับแคบ โดยเฉพาะวันเสาร์-อาทิตย์ มีที่นั่งอ่านหนังสือไม่เพียงพอ จำนวนผู้ใช้บริการจำนวนมากกว่า 500 คน ทำให้ห้องสมุดไม่สามารถรองรับคนจำนวนมากดังกล่าวได้

3) หนังสือมีไม่เพียงพอ หนังสือมีหลากหลายประเภท แต่มีจำนวนน้อย เมื่อเปรียบเทียบกับจำนวนประชาชนที่มาใช้บริการ จึงทำให้ไม่เพียงพอที่จะให้บริการ และไม่สามารถซื้อเพิ่มเติมได้ เนื่องจากขาดงบประมาณ

■ ปัญหาในการดำเนินการ

1) ด้านงบประมาณ การดำเนินการห้องสมุดและการจัดซื้อคอมพิวเตอร์ค่อนข้างมีจำกัด จึงเป็นอุปสรรคในการให้บริการแก่ประชาชน ปัจจุบันการใช้คอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ตมีความจำเป็นอย่างยิ่งต่อการสนับสนุนให้ประชาชนสามารถศึกษาหาข้อมูลและเรียนรู้ด้วยตนเอง

2) ด้านบุคลากร ห้องสมุดประชาชนจังหวัดเชียงใหม่ มีจำนวนเจ้าหน้าที่ให้บริการประชาชนไม่เพียงพอ คือ มีจำนวนเจ้าหน้าที่ให้บริการ 3 คน ในช่วงระยะเวลาที่มีผู้ใช้บริการเป็นจำนวนมาก เช่น วันเสาร์-อาทิตย์ ซึ่งต้องให้บริการประชาชนทุกวัน ต้องหมุนเวียนเจ้าหน้าที่

ให้มาทำงานครบทั้ง 7 วัน ทำให้เจ้าหน้าที่ที่มีความเหน็ดเหนื่อยและ
พักผ่อนไม่เพียงพอ

11. ข้อเสนอแนะจากห้องสมุดประชาชนจังหวัดเชียงใหม่

ในด้านหนังสือหายหรือฉีกขาดนั้น เจ้าหน้าที่ห้องสมุดประชาชน
ได้พยายามตรวจตราอย่างเข้มงวด ได้นำลำโพงมาติดตั้ง หากมี
เหตุการณ์ดังกล่าวเกิดขึ้นจะประกาศทางลำโพง ทำให้ผู้ที่กระทำผิด
ได้หยุดการกระทำดังกล่าว มีงบประมาณในการติดตั้ง Bar Code
ที่สันหนังสือและสื่อต่างๆ ของห้องสมุดประชาชนฯ เพื่อป้องกัน
หนังสือสูญหาย

กรณีศึกษาที่ 6 : หอสมุดรัชมังคลาภิเษก วังไกลกังวล

การสำรวจสภาพแวดล้อมและสัมภาษณ์การจัดการเรียนรู้
ของหอสมุดรัชมังคลาภิเษก วังไกลกังวล อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบ
คีรีขันธ์ พบรายละเอียดดังนี้

อาคารหอสมุดรัชมังคลาภิเษก

■ ประวัติความเป็นมา

สืบเนื่องจาก สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินทรงเยี่ยมโรงเรียนวังไกลกังวล ระหว่างตามเสด็จ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ณ วังไกลกังวล หัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เมื่อ พ.ศ. 2531 ได้เสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตรห้องสมุดของโรงเรียนวังไกลกังวล ซึ่งมีสภาพที่ต้องปรับปรุงอีกมาก เพื่อเป็นห้องสมุดที่ดีได้มาตรฐาน ทรงปรารภกับนายบุญช่วย ศรีสารคาม ผู้ว่าราชการจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ และนายขวัญแก้ว วัชโรทัย รองเลขาธิการสำนักพระราชวัง ว่า “น่าจะมีห้องสมุดที่ได้มาตรฐาน เพื่อให้นักเรียน นักศึกษา บุคคลทั่วไป ตลอดจนชนชาวต่างประเทศที่มาท่องเที่ยวหัวหิน จะได้ศึกษาค้นคว้าเรื่องราวต่างๆ” จึงได้นำความเหล่านี้ประชุมปรึกษาหารือกันระหว่างข้าราชการทุกสังกัด พ่อค้า ประชาชนทุกสาขาอาชีพ ในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ได้ข้อสรุปว่า ให้มีการจัดสร้างหอสมุดรัชมิ่งคลาภิเษกขึ้นเพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในพระราชพิธีรัชมิ่งคลาภิเษก โดยใช้สถานที่บริเวณหน้าวังไกลกังวลติดกับพระราชฐานชั้นนอก บนเนื้อที่ 1 ไร่ 2 งาน 28 ตารางวา จัดซื้อเพื่อการนี้

หอสมุดรัชมิ่งคลาภิเษก สังกัดศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ สำนักบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการ เปิดให้บริการวันจันทร์-เสาร์ เวลา 08.00-16.00 น. ปิดทำการวันอาทิตย์และวันนักขัตฤกษ์

สภาพแวดล้อมของหอสมุดรัชมังคลาภิเษก

หอสมุดรัชมังคลาภิเษก เป็นอาคาร 3 ชั้น ตั้งอยู่บริเวณชั้นนอกของเขตวังไกลกังวล อยู่ติดกับถนนใหญ่ มีรั้วกันเป็นสัดส่วน มีที่จอดรถกว้างขวาง มีการจัดสวนหย่อม มีต้นไม้สูงให้ร่มเงา และต้นไม้พุ่มซึ่งดูสวยงามและให้ความร่มรื่น

หอสมุดรัชมังคลาภิเษกจัดทำป้ายชื่อที่เห็นได้ชัดเจน มีกำหนดเวลาทำการเปิด-ปิดที่แน่นอน โดยจัดทำป้ายประกาศตรงทางเข้าหอสมุดรัชมังคลาภิเษก ภายในอาคารหอสมุดรัชมังคลาภิเษก มีการแบ่งส่วนการใช้สอยออกเป็น 3 ชั้น ประกอบด้วยห้องที่ใช้ในการจัดทำกิจกรรมต่างๆ ดังต่อไปนี้

ชั้นที่ 1 ประกอบด้วยห้องต่างๆ ดังต่อไปนี้

■ **ห้องสารสนเทศ** เป็นห้องสำหรับส่วนราชการและประชาชนทั่วไป ใช้เป็นห้องพิธีการที่เป็นมงคลต่างๆ เช่น พิธีแต่งงาน พิธีรดน้ำดำหัวผู้ใหญ่และอื่นๆ

■ **ห้องเอมปริด์** เป็นห้องรวบรวมหนังสือ เอกสารทางวิชาการ สารคดี บันเทิง และเทคโนโลยีเพื่อส่งเสริมการอ่านสำหรับนักเรียน นักศึกษา ประชาชนทั่วไป และชาวต่างประเทศ รวมทั้ง บริการการยืม-คืนสำหรับสมาชิก โดยมีระบบการยืม-คืนด้วยคอมพิวเตอร์ มีมุมวัฒนธรรมท้องถิ่น และนิทรรศการที่เกี่ยวกับหัวหิน

■ **ห้องสวนสน** เป็นห้องรวบรวมเอกสารพระราชนิพนธ์และเรื่องราวต่างๆ เกี่ยวกับพระมหากษัตริย์และหนังสืออ้างอิงเพื่อความสะดวกต่อการศึกษาค้นคว้าของผู้ใช้บริการ

■ **ห้องทะเลน้อย** เป็นห้องจัดนิทรรศการหัวหิน แสดงประวัติเก่าแก่ของอำเภอหัวหิน แสดงภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่น งานอาชีพ ป่านศรনারายณ์ ผ้าพิมพ์ไหมพัสเตอร์ ภาพประวัติศาสตร์เก่าแก่ หุ่นจำลองหมู่บ้านชายทะเลในสมัยก่อน

นิทรรศการเกี่ยวกับอำเภอหัวหิน

■ **ห้องไหมพัสเตอร์** เป็นห้องจัดเก็บพัสดุอุปกรณ์ต่างๆที่ใช้ในการจัดกิจกรรม เป็นที่รวบรวมคัดเลือกหนังสือเก่าที่พร้อมจะมอบให้ศูนย์การเรียนรู้ในชุมชนต่างๆ และใช้เป็นห้องซ่อมหนังสือ

■ **ห้องหิน เหล็ก ไฟ** เป็นสำนักงานของศูนย์บริการการเกษตรตามพระราชดำริ มีหน้าที่ประสานงานรับเรื่องราวร้องทุกข์ของเกษตรกรในพื้นที่และจังหวัดใกล้เคียงกับส่วนราชการต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง มีหน่วยเคลื่อนที่เร็วไปจุดปัญหาต่างๆ ด้านการเกษตร จัดตั้งขึ้นตามพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

■ **ห้องทัศนศึกษา** เป็นห้องรวบรวมสื่อการศึกษา การศึกษานอกโรงเรียน ศูนย์วิทยบริการบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช มหาวิทยาลัยรามคำแหง ตำราภาษาอังกฤษ ซึ่งได้รับบริจาคจากนักเรียนไทยที่อาศัยอยู่ในประเทศสหรัฐอเมริกา

ขั้นที่ 2 ประกอบด้วยห้องต่างๆ ดังต่อไปนี้

- **ห้องปลูกเกษม** เป็นห้องจัดนิทรรศการขนาดใหญ่ ประกอบด้วยนิทรรศการเกี่ยวกับพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ในส่วนการวิทยาศาสตร์ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวในส่วนการพระราชทานรัฐธรรมนูญการปกครองแห่งราชอาณาจักรไทยและพระราชกรณียกิจในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช

- **ห้องเอิบเปรม** เป็นห้องประชุมขนาดใหญ่ประจำหอสมุดรัชมังคลาภิเษก ใช้เป็นที่จัดประชุม สัมมนา สำหรับนักเรียน นักศึกษา ข้าราชการและประชาชนทั่วไป

ขั้นที่ 3 ประกอบด้วยห้องต่างๆ ดังต่อไปนี้

- **ห้องเปี่ยมสุข** เป็นห้องส่วนพระองค์ เพื่อใช้เป็นห้องทรงพระอักษร สำหรับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและพระบรมราชวงศ์

- **ห้องเย็นใจ** เป็นพื้นที่ลาดฟ้าเหมาะสำหรับพักผ่อน เป็นมุมสงบสำหรับอ่านหนังสือพิมพ์ ชมทิวทัศน์บริเวณวังไกลกังวล หรืออาจใช้เป็นหอดูดาว

หอสมุดรัชมังคลาภิเษก ให้บริการสื่อหลายประเภท เช่น

- สื่อสิ่งพิมพ์ มีจำนวนประมาณสองหมื่นเล่ม มีหนังสือทุกหมวดวิชา หนังสือพิมพ์ วารสาร มีทั้งภาษาไทยและอังกฤษ จุลสาร กฤตภาค หนังสืออ้างอิง หนังสือที่ส่งเสริม พัฒนาอาชีพ นวนิยาย และหนังสือสำหรับเด็กและเยาวชน วิทยานิพนธ์ สื่อสิ่งพิมพ์เหล่านี้ทุกปี หอสมุดรัชมังคลาภิเษกสั่งซื้อเพิ่มเติมเพื่อให้มีความทันสมัยและหลากหลาย

- สื่อโสตทัศนูปกรณ์ เช่น วิดีทัศน์ เทปการเรียนการสอนของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช เทปโทรทัศน์ เป็นต้น
- สื่อข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ เช่น อินเทอร์เน็ต

มุมมองสืบค้นข้อมูลด้วยคอมพิวเตอร์

- สื่อสาริต เช่น สื่อสาริตประเภทภาพ แผนภูมิ และหุ่นจำลอง เป็นต้น

นอกจากนี้ คณะวิจัยได้วิเคราะห์องค์ประกอบต่างๆ ตามหลักการ จัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ในหอสมุดรชมังคลาภิเษก ดังต่อไปนี้

1. นโยบายในการจัดหอสมุดรชมังคลาภิเษก ให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต

การจดดำเนินการของหอสมุดรชมังคลาภิเษก ได้ยึดถือตามนโยบายของสำนักบริหารงานการศึกษาออกโรงเรียน ที่ว่าด้วยการจัดและส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้แก่ประชาชนที่อยู่นอกโรงเรียน ในรูปแบบการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ด้านการศึกษาพื้นฐาน การศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพ การศึกษาเพื่อพัฒนา

ทักษะชีวิต และการศึกษาเพื่อพัฒนาสังคมและชุมชน ให้สอดคล้องกับการปฏิรูปการศึกษาและบริบทของชุมชน ตลอดจนความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย โดยยึดชุมชนเป็นฐานและการบูรณาการกิจกรรมให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของประชาชน เพื่อเป็นการสร้างคน สร้างรายได้และอำนวยโอกาสให้ประชาชนเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อนำไปสู่สังคมแห่งปัญญา

ด้านการบริการห้องสมุด สำนักบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียน มอบหมายให้ศูนย์ส่งเสริมการศึกษาตามอัธยาศัยกำกับดูแลให้ห้องสมุดประชาชนจัดการศึกษาตามอัธยาศัย โดยบริการสื่อเพื่อการเรียนรู้ทุกประเภท และจัดกิจกรรมการเรียนรู้ อีกทั้งจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาห้องสมุดในรูปแบบของคณะกรรมการห้องสมุด

2. กฎหมายที่เกี่ยวข้อง

การจัดหอสมุดรักษมังคลาภิเษก ให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ ยึดระเบียบของกรมการศึกษานอกโรงเรียน ว่าด้วยห้องสมุดประชาชน พ.ศ.2535

3. หน่วยงานที่รับผิดชอบ

หอสมุดรักษมังคลาภิเษก เป็นห้องสมุดประชาชนอยู่ในความควบคุมดูแลของศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดหรือศูนย์การศึกษานอกอำเภอ แล้วแต่กรณี โดยมีรายละเอียดการบริหารงานเช่นเดียวกับกรณีศึกษาที่ 5

ด้านการประเมินผล พบว่า มีการประเมินผลการให้บริการ โดยการสังเกตและการสอบถามความพึงพอใจของผู้ใช้บริการ แล้วเก็บเป็นสถิติการใช้บริการของประชาชนในแต่ละวัน และจัดพิมพ์ข้อมูลเหล่านี้ เพื่อสรุปผลการดำเนินงานแก่ศูนย์การศึกษาออกโรงเรียน จังหวัด เป็นรายไตรมาส

ในการปฏิบัติงาน หอสมุดรัชมังคลาภิเษกมีการตรวจสอบและประเมินผลการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ จากผู้บริหารของหอสมุดรัชมังคลาภิเษกอย่างสม่ำเสมอ

นอกจากนี้ หอสมุดรัชมังคลาภิเษกได้รับการตรวจประเมินผลมาตรฐานการให้บริการห้องสมุดจากสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย

4. มาตรฐานการเรียนรู้ของหอสมุดรัชมังคลาภิเษก

มาตรฐานการเรียนรู้ของหอสมุดรัชมังคลาภิเษกฯ คือ ประชาชนทุกเพศ ทุกวัย ใช้บริการหอสมุดรัชมังคลาภิเษกฯ เพื่อศึกษาค้นคว้า และหาข้อมูลด้วยตนเองตามอัธยาศัย เมื่อมีเวลาว่าง ประชาชนได้รับข่าวสารและความรู้ต่างๆ ที่มีความทันสมัยและเป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตหรือการประกอบอาชีพ ประชาชนและชุมชนร่วมกันทำกิจกรรมต่างๆ ที่หอสมุดรัชมังคลาภิเษกเป็นผู้จัดขึ้น เพื่อเป็นการส่งเสริมการอ่านและเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ และการพัฒนาทักษะอาชีพ และมีความร่วมมือระหว่างหอสมุดรัชมังคลาภิเษกกับหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐ เอกชน และสถาบันการศึกษา ในการจัดกิจกรรมการฝึกอบรมทักษะอาชีพ และเพื่อสนับสนุนและปลูกฝังนิสัยรักการอ่าน

5. การประเมินผลการจัดการเรียนรู้

หอสมุดฯ มังคลาภิเษก ประเมินผลกิจกรรมการเรียนรู้ของผู้ใช้บริการโดยวิธีการสังเกต ดังที่เจ้าหน้าที่กล่าวว่า “ส่วนมากจะใช้การประเมินโดยการสังเกตจำนวนผู้เข้าร่วมกิจกรรม ความพึงพอใจแล้วเก็บเป็นสถิติการใช้บริการของประชาชนในแต่ละวัน และจัดพิมพ์ข้อมูลเหล่านี้ออกมาเพื่อสรุปผลการดำเนินงาน ซึ่งผู้บริการมีความพึงพอใจเพราะเราพยายามจัดหาหนังสือและสื่อให้ได้มากที่สุด”

ในการประเมินการเรียนรู้ในการฝึกอบรม หอสมุดฯ มังคลาภิเษก ประเมินโดยให้ผู้เข้ารับการอบรมจัดทำเป็นผลงานต่างๆ ที่แสดงถึงทักษะและความรู้ที่ได้จากการฝึกอบรม

6. การสนับสนุนทรัพยากรการเรียนรู้

หอสมุดฯ มังคลาภิเษก ได้รับการสนับสนุนงบประมาณและการจัดหาสื่อต่างๆ จากสำนักบริหารงานการศึกษาออกโรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการ

7. การจัดกิจกรรมส่งเสริมและสนับสนุนการเรียนรู้โดยหอสมุดฯ มังคลาภิเษก

กิจกรรมที่ให้บริการแก่ประชาชนนั้นมีหลายกิจกรรมด้วยกัน อาทิเช่น

1) บริการห้องสมุดทั่วไป เช่น บริการยืม-คืน และยืม-คืนระหว่างห้องสมุด บริการแนะนำ ตอบคำถาม ช่วยค้นหา แนะนำ การอ่าน บริการหนังสือ วารสาร หนังสือพิมพ์ให้อ่านภายในห้องสมุด

บริการสารสนเทศ ดรรชนี กฤตภาค หนังสืออ้างอิง บริการโสตทัศนูปกรณ์ และมีบริการวิทยานิพนธ์เนื่องจาก มีวิทยานิพนธ์จำนวนมาก เป็นแหล่งข้อมูลของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา

2) บริการยืม-คืนทางโทรศัพท์ “ผู้ที่มายืมหนังสือและสื่อที่หอสมุดฯ ไปแล้ว สามารถโทรศัพท์มาต่ออายุการยืมหนังสือและสื่อ โดยโทรศัพท์ มาที่หอสมุดฯ และแจ้งเลขที่สมาชิก เจ้าหน้าที่จะตรวจสอบในคอมพิวเตอร์แล้วจะดำเนินการบันทึกคืน-ยืมหนังสือและสื่อต่อให้อีก 1 สัปดาห์ การยืมต่อทางโทรศัพท์ทำได้ไม่เกิน 2 ครั้ง เพราะต้องการตรวจสอบหนังสือและสื่อว่ายังอยู่ในสภาพใช้งานได้หรือไม่ แต่ถ้าผู้ใช้บริการมีความจำเป็น เช่น ไปราชการต่างจังหวัด ก็พิจารณาให้ยืมต่อเป็นรายๆ ไป เพื่อป้องกันการสูญหายของหนังสือ”

8. ผู้ใช้หอสมุดรักษามงคลเกษม

ผู้ใช้บริการจากหอสมุดรักษามงคลเกษม พบว่า มีหลายกลุ่มด้วยกัน คือ

1) ประชาชนทั่วไป ทุกเพศ ทุกวัย ที่เป็นผู้ใช้บริการของหอสมุดรักษามงคลเกษม ดังที่เจ้าหน้าที่กล่าวว่า “ผู้ที่เกษียณอายุแล้ว ก็จะมานั่งอ่านหนังสือ หรือจะมายืมหนังสือออกไปอ่าน”

2) กลุ่มผู้สนใจ ที่เข้าร่วมกิจกรรมฝึกอบรมที่หอสมุดรักษามงคลเกษมเป็นผู้จัด

3) นักเรียนและนักศึกษา มาใช้ในการค้นคว้าข้อมูลจากหอสมุดรักษามงคลเกษม

4) นักศึกษาจากสถาบันต่างๆ มาฝึกงาน

5) ชาวต่างประเทศและหน่วยงานต่างๆ มาทัศนศึกษา และ
ดูงานของหอสมุดรัชมังคลาภิเษก

หอสมุดรัชมังคลาภิเษก วังไกลกังวล อำเภอหัวหิน มีผู้มาใช้
บริการโดยเฉลี่ยประมาณวันละ 150 คน ในวันเสาร์-อาทิตย์ มีผู้มาใช้
บริการมากกว่าวันธรรมดา

9. ผู้สอนของหอสมุดรัชมังคลาภิเษก

ผู้ที่มีบทบาทในการจัดการเรียนรู้และสนับสนุนการเรียนรู้
ของหอสมุดรัชมังคลาภิเษกทุกคน กล่าวคือ นอกจากให้บริการด้าน
ห้องสมุดและให้ความรู้เกี่ยวกับการใช้ห้องสมุด การสืบค้นหาข้อมูล
แก่ประชาชนทุกเพศ ทุกวัยแล้ว ยังเป็นผู้จัดโครงการฝึกอบรม
ด้านทักษะและอาชีพต่างๆ ให้กับผู้สนใจ เช่น ดนตรี ศิลปะ
และจัดกิจกรรมให้กับโรงเรียน ชุมชน และร่วมมือกับชมรมต่างๆ
ในการทำกิจกรรมที่มีประโยชน์ เช่น จัดนิทรรศการเกี่ยวกับหัวหิน

10. ปัญหาของหอสมุดรัชมังคลาภิเษก

ปัญหาของหอสมุดรัชมังคลาภิเษก พบว่า มีปัญหาด้านต่างๆ
ดังนี้

1) ปัญหาผู้ใช้บริการไม่นำหนังสือสำคัญมาคืน เช่น หนังสือ
พระราชทาน

2) งบประมาณในการดำเนินการหอสมุดรัชมังคลาภิเษก
ไม่เพียงพอในบางปี เช่น งบประมาณด้านการจัดจ้างบุคลากรและด้าน
สถานที่

3) บุคลากรของหอสมุดรัชมังคลาภิเษก มีจำนวนน้อย

11. ข้อเสนอแนะจากหอสมุดรัชมังคลาภิเษก

1) กรณีผู้ใช้บริการไม่นำหนังสือมาคืน เช่น หนังสือหายาก หนังสือพระราชทาน เจ้าหน้าที่จำเป็นต้องติดตามให้ผู้ยืมนำหนังสือ นั้นมาคืนให้ได้เพราะเป็นหนังสือที่สำคัญ

2) กรณีที่งบประมาณไม่เพียงพอ ส่วนกลางควรจัดสรร งบประมาณให้เพียงพอ

กรณีศึกษาที่ 7 : ห้องสมุดประชาชนจังหวัดระยอง

การสำรวจสภาพแวดล้อมและสัมภาษณ์การจัดการเรียนรู้
ของห้องสมุดประชาชนจังหวัดระยอง พบรายละเอียด ดังนี้

ห้องสมุดประชาชนจังหวัดระยอง ประกาศจัดตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2525 เป็นอาคารชั้นเดียว พื้นที่ภายในอาคารประมาณ 256 ตารางเมตร อยู่ในบริเวณเดียวกับศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนจังหวัดระยอง

ห้องสมุดประชาชนจังหวัดระยอง ตั้งอยู่เลขที่ 146 หมู่ 2 ถนนสุขุมวิท ตำบลเนินพระ อำเภอเมืองระยอง จังหวัดระยอง (ติดสนามกีฬาจังหวัดระยอง) ห่างจากตัวเมืองระยองประมาณ 3 กิโลเมตร เปิดให้บริการ วันจันทร์-ศุกร์ เวลา 08.00-18.00 น. วันเสาร์-อาทิตย์ เวลา 08.30 -16.30 น. หยุดวันนักขัตฤกษ์

ห้องสมุดประชาชนจังหวัดระยอง

สภาพแวดล้อมของห้องสมุดประชาชนจังหวัดระยอง

ห้องสมุดประชาชนจังหวัดระยอง เป็นอาคารชั้นเดียว ตั้งอยู่บริเวณเดียวกับศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดระยอง อยู่ติดถนนใหญ่ มีรั้วกันเป็นสัดส่วน มีที่จอดรถพอสมควร มีการจัดสวนหย่อมต้นไม้สูงให้ร่มเงา และไม้พุ่ม ทำให้ดูร่มรื่น มีป้ายชื่อ ห้องสมุดประชาชนเห็นอย่างชัดเจน มีการทำป้ายประกาศเวลาทำการของห้องสมุดประชาชน ติดบริเวณทางเข้า

ภายในตัวอาคารของห้องสมุดประชาชนจังหวัดระยอง มีการแบ่งส่วนการใช้สอยหลายส่วน ดังนี้

- 1) บริเวณสืบค้น ยืม-คืนสิ่ง ด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์
- 2) บริเวณบริการห้องสมุดอิเล็กทรอนิกส์ เป็นมุมส่งเสริมให้เรียนรู้การใช้คอมพิวเตอร์ด้วยตนเอง มุมอินเทอร์เน็ต มุมบริการสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ได้แก่ ซีดี-รอม ดีวีดี วีซีดี เทปเสียง เป็นต้น

บริเวณอินเทอร์เน็ตและบริการสื่ออิเล็กทรอนิกส์

- 3) มุมการศึกษาทางไกลไทยคมผ่านดาวเทียม
- 4) มุมการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง ประกอบด้วย มุมแนะแนวการศึกษาและอาชีพ มุมหนังสือพิมพ์ มุมวารสาร
- 5) มุมเด็กและครอบครัว
- 6) มุมหนังสือของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรณมารีราชมหาวิทยาลัยรามคำแหง หนังสือบันเทิงและเชิงวิชาการ
- 7) มุมแนะนำหนังสือใหม่ และชั้นหนังสือรวม
- 8) นิทรรศการให้ความรู้เกี่ยวกับวันสำคัญ ข่าว เหตุการณ์สำคัญต่างๆ
- 9) ห้องทำงานของหัวหน้าห้องสมุดฯ และเจ้าหน้าที่

บรรยากาศภายในห้องสมุดประชาชนจังหวัดระยอง

ห้องสมุดประชาชนจังหวัดระยอง ให้บริการสื่อหลายประเภท คือ

- 1) สื่อสิ่งพิมพ์ ได้แก่ หนังสือวิชาการ บันทึกลงวารสาร แผ่นพับ จุลสาร หนังสือพิมพ์ มีหนังสือกว่าสองหมื่นเล่ม มีทุกหมวดวิชา หนังสืออ้างอิง
- 2) สื่ออิเล็กทรอนิกส์ ได้แก่ แถบบันทึกเสียง วิทยุทัศน์ ซีดีรอม ซีดีไอ วีซีดี ดีวีดี และเครื่องคอมพิวเตอร์

นอกจากนี้ คณะวิจัยได้วิเคราะห์ห้องค์ประกอบต่างๆ ตามหลักการจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ในห้องสมุดประชาชนจังหวัดระยอง ดังต่อไปนี้

1. นโยบายในการจัดห้องสมุดประชาชนจังหวัดให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต

การจัดดำเนินการของห้องสมุดประชาชนจังหวัดระยอง ยึดถือตามนโยบายของสำนักบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียน ที่ว่าด้วยการจัดและส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้แก่ประชาชนที่อยู่นอกโรงเรียน ในรูปแบบการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ด้านการศึกษาพื้นฐาน การศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพ การศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตและการศึกษาเพื่อพัฒนาสังคมและชุมชน ให้สอดคล้องกับการปฏิรูปการศึกษาและบริบทของชุมชน ตลอดจนความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย โดยยึดชุมชนเป็นฐานและการบูรณาการกิจกรรมให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของประชาชน เพื่อเป็นการสร้างคน สร้างรายได้ และอำนวยโอกาสให้ประชาชนเรียนรู้ตลอดชีวิต อันจะนำไปสู่สังคมแห่งปัญญา

ด้านการบริหารห้องสมุดประชาชน สำนักบริหารงานการศึกษา
นอกโรงเรียน มอบหมายให้ศูนย์ส่งเสริมการศึกษาตามอัธยาศัยกำกับ
ดูแลให้ห้องสมุดประชาชนฯ จัดการศึกษาตามอัธยาศัยในห้องสมุด
ประชาชน โดยบริการสื่อเพื่อการเรียนรู้ทุกประเภท และจัดกิจกรรม
การเรียนรู้ รวมทั้งกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน

2. กฎหมายที่เกี่ยวข้อง

การจัดห้องสมุดประชาชนจังหวัดระยอง ให้เป็นแหล่งการเรียนรู้
ตลอดชีวิต ยึดระเบียบของกรมการศึกษานอกโรงเรียน ว่าด้วยห้องสมุด
ประชาชน พ.ศ. 2535 โดยมีระเบียบการจัดห้องสมุดประชาชนเพื่อเป็น
แหล่งการเรียนรู้ที่สำคัญ

3. หน่วยงานรับผิดชอบ

ห้องสมุดประชาชนจังหวัดระยอง ได้ยึดระเบียบของกรมการ
ศึกษานอกโรงเรียน ว่าด้วยห้องสมุดประชาชน พ.ศ. 2535 โดยมี
รายละเอียดที่เกี่ยวกับการบริหารเช่นเดียวกับกรณีศึกษาที่ 5

ในการปฏิบัติงาน ห้องสมุดประชาชนฯ มีการตรวจสอบและ
ประเมินผลการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ จากผู้บริหารของห้องสมุด
ประชาชนจังหวัดระยอง อย่างสม่ำเสมอ

นอกจากนี้ ห้องสมุดประชาชนฯ ได้รับการตรวจประเมินผล
มาตรฐานการให้บริการห้องสมุดจากสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยฯ

4. มาตรฐานการเรียนรู้ของห้องสมุดประชาชน จังหวัดระยอง

มาตรฐานการเรียนรู้ของห้องสมุดประชาชนจังหวัดระยอง คือ ประชาชนทุกเพศ ทุกวัย ใช้บริการของห้องสมุด เพื่อการศึกษา ค้นคว้า และหาข้อมูลด้วยตนเองตามอัธยาศัย เมื่อมีเวลาว่าง ประชาชนได้รับข่าวสารและความรู้ต่างๆ ที่มีความทันสมัยและเป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตหรือการประกอบอาชีพ ประชาชนและชุมชนร่วมกันทำกิจกรรมต่างๆ ที่ห้องสมุดประชาชนฯ เป็นผู้จัดขึ้น เพื่อเป็นการส่งเสริมการอ่านและมีความร่วมมือระหว่างห้องสมุดประชาชนฯ กับหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐ เอกชน และสถาบันการศึกษา ในการจัดกิจกรรมเพื่อสนับสนุนและปลูกฝังนิสัยรักการอ่าน

5. การประเมินผลการจัดการเรียนรู้

ห้องสมุดประชาชนจังหวัดระยอง ประเมินผลกิจกรรมการเรียนรู้ของผู้ใช้บริการโดยวิธีการสังเกต พูดคุย จำนวนผู้เข้าร่วมกิจกรรม ความพึงพอใจ แล้วเก็บเป็นสถิติการใช้บริการของประชาชนในแต่ละวัน และจัดพิมพ์ข้อมูลเหล่านี้ออกมาเพื่อสรุปผลการดำเนินงาน นำเสนอศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดเป็นรายไตรมาส

การประเมินการร่วมกิจกรรมเสริมสร้างทักษะชีวิต ใช้การสอบถามประชาชนผู้ร่วมกิจกรรม

6. การสนับสนุนทรัพยากรการเรียนรู้

ห้องสมุดประชาชนจังหวัดระยองได้รับการสนับสนุนงบประมาณและการจัดหาสื่อต่างๆ จากสำนักบริหารงานการศึกษาออกโรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการ

7. การจัดกิจกรรมส่งเสริมและสนับสนุนการเรียนรู้

การจัดกิจกรรมของห้องสมุดประชาชนจังหวัดระยอง พบว่า กิจกรรมที่ให้บริการแก่ประชาชนนั้น มีกิจกรรมดังนี้ คือ บริการที่มีลักษณะเป็นการบริการห้องสมุดทั่วไป เช่น บริการยืม-คืน และยืม-คืนระหว่างห้องสมุด บริการแนะนำ ตอบคำถาม ช่วยค้นคว้า แนะนำ การอ่าน บริการหนังสือ วารสาร หนังสือพิมพ์ให้อ่านภายในห้องสมุด บริการสารสนเทศ วรรณคดี กฤตภาค หนังสืออ้างอิง บริการโสตทัศนอุปกรณ์ และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เป็นต้น

8. ผู้ใช้ห้องสมุดประชาชนจังหวัดระยอง

ผู้ได้รับบริการจากห้องสมุดประชาชนจังหวัดระยอง พบว่ามีหลากหลายกลุ่มด้วยกัน คือ

- 1) ประชาชนทั่วไป ทุกเพศ ทุกวัย และผู้พิการ
- 2) กลุ่มเด็กและเยาวชน กลุ่มผู้สนใจที่เข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ที่ห้องสมุดจัดขึ้น
- 3) นักเรียนและนิสิตนักศึกษาจากสถาบันการศึกษา มาใช้การค้นคว้าข้อมูลจากสื่อในห้องสมุดประชาชน
- 4) นิสิตนักศึกษาจากสถาบันต่างๆ มาฝึกงาน

5) นิสิตนักศึกษา และเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานต่างๆ มาทัศนศึกษา และดูงานของห้องสมุดประชาชนจังหวัดระยอง

9. ผู้สื่อนของห้องสมุดประชาชนจังหวัดระยอง

ผู้ที่มีบทบาทในการจัดการเรียนรู้ และสนับสนุนการเรียนรู้ของห้องสมุดประชาชนจังหวัดระยอง คือ บรรณารักษ์และเจ้าหน้าที่ของห้องสมุดประชาชน กล่าวคือ นอกจากให้บริการทางด้านห้องสมุด และให้ความรู้เกี่ยวกับการใช้ห้องสมุด การสืบค้นหาข้อมูลแก่ประชาชนทุกเพศ ทุกวัยแล้ว ยังเป็นผู้จัดโครงการส่งเสริมการอ่าน โครงการท่องเที่ยวในโลกกว้าง

10. ปัญหาของห้องสมุดประชาชนจังหวัดระยอง

ปัญหาห้องสมุดประชาชนจังหวัดระยอง พบว่ามีปัญหาด้านต่างๆ ดังนี้

■ ปัญหาการใช้ห้องสมุดของประชาชน

ห้องสมุดประชาชนจังหวัดระยอง ประสบปัญหาผู้ใช้บริการไม่นำหนังสืออ้างอิงสำคัญมาคืน เนื่องจากผู้ใช้ทำงานในโรงงาน เมื่อเปลี่ยนแปลงสถานที่ทำงานจะไม่นำหนังสือมาคืนห้องสมุด

■ ปัญหาในการดำเนินการ

- 1) งบประมาณในการดำเนินการห้องสมุดประชาชนฯ มีไม่เพียงพอ เช่น งบประมาณการจัดจ้างบุคลากรและด้านสถานที่ เป็นต้น
- 2) บุคลากรของห้องสมุดประชาชนฯ มีจำนวนน้อยไม่เพียงพอกับการบริการประชาชน

11. ข้อเสนอแนะจากห้องสมุดประชาชนจังหวัดระยอง

- 1) กรณีผู้ใช้บริการไม่นำหนังสือมาคืน เจ้าหน้าที่ห้องสมุดที่ต้องติดตามให้ผู้ยืมนำหนังสือนั้นมาคืนโดยพัฒนาโครงการหนังสือคืนถิ่นขึ้น
- 2) กรณีที่งบประมาณไม่เพียงพอ หน่วยงานส่วนกลางควรจัดสรรงบประมาณให้เพียงพอกับการบริการ
- 3) กรณีมีบุคลากรน้อย ต้องอาศัยอาสาสมัครจากชุมชนหรือหน่วยงานอื่น เช่น โรงเรียน วิทยาลัยต่างๆ เป็นต้น

**กรณีศึกษาที่ 8 : ห้องสมุดประชาชนเฉลิมพระเกียรติ
สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ
สยามบรมราชกุมารี
จังหวัดขอนแก่น**

ห้องสมุดประชาชนเฉลิมพระเกียรติ
สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯสยามบรมราชกุมารี

การสำรวจสภาพแวดล้อม และสัมภาษณ์การจัดการเรียนรู้
ของห้องสมุดประชาชนเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระรัตนราชสุดาฯ
สยามบรมราชกุมารี จังหวัดขอนแก่น พบรายละเอียดดังนี้

ห้องสมุดประชาชนเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระรัตนราชสุดาฯ
สยามบรมราชกุมารี จังหวัดขอนแก่น เป็นห้องสมุดประชาชนที่เปิด
ให้บริการแก่ประชาชน เป็นหน่วยงานสังกัดศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน
จังหวัดขอนแก่น กระทรวงศึกษาธิการ โดยห้องสมุดเปิดให้บริการทุกวัน
วันจันทร์ - ศุกร์ เวลา 08.00 น. - 18.00 น. และวันเสาร์ - อาทิตย์
เปิดเวลา 08.00 -17.00 น. และปิดบริการวันนักขัตฤกษ์

สภาพแวดล้อมของห้องสมุดประชาชนเฉลิมพระเกียรติฯ

ห้องสมุดประชาชนเฉลิมพระเกียรติฯ อยู่ในบริเวณศูนย์ศึกษา
นอกโรงเรียนจังหวัดขอนแก่น เป็นอาคาร 3 ชั้น อยู่ในบริเวณที่ไม่แออัด
อาคารมีความแข็งแรงและมั่นคง มีการตกแต่งพื้นที่ภายนอกที่ดูสวยงาม
ด้านหน้าอาคารห้องสมุดประชาชนเฉลิมพระเกียรติฯ ติดถนน
ตรอกสำราญ มีป้ายชื่อห้องสมุดประชาชนขนาดใหญ่ทำด้วยหินอ่อน
มองเห็นได้ชัดเจน มีกำหนดเวลาทำการเปิด-ปิดบริการ โดยจัดทำเป็น
สติ๊กเกอร์ป้ายประกาศที่ทางเข้าห้องสมุด

ภายในอาคารห้องสมุดประชาชนเฉลิมพระเกียรติฯ มีความ
สงบเงียบ ไม่มีเสียงรบกวนจากภายนอก เป็นอาคารที่มีการระบาย
อากาศได้ดี เมื่อเดินเข้าห้องสมุดประชาชนเฉลิมพระเกียรติฯ พบว่า
มีโต๊ะรับจ่ายหนังสือ และป้ายแนะนำการใช้ห้องสมุด เช่น ระเบียบ
มารยาทในการใช้ห้องสมุด วันและเวลาทำการ หมวดยุทธศาสตร์
และการใช้วัสดุสารสนเทศประเภทต่างๆ มีข้อมูลที่เป็นประโยชน์ เช่น

ข่าวสารที่น่าสนใจ เป็นต้น

นอกจากนั้น จากการสัมภาษณ์หัวหน้างานห้องสมุดประชาชนเฉลิมพระเกียรติฯ พบว่า ห้องสมุดประชาชนเฉลิมพระเกียรติฯ ให้บริการแก่ผู้บกพร่องทางร่างกาย ทางสายตาและทางการได้ยินอีกด้วย ดังคำสัมภาษณ์

“เด็กพิการ เราทำทางขึ้นให้ มีอักษรเบลล์ มีคอมพิวเตอร์ให้ใช้และจัดห้องสื่อการศึกษาพิเศษ มีอินเทอร์เน็ต มีเทปเสียงให้ใช้เล่นอินเทอร์เน็ตและใช้ฟังนิทานกันอย่างสนุกสนาน”

ทางเดินสำหรับผู้ที่มีความบกพร่องทางร่างกาย

ภายในห้องสมุดประชาชนเฉลิมพระเกียรติฯ มีการจัดมุมกิจกรรมต่างๆ ไว้ดังนี้คือ

มุมเด็กและมุมครอบครัว อยู่ที่ชั้นที่ 1 ใกล้เคาน์เตอร์บริการจ่าย-รับ ใกล้กับที่อ่านหนังสือ ชั้นล่าง มีนิทานต่างๆ ทั้งที่เป็นภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ มีโทรทัศน์และเครื่องวีดิทัศน์ พร้อมทั้งตกแต่งมุมเด็กและมุมครอบครัวได้สวยงาม

มุมเด็กและมุมครอบครัว

มุมมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช ตั้งอยู่ชั้น 1 จัดเป็นมุมเฉพาะ มุมมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราชนี้ ได้จัดสื่อการสอน เช่น หนังสือเอกสารการสอนชุดวิชาต่างๆ จัดอยู่บนชั้นวางหนังสืออย่างเป็นระเบียบ มีเทปเสียง วิทยุทัศน์ ตำรา และเอกสารอ้างอิงต่างๆ พร้อมกับมีโต๊ะเก้าอี้ให้นั่งศึกษา ซึ่งเจ้าหน้าที่ห้องสมุดฯ กล่าวว่า “มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราชจะมีตารางเวลาการออกอากาศทางโทรทัศน์ส่งมาให้ห้องสมุด ติดประกาศให้นักศึกษาทราบ และทุกครั้งที่มีการสอนทางไกลของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช ห้องสมุดประชาชนเฉลิมพระเกียรติฯ จะเปิดโทรทัศน์ให้นักศึกษาได้ชมและศึกษาด้วยตนเอง”

มุมวารสารและหนังสือพิมพ์ มีทั้งวารสาร หนังสือพิมพ์ที่เป็นภาษาไทยและภาษาอังกฤษ มีที่นั่งอ่าน ห้องสมุดประชาชนเฉลิมพระเกียรติฯ จัดมุมนี้แยกจากมุมอื่น

นอกจากมุมต่างๆ ที่กล่าวมาแล้วนั้น พบว่า ห้องสมุดประชาชนเฉลิมพระเกียรติฯ จัดให้มีห้องเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพ

รัตนราชสุดาฯ ห้องสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนไทย และมุมข้อมูลท้องถิ่นที่ชั้น 2 ของห้องสมุดประชาชนเฉลิมพระเกียรติฯ มีการจัดนิทรรศการนำร่องจากสารานุกรมไทยฯ นิทรรศการอีสานบ้านเฮาที่ชั้น 2 มีบอร์ดข่าวสารและข้อมูลที่ให้ความรู้ต่างๆ โดยเปลี่ยนแปลงเป็นประจำทุกเดือน ซึ่งจะแสดงเกี่ยวกับวันสำคัญ บุคคลสำคัญ และให้ข้อมูลข่าวสารที่น่าสนใจที่บริเวณด้านในชั้น 1 ของห้องสมุด

มุมข้อมูลท้องถิ่น

นอกจากนั้น ห้องสมุดประชาชนเฉลิมพระเกียรติฯ ยังมีส่วนต่างๆ ที่มีความสำคัญในการดำเนินการอีกหลายส่วน คือ

ห้องสื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา ห้องสมุดประชาชนเฉลิมพระเกียรติฯ มีบริการสื่อทัศนูปกรณ์ต่างๆ แยกเป็นเอกเทศ เรียกว่าห้องสื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา มีความสะอาด เป็นระเบียบ ค้นคว้าได้ง่าย และไม่ส่งเสียงรบกวนผู้มาใช้บริการมุมอื่นๆ

สื่อต่าง ๆ ที่ให้บริการในห้องสมุดประชาชน สื่อที่ห้องสมุดประชาชนเฉลิมพระเกียรติฯ ให้บริการ มีหลายประเภท เช่น

1) สื่อสิ่งพิมพ์ เช่น หนังสือพิมพ์ พบว่า โดยส่วนใหญ่เป็นหนังสือพิมพ์ภาษาไทย มีภาษาอังกฤษเพียงส่วนน้อย คือ Bangkok Post วารสาร นิตยสาร มีทั้งภาษาไทยและอังกฤษ หนังสือวิชาการ หนังสืออ้างอิง หนังสือส่งเสริมพัฒนาอาชีพ นวนิยาย และหนังสือสำหรับเด็กและเยาวชน สื่อสิ่งพิมพ์เหล่านี้ทุกปีห้องสมุดประชาชนเฉลิมพระเกียรติฯ ได้สั่งซื้อเพิ่มเติม เพื่อความทันสมัยและหลากหลาย

2) สื่อโสตทัศนฯ เช่น วิทยุทัศน์การ์ตูนและสารคดี แผ่นดิสก์ความรู้ต่างๆ คอมพิวเตอร์เพื่อการศึกษาและอินเทอร์เน็ต แผ่นวีซีดี และดีวีดีเสริมการเรียนรู้ เทปเสียงธรรมะและเทปการเรียนการสอนของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช เป็นต้น

3) สื่อข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ เช่น อินเทอร์เน็ต

4) สื่อสาริต เช่น สื่อสาริตประเภทภาพ แผ่นภูมิ และหุ่นจำลองใช้ในการจัดกิจกรรมให้กับเด็กในช่วงโอกาสต่างๆ

5) สื่อการศึกษาพิเศษ เป็นสื่อการศึกษาที่จัดสำหรับผู้ด้อยโอกาส หรือผู้พิการทางสายตา เช่น สื่อเทปเสียง หนังสืออักษรเบลล์ โปรแกรมภาษามือในคอมพิวเตอร์

นอกจากนี้ มีแฟ้มเฉลิมพระเกียรติในหลวง แฟ้มเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี แฟ้มความรู้ต่างๆ เช่น แฟ้มช่องทางทำมาหากิน แฟ้มพระเครื่อง แฟ้มบุคคลของท้องถิ่น และปฏิทินนั้ ซึ่งสะสมมาหลายสิบปี

ห้องบริการอินเทอร์เน็ต ตั้งอยู่ส่วนหลังของห้องสมุดประชาชนเฉลิมพระเกียรติฯ รวมอยู่กับการให้บริการด้านสื่อทัศนูปกรณ์หรือเรียกว่า ห้องสื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา ภายในมีโต๊ะวางเครื่องคอมพิวเตอร์หลายเครื่อง เพื่อให้บริการผู้ที่ต้องการมาค้นหาข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต

ที่ทำงานด้านเทคนิค อยู่ที่ชั้น 3 ด้านในของห้องสมุดประชาชนเฉลิมพระเกียรติฯ มีอุปกรณ์ซ่อมแซมหนังสือและจัดทำสื่อต่างๆ อย่างพร้อมมูล

ที่เก็บสื่อต่างๆ มีลักษณะเป็นห้องเก็บสื่ออย่างเป็นสัดส่วน เพื่อจัดเก็บสื่อและ อุปกรณ์ต่างๆ

นอกจากนี้ คณะวิจัยได้วิเคราะห์ห้องค์ประกอบต่างๆ ตามหลักการจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ในห้องสมุดประชาชนเฉลิมพระเกียรติฯ ดังต่อไปนี้

1. นโยบายในการจัดห้องสมุดประชาชนเฉลิมพระเกียรติฯ ให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต

สำนักบริหารงานการศึกษาออกโรงเรียน กำหนดนโยบายการจัดและส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้แก่ประชาชนที่อยู่นอกโรงเรียน ในรูปแบบของการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ด้านการศึกษาพื้นฐาน การศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพ การศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตและการศึกษาเพื่อพัฒนาสังคมและชุมชน โดยจัดการศึกษาดังกล่าวให้สอดคล้องกับการปฏิรูปการศึกษาและบริบทของชุมชน ตลอดจนความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย โดยยึดชุมชนเป็นฐานและบูรณาการกิจกรรมให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของประชาชน เพื่อเป็นการ

สร้างคน สร้างงาน สร้างรายได้และอำนวยโอกาสให้ประชาชนได้เรียนรู้ตลอดชีวิตอันจะนำไปสู่สังคมแห่งปัญญา

ด้านบริหารห้องสมุดแก่ประชาชน สำนักบริหารงานการศึกษา นอกโรงเรียน ได้มอบหมายให้ศูนย์ส่งเสริมการศึกษาตามอัธยาศัยกำกับดูแลให้ห้องสมุดประชาชนเฉลิมพระเกียรติฯจัดการศึกษาตามอัธยาศัยในห้องสมุดประชาชน โดยบริการสื่อเพื่อการเรียนรู้ทุกประเภท จัดกิจกรรมการเรียนรู้ ส่งเสริมการอ่าน ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาห้องสมุดประชาชนเฉลิมพระเกียรติฯ ในรูปของคณะกรรมการห้องสมุด นอกจากนี้ยังมีแผนพัฒนาห้องสมุดเป็นรายปี ทั้งแผนพัฒนาระยะยาวและแผนพัฒนาระยะสั้น

ในปีงบประมาณ 2547 ศูนย์ส่งเสริมการศึกษาตามอัธยาศัย สำนักบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียน ได้กำหนดโครงการพัฒนาห้องสมุดประชาชนให้เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ตลอดชีวิต ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ มาตรา 25 และโครงการพัฒนาห้องสมุดประชาชนจังหวัดให้เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้และค้นคว้าเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจ โดยปรับปรุงห้องสมุดประชาชนในเมืองหลัก 15 แห่งเพื่อห้องสมุดประชาชนจะมีส่วนร่วม ในการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนและประเทศ

โดยสรุป การจัดห้องสมุดประชาชนเฉลิมพระเกียรติฯ ยึดถือนโยบายการจัดห้องสมุดประชาชนเฉลิมพระเกียรติฯ ให้มีความทันสมัย มีการบริการด้านระบบเทคโนโลยีสารสนเทศและสร้างเครือข่ายห้องสมุดประชาชนเฉลิมพระเกียรติฯ เพื่อเชื่อมโยงแหล่งความรู้ ส่งเสริมให้ประชาชนมีนิสัยรักการอ่านและการศึกษาค้นคว้า รู้จักใช้เวลาว่าง

ให้เป็นประโยชน์ โดยดำเนินการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านที่
หลากหลายรูปแบบต่างๆ

2. กฎหมายที่เกี่ยวข้อง

ในการจัดห้องสมุดประชาชนเฉลิมพระเกียรติฯ ใช้ระเบียบกรม
การศึกษานอกโรงเรียนว่าด้วยห้องสมุดประชาชน พ.ศ.2535

3. หน่วยงานที่รับผิดชอบ

ห้องสมุดประชาชนเฉลิมพระเกียรติฯ เป็นหน่วยงานในสังกัด
ศูนย์ส่งเสริมการศึกษาตามอัธยาศัย ยึดระเบียบกรมการศึกษา
นอกโรงเรียน พ.ศ. 2535

การประเมินผลการดำเนินการและการจัดกิจกรรม พบว่า
มีการรายงานผลการปฏิบัติงานแก่ผู้อำนวยการศูนย์การศึกษา
นอกโรงเรียนจังหวัดขอนแก่น ทุกสิ้นเดือน เป็นการประเมินผล
การดำเนินการภายใน ซึ่งได้รายงานเกี่ยวกับผลการจัดกิจกรรม
สถิติผู้ใช้บริการ หนังสือที่ได้รับการบริจาค เงินบำรุงห้องสมุด เป็นต้น
และเมื่อถึงสิ้นปีงานห้องสมุดประชาชนเฉลิมพระเกียรติฯ ได้จัด
รวบรวมจัดทำเป็นรายงานประจำปีของห้องสมุดเพื่อเสนอศูนย์การ
ศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดให้นำเสนอต่อสำนักบริหารงานการศึกษา
นอกโรงเรียนต่อไป นอกจากนี้มีการประเมินผลการปฏิบัติงาน
จากหน่วยงานภายนอก โดยเป็นการประเมินจากสมาคมห้องสมุด
แห่งประเทศไทย และจากสำนักบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียน
กระทรวงศึกษาธิการ โดยมีการประเมินปีละ 1 ครั้ง

4. มาตรฐานการเรียนรู้

ประชาชนจำนวนมากมาใช้บริการห้องสมุดประชาชนเฉลิมพระเกียรติฯ ทุกวัน เพื่อศึกษา ค้นคว้า หาข้อมูล ด้วยตนเอง ตามอัธยาศัย เมื่อมีเวลาว่าง จากการสอบถามผู้ใช้พบว่า ได้รับข่าวสารและความรู้ต่างๆ ที่มีความทันสมัยและเป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิต หรือการประกอบอาชีพ เด็กและประชาชนทั่วไปเข้าร่วมกิจกรรมส่งเสริมการอ่านที่ห้องสมุดประชาชนเฉลิมพระเกียรติฯ เป็นผู้จัด ประชาชนรู้จักค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง รักการอ่านและเห็นถึงความสำคัญของการอ่าน มีความร่วมมือระหว่างห้องสมุดประชาชนเฉลิมพระเกียรติฯ กับหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐ เอกชน โรงเรียน และชุมชนในการจัดกิจกรรมเพื่อสนับสนุนและปลูกฝังความรักการอ่าน และให้ข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชนผู้มาใช้บริการห้องสมุดประชาชนเฉลิมพระเกียรติฯ

นอกจากนั้น ห้องสมุดประชาชนเฉลิมพระเกียรติฯ ได้บริการการสอนภาษาจีนและภาษาอังกฤษ สำหรับประชาชนผู้ที่มีความสนใจ โดยห้องสมุดประชาชนเฉลิมพระเกียรติฯ เป็นผู้ดำเนินการเอง จัดสอนสำหรับประชาชนที่สนใจ ไม่จำกัดเพศ วัย หรืออายุ เมื่อเรียนจบหลักสูตรแล้ว ได้รับประกาศนียบัตรรับรองความรู้

5. การประเมินผลการเรียนรู้

การประเมินผลการเรียนรู้และการจัดกิจกรรมต่างๆ ให้กับผู้ใช้บริการห้องสมุดประชาชนเฉลิมพระเกียรติฯ พบว่า ในแต่ละปีมีผู้มาใช้บริการและร่วมกิจกรรมต่างๆ มากมาย ดังนั้นจึงมีการประเมินในแต่ละกิจกรรม ดังนี้คือ

การประเมินด้านการให้บริการทั่วไป โดยการสอบถามความพึงพอใจในการใช้บริการด้านต่างๆ ของห้องสมุดประชาชนเฉลิมพระเกียรติฯ หรือความต้องการด้านอื่นๆ ที่ผู้ใช้บริการต้องการเพิ่มเติม วิธีการสอบถามความพึงพอใจนั้น ได้ใช้วิธีการประเมินผลโดยการสอบถามอย่างไม่เป็นทางการกับผู้ใช้บริการ รวมถึงการที่ให้ผู้ใช้บริการเขียนความคิดเห็นติดบอร์ดที่อยู่ทางด้านหน้าห้องสมุดประชาชนเฉลิมพระเกียรติฯ วิธีการดังกล่าวทำให้ผู้ใช้บริการมีความพึงพอใจในการประเมิน

นอกจากการประเมินผลเกี่ยวกับการบริการแล้ว ยังมีการประเมินผลด้านความพึงพอใจในการจัดกิจกรรมสำหรับเด็กที่ห้องสมุดประชาชนเฉลิมพระเกียรติฯ ได้จัดขึ้น

ส่วนการประเมินผลด้านการเรียนรู้ในการจัดสอนภาษาจีนและภาษาอังกฤษ มีการประเมินผลโดยการทดสอบความรู้ของผู้เรียน

6. การสนับสนุนทรัพยากรการเรียนรู้

ห้องสมุดประชาชนเฉลิมพระเกียรติฯ ได้รับงบประมาณสนับสนุนจากสำนักบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการ ในการดำเนินการจัดกิจกรรมและดำเนินการของห้องสมุดประชาชนเฉลิมพระเกียรติฯ และสนับสนุนการจัดหาเครื่องคอมพิวเตอร์ เพื่อให้บริการประชาชนในการสืบค้นข้อมูล และใช้อินเทอร์เน็ต

7. การจัดกิจกรรมส่งเสริมและสนับสนุนการเรียนรู้

การจัดกิจกรรมของห้องสมุดประชาชนเฉลิมพระเกียรติฯ พบว่ากิจกรรมที่ให้บริการแก่ประชาชนนั้นมีหลายกิจกรรมด้วยกัน เช่น

1) บริการการใช้ห้องสมุดประชาชนเฉลิมพระเกียรติฯ โดยบรรณารักษ์แนะนำการใช้ห้องสมุดประชาชนเฉลิมพระเกียรติฯ และการสืบค้น อินเทอร์เน็ต แก่นักศึกษาการศึกษานอกโรงเรียนที่มาใช้ห้องสมุดประชาชนเฉลิมพระเกียรติฯ รวมทั้งนักเรียนและประชาชนทั่วไปที่มาใช้บริการของห้อง

2) เปิดโอกาสให้นักศึกษามาร่วมประกอบกิจกรรมต่างๆ เช่น นักศึกษาจากมหาวิทยาลัยขอนแก่น ช่วยบรรณารักษ์ในการปฏิบัติงานด้านเทคนิค จัดหมวดหมู่หนังสือ และจัดมุมเด็กให้มีความน่าสนใจและจูงใจ เป็นต้น

3) เป็นสถานที่ฝึกงานของนักศึกษาจากสถาบันอุดมศึกษา เช่น นักศึกษาในสาขาบรรณารักษศาสตร์มาฝึกงาน

4) บริการการสอนภาษาต่างประเทศ ได้แก่ ภาษาจีน ภาษาอังกฤษ จัดเป็นกลุ่มสนใจ หัวหน้างานห้องสมุดที่มีความรู้ด้านภาษาจีนเป็นผู้สอน

การเรียนรู้ภาษา

- 5) การดูงานของสถาบันต่างๆ ทั้งในและต่างประเทศ
- 6) การจัดนิทรรศการ โดยจัดอย่างสม่ำเสมอ มีข้อมูลที่เป็นประโยชน์และทันสมัย อยู่ในบริเวณที่เป็นจุดสนใจของประชาชน
- 7) การจัดหนังสือหรือสื่อต่างๆ ไว้บริการแก่กลุ่มผู้ด้อยโอกาส หรือผู้ที่มีความบกพร่องทางสายตาและการได้ยิน เช่น หนังสืออักษรเบรลล์สำหรับผู้ที่มีความบกพร่องทางสายตา และจัดสื่อเสียงสำหรับผู้ที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน เป็นต้น

มุมสื่อการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความบกพร่องทางร่างกาย

- 8) การให้บริการทั่วไป เช่น บริการยืม-คืน และยืมระหว่างห้องสมุดประชาชน บริการแนะนำ ตอบคำถาม ช่วยค้นหา แนะนำการอ่าน บริการหนังสือ วารสาร หนังสือพิมพ์ บริการอ่านหนังสือภายในห้องสมุด บริการสารนิเทศ อินเทอร์เน็ต แฟ้มเฉลิมพระเกียรติฯ แฟ้มความรู้ ปฏิทินน้ำรู้ หนังสืออ้างอิงต่างๆ และบริการโสตทัศนศึกษา
- 9) กิจกรรมอื่นๆ ที่จัดตามวาระโอกาสต่างๆ เช่น วันเด็ก หรือในวันผู้สูงอายุ โดยห้องสมุดประชาชนเฉลิมพระเกียรติฯ จัดกิจกรรมการให้ความรู้ด้านต่างๆ ในรูปแบบ เช่น แข่งขันการเปิดพจนานุกรม

การแต่งงาน เป็นต้น เพื่อเป็นการให้ความรู้และประชาสัมพันธ์
ห้องสมุดให้ประชาชนมาใช้บริการมากขึ้น

8. ผู้ใช้ห้องสมุดประชาชนเฉลิมพระเกียรติฯ

ผู้ใช้บริการจากห้องสมุดประชาชนเฉลิมพระเกียรติฯ พบว่า
มีหลายกลุ่มด้วยกัน คือ

1) นักเรียนในโรงเรียนที่อยู่ในพื้นที่ใกล้เคียง มาทัศนศึกษา
ห้องสมุดประชาชนเฉลิมพระเกียรติฯ หรือช่วยงานในห้องสมุด
ประชาชนเฉลิมพระเกียรติฯ เพื่อทำกิจกรรมชั่วโมงบำเพ็ญประโยชน์
เป็นต้น

2) ประชาชนทั่วไป ทั้งที่เป็นสมาชิกห้องสมุดประชาชนเฉลิม
พระเกียรติฯ และผู้ที่ผ่านมาใช้บริการต่างๆ ในห้องสมุดประชาชน
เฉลิมพระเกียรติฯ โดยมีทุกระดับอายุ และทุกระดับการศึกษา

3) กลุ่มผู้ใช้บริการที่เป็นเด็กปกติและเด็กด้อยโอกาส เข้า
ร่วมกิจกรรมเพื่อผู้ด้อยโอกาส และโครงการส่งเสริมการอ่านที่ห้อง
สมุดประชาชนเฉลิมพระเกียรติฯ เป็นผู้จัด

4) นักศึกษาที่เรียนสาขาบรรณารักษศาสตร์จากสถาบัน
อุดมศึกษาต่างๆ เช่น มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ฝึกงานในห้องสมุด
ประชาชนเฉลิมพระเกียรติฯ

ปัจจุบัน ห้องสมุดประชาชนเฉลิมพระเกียรติฯ มีผู้มาใช้บริการ
โดยเฉลี่ยประมาณวันละ 200 คน ในวันเสาร์-อาทิตย์ จะมีผู้มาใช้บริการ
ประมาณวันละ 400 คน

9. ผู้สอนของห้องสมุดประชาชนเฉลิมพระเกียรติฯ

ผู้ที่มีบทบาทในการจัดการเรียนรู้และสนับสนุนการเรียนรู้ของห้องสมุดประชาชนเฉลิมพระเกียรติฯ คือ บรรณารักษ์และเจ้าหน้าที่ของห้องสมุดประชาชนเฉลิมพระเกียรติฯ

10. ปัญหาของห้องสมุดประชาชนเฉลิมพระเกียรติฯ

ปัญหาของห้องสมุดประชาชนเฉลิมพระเกียรติฯ พบว่า มีปัญหาด้านต่างๆ ดังนี้

■ ด้านการใช้ห้องสมุด

1) ปัญหาหนังสือหาย หรือหนังสือถูกตัดหรือฉีกเนื่องจากผู้ใช้บริการมีหลากหลาย และขาดจิตสำนึกในการรักษาหนังสือที่เป็นของสาธารณะ และขาดจิตสำนึกในการใช้ห้องสมุด

2) มีพื้นที่ให้บริการไม่เพียงพอในวันหยุด โดยวันเสาร์-อาทิตย์ จะมีที่นั่งอ่านหนังสือไม่เพียงพอ จำนวนผู้มาใช้บริการจำนวนมากว่า 400 คน ทำให้ห้องสมุดประชาชนเฉลิมพระเกียรติฯ คับแคบไปในวันหยุด

3) หนังสือบางประเภทมีไม่เพียงพอ หนังสือมีหลายประเภท แต่จำนวนหนังสือบางประเภทไม่เพียงพอ เมื่อเทียบกับจำนวนประชาชนที่ต้องการใช้หนังสือเหล่านั้น ทั้งนี้เนื่องจากงบประมาณมีจำกัด

4) ชั้นวางหนังสือไม่เพียงพอ เนื่องจากจำนวนหนังสือมีมาก แต่ขาดงบประมาณในการจัดซื้อชั้นวางหนังสือ

■ ด้านการดำเนินการ

1) ปัญหาด้านหนังสือและสื่อต่างๆ มีไม่เพียงพอต่อความต้องการ เนื่องจากมีผู้ใช้จำนวนมาก งบประมาณสนับสนุนการจัดซื้อสื่อมีจำกัด

11. ข้อเสนอแนะของห้องสมุดประชาชนเฉลิมพระเกียรติฯ

ในด้านการบริหารจัดการ เช่น หนังสือหายหรือฉีกขาดนั้น เจ้าหน้าที่ห้องสมุดประชาชนเฉลิมพระเกียรติฯ ได้พยายามตรวจตรา หรือสังเกตผู้เข้าออกห้องสมุดอยู่เสมอ พร้อมทั้งขอความร่วมมือผู้ใช้ห้องสมุดให้เจ้าหน้าที่ได้ตรวจสอบสิ่งของ ก่อนออกจากห้องสมุดทุกครั้ง โดยมีแผนป้ายขอความร่วมมือติดที่เคาน์เตอร์จ่าย-รับ ให้นำทางออก

กรณีศึกษาที่ 9 : ห้องสมุดประชาชนจังหวัดสงขลา

การสำรวจสภาพแวดล้อมและสัมพันธภาพการจัดการเรียนรู้ของห้องสมุดประชาชนจังหวัดสงขลา พบรายละเอียดดังนี้

ห้องสมุดประชาชนจังหวัดสงขลา จัดตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2460 โดยสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมหลวงลพบุรีราเมศวร์ ซึ่งขณะนั้นทรงดำรงตำแหน่งสมุหเทศาภิบาลมณฑลนครศรีธรรมราช ประทับอยู่ที่สงขลา ได้ทรงริเริ่มจัดตั้งห้องสมุด โดยทรงประทานสรรพตำราต่าง ๆ ส่วนพระองค์ ทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศให้เป็นสมบัติของห้องสมุดซึ่งอาคารเดิมอยู่ที่โรงเรียนมหาวชิราวุธ (เดิม) หรือโรงเรียนวิเชียรชมในปัจจุบัน เหตุที่ใช้โรงเรียนมหาวชิราวุธเป็นที่ตั้งของห้องสมุดประชาชนนั้น เพราะทรงเห็นว่า เป็นการสะดวกแก่ครู นักเรียน พ่อค้า ประชาชนและพระภิกษุสามเณรในการเข้าไปศึกษาค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติมในยามว่าง โดยมีครูในโรงเรียนแห่งนี้ เป็นผู้ทำหน้าที่ให้บริการแก่ผู้ใช้ห้องสมุด ต่อมาการศึกษาเจริญขึ้น โรงเรียนมหาวชิราวุธได้ปลูกสร้างอาคารใหม่ที่ถนนสะเดา เมื่อโรงเรียนได้ย้ายมาอยู่ที่อาคารใหม่ ห้องสมุดประชาชนซึ่งอาศัยครูในโรงเรียนดำเนินงาน ก็ย้ายตามไปด้วย

และเปิดบริการประชาชนตามปกติอีกวาระหนึ่ง ต่อมาเมื่อมีห้องสมุดโรงเรียนเกิดขึ้น ห้องสมุดประชาชนเดิมก็ยังคงตราประทับว่า “ห้องสมุดประชาชน” ปรากฏอยู่จนทุกวันนี้

ห้องสมุดประชาชนจังหวัดสงขลา เปิดให้บริการ วันจันทร์-ศุกร์ เวลา 08.30 - 17.00 น. วันเสาร์ - อาทิตย์ เวลา 09.00 - 17.00 น. โดยหยุดวันนักขัตฤกษ์

ห้องสมุดประชาชนจังหวัดสงขลา

สภาพแวดล้อมของห้องสมุดประชาชนจังหวัดสงขลา

ห้องสมุดประชาชนฯ เป็นอาคารชั้นเดียวเชื่อมต่อกัน 2 หลัง ตั้งอยู่ในบริเวณเดียวกับศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดสงขลา ติดกับถนนใหญ่ มีรั้วกันเป็นสัดส่วน มีที่จอดรถพอสมควร มีการจัดสวนหย่อม มีต้นไม้สูงให้ร่มเงา มีไม้พุ่มซึ่งทำให้ผ่อนคลาย

ที่นั่งอ่านหนังสือภายนอกห้องสมุด

และทางเดินของผู้พิการ

ห้องสมุดประชาชนจังหวัดสงขลามีป้ายชื่อที่เห็นได้ชัดเจน มีกำหนดเวลาเปิดปิดที่แน่นอน โดยจัดทำป้ายประกาศที่ทางเข้า ภายในอาคารของห้องสมุดประชาชนจังหวัดสงขลา มีมุมกิจกรรมต่างๆ ดังนี้

- 1) มุมบริการสืบค้น ยืม-คืนสื่อด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์
- 2) มุมบริการห้องสมุดอิเล็กทรอนิกส์ ได้แก่ ส่งเสริมการเรียนรู้ การใช้คอมพิวเตอร์ด้วยตนเอง การบริการอินเทอร์เน็ต การบริการสื่ออิเล็กทรอนิกส์ต่างๆ ทั้ง ซีดี-รอม ดีวีดีและเทปบันทึกเสียง

คอมพิวเตอร์สืบค้นข้อมูล

- 3) มุมการศึกษาทางไกลไทยคมผ่านดาวเทียม
- 4) มุมการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง
- 5) มุมหนังสือพิมพ์และวารสาร
- 6) มุมแนะแนวการศึกษาและอาชีพ
- 7) มุมเด็กและครอบครัว
- 8) มุมแนะนำหนังสือใหม่
- 9) มุมหนังสือของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช มหาวิทยาลัยรามคำแหง และหนังสือของการศึกษานอกโรงเรียน สายสามัญ
  - 10) มุมหนังสือบันเทิง
  - 11) มุมหนังสือและโสตทัศนูปกรณ์สำหรับการเรียนรู้ และ ค้นคว้าทางเศรษฐกิจ
  - 12) มุมนิทรรศการเกี่ยวกับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
  - 13) มุมนิทรรศการให้ความรู้วันสำคัญ ข่าวดูเหตุการณ์สำคัญ
  - 14) นิทรรศการแสดงภาพประวัติของจังหวัดสงขลาและ ภูมิปัญญาท้องถิ่น

มุมข้อมูลท้องถิ่น

ห้องสมุดประชาชนจังหวัดสงขลา ให้บริการสื่อหลายประเภท
เช่น

- สื่อสิ่งพิมพ์ มีจำนวนกว่าสองหมื่นเล่ม มีหนังสือทุกหมวด
วิชา หนังสือพิมพ์ วารสารทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ จุลสาร
กฤตภาค นิตยสาร หนังสือวิชาการ หนังสืออ้างอิง หนังสือส่งเสริม
พัฒนาอาชีพ นวนิยาย และหนังสือสำหรับเด็กและเยาวชน สื่อสิ่งพิมพ์
เหล่านี้ทุกปีห้องสมุดประชาชนฯ สั่งซื้อเพิ่มเติมเพื่อให้มีความทันสมัย
และหลากหลาย

- สื่อโสตทัศน์ เช่น เทปการเรียนการสอนของมหาวิทยาลัย
สุโขทัยธรรมมาธิราช เทปโทรทัศน์ วีซีดี และดีวีดี เป็นต้น

- สื่อข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ เช่น อินเทอร์เน็ต

- สื่อสาริต เช่น สื่อสาริตประเภทภาพ แผนภูมิ และหุ่นจำลอง

สิ่งพิมพ์ในห้องสมุดประชาชนจังหวัดสงขลา

นอกจากนี้ คณะวิจัยได้วิเคราะห์องค์ประกอบต่างๆ ตาม
หลักการ จัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ในห้องสมุดประชาชนจังหวัดสงขลา
ดังต่อไปนี้

1. นโยบายในการจัดห้องสมุดประชาชนจังหวัด ให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต

การจัดดำเนินการของห้องสมุดประชาชนจังหวัดสงขลา ยึดถือตามนโยบายของสำนักบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียน ที่ว่าด้วยการจัดและส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต ให้แก่ประชาชนที่อยู่นอกโรงเรียน ในรูปแบบการศึกษานอกระบบโรงเรียน และการศึกษาตามอัธยาศัย ด้านการศึกษาพื้นฐาน การศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพ การศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตและการศึกษาเพื่อพัฒนาสังคมและชุมชน ให้สอดคล้องกับการปฏิรูปการศึกษาและบริบทของชุมชน ตลอดจนความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย โดยยึดชุมชนเป็นฐาน และการบูรณาการกิจกรรมให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของประชาชน เพื่อเป็นการสร้างคน สร้างรายได้และอำนวยโอกาสให้ประชาชนเรียนรู้ตลอดชีวิตอันจะนำไปสู่สังคมแห่งปัญญา

ด้านการบริหารห้องสมุดประชาชนฯ สำนักบริหารงานการศึกษา นอกโรงเรียน มอบหมายให้ศูนย์ส่งเสริมการศึกษาตามอัธยาศัยกำกับดูแลให้ห้องสมุดประชาชนฯ จัดการศึกษาตามอัธยาศัย โดยบริการสื่อเพื่อการเรียนรู้ทุกประเภท และจัดกิจกรรมการเรียนรู้ อีกทั้งจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาห้องสมุดในรูปแบบของคณะกรรมการห้องสมุด

ในส่วนของห้องสมุดประชาชนจังหวัดสงขลา มีวิสัยทัศน์ว่าห้องสมุดประชาชนจังหวัดสงขลาจะเป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต ภายในปี 2547 ประชาชนและองค์กรในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน จะมีสื่อบริการทุกประเภท และการให้บริการที่ทันสมัย

เพื่อเป็นการส่งเสริมการเรียนรู้แก่ประชาชนโดยทั่วถึงกัน หนังสือช่วยสร้างคน สร้างงาน สร้างอาชีพ อีกทั้งยังสร้างสิ่งดีๆ อีกมากมาย

2. กฎหมายที่เกี่ยวข้อง

การจัดห้องสมุดประชาชนจังหวัดสงขลา ให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ จะยึดระเบียบของกรมการศึกษานอกโรงเรียน ว่าด้วยห้องสมุดประชาชน พ.ศ.2535 โดยมีระเบียบการจัดห้องสมุดประชาชนเพื่อเป็นแหล่งการเรียนรู้ที่สำคัญ

3. หน่วยงานที่รับผิดชอบ

ห้องสมุดประชาชนจังหวัดสงขลา ได้ยึดระเบียบกรมการศึกษานอกโรงเรียน ว่าด้วยห้องสมุดประชาชน พ.ศ.2535

ในการปฏิบัติงาน ห้องสมุดประชาชนจังหวัดสงขลา มีการตรวจสอบและประเมินผล การปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ห้องสมุดประชาชนฯ ได้รับการประเมินผลการปฏิบัติงานจากผู้บริหารของห้องสมุดประชาชนฯ อย่างสม่ำเสมอ

นอกจากนี้ ห้องสมุดประชาชนจังหวัดสงขลา ได้รับการตรวจประเมินผล มาตรฐานการให้บริการห้องสมุดจากสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยฯ

4. มาตรฐานการเรียนรู้

มาตรฐานการเรียนรู้ของห้องสมุดประชาชนจังหวัดสงขลา คือ ประชาชนทุกเพศ ทุกวัย ใช้บริการของห้องสมุดประชาชนฯ เพื่อการศึกษา ค้นคว้า และค้นหาข้อมูลด้วยตนเองตามอัธยาศัยเมื่อมีเวลา

ว่าง ประชาชนได้รับข่าวสารและความรู้ต่างๆ ที่มีความทันสมัยและเป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตหรือการประกอบอาชีพ ประชาชนและชุมชนร่วมกันทำกิจกรรมต่างๆ ที่ห้องสมุดประชาชน เป็นผู้จัดขึ้นเพื่อเป็นการส่งเสริมการอ่านและมีความร่วมมือระหว่างห้องสมุดประชาชน กับหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐ เอกชน และสถาบันการศึกษา ในการจัดกิจกรรมเพื่อสนับสนุนและปลูกฝังนิสัยรักการอ่าน

5. การประเมินผลการจัดการเรียนรู้

การประเมินผลการจัดการเรียนรู้ พบว่า ห้องสมุดประชาชนจังหวัดสงขลาประเมินผลกิจกรรม การเรียนรู้ของผู้ใช้บริการโดยวิธีการสังเกต จำนวนผู้เข้าร่วมกิจกรรม สอบถามความพึงพอใจ แล้วเก็บเป็นสถิติการใช้บริการของประชาชนในแต่ละวัน และจัดพิมพ์ข้อมูลเหล่านี้ออกมาเพื่อสรุปผลการดำเนินงาน นำเสนอต่อศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัด เป็นรายไตรมาส

การประเมินการเรียนรู้ในการเข้าร่วมกิจกรรมค่ายต่างๆ ประเมินโดยผู้เข้าร่วมกิจกรรม จัดทำเป็นผลงานต่างๆ ที่แสดงทักษะและความรู้ที่ได้จากการเข้าร่วมกิจกรรม และใช้แบบสอบถามความพอใจ

6. การสนับสนุนทรัพยากรการเรียนรู้

ห้องสมุดประชาชนจังหวัดสงขลาได้รับ การสนับสนุนงบประมาณ และการจัดหาสื่อต่างๆ จากสำนักบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการ

7. การจัดกิจกรรมส่งเสริมและสนับสนุนการเรียนรู้

การจัดกิจกรรมของห้องสมุดประชาชนจังหวัดสงขลา พบว่ากิจกรรมที่ให้บริการแก่ประชาชนนั้น มีหลายกิจกรรมด้วยกัน เช่น

1) จัดกิจกรรมให้กับโรงเรียน โดยเจ้าหน้าที่ของห้องสมุดเป็นวิทยากรเกี่ยวกับการใช้ห้องสมุดให้กับนักเรียน

2) กิจกรรมค่ายในรูปแบบต่างๆ เช่น ค่ายสิ่งแวดล้อม ค่ายคุณธรรม ค่ายคนรุ่นใหม่ห่างไกลยาเสพติด ค่ายยอดนักอ่าน ค่ายส่งเสริมการเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้

3) เป็นสถานที่ศึกษาดูงานของหน่วยงานต่างๆ เช่น มหาวิทยาลัย

4) กิจกรรมการฝึกงานให้แก่นักศึกษาจากสถาบันอุดมศึกษา เช่น มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา มหาวิทยาลัยทักษิณ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ เป็นต้น

5) เป็นแหล่งค้นคว้าหาข้อมูลของนักเรียน นักศึกษาในสถาบันการศึกษาต่างๆ

6) จัดนิทรรศการที่เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ประวัติจังหวัดสงขลา ทำทำเนียบภูมิปัญญาและเชิญบุคคลที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น มาให้ความรู้

7) จัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน เช่น การเล่าเรื่องจากหนังสือ การเล่นนิทาน เป็นต้น

8) จัดบริการสื่อให้กับชุมชน โดยจัดไว้ที่ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนและเครือข่าย

9) บริการให้ความรู้เสียงตามสาย วิทยุกระจายเสียง และวิทยุโทรทัศน์

10) บริการห้องสมุดทั่วไป เช่น บริการยืม-คืน และยืม-คืนระหว่างห้องสมุด บริการแนะนำ ตอบคำถาม ช่วยค้นหา แนะนำ การอ่าน บริการหนังสือ วารสาร หนังสือพิมพ์ให้อ่านภายในห้องสมุด บริการสารสนเทศ วรรณคดี กฤตภาค หนังสืออ้างอิง บริการโสตทัศนศึกษา

11) บริการยืม-คืนทางโทรศัพท์ โดยผู้มายืมสื่อและหนังสือที่ห้องสมุดประชาชนฯ ไปแล้ว สามารถโทรมาต่ออายุการยืมหนังสือ และสื่อเพิ่มเติม โดยแจ้งเลขที่สมาชิก เจ้าหน้าที่จะตรวจสอบในคอมพิวเตอร์แล้วดำเนินการบันทึกและยืมหนังสือ และสื่อต่อให้อีก 1 สัปดาห์ การยืมต่อทางโทรศัพท์ทำได้ไม่เกิน 2 ครั้ง เพราะต้องการตรวจสอบหนังสือและสื่อว่ายังอยู่ในสภาพที่ใช้การได้หรือไม่ แต่ถ้าผู้ใช้บริการมีความจำเป็น เช่น ไปราชการต่างจังหวัด จะพิจารณาให้ยืมต่อเป็นรายๆ ไป เพื่อป้องกันการสูญหายของหนังสือ

8. กลุ่มผู้ใช้ของห้องสมุดประชาชนจังหวัดสงขลา

ผู้ได้รับบริการจากห้องสมุดประชาชนฯ พบว่า มีหลากหลายกลุ่มด้วยกัน คือ

- 1) ประชาชนทั่วไป ทุกเพศ ทุกวัย
- 2) เด็กและเยาวชน ที่เข้าร่วมกิจกรรมค่ายที่ห้องสมุดเป็นผู้จัด
- 3) นักเรียนและนักศึกษาจากสถาบันการศึกษา มาใช้ในการค้นคว้าข้อมูลจากห้องสมุดประชาชนฯ
- 4) นักศึกษาจากสถาบันต่างๆ มาฝึกงาน
- 5) หน่วยงานต่างๆ มาทัศนศึกษา และดูงานของห้องสมุดประชาชนฯ

9. ผู้สอนของห้องสมุดประชาชนจังหวัดสงขลา

ผู้ที่มีบทบาทในการจัดการเรียนรู้และสนับสนุนการเรียนรู้ของห้องสมุดประชาชนจังหวัดสงขลา คือ บรรณารักษ์และเจ้าหน้าที่ของห้องสมุดประชาชน ทุกคน กล่าวคือ นอกจากจะให้บริการทางด้านห้องสมุดและให้ความรู้เกี่ยวกับการใช้ห้องสมุด การสืบค้นหาข้อมูลแก่ประชาชนทุกเพศ ทุกวัยแล้ว ยังเป็นผู้จัดและประสานให้เกิดโครงการค่ายสำหรับเด็กและเยาวชน และจัดกิจกรรมต่างๆ ที่มีประโยชน์ เช่น จัดนิทรรศการเกี่ยวกับประวัติของจังหวัดสงขลา

10. ปัญหาของห้องสมุดประชาชนจังหวัดสงขลา

ปัญหาห้องสมุดประชาชน พบว่า มีปัญหาด้านต่างๆ ดังนี้

■ **ปัญหาการใช้ห้องสมุด** คือ ผู้ใช้บริการไม่นำหนังสือที่สำคัญมาคืนห้องสมุดประชาชน

■ ปัญหาในการดำเนินการ

- 1) งบประมาณในการดำเนินการห้องสมุดไม่เพียงพอ โดยเฉพาะงบประมาณการจัดจ้างบุคลากรและด้านสถานที่
- 2) บุคลากรของห้องสมุดประชาชนมีจำนวนน้อย

11. ข้อเสนอแนะจากเจ้าหน้าที่ของห้องสมุดประชาชนจังหวัดสงขลา

- 1) กรณีผู้ใช้บริการไม่นำหนังสือมาคืน เจ้าหน้าที่ต้องติดตามให้ผู้ยืมนำหนังสือนั้นมาคืนให้ได้ และมีค่าปรับการใช้บริการ

- 2) กรณีที่งบประมาณไม่เพียงพอ ทางส่วนกลางควรจัดสรรงบประมาณให้เพียงพอ
- 3) การรับอาสาสมัครในชุมชนมาทำงานในห้องสมุด
- 4) ห้องสมุดควรมีเครือข่ายกับหน่วยงานอื่น เช่น ห้องสมุดของเทศบาลเพื่อจะได้แลกเปลี่ยนแนวทางการดำเนินงานของกันและกัน
- 5) ห้องสมุดควรเป็นสถานที่ผ่อนคลายเป็นมุมหลากหลายในการทำกิจกรรม

สรุป อภิปรายและข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงพรรณนา (Descriptive Research) โดยใช้ข้อมูลเชิงปริมาณประกอบเชิงคุณภาพ และใช้หลายวิธีประกอบกัน เพื่อศึกษาการจัดการเรียนรู้ของแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต : ห้องสมุดประชาชน คณะวิจัยได้ศึกษาข้อมูลจากบุคลากรของห้องสมุดประชาชน สังกัดกรุงเทพมหานคร จำนวน 4 แห่ง ได้แก่ ห้องสมุดประชาชนกรุงเทพมหานคร เขตบางกอกใหญ่ ห้องสมุดประชาชนเคลื่อนที่ คันที่ 3 ห้องสมุดประชาชนกรุงเทพมหานคร สวนลุมพินี และบ้านหนังสือสวนสววย เขตสาทร นอกจากนี้ ได้ศึกษาข้อมูลจากห้องสมุดประชาชนสังกัดสำนักบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียนในส่วนภูมิภาคต่างๆ จำนวน 5 แห่ง ได้แก่ ห้องสมุดประชาชนจังหวัดเชียงใหม่ หอสมุดรัชมังคลาภิเษก วังไกลกังวล อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ห้องสมุดประชาชนเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี จังหวัดขอนแก่น ห้องสมุดประชาชนจังหวัดระยอง และห้องสมุดประชาชนจังหวัดสงขลา แล้วจึงนำผลจากการศึกษามาสรุปได้ดังนี้

สรุปการวิเคราะห์กรณีศึกษา

1. การจัดห้องสมุดประชาชนเป็นศูนย์ข้อมูลข่าวสารของชุมชน

ห้องสมุดประชาชน เป็นศูนย์ข้อมูลข่าวสารของชุมชน โดยเน้นการให้บริการ ให้ยืม-คืนหนังสือ มีการจัดมุมให้ความรู้เฉพาะด้าน เช่น มุมเด็ก มุมอาชีพ มุมวารสาร มุมหนังสือพิมพ์ มุมมหาวิทยาลัย สุขุขทัยธรรมาธิราช เป็นต้น รวมทั้ง การให้บริการข้อมูลข่าวสารหลายรูปแบบ เช่น สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อโสตทัศน์ เป็นต้น ตัวอย่างกรณีศึกษาที่พบ อาทิ บ้านหนังสือสวนสวย เขตสาทร ห้องสมุดประชาชนกรุงเทพมหานคร เขตบางกอกใหญ่ ห้องสมุดประชาชนเคลื่อนที่ คันที่ 3 (บางซื่อ-ประชาชื่น) ห้องสมุดประชาชนกรุงเทพมหานคร สวนลุมพินี ห้องสมุดประชาชนจังหวัดเชียงใหม่ หอสมุดธรรมังคลาภิเชก วังไกลกังวล ห้องสมุดประชาชนจังหวัดระยอง ห้องสมุดประชาชนเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี จังหวัดขอนแก่น ห้องสมุดประชาชนจังหวัดสงขลา

2. การจัดห้องสมุดประชาชนเป็นศูนย์การเรียนรู้ของชุมชน (Learning Resource Center)

การจัดห้องสมุดประชาชนเป็นศูนย์การเรียนรู้ของชุมชน มีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลายให้แก่กลุ่มเป้าหมายทุกกลุ่มในชุมชน เช่น

ห้องสมุดประชาชนกรุงเทพมหานคร สวนลุมพินี จัดกิจกรรมการเรียนรู้ ดังต่อไปนี้

1) โครงการส่งเสริมการอ่าน คือ “โครงการพัฒนธรรมสัญญา” และ “โครงการเรียนรัฐโลกกวาง” เป็นกิจกรรมที่พาเด็กที่เป็นสมาชิกไปทัศนศึกษาตามสถานที่ต่างๆ ที่น่าสนใจ ดังที่ เจ้าหน้าที่กล่าวว่า “ห้องสมุดจัดกิจกรรมดังกล่าวทุกปี โดยเด็กต้องศึกษาข้อมูลของสถานที่ที่จะไปก่อนว่า มีความสำคัญและมีความเป็นมาอย่างไร เมื่อเด็กๆ ไปถึงได้เห็นสถานที่จริงๆ และได้ฟังการบรรยายจากวิทยากรที่เชิญมา มีการตอบคำถามและได้รับรางวัล” เจ้าหน้าที่กล่าวต่อไปว่า “ในปีที่ผ่านมาเมื่อวันที่ 19 พฤษภาคม 2547 เราพาเด็กไปยังพิพิธภัณฑ์เด็ก โดยจัดแบบเข้าไปเย็นกลับ เด็กได้ทำกิจกรรมและรู้จักเพื่อนฝูงที่ไปด้วยกัน ทำให้เกิดการเรียนรู้ที่จะใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคม”

2) โครงการตระกร้าหนังสือ เป็นการนำหนังสือที่ห้องสมุดประชาชน มีอยู่เป็นจำนวนมากและซ้ำซ้อนกัน มอบให้แก่โรงเรียนหรือโรงพยาบาลที่ขาดแคลนหนังสือ โดยนำหนังสือใส่ตระกร้า

3) กิจกรรมแนะนำหนังสือใหม่ โดยจัดตู้แสดงหนังสือใหม่ ให้แก่ผู้ใช้บริการได้รับทราบ สามารถยืมอ่านได้ เนื่องจากห้องสมุดได้มีการทำสำเนาหนังสือใหม่สำรองไว้

4) จัดหนังสือที่เกี่ยวกับสุขภาพและโภชนาการบริการแก่กลุ่มผู้สูงอายุที่เป็นสมาชิกสโมสรคนอาวุโส ซึ่งเป็นความร่วมมือระหว่างห้องสมุดประชาชนกับสโมสรดังกล่าว

5) กิจกรรมดูสารคดีและเล่านิทาน กำหนดเป็นช่วงเวลา โดยมีเจ้าหน้าที่เป็นผู้เล่านิทาน เจ้าหน้าที่ทุกคนของห้องสมุดสามารถเล่านิทานได้อย่างสนุกสนาน

ห้องสมุดประชาชนกรุงเทพมหานคร เขตบางกอกใหญ่
จัดกิจกรรมการเรียนรู้ ดังต่อไปนี้

1) กิจกรรมเล่นิทานให้แก่เด็ก เจ้าหน้าที่กล่าวว่า “ส่วนใหญ่เราจะนั่งอ่านนิทานให้เด็กฟัง โดยเฉพาะวันเสาร์-อาทิตย์ เด็กหยุดเรียนก็จะมานั่งฟังนิทาน เรามีอุปกรณ์การเล่นิทานไม่มาก แต่มีนิทานสำหรับเด็กที่เห็นเป็นภาพจริง”

2) กิจกรรมให้ความรู้ในการจัดห้องสมุดกับโรงเรียนวัดดีดวด เช่น ให้คำแนะนำในการจัดห้องสมุด การคัดเลือกหนังสือ การให้เลขหมู่หนังสือบางประเภท เช่น หนังสือฉาบปก เป็นต้น

3) กิจกรรมฝึกงานนักศึกษาด้านคอมพิวเตอร์เจ้าหน้าที่กล่าวว่า “เรามีทางด้านนี้ก็ให้เขาฝึกได้ มีการฝึกงานทุกปี โดยจะให้นักศึกษาจัดระบบข้อมูลให้ ปัจจุบันเป็นนักศึกษาจากโรงเรียนอาชีวศึกษาธนบุรีที่อยู่ตรงนี้ มาฝึกงานทุกปี”

4) โครงการกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน “การเรียนรู้สู่โลกกว้าง” เป็นการนำเด็กไปทัศนศึกษาสถานที่ต่างๆ มีการตอบคำถามและเล่นเกม

5) กิจกรรมจัดนิทรรศการ จัดนิทรรศการเดือนละ 2 ครั้ง หากมีข้อมูลพิเศษอาจจัดเพิ่มเติมโดยเจ้าหน้าที่ห้องสมุดทุกคนเป็นผู้จัด

ห้องสมุดประชาชนเคลื่อนที่ คันที่ 3 (บางซื่อ-ประชาชื่น)
ได้จัดกิจกรรมการเรียนรู้ ดังต่อไปนี้

1) กิจกรรมส่งเสริมการอ่าน

2) กิจกรรมการให้ความร่วมมือกับโรงเรียนในการนำรถห้องสมุดประชาชนเคลื่อนที่เข้าร่วมกิจกรรมของโรงเรียน เจ้าหน้าที่กล่าวว่า “โรงเรียนหลายแห่งขอความร่วมมือ เช่น โรงเรียนของ

กรุงเทพมหานคร ส่วนมากเป็นกิจกรรมวันวิชาการของโรงเรียน นักเรียนจะสุขใจมาก แต่บรรณารักษ์ไม่ได้ว่างเลย ถ้าอาจารย์กำหนดกิจกรรมมาให้แล้ว เราก็ไม่จำเป็นต้องเสริมกิจกรรมพิเศษอื่นๆ อาจารย์สั่งงานเด็กมา เช่น ทำบันทึกการอ่าน เด็กก็จะมึนงานทำ มาหาคำตอบจากรถห้องสมุดประชาชนเคลื่อนที่ บางที่เราก็เปิดวิดีโอทัศน์ให้"

3) เป็นสถานที่ดูงานการจัดห้องสมุดประชาชนเคลื่อนที่ แก่สถาบันการศึกษา

- 4) เป็นแหล่งข้อมูลในการค้นคว้าของนักเรียนและนักศึกษา
- 5) บริการอินเทอร์เน็ตให้แก่ประชาชน
- 6) กิจกรรมวาดรูป การเขียนเรียงความ
- 7) การเล่นนิทานให้แก่เด็ก

บ้านหนังสือสวนสวย เขตสาทร จัดกิจกรรมการเรียนรู้ ดังต่อไปนี้

1) การจัดกิจกรรมให้กับเด็ก เป็นกิจกรรมทางศิลปะและเกม ดังเจ้าหน้าที่กล่าวว่า "เราจัดกิจกรรมให้เด็กได้วาดรูป ผู้ที่อยากวาดรูป เราก็จัดกระดาษและสีให้ บางทีวันเสาร์-อาทิตย์ จะมีเกมให้เด็กเล่น และมีของขวัญให้กับผู้ที่ทำได้ดี"

2) การจัดหนังสือสำหรับเด็ก และส่งเสริมให้เด็กรู้จักตัวอักษร กล่าวคือ "มีอักษร ก-ฮ สลับกัน แล้วให้เขียนให้เป็นตัวอักษรที่เรียงกัน ตั้งแต่ ก-ฮ แล้วดูว่าเด็กเข้าใจความหมายของตัวอักษรนั้นหรือไม่"

3) สนับสนุนสถานที่ในการจัดโครงการฝึกอบรมภาษาอังกฤษให้แก่ประชาชนที่สนใจ

- 4) จัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านและการตอบคำถาม
- 5) กิจกรรมเล่นนิทานให้เด็กในวันเสาร์-อาทิตย์

ห้องสมุดประชาชนจังหวัดเชียงใหม่ จัดกิจกรรมการเรียนรู้ดังต่อไปนี้

- 1) เปิดโอกาสให้โรงเรียนมาใช้เป็นสถานที่จัดกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ โดยนักเรียนจะช่วยเจ้าหน้าที่ห้องสมุดในการจัดห้องสมุดและมุมเด็กให้สวยงาม
- 2) รับนักศึกษาสาขาบรรณารักษศาสตร์ มาฝึกงานในห้องสมุดประชาชนจังหวัดเชียงใหม่
- 3) ทักษะศึกษาและดูงาน เป็นสถานที่ที่โรงเรียนนำนักเรียนมาทัศนศึกษา
- 4) หน่วยงานต่างๆ มาศึกษา ดูงานการจัดห้องสมุดประชาชนและการจัดกิจกรรมของห้องสมุด
- 5) กิจกรรมส่งเสริมการอ่าน จัดทำโครงการส่งเสริมการอ่าน “เรารักการอ่าน” ให้กับเด็ก
- 6) เป็นศูนย์บริการการศึกษาเฉพาะกิจ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
- 7) กิจกรรมฝึกอาชีพ เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้และทักษะทางอาชีพ เพื่อช่วยเพิ่มรายได้ของประชาชน
- 8) จัดกิจกรรมด้านส่งเสริมการค้นคว้าด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านห้องสมุดเคลื่อนที่สู่ชุมชน ด้านส่งเสริมการรวมกลุ่มประชาชนตามความรู้และความสนใจ ด้านครอบครัวสัมพันธ์ และกิจกรรมการส่งเสริมการเรียนรู้อื่นๆ ตามความเหมาะสม รวมทั้ง บริการหนังสือ

แก่คนพิการทางสายตาและหู บริการอินเทอร์เน็ตช่วยในการค้นคว้าหาข้อมูล

หอสมุดรัชมังคลาภิเษก วังไกลกังวล อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ จัดกิจกรรมการเรียนรู้ ดังต่อไปนี้

1) จัดกิจกรรมให้กับโรงเรียน โดยให้โรงเรียนมาจัดกิจกรรมที่หอสมุดรัชมังคลาภิเษกฯ และในบางโอกาสหอสมุดรัชมังคลาภิเษกฯ ไปจัดกิจกรรมที่โรงเรียน

2) กิจกรรมการสอนดนตรี โดยการรวบรวมกลุ่มผู้สนใจเพื่อสอนร้องเพลง และเล่นดนตรี ซึ่งเป็นโครงการระยะสั้น

3) กิจกรรมสอนวิธีการทำผ้าบาติกให้กับกลุ่มผู้สนใจ

4) เป็นสถานที่ศึกษาดูงานของหน่วยงานต่างๆ ทั้งในประเทศและต่างประเทศ เช่น เจ้าหน้าที่ของห้องสมุด British Columbia มาศึกษาดูงานการจัดห้องสมุด

5) กิจกรรมการฝึกงานให้แก่นักศึกษา เช่น มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี ราชภัฏจอมบึง และราชภัฏนครปฐม

6) เป็นแหล่งค้นคว้าหาข้อมูลของนักศึกษาในสถาบันการศึกษาต่างๆ เช่น มหาวิทยาลัยสแตมฟอร์ด มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต รวมทั้ง เป็นแหล่งค้นคว้าวิทยานิพนธ์ของนิสิตระดับบัณฑิตศึกษา

7) เอื้อเพื่อสถานที่จัดกิจกรรมของเทศบาล เช่น กิจกรรมส่งเสริมการอ่าน ร้องเพลง เล่นเกม ฉายวิดิทัศน์ที่น่าสนใจให้เด็ก

8) จัดนิทรรศการร่วมกับ “ชมรมเรารักหัวหิน” ที่เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ประวัติหัวหิน และเชิญบุคคลที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น

มาให้ความรู้เกี่ยวกับป่านศรนารายณ์ แต่ภายหลังงดกิจกรรมนี้ เนื่องจากงบประมาณจำกัด

9) เผยแพร่วิธีค้นคว้าทางห้องสมุดโดยการสอนออกอากาศทางสถานีวิทยุกระจายเสียงโรงเรียนวังไกลกังวล

10) จัดทำคู่มือท่องเที่ยวหัวหินทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

11) จัดโครงการ “ฝากลูกไว้ที่หอสมุดรัชมั่งคลาภิเชษภ” ในช่วงปิดภาคเรียน

ห้องสมุดประชาชนจังหวัดระยอง จัดกิจกรรมการเรียนรู้ดังต่อไปนี้

1) จัดกิจกรรมให้แก่โรงเรียน กิจกรรมให้ความรู้ การใช้ห้องสมุดแก่นักเรียน

2) โครงการหนังสือสู่ชุมชน โดยนำหนังสือที่มีผู้บริจาคไปบริการตามสถานที่ต่างๆ เช่น ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ห้างสรรพสินค้า เป็นต้น

3) กิจกรรมคลินิกหนังสือ เพื่อให้ผู้สนใจได้มีส่วนร่วมในการดูแลรักษาหนังสือ การซ่อมแซมหนังสือที่ชำรุด

4) เป็นสถานที่ศึกษาดูงานของหน่วยงานต่างๆ เช่น มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เป็นต้น

5) กิจกรรมการฝึกงานให้แก่นิสิตนักศึกษาจากสถาบันการศึกษาต่างๆ

6) เป็นแหล่งค้นคว้าหาข้อมูลของนักเรียน นิสิต นักศึกษาในสถาบันการศึกษาต่างๆ

7) โครงการสัปดาห์ส่งเสริมการอ่านและการเรียนรู้ เป็นกิจกรรมการประกวด ได้แก่ การร้องเพลง แต่งคำขวัญ ประกวดระบายสีภาพ คัดลายมือและแต่งเรื่องจากภาพ เป็นต้น

8) กิจกรรมท่องเที่ยวในโลกกว้าง โดยจัดกิจกรรม Walk Rally ให้กับเด็กและเยาวชนที่สนใจ

ห้องสมุดประชาชนเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี จังหวัดขอนแก่น มีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ดังต่อไปนี้

1) การเปิดห้องสมุดประชาชนเฉลิมพระเกียรติฯ ให้เป็นสถานที่สำหรับนักศึกษาสามารถทำกิจกรรมต่างๆ เช่น นักศึกษาจากมหาวิทยาลัยขอนแก่นได้มาช่วยบรรณารักษ์ในการร่วมปฏิบัติงานด้านเทคนิค จัดหมวดหมู่หนังสือ และจัดมุมเด็กให้มีความน่าสนใจและสดใส เป็นต้น

2) กิจกรรมการฝึกงาน เป็นสถานที่ฝึกงานของนักศึกษาจากสถาบันอุดมศึกษาต่างๆ ในสาขาบรรณารักษศาสตร์

3) กิจกรรมการสอนภาษาต่างประเทศ ให้บริการสอนภาษาต่างประเทศ ได้แก่ ภาษาจีน ภาษาอังกฤษ จัดเป็นกลุ่มสนใจ โดยหัวหน้างานห้องสมุดที่มีความรู้ทางด้านภาษาเป็นผู้สอน

4) การดูงานของสถาบันต่างๆ ทั้งในและต่างประเทศ

5) จัดนิทรรศการ นำเสนอข้อมูลที่เป็นประโยชน์และทันสมัยในบริเวณที่เป็นจุดสนใจของประชาชน อย่างสม่ำเสมอ

6) การจัดหนังสือหรือสื่อต่างๆ บริการแก่กลุ่มผู้ด้อยโอกาส หรือผู้ที่มีความบกพร่องทางสายตาและการได้ยิน เช่น หนังสืออักษรเบลล์สำหรับผู้ที่มีความบกพร่องทางสายตา และจัดสื่อเสียงสำหรับผู้ที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน เป็นต้น

ห้องสมุดประชาชนจังหวัดสงขลา มีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ดังต่อไปนี้

1) จัดกิจกรรมให้กับโรงเรียน โดยเจ้าหน้าที่ของห้องสมุดเป็นวิทยากรเกี่ยวกับการใช้ห้องสมุดให้กับนักเรียน

2) กิจกรรมค่ายในรูปแบบต่างๆ เช่น ค่ายสิ่งแวดล้อม ค่ายคุณธรรม ค่ายคนรุ่นใหม่ห่างไกลยาเสพติด ค่ายยอดนักอ่าน ค่ายส่งเสริมการเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้

3) เป็นสถานที่ศึกษาดูงานของหน่วยงานต่างๆ มหาวิทยาลัยต่างๆ

4) กิจกรรมการฝึกงานให้แก่นักศึกษาจากสถาบันอุดมศึกษา เช่น มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา มหาวิทยาลัยทักษิณ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ เป็นต้น

5) เป็นแหล่งค้นคว้าหาข้อมูลของนักเรียน นักศึกษาในสถาบันการศึกษาต่างๆ

6) จัดนิทรรศการเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ประวัติจังหวัดสงขลา จัดทำทำเนียบภูมิปัญญาและเชิญบุคคลที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นมาให้ความรู้

7) จัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน เช่น การเล่าเรื่องจากหนังสือ การเล่านิทาน เป็นต้น

8) จัดบริการสื่อให้กับชุมชน โดยจัดไว้ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน และเครือข่าย

9. บริการให้ความรู้เสียงตามสาย วิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์

3. การจัดห้องสมุดประชาชนเป็นศูนย์การจัดกิจกรรมของชุมชน (Community Center)

จากกรณีศึกษาบางแห่งได้จัดห้องสมุดประชาชนเป็นศูนย์การจัดกิจกรรมของชุมชน เช่น

ห้องสมุดประชาชนจังหวัดเชียงใหม่ เป็นศูนย์ประชาคม เป็นสถานที่จัดกิจกรรมของเด็กและครอบครัว ตลอดจนกิจกรรมอเนกประสงค์ของชุมชน โดยเน้นการศึกษา ศิลปวัฒนธรรม นันทนาการ และกิจกรรมชุมชนอื่นๆ ที่เหมาะสม

หอสมุดศรีมิ่งคลาภิเษก วังไกลกังวล ได้เอื้อเพื่อสถานที่จัดกิจกรรมของเขตเทศบาล เช่น กิจกรรมส่งเสริมการอ่าน ร้องเพลง เล่นเกม ฉายวีดิทัศน์ที่น่าสนใจ

ห้องสมุดประชาชนเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี จังหวัดขอนแก่น ได้ร่วมจัดกิจกรรมตามวาระโอกาสต่างๆ เช่น วันเด็ก วันผู้สูงอายุ ห้องสมุดจัดกิจกรรมเกี่ยวกับการให้ความรู้ด้านต่างๆ โดยจัดในรูปแบบ เช่น แข่งขันเปิดพจนานุกรม แต่งนิทาน เป็นต้น เพื่อเป็นการให้ความรู้และประชาสัมพันธ์ห้องสมุดให้ประชาชนมาใช้บริการมากขึ้น

4. การจัดห้องสมุดประชาชนเป็นเครือข่ายของชุมชน (Networking)

การจัดห้องสมุดประชาชนเป็นเครือข่ายของชุมชน เช่น การเปิดโอกาสให้นิสิต นักศึกษาที่ศึกษาสาขาบรรณารักษศาสตร์ และสาขาที่เกี่ยวข้องฝึกงานการห้องสมุด ได้แก่ ห้องสมุดประชาชนจังหวัดเชียงใหม่ หอสมุดศรีมิ่งคลาภิเษก วังไกลกังวล ห้องสมุดประชาชนจังหวัดระยอง ห้องสมุดประชาชนเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพ

รัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี จังหวัดขอนแก่น หอสมุดประชาชน
จังหวัดสงขลา

หอสมุดประชาชนได้เป็นเครือข่ายการร่วมมือกับหน่วยงาน
ต่างๆ ในชุมชน เช่น

หอสมุดประชาชนเคลื่อนที่คันที่ 3 (บางชื่อ-ประชาชื่น)
ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานเอกชน ธนาคารสแตนดาร์ด ชาร์เตอร์
นครธน จำกัด (มหาชน) มอบรถหอสมุดประชาชนเคลื่อนที่
จำนวน 1 คัน พร้อมด้วยอุปกรณ์คอมพิวเตอร์ครบชุด เพื่อเป็นหอสมุด
ประชาชนเคลื่อนที่สำหรับบริการประชาชน เป็นสถานที่อ่านหนังสือ
ศึกษา ค้นคว้าหาความรู้และจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน เมื่อปีงบประมาณ
2544 และสนับสนุนของขวัญในการจัดกิจกรรมของหอสมุดประชาชน
เคลื่อนที่ บริษัทของเล่นเด็ก Play Toy ได้ขอความร่วมมือนำรถหอสมุด
ประชาชนเคลื่อนที่ไปจัดแสดงในงานของบริษัทและสนับสนุนของขวัญ
เป็นครั้งคราว

หอสมุดประชาชนกรุงเทพมหานคร สวนลุมพินี ได้รับการ
สนับสนุนจากบริษัทเอกชนต่างๆ มากมายในการจัดกิจกรรมของหอ
สมุดประชาชนฯ โดยบรรณารักษ์ของหอสมุดประชาชนฯ เป็นผู้ติดต่อ
ประสานงานกับบริษัทเอกชนในการสนับสนุนการแจกนมหรือขนม
แก่เด็กๆ ในการทำกิจกรรมต่างๆ

หอสมุดประชาชนจังหวัดเชียงใหม่ ได้รับการสนับสนุนจาก
หน่วยงานของภาครัฐและเอกชน ห้างสรรพสินค้า ในการบริจาคหนังสือ
สิ่งของ และรางวัล เมื่อหอสมุดจัดกิจกรรมต่างๆ

หอสมุดรัชมังคลาภิเษก วังไกลกังวล ได้รับการสนับสนุนค่าใช้จ่ายด้านสาธารณูปโภค เช่น ค่าน้ำประปา ค่าไฟฟ้า และการดูแลสถานที่จากสำนักพระราชวัง แต่การบริหารจัดการหอสมุด การจัดกิจกรรมและการบริการประชาชน เป็นหน้าที่ของสำนักบริหารงานการศึกษาออกโรงเรียน อีกทั้งได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานและเทศบาลในการจัดกิจกรรม เช่น การให้ยืมพื้นที่จัดกิจกรรม จัดอาจารย์มาเป็นวิทยากรเกี่ยวกับการจัดอบรมด้านศิลปะ

ห้องสมุดประชาชนจังหวัดระยอง ได้รับบริจาคเครื่องคอมพิวเตอร์ วิทยุทัศน์ และหนังสือบริจาค จากบริษัท OCT จำกัด และพนักงานบริษัท

ห้องสมุดประชาชนเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี จังหวัดขอนแก่น ได้รับการสนับสนุนจากการไฟฟ้าส่วนภูมิภาค ห้างสรรพสินค้าต่างๆ โดยบริจาคหนังสือ สิ่งของ และรางวัลเมื่อห้องสมุดจัดงาน เป็นต้น ในเรื่องความร่วมมือ เช่น เชิญวิทยากรมาให้ความรู้ และการนำนิทรรศการมาจัด ได้รับการสนับสนุนจากการไฟฟ้าฝ่ายผลิต จัดนิทรรศการเกี่ยวกับเรื่องเขื่อน เป็นต้น นอกจากนี้เป็นการประสานขอความร่วมมือในเรื่องต่างๆ เช่น ของบประมาณสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น เพื่อดำเนินโครงการพัฒนาศักยภาพการบริการของห้องสมุด เป็นต้น

ห้องสมุดประชาชนจังหวัดสงขลา ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานเทศบาลในการจัดกิจกรรม เช่น การให้ยืมพื้นที่ในการ

จัดกิจกรรม ได้รับบริจาคหนังสือจากประชาชนทั่วไป รวมทั้ง มีความร่วมมือกับสถานศึกษาในการจัดกิจกรรมต่างๆ โดยเฉพาะกิจกรรมค่ายที่วิทยากรจากโรงเรียนหรือมหาวิทยาลัย

นอกจากนี้ ห้องสมุดประชาชนยังได้รับการสนับสนุนจากประชาชนในชุมชน ดังนี้

ห้องสมุดประชาชนกรุงเทพมหานคร เขตบางกอกใหญ่ ได้รับการสนับสนุนจากชุมชนในการจัดกิจกรรม เช่น ค่าอาหารรางวัลสำหรับเด็ก เป็นต้น

ห้องสมุดประชาชนเคลื่อนที่ คันที่ 3 (บางซื่อ-ประชาชื่น) และห้องสมุดประชาชนกรุงเทพมหานคร สวนลุมพินี ได้รับบริจาคหนังสือจากประชาชนในชุมชน นอกจากนี้ ห้องสมุดประชาชนกรุงเทพมหานคร สวนลุมพินียังได้รับการบริจาคสิ่งของต่างๆ เช่น ตู้ใส่หนังสือ ชั้นวางหนังสือ เครื่องเล่นดีวีดี เป็นต้น

5. การจัดห้องสมุดประชาชนเพื่อเป็นการให้การศึกษาแก่ประชาชน

ห้องสมุดประชาชนได้จัดการศึกษาแก่ประชาชนในรูปแบบของการศึกษาตามอัธยาศัยและการศึกษานอกระบบเป็นสำคัญ อย่างไรก็ตาม ห้องสมุดประชาชนมีส่วนช่วยส่งเสริมการศึกษาในระบบให้แก่นักเรียนและนักศึกษาในชุมชนเช่นกัน

จากการศึกษากรณีศึกษา พบว่า ห้องสมุดประชาชนทุกแห่งได้ส่งเสริมการศึกษาตามอัธยาศัย กล่าวคือ ห้องสมุดประชาชนให้บริการให้ยืม-คืนหนังสือทุกประเภท รวมทั้งสื่อต่างๆ ภารกิจของห้องสมุดประชาชนโดยทั่วไป โดยประชาชนสามารถเข้ารับบริการตาม

ความต้องการและความสนใจในวัน เวลาที่ห้องสมุดเปิดบริการ เพื่อค้นคว้า หาความรู้ ข้อมูลข่าวสารจากอินเทอร์เน็ต และได้รับความเพลิดเพลินตามอัธยาศัย

นอกจากนี้ ห้องสมุดประชาชนบางแห่งได้สนับสนุนการจัดการศึกษาอบรมให้แก่ประชาชนในชุมชนที่สนใจ เช่น การฝึกอาชีพ การอบรมวิชาการด้านต่างๆ เป็นต้น เช่น ห้องสมุดประชาชนจังหวัดเชียงใหม่ได้เปิดการอบรมให้แก่ประชาชน เรื่อง การร้อยลูกปัดเพื่อพัฒนาอาชีพ หอสมุดธรรมมังคลาภิเษก วังไกลกังวล เปิดสอนวิธีทำผ้าบาติก สอนร้องเพลง ห้องสมุดประชาชนเฉลิมพระเกียรติฯ จังหวัดขอนแก่น เปิดสอนภาษาจีนและภาษาอังกฤษให้แก่ประชาชนที่สนใจ และบ้านหนังสือสวนสวย เขตสาทรได้เปิดสอนภาษาอังกฤษให้แก่ผู้สนใจ โดยให้ผู้ที่มีความรู้ด้านภาษาอังกฤษที่อยู่ในชุมชนเป็นผู้สอน

6. การจัดห้องสมุดประชาชนเพื่อส่งเสริมให้ประชาชนรักการอ่าน การค้นคว้าและการใช้เวลาว่าง

ห้องสมุดจัดกิจกรรมส่งเสริมให้ประชาชน ตระหนักถึงความสำคัญของการอ่านหนังสือและการค้นคว้า เช่น ห้องสมุดประชาชนกรุงเทพมหานคร สวนลุมพินี จัดโครงการตระกร้าหนังสือสู่ชุมชน กิจกรรมแนะนำหนังสือใหม่ โครงการเรียนรู้สู่โลกกว้าง โครงการวัฒนธรรมสัญจร เป็นต้น ห้องสมุดประชาชนจังหวัดเชียงใหม่จัดทำโครงการเรารักการอ่าน ห้องสมุดประชาชนจังหวัดระยองจัดโครงการสัปดาห์ส่งเสริมการอ่านและการเรียนรู้ โครงการหนังสือสู่ชุมชน การจัดกิจกรรม Walk Rally เป็นต้น หอสมุดธรรมมังคลาภิเษก จัดสอนวิธีค้นคว้าทางห้องสมุด โดยเผยแพร่ออกอากาศทางสถานีวิทยุ

กระจายเสียงโรงเรียนวังไกลกังวล และห้องสมุดประชาชนจังหวัดสงขลา จัดกิจกรรมการเล่าเรื่องจากหนังสือ และการเล่านิทาน เป็นต้น

7. การจัดห้องสมุดประชาชนเพื่อส่งเสริมและเผยแพร่วัฒนธรรม

ห้องสมุดประชาชนทุกแห่งมีการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมและเผยแพร่วัฒนธรรมในรูปแบบต่างๆ ได้แก่ การจัดนิทรรศการในวันสำคัญ การจัดงานเพื่อส่งเสริมวัฒนธรรมไทย เช่น งานวันเด็ก งานลอยกระทง การจัดทำหนังสือเพื่อเผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับท้องถิ่น เป็นต้น ตัวอย่างเช่น ห้องสมุดประชาชนทุกแห่งมีการจัดนิทรรศการในวันสำคัญของประเทศ เช่น วันเฉลิมพระชนมพรรษา วันสำคัญทางศาสนา

นอกจากนั้น ห้องสมุดประชาชนเฉลิมพระเกียรติฯ จังหวัดขอนแก่น จัดงานวันเด็ก โดยมีกิจกรรมต่างๆ เช่น กิจกรรมส่งเสริมการอ่าน การเล่นเกม การตอบคำถาม เป็นต้น หอสมุดรัชมังคลาภิเษกฯ จัดทำหนังสือคู่มือท่องเที่ยวหัวหิน ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ เพื่อเผยแพร่แหล่งท่องเที่ยวในชุมชน เป็นต้น

8. การจัดห้องสมุดประชาชนโดยให้ชุมชนมีส่วนร่วม (Participation)

ห้องสมุดประชาชนเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วม รวมทั้งการทำงานกับบุคคลหลายฝ่าย เพื่อนร่วมงาน หุ้นส่วนในชุมชน (Stakeholder) ในระดับหนึ่ง ได้แก่ การสนับสนุนจากภาคเอกชน ไม่ว่าจะเป็นเงิน วัสดุ อุปกรณ์ต่างๆ ชุมชนส่วนใหญ่เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานของห้องสมุดโดยตรง ไม่ว่าจะเป็นการกำหนดนโยบาย แผนการจัดกิจกรรม การตัดสินใจ การบริหารจัดการ เป็นต้น

ชุมชนมีส่วนร่วมในการประเมินกิจกรรมของห้องสมุดและการเป็นอาสาสมัครหรือวิทยากรให้ความรู้ต่างๆ ตามความเหมาะสม

9. การจัดห้องสมุดประชาชนให้มีระบบการบริการที่เน้นผู้รับบริการเป็นสำคัญ (Customer based Service)

ห้องสมุดประชาชนส่วนใหญ่มีระบบการบริการที่เน้นผู้รับบริการเป็นสำคัญ ยึดหยุ่นในการบริการตามความต้องการของผู้รับบริการ ทั้งเวลาและวิธีการ เช่น การเปิดบริการตอนเย็นหลังเลิกงานปกติ และเปิดบริการในวันเสาร์-อาทิตย์ การให้บริการยืม-คืนอย่างรวดเร็ว การให้บริการช่วยค้นคว้าข้อมูลข่าวสาร จากเจ้าหน้าที่และเทคโนโลยีสารสนเทศ บริการคืนหนังสือภายหลังห้องสมุดปิด การประเมินความพึงพอใจของผู้ใช้บริการ และการนำผลการประเมินมาปรับปรุง เพื่อให้การบริการมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น รวมทั้งเจ้าหน้าที่ผู้บริการจะต้องเข้าใจถึงบทบาทในการบริการมี “จิตบริการ” (Service Mind)

10. การจัดบรรยากาศของห้องสมุดประชาชน (Atmosphere)

ห้องสมุดประชาชนส่วนใหญ่มีบรรยากาศที่เอื้อต่อการอ่าน การค้นคว้า โดยมีลักษณะพื้นฐานตรงตามข้อกำหนดของสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยฯ และมาตรฐานการจัดห้องสมุดประชาชนของกรมการศึกษานอกโรงเรียน กล่าวคือ

- 1) ตั้งอยู่ในแหล่งชุมชน มีการคมนาคมที่สะดวก ตั้งอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ปลอดภัยและเงียบสงบ
- 2) มีป้ายชื่อของห้องสมุดที่ประตูทางเข้าห้องสมุดประชาชน

3) มีกำหนดวันและเวลาที่เปิด-ปิดบริการของห้องสมุด ประชาชนที่แน่นอน โดยจัดทำป้ายประกาศตรงทางเข้าห้องสมุด

4) อาคารเป็นอาคารมีลักษณะแข็งแรง มั่นคง ภายในอาคาร มีการตกแต่งที่สวยงาม ทาสีด้วยสีอ่อนเย็นตา มีการระบายอากาศ ที่ดีเนื่องจากเป็นห้องที่เปิดหน้าต่าง มีการจัดเนื้อที่ภายในอย่างมีประสิทธิภาพ

5) มีการจัดป้ายให้ข้อมูลต่างๆ เช่น ระเบียบการใช้ห้องสมุด ประชาชน มารยาทในการใช้ห้องสมุด หมวดหมู่ของหนังสือ ป้ายแนะนำ การใช้บริการสารสนเทศ เป็นต้น

6) ที่ทำงานของบรรณารักษ์และเจ้าหน้าที่ห้องสมุดมีทั้งที่อยู่ ใกล้กับโต๊ะบริการรับ-จ่ายหนังสือ และที่แบ่งเป็นห้องแยกเป็นสัดส่วน ต่างๆ แต่ละชั้นมีเคาน์เตอร์บริการและที่ทำงานของเจ้าหน้าที่ห้องสมุด

7) มีที่เก็บสื่อต่างๆ โดยจัดทำเป็นห้องเก็บสื่อ จัดแยกตัว ออกมาจากส่วนต่างๆ ภายใน มีการวางเก็บสิ่งของอย่างเป็นระเบียบ

8) บริเวณที่ทำงานด้านเทคนิค(ซ่อมแซมหนังสือและสื่อ) มีอุปกรณ์ซ่อมแซมหนังสือและสื่อต่างๆ ซึ่งจัดเป็นมุมแยกตัวออกมา ไม่ให้เสียงรบกวนผู้ใช้บริการ

9) มีส่วนของโสตทัศนศึกษา

10) ห้องน้ำ แบ่งเป็นส่วนของผู้หญิงและผู้ชาย มีความสะอาด แสงสว่าง มีการระบายอากาศที่ดี และมีจำนวนเพียงพอ

ตัวอย่างของกรณีศึกษาที่พบ ได้แก่ ห้องสมุดประชาชน กรุงเทพมหานคร สวนลุมพินี ห้องสมุดประชาชนกรุงเทพมหานคร เขตบางกอกใหญ่ ห้องสมุดประชาชนเคลื่อนที่คันที่ 3 บ้านหนังสือ สวนสวย เขตสาทร หอสมุดรัฐมังกลาภิเชก วังไกลกังวล

ห้องสมุดประชาชนจังหวัดเชียงใหม่ ห้องสมุดประชาชนจังหวัดระยอง
ห้องสมุดประชาชนเฉลิมพระเกียรติฯ จังหวัดขอนแก่น และห้องสมุด
ประชาชนจังหวัดสงขลา ยกเว้น ห้องสมุดประชาชนเคลื่อนที่ คันที่ 3
(บางชื่อ-ประชาชน) เนื่องจากมีพื้นที่จำกัด

11. การกำหนดวัตถุประสงค์และพันธกิจให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต

ห้องสมุดประชาชนทุกแห่งมีการกำหนดวัตถุประสงค์และพันธกิจของการจัดห้องสมุดประชาชนให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างชัดเจน กล่าวคือ จัดห้องสมุดประชาชนให้ทันสมัย มีบริการด้านระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ และสร้างเครือข่ายห้องสมุดเพื่อเชื่อมโยงแหล่งการเรียนรู้ ส่งเสริมให้ประชาชนมีนิสัยรักการอ่านและการค้นคว้า รู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ โดยจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านให้มีความหลากหลาย ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาห้องสมุดประชาชน

12. การสร้างเอกลักษณ์ของชุมชนและความเป็นพลเมืองดี

ห้องสมุดประชาชนส่วนใหญ่มีการสร้างเอกลักษณ์ของชุมชน โดยการจัดห้องสมุดให้มีจุดเด่นหรือเป็นเอกลักษณ์ในท้องถิ่น เช่น การจัดหาหนังสือหรือเอกสารที่เกี่ยวข้องกับท้องถิ่นของตน ไม่ว่าจะเป็นหนังสือแนะนำของดีในท้องถิ่น หนังสือแนะนำการท่องเที่ยวในท้องถิ่น แนะนำบุคคลสำคัญในชุมชน เป็นต้น

สรุปตามวัตถุประสงค์การวิจัย

1. สภาพปัญหาการจัดแหล่งการเรียนรู้ของห้องสมุดประชาชน

1) ความจำกัดด้านพื้นที่ มีความคับแคบ ไม่สามารถบริการผู้ใช้ห้องสมุดจำนวนมากได้ โดยเฉพาะห้องสมุดประชาชนเคลื่อนที่

2) บุคลากรมีจำนวนน้อยไม่สามารถให้บริการแก่ประชาชนได้อย่างพอเพียง

3) การขาดงบประมาณการดำเนินงาน โดยเฉพาะอุปกรณ์คอมพิวเตอร์ที่มีราคาสูง

4) การขาดจิตสำนึกส่วนรวมของผู้ใช้บริการ การตัด ฉีก และไม่คืนหนังสือของผู้ใช้บริการ ตลอดจนขาดจิตสำนึกและมารยาทของการใช้ห้องสมุด

5) ความรู้ความสามารถของบุคลากรในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในห้องสมุดประชาชน เพื่อตอบสนองความต้องการและความสนใจของผู้ใช้บริการ กลุ่มเป้าหมายเฉพาะที่มีความแตกต่างกัน

6) จำนวนหนังสือบางประเภทไม่เพียงพอกับความต้องการของผู้ใช้บริการ เช่น หนังสือการเกษตร หนังสือเกี่ยวกับอาชีพ เป็นต้น

7) การอำนวยความสะดวกแก่ผู้ใช้บริการที่มีความต้องการเป็นพิเศษ เช่น ทางขึ้นลงสำหรับผู้ชรา เช่น ทางเดินพิเศษสำหรับผู้มีความบกพร่องทางสายตา ตลอดจนสื่อโสตทัศนศึกษาสำหรับผู้มีความบกพร่องทางการได้ยิน สื่ออักษรเบรลล์สำหรับผู้ที่มีความบกพร่องทางสายตา และห้องน้ำพิเศษสำหรับกลุ่มดังกล่าว

8) วัสดุอุปกรณ์ไม่เพียงพอ ไม่ทันสมัยและไม่ตรงกับความต้องการของผู้ใช้ เช่น สื่อโสตทัศนอุปกรณ์ ประเภทวีซีดี ดีวีดี

วิถีทัศน์ คอมพิวเตอร์ ซอฟต์แวร์ เพื่อเพิ่มพูนความรู้ด้วยตนเอง

9) การประสานเครือข่ายต่างๆ ในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นภูมิปัญญา พิพิธภัณฑสถานท้องถิ่น สวนสาธารณะ โรงเรียนและวัด ฯลฯ เพื่อเอื้อเพื่อต่อการจัดห้องสมุดประชาชนให้เป็นแหล่งการเรียนรู้อย่างสมบูรณ์

10) การประชาสัมพันธ์กิจกรรมการเรียนรู้และข้อมูล ข่าวสาร โดยใช้สื่อที่หลากหลาย ทั้งในรูปแบบของสื่อสิ่งพิมพ์ สื่อโสตทัศนูปกรณ์ หรือสื่อคอมพิวเตอร์ เพื่อเผยแพร่และจูงใจให้ประชาชนตระหนักถึงความสำคัญของห้องสมุดประชาชนในฐานะเป็นแหล่งการเรียนรู้

11) การจัดพื้นที่ใช้สอยในการให้บริการสื่อแต่ละประเภท เช่น การใช้สื่อโสตทัศนศึกษาในบริเวณเดียวกับที่อ่านหนังสือทั่วไป ทำให้เกิดเสียงรบกวน

12) ปริมาณสื่ออิเล็กทรอนิกส์ต่างๆ ไม่เพียงพอกับผู้ใช้บริการ โดยเฉพาะสื่อคอมพิวเตอร์

13) การมีส่วนร่วมของประชาชนกับการดำเนินงานด้านต่างๆ ของห้องสมุด เช่น ร่วมกำหนดแผนกิจกรรมการเรียนรู้ของห้องสมุด ประชาชนในชุมชน

14) การพัฒนาบุคลากรในห้องสมุดให้มีความรู้และความเข้าใจ เกี่ยวกับการจัดแหล่งการเรียนรู้และการจัดกิจกรรมในแหล่งการเรียนรู้ ตลอดจนบทบาทในการสนับสนุนแหล่งการเรียนรู้

15) การเป็นศูนย์การจัดกิจกรรมของชุมชน (Community Center) พบว่า ยังไม่ได้ดำเนินการทุกห้องสมุด มีเพียงบางห้องสมุด เท่านั้น

16) ปัญหาเอกลักษณ์ของชุมชน พบว่า การดำเนินการมีเพียง ข้อมูลข่าวสาร เช่น หนังสือ เอกสารเป็นส่วนใหญ่ แต่ด้านอื่นๆ มีน้อย

เช่น การจัดมุมเอกสาร ข่าวสาร สื่อต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับท้องถิ่นของตนเอง เพื่อให้ผู้ที่ต้องการข้อมูลมาศึกษาค้นคว้าได้ในส่วนนี้โดยตรง

2. ข้อเสนอเชิงนโยบายส่งเสริมการเรียนรู้ของห้องสมุดประชาชนที่มีต่อการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย

จากการศึกษานโยบายการจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ของ 2 หน่วยงาน ได้แก่ สำนักบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการ และสำนักสวัสดิการสังคม กรุงเทพมหานคร คณะวิจัยสรุปข้อเสนอเชิงนโยบายการจัดห้องสมุดให้ส่งเสริมการศึกษา ดังนี้

1) ส่งเสริมให้ประชาชนมีนิสัยรักการอ่านและศึกษา ค้นคว้า รู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ โดยจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านให้มีความหลากหลายในรูปแบบของกิจกรรมต่างๆ เช่น ทักษะศึกษา

2) บริการสื่อเพื่อการเรียนรู้ทุกประเภท เช่น สื่อสิ่งพิมพ์ และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เช่น หนังสือ วารสาร วีซีดี ดีวีดี เป็นต้น

3) บริการด้านระบบเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร โดยมีเครือข่ายอินเทอร์เน็ตในการสืบค้น

4) บริการประชาชนทุกกลุ่มอย่างเท่าเทียมกัน โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนทุกเพศ ทุกวัย ทุกสถานภาพมาใช้บริการได้

5) สร้างเครือข่ายห้องสมุดเพื่อเชื่อมโยงแหล่งความรู้ มีการร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐ เอกชน บริษัท ห้างร้านในการส่งเสริมให้มีการเชื่อมโยงความรู้

6) กำหนดแผนพัฒนาห้องสมุดอย่างต่อเนื่อง

7) ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาห้องสมุด โดยให้ประชาชนร่วมกำหนดแผนพัฒนาห้องสมุด

8) จัดนิทรรศการที่สะท้อนให้เห็นถึงความหลากหลายทางวัฒนธรรมตามลักษณะของท้องถิ่น และสะท้อนให้เห็นความหลากหลายของวัฒนธรรมในท้องถิ่น

9) พัฒนาให้ห้องสมุดประชาชนมีบทบาทเป็นแหล่งการเรียนรู้ในชุมชน

10) พัฒนาห้องสมุดประชาชนให้เป็นศูนย์กลางความร่วมมือขององค์กรต่างๆ เช่น สถานที่ในการจัดกิจกรรมร่วมกันของชุมชน แหล่งรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับชุมชน

3. มาตรฐานการจัดการเรียนรู้ของห้องสมุดประชาชน

มาตรฐานการจัดห้องสมุดประชาชนให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต ที่ส่งเสริมทั้งการศึกษา มีดังต่อไปนี้

- 1) ศูนย์ข้อมูลข่าวสารของชุมชน (Information Center)
- 2) ศูนย์ส่งเสริมการเรียนรู้ของชุมชน (Learning Resource Center)
- 3) ศูนย์การจัดกิจกรรมของชุมชน (Community Center)
- 4) เครือข่ายการเรียนรู้ของชุมชน (Learning Networking)
- 5) การให้การศึกษแก่ประชาชน
- 6) การส่งเสริมให้ประชาชนรักการอ่าน ค้นคว้า และใช้เวลาว่าง
- 7) การส่งเสริมและเผยแพร่วัฒนธรรม
- 8) การมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินงาน (Participation) และทำงานกับบุคคลหลายฝ่าย เพื่อนร่วมงานและหุ้นส่วน (Stakeholder)

- 9) ระบบการให้บริการที่เน้นผู้รับบริการเป็นสำคัญ ยึดหยุ่นในการบริการ ทั้งเวลาและวิธีการ (Customer based Service)
- 10) การจัดบรรยากาศให้ประชาชนมาใช้บริการ (Atmosphere)
- 11) การกำหนดวัตถุประสงค์และพันธกิจของการจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้อย่างชัดเจน (Objective and Mission)
- 12) การสร้างเอกลักษณ์ของชุมชนและความเป็นพลเมืองดี

มาตรฐานทั้ง 12 ข้อ ดังกล่าว ห้องสมุดประชาชนต้องมีองค์ประกอบในการดำเนินการเพื่อให้ห้องสมุดเป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต ดังนี้

- 1) จัดให้มีข้อมูลข่าวสารของชุมชนอย่างครอบคลุมและครบถ้วน โดยให้บริการในรูปแบบต่างๆ ทั้งสื่อสิ่งพิมพ์และสื่ออิเล็กทรอนิกส์
- 2) จัดบริการผู้ใช้ห้องสมุดให้รวดเร็ว ทันใจ สามารถสืบค้นข้อมูลสารสนเทศด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์ทั้งในและนอกห้องสมุดตลอดเวลา สามารถยืม-คืนหนังสือจากห้องสมุดด้วยระบบออนไลน์ตลอด 24 ชั่วโมง มีการนำเสนอเอกสารสิ่งพิมพ์และเอกสารอิเล็กทรอนิกส์โดยทาง e-Mail
- 3) จัดกิจกรรมการเรียนรู้ทั้งการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของชุมชน เน้นการส่งเสริมให้ประชาชนรักการอ่าน ค้นคว้า และใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ โดยจัดทำแผนการจัดกิจกรรมเป็นรายปี ประชาสัมพันธ์และรณรงค์ให้ประชาชนในชุมชนทราบอย่างทั่วถึง ผ่านทางสื่อต่างๆ เช่น วิทยุชุมชน ป้ายประกาศและอินเทอร์เน็ต เป็นต้น รวมทั้ง เป็นสถานที่

ที่บุคคลทั่วไปสามารถใช้เป็นสถานที่จัดกิจกรรม เพื่อส่งเสริมความรู้ให้แก่มุขมนตรี

4) จัดให้มีกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับชุมชนในท้องถิ่น เช่น มุขมนตรีของดีเด่นในชุมชน มุขข้อมูลสินค้าในชุมชน มุขอาชีพชุมชน มุขเผยแพร่วัฒนธรรมท้องถิ่น มุขแนะแนวการศึกษาของทุกกลุ่มในชุมชน มุขพัฒนาการศึกษาด้วยตนเอง มุขสร้างสรรค์และพัฒนาการศึกษาของเด็กและผู้ใหญ่วัยต่างๆ

5) จัดให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ของท้องถิ่น ประชาชน สร้างพันธมิตรและเครือข่ายเพื่อใช้ทรัพยากรและทุนทางสังคมในการจัดการเรียนรู้ในท้องถิ่น รวมถึงภูมิปัญญาในชุมชน

6) จัดสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ระดับท้องถิ่น โดยใช้ประโยชน์ของข้อมูลข่าวสารและเทคโนโลยีสารสนเทศ เพื่อให้ชุมชนในท้องถิ่นมีโอกาสเข้าถึงข้อมูลของท้องถิ่นในทุกพื้นที่ องค์กรต้องประสานเชื่อมโยงกัน เพื่อเป็นเครือข่ายการเรียนรู้ระดับภาคและระดับประเทศ

7) จัดบรรยากาศเอื้อต่อการเรียนรู้ทุกรูปแบบให้มีบรรยากาศของการเรียนรู้ที่น่าสนใจ จัดมุมความรู้ด้านต่างๆ มุขผ่อนคลาย มุขกาแฟและของว่าง มุขเวียนกิจกรรมการเรียนรู้ต่างๆ และสื่ออย่างหลากหลาย

8) อบรมและพัฒนาบุคลากรในท้องถิ่นให้มีความเข้าใจและสามารถจัดกิจกรรมการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ

9) ประเมินผลการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ของท้องถิ่น โดยประชาชน

10) กระตุ้นให้ประชาชนและบุคลากรในห้องสมุดประชาชนทุกคนเห็นความสำคัญของห้องสมุดประชาชนในฐานะแหล่งการเรียนรู้ของชุมชน โดยร่วมมือกับหุ้นส่วนในชุมชน (Stakeholder) จัดกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกัน

11) วิจัยเพื่อพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้และนวัตกรรม ส่งเสริมห้องสมุดประชาชนในฐานะเป็นแหล่งการเรียนรู้ในชุมชนอย่างสม่ำเสมอ และต่อเนื่อง

อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

1. นโยบายการจัดห้องสมุดประชาชนให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ของสำนักสวัสดิการสังคม กรุงเทพมหานคร มุ่งเสนอให้มีการจัดห้องสมุดประชาชนกรุงเทพมหานครให้มีความทันสมัย มีการบริหารด้านระบบเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร และสร้างเครือข่ายห้องสมุดเพื่อเชื่อมโยงแหล่งความรู้ เพิ่มจำนวนห้องสมุดประชาชนเชิงรุกให้ครบทุกเขตในกรุงเทพมหานคร ตลอดจนส่งเสริมให้ประชาชนมีนิสัยรักการอ่าน ศึกษาค้นคว้า และรู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ โดยการจัด กิจกรรมส่งเสริมการอ่านให้มีความหลากหลาย เห็นได้ว่าเป็นนโยบายที่สอดคล้องกับการพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาประเทศที่มุ่งเน้นการพัฒนาศักยภาพของบุคคลและองค์ความรู้ (Capacity Building) เป็นสำคัญ ดังที่การประชุมคณะกรรมการพัฒนาขีดความสามารถใน การแข่งขันของประเทศ ณ ห้องสี่เขียว ดิเก้ไทยคู่ฟ้า

ทำเนียบรัฐบาล เมื่อวันที่จันทร์ที่ 1 มีนาคม 2547 ฯพณฯ พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร ได้ให้ข้อคิดในการพัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศว่าต้องให้ความสำคัญ 2 เรื่อง ได้แก่ การพัฒนาคนและการสร้างระบบ โดยต้องพัฒนาคน จิตใจคน ความสำนึกและความรับผิดชอบ และสร้างระบบ เพื่อให้คนที่เก่งและมีความรู้ได้แสดง

นอกจากนี้แล้ว นโยบายดังกล่าวยังสนองการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยถือได้ว่า **ห้องสมุดประชาชนเป็นเครื่องมือ (Tools) ของการเรียนรู้ตลอดชีวิตของบุคคลทุกเพศ ทุกวัย ทุกกลุ่มในสังคม** สามารถช่วยส่งเสริมและพัฒนาความรู้ของบุคคล โดยเป็นการพัฒนาความรู้ทั้ง 2 ประเภทของบุคคล คือ ความรู้ในคน (Tacit Knowledge) ซึ่งเป็นความรู้ในสมองคน เป็นความรู้ที่เชื่อมโยงกับประสบการณ์ ความเชื่อ ค่านิยม ไม่สามารถถ่ายทอดออกมาได้ทั้งหมด เป็น Context-specific และความรู้ในกระดาษ (Explicit / Codified Knowledge) ซึ่งเป็นความรู้ในตำรา เอกสาร วารสาร คู่มือ คำอธิบาย วีซีดี คอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ต ฐานข้อมูล หรือเป็น Context-free ดังนั้น **ห้องสมุดประชาชนจึงมีส่วนช่วยสนับสนุนให้เกิดการจัดการความรู้ (Knowledge Management) ขึ้น** เนื่องจากความรู้ คือ สารสนเทศที่นำไปสู่การปฏิบัติ ในยุคแห่งสังคมที่ใช้ความรู้เป็นฐาน (Knowledge - based Society) ความรู้มิใช่เพียงสารสนเทศที่ประมวลมาจากข้อมูล (Data) เท่านั้น หากความรู้เป็นทุนปัญญา ทุนความรู้สำหรับการสร้างคุณค่าและมูลค่า (Value) ของการจัดการความรู้ เป็นกระบวนการใช้ทุน ปัญญานำไปสร้างคุณค่าและมูลค่าซึ่งอาจเป็นมูลค่าทางธุรกิจหรือมูลค่าทางสังคมได้

นโยบายดังกล่าวสอดคล้องกับกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัด
ห้องสมุดประชาชนให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต คือ พระราชบัญญัติ
กรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2528 หมวดที่ 5 ว่าด้วย อำนาจหน้าที่ของ
กรุงเทพมหานคร มาตรา 21 ข้อ 21 ที่ว่า “ให้กรุงเทพมหานคร
มีอำนาจหน้าที่ในการดำเนินกิจการในเขตกรุงเทพมหานคร ในเรื่อง
ของการจัดการศึกษาแก่ประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร”
ซึ่งมีความสอดคล้องกับการจัดห้องสมุดประชาชนให้เป็นแหล่งการเรียนรู้
อย่างแท้จริง

2. กิจกรรมส่งเสริมและสนับสนุนการเรียนรู้โดยห้องสมุด
ประชาชน มีความหลากหลายและสอดคล้องกับความต้องการ
ความสนใจของกลุ่มบุคคลต่างๆ ในสังคม ตลอดจนมุ่งสนับสนุน
การศึกษาทั้ง 3 รูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นการศึกษาในระบบ การศึกษานอก
ระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย

ผลการศึกษา พบว่า กิจกรรมส่วนใหญ่มุ่งสู่การศึกษาตาม
อัธยาศัยเป็นสำคัญ โดยใช้ห้องสมุดประชาชนเป็นแหล่งทรัพยากร
การเรียนรู้ (Learning Resource Center) ดังนั้น ห้องสมุดประชาชน
จึงเป็นแหล่งทรัพยากรการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนทั้งในระบบ
โรงเรียนและนอกระบบโรงเรียนได้ศึกษา ค้นคว้าข้อมูลการเรียนรู้หรือ
การทำรายงาน ในทุกระดับการศึกษา รวมทั้งมีบริการข้อมูล (Data)
สารสนเทศ (Information) จากหนังสือหรืออินเทอร์เน็ตแก่ประชาชน
ทั่วไป ทำให้ประชาชนสามารถตัดสินใจปฏิบัติงานใดๆ ได้ดีขึ้น
มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น อันเป็นการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีคอมพิวเตอร์
และเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในการส่งเสริมการเรียนรู้

ขณะเดียวกัน ห้องสมุดประชาชนยังมีกิจกรรมที่สนับสนุนให้ประชาชนทุกคนเกิดนิสัยรักการอ่าน ซึ่งนำไปสู่การพัฒนาความรู้หรือสินทรัพย์ในตัวบุคคลของแต่ละบุคคล ดังเช่น *ชนพรพรรณ กุลจันทร์* ได้เสนอว่า ความรู้ถูกมองว่าเป็นสินทรัพย์แฝง เพราะไม่สามารถตีราคาออกมาได้ แต่หากองค์กรใดมีคนที่มีความรู้มากกว่า มีการจัดการความรู้ที่ดีกว่า มีการพัฒนาองค์ความรู้ใหม่อย่างต่อเนื่อง ก็จะสามารถทำให้เกิดผลกำไรออกมามากกว่า ความรู้จึงเป็นปัจจัยที่ทำให้การดำเนินการต่างๆ ขององค์กรเป็นไปได้อย่างรวดเร็วและรวดเร็ว ดังนั้นหากประชาชนมีนิสัยรักการอ่านแล้ว ย่อมสามารถนำความรู้จากการอ่านไปใช้ประโยชน์ในการแก้ปัญหาที่กำลังประสบอยู่ได้อย่างเหมาะสม ประชาชนสามารถใช้เครื่องมือที่ห้องสมุดได้จัดเตรียมไว้อำนวยความสะดวกในการค้นหาความรู้ อันจะนำไปสู่การใช้ความรู้ที่แสวงหาอย่างเต็มศักยภาพของแต่ละบุคคล

3. กิจกรรมการเรียนรู้ที่จัดขึ้นในห้องสมุดประชาชนนำไปสู่การเสวนาแลกเปลี่ยน และแบ่งปันความรู้สู่บุคคลอื่น (Knowledge Sharing) ถือได้ว่า เป็นหัวใจสำคัญของการเรียนรู้ของบุคคล ความรู้ที่ได้รับของบุคคลต่างๆ จะไม่เกิดประโยชน์หากความรู้นั้นขาดการนำไปสู่การประยุกต์ใช้ได้อย่างแท้จริง

นอกจากนี้ กิจกรรมการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในห้องสมุดประชาชนเป็นกิจกรรมการเรียนรู้ที่ดึงความรู้ออกมาจากผู้เชี่ยวชาญหรือผู้ชำนาญในท้องถิ่น แล้วกระจายความรู้สู่บุคคลอื่นในชุมชน อาจจัดเป็นกิจกรรมการศึกษาในระบบในลักษณะต่างๆ รวมถึงการศึกษาทางไกล กิจกรรมการเรียนรู้ในลักษณะนี้เป็นกิจกรรมการเรียนรู้ที่นำ “ประสบการณ์” ของบุคคลเข้ามาเกี่ยวข้อง ดังเช่น

วิจารณ์ พานิช ได้กล่าวว่า ประสบการณ์เป็นทั้งความรู้ และเป็น บ่อเกิดแห่งความรู้ ความรู้ต้องเชื่อมโยงกับความเป็นจริง (Truth) และความเป็นจริงเป็นบ่อเกิดของความรู้ เมื่อคนมีความรู้จะมีความ เข้าใจความซับซ้อน (Complexity) และความเข้าใจความซับซ้อน จะช่วยให้เกิดความรู้ คนเราใช้ความรู้เป็นเครื่องตัดสินสถานการณ์ใหม่ (Judgement) โดยเปรียบเทียบกับความรู้ที่มีอยู่แล้วและใช้การตัดสิน ตรวจสอบความพอเพียงของความรู้ที่มีอยู่แล้ว และเพิ่มเติมความรู้ จากประสบการณ์ใหม่ คนมีความรู้จะมีความสามารถใช้สามัญสำนึก (Common Sense) ในการตัดสินใจในเรื่องต่างๆ ได้ดี คุณค่าและความเชื่อ (Value & Belief) เป็นส่วนประกอบที่แฝงอยู่ในความรู้จนเป็นเนื้อเดียวกัน ถ้ามีคุณค่าหรือความเชื่อพื้นฐานต่างกัน จะพัฒนาความรู้จากเหตุการณ์ เดียวกัน ออกมาเป็นความรู้คนละชุด และแตกต่างกันได้อย่างมาก ดังนั้น การเรียนรู้จากห้องสมุดประชาชนจึงเป็นการศึกษา ตามอรรถาธิบายที่เกิดขึ้นตามวิถีชีวิต ที่เป็นการเรียนรู้จาก ประสบการณ์

กิจกรรมการเรียนรู้ในห้องสมุดประชาชนส่วนใหญ่เป็นกิจกรรม ตามอรรถาธิบายที่เปิดโอกาสให้ประชาชนทุกคน ทุกเพศ ทุกวัย รวมทั้ง ผู้ด้อยโอกาส ได้มีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมอย่างเต็มที่ ดังนั้น กิจกรรม วัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ที่จัดไว้ในห้องสมุดประชาชน จึงควรมีลักษณะที่ สามารถอำนวยความสะดวกได้อย่างเหมาะสมกับกลุ่มต่างๆ ดังกล่าว

ห้องสมุดประชาชนส่วนใหญ่มีหนังสือหลายประเภท ที่พยายาม มุ่งตอบสนองความต้องการและความสนใจของผู้ใช้ทุกกลุ่ม ทุกเพศ หนังสือบางส่วนได้รับการบริจาคจากประชาชนในชุมชน บางครั้งอาจทำให้หนังสือบางเล่มมีลักษณะเก่าหรือไม่น่าสนใจ

สถานที่ตั้งของห้องสมุดประชาชนส่วนใหญ่ จะพยายามตั้งอยู่ ณ ชุมชนที่ประชาชนในชุมชนสามารถไปมาได้สะดวก และมีประชาชนจำนวนมากอาศัยอยู่ หรือต้องผ่านเป็นประจำ คณะวิจัยเห็นว่า สถานที่ตั้งน่าจะเป็นปัจจัยที่สำคัญประการหนึ่งของการจัดตั้งห้องสมุดประชาชน ที่ทำให้ประชาชนสามารถเข้าถึง (Access) ได้สะดวก เมื่อมาถึงห้องสมุดแล้วหากพบความสะดวกสบายในการติดต่อสื่อสาร ได้รับความบริการต่างๆ ที่น่าประทับใจจากเจ้าหน้าที่ห้องสมุด และพบกิจกรรมการเรียนรู้ หนังสือ ข้อมูลข่าวสาร ที่ช่วยส่งเสริมความต้องการใช้ห้องสมุด เพื่อการแสวงหาความรู้ด้วยตนเองของประชาชนอย่างแท้จริง ดังเช่นที่สำนักบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียน ได้เสนอว่า การศึกษาตามอัธยาศัยเป็นการเสนอโอกาสและทางเลือก เพื่อการศึกษาหาความรู้ด้วยตนเองให้แก่ประชาชนทั่วไปให้ได้รับการศึกษา และเพิ่มเติมความรู้ให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกก่อให้เกิดโลกทัศน์ที่กว้างขวางสามารถใช้เป็นข้อมูลในการปรับปรุงชีวิตให้ก้าวหน้า และดำรงตนอยู่ในสังคมได้อย่างเป็นสุข

ข้อเสนอแนะ

1. ควรจัดห้องสมุดประชาชนให้สอดคล้องและสนับสนุนการศึกษาตลอดชีวิตของบุคคลในสังคม

การเรียนรู้ของบุคคลจากห้องสมุดประชาชนถือได้ว่าเป็นการเรียนรู้ตลอดชีวิต มีการเรียนรู้ทุกรูปแบบเกิดขึ้นในห้องสมุดประชาชน ประชาชนสามารถเรียนรู้ได้ตลอดชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย ห้องสมุดประชาชนจึง ตอบสนองต่อธรรมชาติการเรียนรู้ของประชาชนในยุคนี้อย่างเหมาะสม

แห่งข่าวสาร (Information Age) เช่นปัจจุบันนี้ ดังนั้น ห้องสมุดจึงควรปรับให้มีลักษณะของการเรียนรู้ที่มีความยืดหยุ่นตามความต้องการของกลุ่มเป้าหมายเป็นสำคัญ กลุ่มเป้าหมายสามารถกำหนดวิธีการเรียนรู้ เวลา เนื้อหา กิจกรรมและการประเมินผลได้ด้วยตนเอง เพื่อสอดคล้องกับความต้องการและความสนใจของประชาชนในชุมชน ดังเช่น ดร.สายสุรี จุติกุล กล่าวถึงการศึกษาลดชีวิตไว้ว่า “การศึกษาตลอดชีวิตเป็นการศึกษาที่ไม่มีรูปแบบตายตัว ทุกคน ทุกวัย สามารถเรียนรู้ได้ทั้งในระบบ นอกกระบบ และตามอัธยาศัย และเรียนรู้กันได้ตั้งแต่แรกเกิดจนตาย ไม่มีการหยุดนิ่ง เป็นการเรียนรู้ตลอดเวลา และอย่างสม่ำเสมอ กระทำได้ทุกเวลา ทุกสถานที่ มนุษย์ไม่ควรหยุดที่จะไม่รู้ ต้องอยากรู้อยากเห็นตลอดเวลา อย่าให้ลิ้นไฟ ยิ่งรู้มากยิ่งมีข้อมูลมากก็ยิ่งมีโอกาสในการตัดสินใจถูกต้องแม่นยำมากขึ้น”

การส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตโดยผ่านห้องสมุดประชาชนควรมีการระดมสรรพกำลังจากหน่วยงานต่างๆ เข้ามาร่วม เช่น กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารนาระบบเครือข่ายคอมพิวเตอร์มาช่วยในการสืบค้นข้อมูลในห้องสมุดประชาชนทุกแห่ง

2. กิจกรรมในห้องสมุดประชาชนควรนำสู่กระบวนการคิดเพื่อแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น

กิจกรรมต่างๆ ในห้องสมุดประชาชนควรนำไปสู่การเรียนรู้ในชุมชน ซึ่งอาจเกิดขึ้นเมื่อบุคคลเกิดปัญหา ความขัดแย้ง (Conflict) และเดือตร้อน (Struggle) ในชีวิต และต้องการแสวงหาคำตอบจากการค้นหาข้อมูลข่าวสารจากห้องสมุด ความขัดแย้งที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ อาจนำไปสู่การเรียนรู้เพื่อแสวงหาหนทางในการ

แก้ปัญหาที่เกิดจากความขัดแย้งดังกล่าว

การรวมกลุ่มในห้องสมุดนำไปสู่การปลดปล่อยพลังที่มีอยู่ในตัวบุคคล หรือที่เรียกว่า Emancipatory โดยอาศัยกระบวนการของการสะท้อน การวิพากษ์ (Critical Reflection) ระหว่างบุคคล เพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงมุมมองของบุคคลอย่างมีความหมาย (Meaning Perspectives) กระบวนการดังกล่าวนี้ เรียกได้ว่าเป็นการอภิปรายเชิงวิพากษ์ อันนำไปสู่กระบวนการคิดของบุคคล เพื่อแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นไม่ว่าจะเป็นปัญหาเศรษฐกิจ สังคม หรือการเมือง ดังนั้น เจ้าหน้าที่ห้องสมุดประชาชนต้องจัดการฝึกอบรมให้กับนักการศึกษา เพื่อเตรียมพร้อมในการสนทนา พากาเรียนรู้ในห้องสมุดมาสู่การแก้ปัญหาที่ผู้ใช้บริการกำลังประสบอยู่ได้

3. ควรส่งเสริมและพัฒนาการรู้สารสนเทศ (Information Literacy) ให้แก่ประชาชนทุกคน

ในยุคปัจจุบัน สังคมไทยและสังคมโลกได้มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง รวมทั้งการสื่อสารและเทคโนโลยีต่างๆ ยุคนี้เป็นยุคที่ทั่วโลกใช้เทคโนโลยีและสื่อต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นสื่อสารมวลชน สื่อสื่อดิจิทัล สื่ออิเล็กทรอนิกส์ สื่อบุคคล สื่อทางวัฒนธรรม ฯลฯ ดังนั้น กำแพงของห้องสมุดได้ขยายกว้างไปสู่โลกภายนอก สารสนเทศจำนวนมากศาลอยู่ในรูปแบบที่หลากหลายไม่ว่าจะเป็นสิ่งตีพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ วิทยุทัศน์ และ คอมพิวเตอร์ เป็นต้น

การเรียนรู้ไม่ได้จบลงในโรงเรียนเท่านั้น แต่จำเป็นต้องเป็นกระบวนการต่อเนื่องตลอดชีวิต ดังนั้น ประชาชนทุกคนควรมีความสามารถในการใช้สารสนเทศเพื่อสร้างความรู้ของตนต่อไป

ห้องสมุดประชาชนควรสนับสนุนให้ประชาชนมีพฤติกรรมเข้าถึงสารสนเทศที่เหมาะสม โดยผ่านช่องทางหรือสิ่งใดๆ ก็ตาม เพื่อให้ได้มาซึ่งสารสนเทศดังกล่าว ซึ่งตรงกับความต้องการของตนเองอย่างมีความคิดและมีจริยธรรม ห้องสมุดประชาชนควรจัดการสนับสนุนให้ประชาชนรู้สารสนเทศ โดยจัดให้มีบริการ 2 ลักษณะ คือ การเข้าถึงทางกายภาพ (Physical Access) และการเข้าถึงทางเชาว์ปัญญา (Intellectual Access)

ด้วยเหตุนี้ ห้องสมุดประชาชนจึงควรจัดกิจกรรมให้ประชาชนสามารถเข้าถึงได้ ทั้งทางกายภาพและเชาว์ปัญญา กล่าวคือ ห้องสมุดต้องเตรียมอุปกรณ์สื่อรูปแบบต่างๆ เพื่อให้ประชาชนได้เข้าไปใช้ได้อย่างสะดวกและเหมาะสม ไม่ว่าจะเป็นสื่อสิ่งพิมพ์ เช่น หนังสือ วารสาร สื่ออิเล็กทรอนิกส์ เช่น คอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ต โทรทัศน์ เป็นต้น รวมทั้งจัดเตรียมกิจกรรมที่ส่งเสริมการใช้ความสามารถเชิงความคิดและกระบวนการทางสมองเพื่อจัดการกับสารสนเทศดังกล่าว เช่น การเลือกสารสนเทศ การเรียกสารสนเทศ การวิเคราะห์สารสนเทศ และการประเมินสารสนเทศ เป็นต้น

กิจกรรมที่ช่วยส่งเสริมและพัฒนาการเรียนรู้สารสนเทศให้แก่ประชาชนที่มารับบริการจากห้องสมุดประชาชน อาจจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่มีการผสมผสานแหล่งความรู้อื่นๆ ในชุมชนให้เข้ามามีบทบาทสำคัญในการจัดกิจกรรม โดยประยุกต์แนวคิดสาระบันเทิง หรือ **Edutainment** ที่มีลักษณะผสมผสานระหว่างสาระและบันเทิงเข้าด้วยกัน โดยใช้ความบันเทิงนำการศึกษา ทำให้การศึกษาเป็นเรื่องที่น่าสนใจและไม่น่าเบื่ออีกต่อไป เป็นการเรียนรู้ที่ปราศจากข้อจำกัดด้านเวลา วัย เพศ หากเน้นการเรียนรู้ (Learn) + การลงมือปฏิบัติ (Do)

+ ความสนุกสนานเพลิดเพลิน (Pleasure) เช่น การใช้ Web-based Training การเรียนรู้ผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ต่างๆ เป็นต้น กิจกรรมดังกล่าวมีเป้าหมายสำคัญคือ การมุ่งพัฒนาให้ประชาชนมีทักษะการรู้สารสนเทศ ได้แก่ การให้ความหมาย กลวิธี ในการค้นหาสารสนเทศ การใช้สารสนเทศ การสังเคราะห์สารสนเทศ และการประเมินสารสนเทศ

4. ควรจัดห้องสมุดประชาชนให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ในชุมชน (Local Community Learning Resource Center)

ห้องสมุดประชาชนแต่ละแห่งได้จัดตั้งอยู่ในชุมชนตามท้องถิ่นต่างๆ ของประเทศ ดังนั้น การจัดห้องสมุดประชาชนแต่ละแห่งจึงควรมีเอกลักษณ์ของแต่ละท้องถิ่น ควรจัดให้มีลักษณะเป็นแหล่งการเรียนรู้ในชุมชนที่มีข้อมูลของท้องถิ่น ไม่ว่าจะเป็นข้อมูล วัฒนธรรม ท้องถิ่น วัฒนาอาราม สังคม เศรษฐกิจ การเมือง สถานที่ต่างๆ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีในชีวิตประจำวันภายในท้องถิ่นที่ห้องสมุดประชาชนนั้นตั้งอยู่ เช่น ห้องสมุดประชาชนของชุมชนภาคเหนือ อาจมีข้อมูลของวัฒนธรรมล้านนา ชาวเขาเผ่าต่างๆ ชุมชนไทยใหญ่ รวมทั้งสถานที่ต่างๆ ที่น่าสนใจ และเป็นสถานที่น่าท่องเที่ยวของภาคเหนือ เป็นต้น

นอกจากนี้ สารสนเทศเกี่ยวกับเอกลักษณ์ของชุมชนดังกล่าวควรต้องออนไลน์ เพื่อให้ประชาชนได้แสวงหาข้อมูลสารสนเทศได้อย่างสะดวกสบายและรวดเร็ว รวมทั้งเป็นข้อมูลที่มีความถูกต้อง เชื่อถือได้

การบริการการเรียนรู้ของห้องสมุดประชาชนที่เป็นแหล่งการเรียนรู้ในชุมชน ควรมีบริการความรู้จากสื่อประเภทต่างๆ ดังกล่าวข้างต้น รวมถึงการเชิญผู้รู้ในชุมชนมาให้ความรู้บรรยาย อภิปราย

สัมมนา ตามกำหนดการที่ประกาศไว้ล่วงหน้า เพื่อให้ผู้สนใจมาเข้าร่วม ได้ร่วมลงมือปฏิบัติจริง และได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่าง ผู้สนใจด้วยตัวเอง ตลอดจนควรจัดห้องสมุดที่มีภูมิทัศน์ร่มรื่น มีการปลูกต้นไม้โดยรอบ มีช่องทางเดินสู่สวนภายนอก ที่มีภูมิทัศน์เหมาะสม มีไม้ดอก ไม้ประดับ น้ำพุ และน้ำตกอย่างสวยงาม เพื่อส่งเสริมบรรยากาศที่สดชื่นทั้งภายนอกและภายในห้องสมุด รวมทั้ง มีการแสดงนิทรรศการ แสดงข้อมูลเอกลักษณ์ของท้องถิ่น เช่น ห้องสมุด วิชาอาชีพ ข้อมูลอาชีพเชิงธุรกิจที่ห้องสมุดประชาชนในภาคเหนือ เป็นต้น

5. ควรสนับสนุนห้องสมุดประชาชนให้เป็นเครือข่ายแห่งการเรียนรู้ (Network Learning)

ควรสนับสนุนการจัดตั้งศูนย์ข้อมูลออนไลน์ วัฒนธรรมออนไลน์ เชื่อมโยงกับหอจดหมายเหตุ พิพิธภัณฑ์ ห้องสมุดอื่นๆ สื่อกระจายเสียง ตลอดจนส่งเสริมการศึกษาในระบบทางไกล และการเรียนรู้ออนไลน์ของ ประชาชนในห้องสมุด

ห้องสมุดประชาชนต้องส่งเสริมความเท่าเทียมกันในการเข้าถึง และใช้ประโยชน์จากข้อมูล มีลักษณะเป็นเครือข่ายแห่งการเรียนรู้ ทำหน้าที่เป็นเสมือนหน้าต่างสู่องค์ความรู้ต่างๆ ที่มีอยู่ในชุมชน โดยเป็น เครือข่ายเชื่อมโยงระหว่างสถาบันและองค์กรต่างๆ ทั้งสถาบันการศึกษา และพิพิธภัณฑ์ที่มีอยู่ในชุมชน ฯลฯ

ปัจจุบันนี้ ห้องสมุดสามารถส่งเสริมเครือข่ายแห่งการเรียนรู้ โดยใช้เทคโนโลยีดิจิทัล ห้องสมุดประชาชนควรเปิดโอกาสให้ประชาชน สามารถเข้าถึงบริการอินเทอร์เน็ตได้อย่างสะดวก สบายและราคาประหยัด

ห้องสมุดประชาชนควรเป็นเสมือนสื่อกลางของการประสานสัมพันธ์ระหว่างประชาชนในชุมชนกับหน่วยงานต่างๆ ในชุมชน เช่น เป็นผู้อำนวยความสะดวก ผู้รวบรวมและเผยแพร่ข้อมูลเอกลักษณ์ ประวัติชุมชน ข้อมูลธุรกิจของชุมชนสู่ประชาชนทั่วไป โดยใช้อินเทอร์เน็ต ประชาชนในชุมชนเข้าถึงข้อมูลสารสนเทศเหล่านั้นได้ง่ายขึ้น ตลอดจนให้ข้อเสนอแนะ หรือแสดงความคิดเห็นสู่หน่วยงาน สถาบัน หรือชุมชน โดยผ่านอินเทอร์เน็ตได้โดยตรง

6. ควรจัดห้องสมุดประชาชนให้มีชีวิตชีวา (Lively Library)

การจัดห้องสมุดประชาชนให้มีชีวิตชีวา หมายความว่า การจัดกิจกรรมต่างๆ ในห้องสมุดควรจัดอย่างสนุกสนาน เปิดโอกาสให้ประชาชนได้ลงมือปฏิบัติ ขณะเดียวกันต้องได้รับความรู้ด้วย โดยเป็นการเรียนรู้จากกิจกรรมที่เป็นสาระบันเทิงอย่างหลากหลาย

การเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของห้องสมุดนับได้ว่า มีความสำคัญยิ่งต่อการจัดห้องสมุดให้มีชีวิตชีวา กิจกรรมบางอย่างของชุมชนอาจนำมาจัดในห้องสมุดได้อย่างเหมาะสม เช่น กิจกรรมวันพ่อ กิจกรรมวันแม่ และกิจกรรมวันเด็ก เป็นต้น

รวมทั้ง การจัดนิทรรศการให้ความรู้ต่างๆ แก่ประชาชน ควรมีความน่าสนใจ ทันสมัยและสอดคล้องกับเอกลักษณ์ และสถานการณ์ของชุมชน อีกทั้งแหล่งที่ตั้ง (Location) ของห้องสมุดประชาชนก็มีความสำคัญ ห้องสมุดประชาชนควรตั้งอยู่ใจกลางชุมชน เป็นทางเลือกให้แก่ประชาชนในการใช้เวลาว่าง แทนการไปซื้อสินค้าหรือไปสถานบันเทิง หรืออาจจัดตั้งในห้างสรรพสินค้า

7. มาตรฐานการเรียนรู้

การจัดห้องสมุดประชาชนให้ประชาชนเกิดการเรียนรู้ทุกรูปแบบ ผู้จัดทำจำเป็นต้องพัฒนาการจัดการเรียนรู้ตามแนวทางต่อไปนี้

1) ด้านการจัดทำหลักสูตร ในกรณีที่ห้องสมุดต้องการจัดการศึกษาแบบนอกระบบ ห้องสมุดควรจัดทำหลักสูตรสมบูรณ์ซึ่งประกอบด้วย วัตถุประสงค์ของหลักสูตร เนื้อหาสาระ กิจกรรม สื่อ การสอน การประเมินผล สร้างกิจกรรมการเรียนรู้ และการประเมินผลให้ครบตามกระบวนการ

2) ด้านการบริหารจัดการด้านการเรียนรู้ ควรจัดให้มีผู้ผลิตที่เป็นรายบุคคลหรือเป็นทีม หรือกลุ่มสำหรับผลิตหลักสูตรศึกษานอกระบบ เพื่อจัดทำหลักสูตรสำหรับให้ความรู้ โดยทีมงานต้องมีความรู้ทางด้านการจัดหลักสูตรการศึกษานอกระบบ เพื่อให้สามารถจัดทำหลักสูตรได้อย่างถูกต้อง

3) กลุ่มเป้าหมาย ในการจัดทำหลักสูตรใดๆ ก็ตาม ควรกำหนดคุณสมบัติของกลุ่มเป้าหมายให้ชัดเจน เพื่อจัดทำหลักสูตรให้ตรงตามความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย

4) ด้านเนื้อหาหลักสูตร ควรมีการจัดทำเนื้อหาสาระให้ตรงกับระดับความรู้ของกลุ่มเป้าหมาย เพื่อที่จะสามารถนำไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และบรรลุตามวัตถุประสงค์ในการจัดกิจกรรม

5) ด้านการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมการศึกษานอกระบบ โดยเฉพาะการฝึกอบรมเกี่ยวกับห้องสมุด สามารถจัดกิจกรรมที่เหมาะสมได้ โดยมีวิทยากรจากห้องสมุดประชาชนจังหวัดเป็นผู้ให้ความรู้ หลักสูตรการฝึกอบรมมีทั้งการอบรมในชั้นเรียน และการฝึกปฏิบัติจริง

นอกจากนั้น ห้องสมุดประชาชนสามารถส่งเจ้าหน้าที่ไปเป็นวิทยากรตามสถานที่ต่างๆ ให้ความรู้ที่เชี่ยวชาญ เช่น การใช้ห้องสมุด นอกจากนี้ ยังเป็นสถานที่สำหรับศึกษาดูงาน โดยเป็นสถานที่ที่หน่วยงานทั้งในประเทศและต่างประเทศที่สนใจด้านการใช้ห้องสมุด มาดูงานอยู่ตลอดปี นับได้ว่า มีการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมการศึกษาจากระบบได้หลากหลาย

6) ด้านวิธีการจัดการเรียนการสอน หรือการถ่ายทอดความรู้ด้านผู้สอน ถ้าเป็นการฝึกอบรมในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับห้องสมุด เจ้าหน้าที่ห้องสมุดสามารถเป็นวิทยากรเองได้ โดยเจ้าหน้าที่ดังกล่าวมีคุณสมบัติที่เหมาะสม เนื่องจากเป็นผู้ที่มีความรู้ในเรื่องที่อบรมเป็นอย่างดี และเป็นการใช้บุคลากรภายใน ในการให้บริการด้านความรู้แก่ประชาชนได้อย่างเหมาะสม

7) ด้านการวัดและประเมินผล การประเมินผลการเรียนรู้ในการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบ สามารถประเมินผลโดยการประเมินภาคปฏิบัติ ได้แก่ การวัดผลงานที่ได้จากการปฏิบัติ ถ้าผู้ฝึกอบรมสามารถปฏิบัติได้ครบตามวัตถุประสงค์ของการอบรม ก็ถือว่าผ่านการอบรม ได้รับประกาศนียบัตร

การประเมินความพึงพอใจในการฝึกอบรมมีวัตถุประสงค์เพื่อสอบถามความพึงพอใจเกี่ยวกับการเข้ารับการฝึกอบรม เพื่อประโยชน์ในการเป็นข้อมูลที่จะนำไปปรับปรุงหลักสูตรการฝึกอบรมในอนาคต โดยการใช้แบบสอบถามผู้เข้ารับการฝึกอบรม

8) การประสานงานการจัดการเรียนรู้ สามารถประสานงานกับหน่วยงานอื่นๆ ให้มาจัดกิจกรรมในห้องสมุดประชาชนได้ โดยใช้พื้นที่บริเวณห้องสมุดทำกิจกรรมต่างๆ เช่น ใช้เป็นที่จัดนิทรรศการที่น่าสนใจ เป็นต้น

9) การมีส่วนร่วมของชุมชน สามารถดึงประชาชนทั้งในชุมชนใกล้เคียงและที่ห่างไกลมาเรียนได้ โดยการประชาสัมพันธ์หลักสูตรให้เป็นที่รู้จักตามสื่อต่างๆ เช่น ในรายการวิทยุท้องถิ่น หรือหนังสือพิมพ์ท้องถิ่น การทำป้ายประกาศหน้าห้องสมุดประชาชน เพื่อให้ประชาชนที่มาใช้บริการได้ทราบ เป็นต้น

10) ดำเนินงบประมาณ การจัดตั้งเป็นแหล่งการเรียนรู้นั้น หน่วยงานควรจัดสรรงบประมาณเฉพาะ เพื่อนำงบประมาณมาเป็นค่าใช้จ่ายในการดำเนินการพัฒนาให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ ตามมาตรฐานต่อไป

8. ควรจัดห้องสมุดประชาชนให้เป็นห้องสมุดเสมือน (Virtual Library)

ควรสนับสนุนการจัดห้องสมุดประชาชนให้พัฒนาเป็นห้องสมุดเสมือนได้ ปัจจุบัน ห้องสมุดประชาชนมีระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ต ที่ให้บริการด้านสืบค้นข้อมูลออนไลน์อยู่แล้ว จึงควรพัฒนาศักยภาพให้เป็นที่รวมแหล่งสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์ ที่มีการจัดการอย่างมีระบบและให้บริการค้นคืนสารสนเทศแบบออนไลน์ในระบบเครือข่าย ผู้ใช้สามารถเข้าถึงสารสนเทศที่ต้องการได้สะดวก รวดเร็ว โดยใช้คอมพิวเตอร์ที่เชื่อมต่อกับแหล่งสารสนเทศต่างๆ ไม่ว่าสารสนเทศนั้นจะอยู่ที่ใด ห้องสมุดจะทำหน้าที่เป็นจุดเชื่อมโยงระหว่างผู้ใช้และทำหน้าที่กระจายสารสนเทศออกไป

9. ควรมีการพัฒนาบุคลากร

ควรมีการพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดห้องสมุดประชาชน เพื่อเป็นแหล่งการเรียนรู้ บทบาทหน้าที่ของบุคลากรในการสนับสนุนการจัดแหล่งการเรียนรู้ มีการฝึกอบรมเชิงพัฒนาอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ อันจะนำไปสู่ความเข้าใจและตระหนักในความสำคัญของห้องสมุดประชาชนในฐานะเป็นแหล่งการเรียนรู้ของชุมชน

10. ควรมีการวิจัยและพัฒนา

ควรมีการวิจัยและพัฒนาองค์ความรู้ เพื่อจัดการห้องสมุดประชาชนอย่างมีประสิทธิภาพ โดยมุ่งพัฒนาข้อมูลพื้นฐานให้เป็นแหล่งการเรียนรู้อย่างแท้จริง และสอดคล้องกับความพร้อมและศักยภาพของห้องสมุดประชาชน

11. ควรส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน

ควรส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยการนำพันธมิตรหุ้นส่วนในชุมชน เครือข่าย ตลอดจนประชาชนในชุมชนให้มีส่วนร่วมให้มากที่สุด เพื่อพัฒนาห้องสมุดประชาชนให้เป็นแหล่งการเรียนรู้อย่างแท้จริง

บรรณานุกรม

- กมลชนก หมดตะทิวี่. สัมภาษณ์. 4 มิถุนายน 2547
กรมการศึกษานอกโรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการ. (2538) แนวคิด
การพัฒนาห้องสมุดประชาชน : มิติใหม่ "ศูนย์การเรียนรู้".
กรุงเทพมหานคร: กองส่งเสริมปฏิบัติงาน.
_____ .ระเบียบกรมการศึกษานอกโรงเรียน ว่าด้วย ห้องสมุด
ประชาชน พ.ศ. 2535. (เอกสารอัดสำเนา)
_____ .ระเบียบว่าด้วยห้องสมุดประชาชน พ.ศ. 2535. กรุงเทพฯ :
กองส่งเสริมปฏิบัติการ
กรมสามัญศึกษา. (มปป) คู่มือปฏิบัติงานห้องสมุด. กรุงเทพมหานคร:
กระทรวงศึกษาธิการ
กฤติยา อัจฉการ. (2522) การวิเคราะห์ด้านบริการสำหรับเด็กของ
ห้องสมุดประชาชนในกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ปริญญา
อักษรศาสตรมหาบัณฑิต แผนกวิชาบรรณารักษศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
กษมา ยุกตะทัตต์. แนวทางการจัดกิจกรรมเพื่อพลิกโฉมห้องสมุด
ให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต. [www.nfe.go.th/
042103/ seminar/speakers.html](http://www.nfe.go.th/042103/seminar/speakers.html), 12 ธันวาคม 2546
จารุทัศน์ โลหะส่องแสง. สัมภาษณ์ 16 มิถุนายน 2547
จรี ศรีทอง. สัมภาษณ์ 25 มิถุนายน 2547
ทองอยู่ แก้วไทรฮะ. ทิศทางและเป้าหมายการดำเนินงานการศึกษา
นอกโรงเรียน. วารสารการศึกษานอกโรงเรียน 5 (14 มกราคม
2543)

ทองอยู่ แก้วไทรชะ และ ชัยยศ อิ่มสุวรรณ. (2542) การจัดการบริหารและ
การบริการของห้องสมุดเพื่อดำเนินการตามพระราชบัญญัติ
การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542. เอกสารประกอบการ
ประชุมใหญ่สามัญและประชุมวิชาการประจำปี 2544
เรื่อง การปฏิรูปห้องสมุดเพื่อการศึกษายุคใหม่. กรุงเทพ
มหานคร: สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยฯ

ธีรศักดิ์ อัครบวร. (2545) กิจกรรมการศึกษาเพื่อท้องถิ่น: เพื่อ
พัฒนาทรัพยากรมนุษย์และสังคมแห่งการเรียนรู้.
กรุงเทพมหานคร: ก พลพิมพ์ (1990)

นฤมล ตันธสุเรศษฐ. (2533) แหล่งวิทยาการในชุมชน. เอกสาร
การสอนชุดวิชาการพัฒนาและการใช้แหล่งวิทยาการใน
ชุมชน. หน่วยที่ 1-8. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
นรินทร์ทิพย์ ลิ้มปานนท์ และ นุชจรี เหมือนจินดา. สัมภาษณ์. 4
มิถุนายน 2547

บุญเลิศ มาแสง. (2532) นอกรั้วโรงเรียน : กระบวนการนำการศึกษา
นอกโรงเรียนเข้าไปหล่อหลอมตนเองและสังคม.
กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา

บุปผา เจริญทรัพย์. (2519) การสำรวจความคิดเห็นของประชาชน
ต่อการบริการห้องสมุดประชาชนระดับจังหวัด สังกัด
กระทรวงศึกษาธิการในภาคเหนือของประเทศไทย.
วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต แผนกวิชาบรรณารักษศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ฝ่ายห้องสมุดประชาชน. กองนันทนาการ. สำนักงานสวัสดิการสังคม.
กรุงเทพมหานคร. รายงานประจำปีงบประมาณ 2546.
(เอกสารอัดสำเนา)

พรชูลี อาชาวำรุง บรรณาธิการ. (2547) **ภาวะผู้นำและหลักการบริหาร การศึกษายุคใหม่**. กรุงเทพมหานคร : ศูนย์ตำราและเอกสาร ทางวิชาการ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พรทิพย์ เอื้ออภัยกุล. บริการเทคโนโลยีสารสนเทศใหม่ล่าสุดจาก Virtual Library. **วารสารห้องสมุด** 41, 3 (กรกฎาคม-กันยายน) 2540.

พัชรา เต็งรังสรรค์. สัมภาษณ์ 29 มิถุนายน 2547

พิภพ กาญจนะ และสุชิน เพ็ชรรักษ์. “ช่วยกันทำให้ศูนย์การศึกษา นอกโรงเรียนเป็นอุทยานการศึกษา”. **เพื่อน** (สิงหาคม-กันยายน 2547).

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. (2544) **แนวโน้มการจัดห้องสมุด ประชาชนในทศวรรษหน้าตามทัศนคติของบุคลากร ห้องสมุด พุทธศักราช 2542-2552 : ศูนย์การศึกษา นอกโรงเรียนภาคกลาง**.

รุ่งมณี กิตตินาทกำธร. สัมภาษณ์ 4 มิถุนายน 2547

เรณู เปี้ยชื้อ. (2538) **การดำเนินงานห้องสมุดประชาชน**. กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์

วชิรา กันธิยะ. สัมภาษณ์ 11 มิถุนายน 2547

วาสนา อภิญาวงศ์. Virtual Library. **ข่าวสารห้องสมุดในจุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย**. 11, 3-4 (พฤษภาคม-สิงหาคม) 2538.

วุฒิพงศ์ เตชะดำรงสิน. Virtual University และ Virtual Library: มหาวิทยาลัยและห้องสมุดในอนาคต. **วารสารโตมทัศน์**. 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม). 2541.

แหวตตา เตชาทวิวรรณ. ห้องสมุดมหาวิทยาลัยเสมือนกับเทคโนโลยี สารสนเทศ. **วารสารโตมทัศน์**. 1 (มกราคม-มิถุนายน) 2541.

สมศรี พรหมรัตน์. สัมภาษณ์. 4 มิถุนายน 2547.

สรัฐ พูลนาค. สัมภาษณ์. 23 มิถุนายน 2547.

สุนิตย์ ชูใจ. (2532) **ความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการให้บริการของห้องสมุดประชาชน : กรณีศึกษาในจังหวัดปราจีนบุรี.** วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

สุพรรณณี วราทร. (2528) **ห้องสมุดประชาชน.** กรุงเทพฯ. คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุภัทรา ฉัตรเงิน. (2520) **ห้องสมุดประชาชน.** กรุงเทพฯ : ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

สุนทิพย์ บุญสมบัติ. (2532) **ประสบการณ์ทางสังคมในวิชาสังคมศึกษา. หน่วยที่ 14 นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.**

สุมาลี สังข์ศรี. (2546) **การจัดการศึกษานอกระบบเพื่อการศึกษาตลอดชีวิต ตามแนวพระราชบัญญัติการศึกษา พ.ศ. 2542.** กรุงเทพมหานคร : ศูนย์ส่งเสริมการศึกษาตามอัธยาศัย กรมการศึกษานอกโรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการ.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2545) **ตัวบ่งชี้การเรียนการสอนที่ผู้เรียนสำคัญที่สุด.** กรุงเทพมหานคร.

_____. **พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542. และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545.** (2545) กรุงเทพฯ.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2547) **แนวทางการดำเนินงานห้องสมุดประชาชนของสหราชอาณาจักร.** กรุงเทพมหานคร : สำนักมาตรฐานการศึกษาและพัฒนาการเรียนรู

สำนักงานสวัสดิการสังคม กรุงเทพมหานคร. **เป้าหมาย (สาขาสวัสดิการ).**

www.bma.go.th

รายงานการวิจัย การจัดการเรียนรู้ของแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต

สำนักงานสวัสดิการสังคม กรุงเทพมหานคร. ยุทธศาสตร์
(สาขาสวัสดิการ). www.bma.go.th

สำนักปลัดกรุงเทพมหานคร, (2543) พระราชบัญญัติกฎหมายและ
ระเบียบการเลือกตั้งสมาชิกสภากรุงเทพมหานคร
ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร และสมาชิกสภาเขต.
กรุงเทพฯ: กรุงเทพมหานคร

ห้องสมุดประชาชนกรุงเทพ ([http://203.155.220.242/web11/
advise.htm](http://203.155.220.242/web11/advise.htm)) 29/3/47

แหล่งการเรียนรู้ www.wcb.riudon.ac.th. (accessed 24/6/47)

อรุณวรรณ พิมพาพัฒนโยธิน. สัมภาษณ์ 4 มิถุนายน 2547.

อัญชลีกร กุลสุวรรณ. (2533) แนวโน้มการจัดห้องสมุดประชาชน
สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ ปีพุทธศักราช 2543.
วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

อัมพร นามเหลา. (2542) ห้องสมุดประชาชน. นครราชสีมา: คณะ
มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์. สถาบันราชภัฏนครราชสีมา.

อารีเฟน อับดุลกาเดร์. (2546) การศึกษาสภาพการจัดกิจกรรม
และแนวทางการพัฒนาการให้บริการของห้องสมุด
ประชาชนของบรรณารักษ์และเจ้าหน้าที่ห้องสมุดใน 14
จังหวัดภาคใต้. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขา
วิชาเอกการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยทักษิณ

อุบลวรรณ กิตติมานนท์. (2521) การศึกษาความต้องการของผู้ใช้
ห้องสมุดประชาชนกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ปริญญา
ครุศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

Bundy,M.L. Metropolitan Public Library Use. **Wilson Library Bulletin**. 1967.

Edward. R and Usher. R. Lifelong Learning : A Postmodern Condition of Education. **Adult Education Quarterly**. Vol.51 No.4 (August 2001)

Eisenberg, Michael, B. Lowe, Carrie, A. Spitzer, Kathleen, L. (2004) **Information Literacy Essential Skills for the Information age**. Westport. Libraries Unlimited

Good.C.V.(1973) **Dictionary of Education**. Chicago: McGraw-Hill

Michaelis,J,U. (1978) **Social Studies for Children in Democracy: Recent Trends an Development**. 7th ed. New York: Prentice-Hall

Moon.I and Moon.E. Libraries. (1991) **The New Book of Knowledge**, vol11, L. Danbury Connecticut : Grawler.

Sahai,S.N. Reading Trends of Library User in Biha (India). **UNESCO Bulletin for Libraries**. May-June, 1971

Usherwood.B. Public Libraries. (1997) **International Encyclopedia of Information and Library Science**. London:Routledge

Virtual Libraries on the Information Superhighway (Online). Available URL. 1996.

Virtual Library : แนวคิดและเครื่องมือ. ไมโครคอมพิวเตอร์140. (มีนาคม) มปป.

www.scu.edu.au/learning/modules/isnav/topic_2/virtibs.htm.

คณะผู้จัดทำ

ที่ปรึกษา

ดร.อำรุง จันทวานิช

เลขาธิการสภาการศึกษา

ดร.สวัสดิ์ ตีชีน

ที่ปรึกษาด้านระบบการศึกษา

นางสาวสุทธาสินี วัชรบูล

ผู้อำนวยการสำนักมาตรฐานการศึกษา
และพัฒนาการเรียนรู้

คณะวิจัย

รองศาสตราจารย์ ดร.อาชัญญา รัตนอุบล จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สารีพันธ์ุ์ ศุภวรรณ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ มนัสวาสน์ โกวิทยา

ดร.วีระเทพ ปทุมเจริญวัฒนา

บรรณาธิการ

นางสาวพุดิสารี อัคคะพู

หัวหน้ากลุ่มส่งเสริมอาชีพและการเรียนรู้
ตลอดชีวิต

นางสาวณัฐตรา แทนขำ

นักวิชาการศึกษา 5

ผู้ประสานงานวิจัย

นายณภมณฑล สิบหมื่นเปี่ยม

นักวิชาการศึกษา 6

นางสาววิชชุลาวัลย์ พิทักษ์ผล

นักวิชาการศึกษา 5

ผู้ประสานงานการพิมพ์

นางสาวณัฐตรา แทนขำ

นักวิชาการศึกษา 5

เพื่อเป็นการใช้ทรัพยากรของชาติให้คุ้มค่า
หากท่านไม่ใช่หนังสือเล่มนี้แล้ว
โปรดมอบให้ผู้อื่นนำไปใช้ประโยชน์ต่อไป